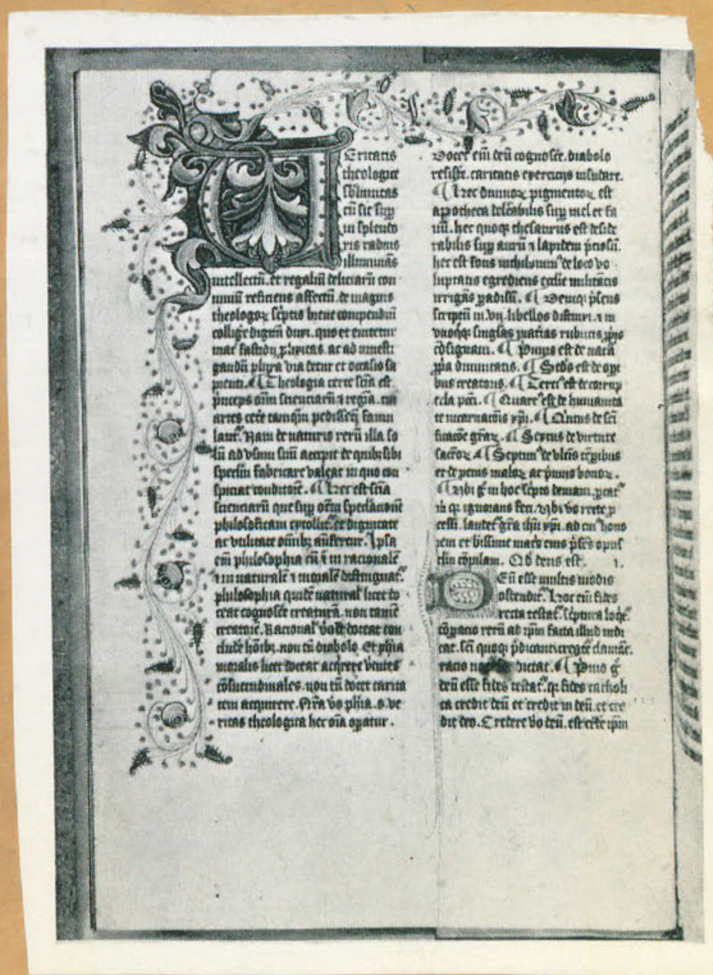
An English-written Manuscript of very great beauty, of about 1385 A.D

Lord Mostyn

Compendium veritatis theologicae, MS. on Vellum [English XIV. Cent.], *beautifully written in neat* **Gothic Characters,** *double columns, on* 144 *leaves* (11⅛ *by* 7½ *in.*), 33 *lines to a page, Chapter Headings in red, has at beginning a large ornamental initial in colours on a burnished gold ground, also numerous large and small initials in blue and red, some with ornamental borders,* A FINE EXAMPLE

Compendium. Veritatis Theologiae.
Small Folio 208 pages on Vellum
with illuminated Frontispiece and
initial letters.

YALE MEDICAL LIBRARY
HISTORICAL LIBRARY

(Nº 20)

Incipit tabula super compendium veritatis theologice.

Capitula libri secundi.

Capitula libri tercii.

Capitula libri quarti.

Capitula libri quinti.

Capitula libri sexti.

Capitula libri septimi.

Expliciunt capitula super compendium veritatis theologie.

Incipit prohemium libri compendii veritatis theologie.

Veritatis theologice sublimitas cum sit superni splendoris radius illuminans intellectum. et regalium deliciarum convivium reficiens affectum. de magnis theologorum scriptis breve compendium colligere dignum duxi. quo et evitetur maxime fastidii prolixitas. ac ad investigandum plura via detur et occasio sapienti. ¶ Theologia certe scientia est. princeps omnium scienciarum et regina. cui artes cetere tamquam pedissequae famulantur. Nam de naturis rerum illa solum ad usum suum accipit de quibus sibi speculum fabricare valeat in quo conspiciat conditorem. ¶ Hec est scientia scienciarum que super omnem speculacionem philosophicam extollitur. et dignitate ac utilitate omnibus anfertur. Ipsa enim philosophia cum sit in racionalem et in naturalem et moralem distinguatur. philosophia quidem naturalis licet doceat cognoscere creaturam. non tamen creatorem. Racionalis vero licet doceat concludere hominibus. non tamen diabolo. Et philosophia moralis licet doceat acquirere virtutes consuetudinales. non tamen docet caritatem acquirere. Nostra vero philosophia. scilicet veritas theologica hec omnia operatur. Docet enim deum cognoscere. diabolo resistere. caritatis exerciciis insudare. ¶ Hec divinorum pigmentorum est apotheca delectabilis super mel et favum. hec quoque thesaurus est desiderabilis super aurum et lapidem preciosum. hec est fons indeficiens de loco voluptatis egrediens celice militantis irrigans paradisum. ¶ Denique presens scriptum in vii. libellos distinxi. et in unoquoque singulas materias rubricis propriis consignavi. ¶ Primus est de natura ipsa divinitatis. ¶ Secundus est de operibus creatoris. ¶ Tercius est de corruptela peccati. ¶ Quartus est de humanitate incarnacionis xpi. ¶ Quintus de sanctificacione graciarum. ¶ Sextus de virtute sacramentorum. ¶ Septimus de ultimis temporibus et de penis malorum ac premiis bonorum. ¶ Ubi ergo in hoc scripto deviavi. parcat michi quia ignorans feci. Ubi vero recte processi. laudetur gracia ihesu xpi. ad cuius honorem et beatissime matris eius presens opus eius compilavi.

Quod deus est. 1.

Deum esse multis modis ostenditur. Hoc enim fides recta testatur. scriptura loquitur. comparacio rerum ad ipsum facta illud indicat. sancti quoque predicant. creature clamant. racio nostra dictat. ¶ Primo ergo deum esse fides testatur. quia fides catholica credit deum et credit in deum. et credit deo. 123 Credere vero deum. est credere ipsum

esse. Credere in deum est amare deum. cre-
dendo in eum ire ac membris eius incor-
porari. Credere autem deo est credere verbis
eius. Primum et tertium bonorum et malorum est.
Sed secundum bonorum tantum. Quia credere deum
et credere deo bonis et malis commune est.
sed in deum credere bonorum specialiter est.
¶ Itaque solus deus habet esse perfectum.
Illud enim perfectum est. cuius nichil est extra
ipsum. Unde quia esse nostrum habet aliquid
extra se. imperfectum est. Deest enim nobis
aliquid quod de nostro esse iam preterit vel
quod futurum est. Divinum autem esse cum
totum simul sit nec quicquam de eo preterit
aut futurum sit. ideo perfectissimum est.
¶ Secundo deum esse scriptura loquitur. Psalmus.
A seculo et usque in seculum tu es deus. Exo-
di. iii. Qui est. misit me ad vos. Johannes
damascenus. Unde de omnibus. ~~scilicet nominibus~~
principalius eorum que de deo dicuntur
nominibus esse. qui est. ¶ Tertio comparacio
rerum ad ipsum facta deum esse indicat.
Tam verum et eternum esse deus habet. quod
nostrum esse suo comparatum nichil est. immo
deus suo presenciali esse dat omnibus rebus
esse. Itaque si se rebus subtraheret. sicut de
nichilo facte sunt. sic in nichilum refluerent
universa. Gregorius. Omnia humana que
iusta que pulcra sunt. dei iusticie et pul-
critudini comparata. nec iusta nec pulcra
sunt. immo nec sunt. ¶ Quarto deum esse
predicant sancti. Anselmus in proslogion. Credimus
domine te esse aliquid quo nichil maius co-
gitari possit. Dionisius dicit. Esse
omnium est supersubstancialis deitas. Sed
hoc intelligas causaliter non formaliter.
Preterea sicut ait Anselmus. illud maxime habet
esse quod maxime distat a non esse. quod scilicet
non habet esse post esse. nec esse post non esse.
nec potest cogitari non esse. ¶ Quinto
deum esse creature clamant. Omnia namque
suo modo dicunt. quia ipse fecit nos et non
ipsi nos. quia ipsius dei est vox nature qua omnia
pulcherrima testantur ipsum pulcherrimum. dulcia
dulcissimum. sublimia altissimum. pura
purissimum. et sic de aliis. Quia sicut in
patria deus est speculum in quo relucent crea-
ture. sic in via e converso creature sunt speculum
quo creatorem nostrum speculamur. Unde
apostolus ad Ro. 9. Videmus nunc per speculum
in enigmate. id est invisibilia dei per ea que
facta sunt intellecta conspiciuntur. ¶ Sexto
deum esse racio naturalis dictat que per
effectum in cognicionem cause pervenit. Omne
namque creatum indiget alio ut sit. et
illud iterum alio ut sit. et ita est in infini-
tum procedere. vel erit ibi circulus. vel per-
venietur ad aliquid quod sit causa omnium.
Circulus autem non est in rebus singulis.
quia oportet aliquid esse prius et posterius
se ipso. Nec erit processus in infinitum.
quia universitas creatorum tota creata est
sive sit finita sive infinita. Ergo in-
diget alio ut sit quod erit extra universita-
tem creatorum. et hic deus est a quo fluunt omnia.

Quod unus deus est. 2.

Unum deū esse ostendit^r
auctoritate. Vn̄ in deutro.
xxxij. Videte qd̄ ego sum
solus ⁊ nō sit alius deus p̄t me. Apls. Vn^9
ds̄. vna fides. vnū baptisma. Bern̄.
Si dici potest vnissime est. Idem est
simplicit^r ⁊ vno modo. nichil in se hēt
nisi se. Hoc est vē vnū est in q^o nullus
est numerus. neq; in eo aliq̄d p̄t illud
qd̄ est. ut for̄ humanitatis sorti ploīn.
¶ Idē ostendit^r etiā racōe. qz sim
plex forma deitatis si nō esset eadem
numero sed cōicabilis pluribz ut for̄
humanitatis sorti ⁊ ploīn. cōtraheret^r
aliquo addito ad eē singlāre ⁊ ita cōpo
neret^r alr̄i nec esset simplicissīa. qd̄ falsū
est. qz in sūmo bono nulla potest fie
ri adiectio cū sit ōmo simplex. ¶ Rō
qd̄ vnū sumit^r put est p̄ncipiū numī.
sic deo non cōuenit. Alio modo put cō
ūtitur cū ente. sic deo cōuenit potius
q̄m alicui rei create. Q^a cū vnū sit
indiuisū in se ⁊ diuisū ab alijs. excep
to deo solo nichil est in quo nō intel
ligat^r aliqua diuisio vel actualis ul'
potencialis. Et cū vnitas vel numē^9
aliq̄s de deo dicit^r nichil ponit ut q̄tā
dicit sed tm̄ p̄uat. Vn̄ cū ds̄ dicitur
vnus. intelligit^r qd̄ non sint plures.
1.2.3. ¶ Aliq̄d vō est non vnū trībz modis.
.s. pluralitate scd̄m spēs diuisas. si
cut angeli ⁊ stelle non sunt vnū. Vel
mutabilit^r. scd̄m qd̄ vnus hō plures
dicit^r qui modo san^9 est modo eger
nūc diues nūc paup. Vel ppagacione
scd̄m spēm. put vn^9 plures est ī filijs
qui ppagant^r ab ipo. Sed nichil p̄
dcōr in deo est. De p̄mo eīn contrīu
hēmus in simbolo athanasij. Hec ē
fides catholica ut vnū deū in t̄initate
⁊ t̄initatē in vnitate veneremur. De scd̄o.
ps̄. Ipsi pibūt tu autē pmanes. Bern̄.
Non ex tēpe altacōem hēt. nō in sb̄a
altitatē. Leo papa. Simplici diuini
tatis natē nichil addi vel minui po
test. De t̄cio. ps̄. Non erit in te ds̄ recēs
.i. recent^r formatū vel natū. ¶ Di
uinitatē tria gen̄a hōīm mltiplicāt 1.2.3.
.s. ydolatre. ps̄. Oēs dij gencīū demo
nia. Itē nigromātici qui attribuunt
v̄tutē caractibz ⁊ hui^9 stulticijs. Item
carnales hōīes. scd̄m qd̄ gulosi colūt
ventrē. Apls̄. Et quorū ds̄ vent^r est.
Et auari qui sup oīa pecuniā amāt.
Apls̄. Auaricia est ydolorū seruitus.
¶ Est itaqz in deo v̄a vnitas ppt̄ sim
plicitatē ⁊ vnitatē singlāritatis ⁊ ppt̄
vnitatis create silitudinē. Et sicut v
nitas a nullo descendit. ⁊ oīs plurali
tas ab ea defluit. sic ds̄ a nullo et oīa
ab ipo. Itē sicut vnitas de se gignit
vnitatem. ita ds̄ pat^r de se gignit altrū.
vt Aug^s dicit .i. alterū silem sibi. vel
alterū a se. s. filiū. ¶ Hoc nomē ds̄
1.2.3. t̄pliciť accipit^r. s. naturalit^r. atoptiē.
nūcupatiē. P̄mo modo soli deo cōuenit

Scdo nº conuenit bonis hoibz q diui
ne bonitatis pticipes sut p gram. Ps.
Ego dixi dij estis et filij excelsi omes.
Tercio nº dij dicunt ydola . sed solo
noie. qr res nois. s diuinitas no co
uenit illis. Pmo nº non het plurale
hoc nome ds p se. cu sit vnus solus
verus ds. nec diuinitas recipiat dis
tinctione. Sed scdo modo et tcio modo
plurale het. Qd vnu solum prin

Scipium est. 3.

Sicut vnus ds est. sic vnu so
lu pncipiu est. qd ostenditur multiplici
racoe. Pmo sic. Qm si duo sut pnci
pia. vnu. s. sume bonu et aliud sume
malu. aut coicant in existencia p se.
ut sortes et plo. si simul sut in ee coicat
aut non. Si no. g alteru illoz erit eus
p aliud. et ita non erut duo pncipia.
Si sic. sed existe p se bonu est. malu
aute plus esset malu si non heret illud
bonu. g non est sume malu. Qa si ee
p se heret. hoc ipm esse qd est bonum
sume malu esse no sinet. Pcia in
creatis inueniutur quattuor. videlt mul
titudo. ordo. inpfeccio. et conexio. Se
cundu qdlibet istoz pbatur pncipiu
tm esse vnu. Ois multitudo scdm dio
nisiu ab vnitate trahit originem. ergo
nccce est ois multitudis vnu esse pnci
piu. Item ois ordo cu heat prius et post
ius. oportet qd vnu heat pncipium.
Item scdm boe. ome inpfectu ab aliq
pfecto trahit originem. et hic est deus nr.
Item ois conexio diuisoz cum het sue
conexionis et conseruacois aliqd vnu.
et hoc est ds. Item si eet vnu sume
malu a quo essent oia mala. sequeretur
qd scdm corpus xpc esset ab illo malo
pncipio. cu in eo fuit malu pene. qd e
absurdu dice sicut patet in pdictis.
Ex pdcis patet qd ds est pmu et
sumu et vnu solu pncipiu tum racoe / 1.2.3.
antecessionis. tu racoe causalitatis. tu racoe
dignitatis. Qd pater est. 4.

Eternum pitem esse p hoc
ostenditur. qd cu ds sit pote
tissimus sapientissimus et op
timus potest. scit. et vult se sume coicare.
hoc est ante alti maiestatis sue pleni
tudine dare. Ergo ds pat ab etno fi
liu equalem sibi genuit cui diuinita
tis sue essencia coicauit. Dicit eciam
dns in ysaya. Si ego qui generacione
alijs tribuo. ipe sterilis ero? Pat
em multiplicit sumitur. Dicitur em pat / 1.
etna generacoe. Ysayas. Generacionem
eius qs enarrabit? Pdestinacoe. Eph. 1. / 2.
Gra vobis et pax a deo pre qui pdesti
nauit nos in adopcoem filioz. Cre / 3.
acoe. Deutro. xxij. Numqd non ipe est
pat tuus q possedit et fecit et creauit
te. Fecit inqm scdm corpus. creauit
scdm aiam. possedit scdm vtrumqz.
Redempcoe. Ysay. Tu dne pat nr et re / 4
demptor nr a sclo nome tuu. Secundum

5 tali regeñacõe. i. petri. Bñdictus
ds̃ ⁊ pat̃ dñi nr̃i ihũ xp̃i qui regeñ-
6 uit nos. Fidei instruccõe. Joh̃. i. De-
dit eis potestatẽ filios dei fieri hys
7 qui credũt in nõie eius. Grẽ adopcõe.
Rom̃. vi. Accepistis spm̃ adopcõis in
8 quo clamam⁹ abba pat̃. Glie collacõe.
Gal̃. Itaq; iam nõ est seru⁹ sed filius
et heres ꝑ deũ. i. ꝑ dei opa. Opa em̃
nr̃a magis sunt ꝑ deũ vite eterne meri-
toria q̃m ꝑ nos. ¶ Primo in sumit̃
pat̃ ꝑsonalit̃. et iste modus soli pr̃i
conuenit. Q̃rto m̃. s. redempcõis non
solũ effectiue. sed ꝑ misterij exhibicio-
nẽ sumit̃ eciã ꝑsonalit̃. et ille modus
soli filio cõuenit. secũ q̃d modus re-
dempcõis fuit ꝑ mortẽ filij. Oẽs alij
modi simul tribus ꝑsonis cõueniũt. q̃z
indiuisa sũt opa trinitatis. nisi forte a-
liq̃s illoꝝ modoꝝ cõueniat alicui ꝑso-
ne ꝑ appropriacionẽ. ¶ Circa geñacio-
nẽ. nota q̃tuor ꝓposicões in quibus vi-
deri pot̃ vtrũ eẽncia diuina geñet
vel geñet̃. Prima est hec. Essencia geñ-
at essenciã. Scd̃a hec. Essencia geñat
ꝑsonã. Tercia hec. Persona geñat eẽm.
Q̃rta hec. Persona geñat ꝑsonã. Harũ
ꝓposicionũ tres prime false sũt. Quarta
autẽ vera est. Est em̃ regla ĩ theologia
q̃d essencia diuina non geñat nec geñ-
at̃. Dicendũ tñ q̃d pat̃ virtute eẽncie
existentis in se geñat. et q̃d filio ꝑ ge-
neracionẽ cõicat essenciã sicut ⁊ spũi sc̃o
¶ ꝑ processionem.

Quod filius est. h.

Quoniam sunt correlatiua pat̃
⁊ filius. ꝑ easdẽ raciones
ostendit̃ filiũ esse eternũ ꝑ quas ⁊ ostẽ-
sũ est p̃rem esse eternũ. ¶ Preterea int̃
oẽs emanacões ꝑfectissiã est geña-
cio. quia genitiuũ ꝑducit assimilat̃
suo genitori. q̃d emanacões alie non
faciũt. Cũ g̃ copiosissĩo fonti bonita-
tis cõpetat emanacio ꝑfectissiã cõstat
q̃d pat̃ qui est fons bonitatis geñat filiũ
equalẽ sibi cui cõicat sue plenitudinẽ
maiestatis. ¶ Aliq̃s dicit̃ filius ꝑ 1.2.3.4
gr̃am vnionis. ut xp̃c homo. Aliq̃s ꝑ
vitatẽ natiuitatis. ut xp̃c in q̃ntũ ds̃.
Aliq̃s ꝑ adopcionẽ. ut quilibet sanct⁹.
Aliq̃s ꝑ creacionẽ. ut quelibet aĩa scã.
¶ De filio dei dicit Athanasi⁹ in alt̃-
cacõe cont̃ Arriũ. q̃d ipẽ. s. filius dicit̃
sensus quo cũcta cogitant̃. sapia q̃
cogitata disponũt̃. virtus qua dispo-
sita ꝑficiũt̃. vbũ quo ꝑfca inicianti.
lumẽ quo iniciata clarescũt. ¶ Fili⁹
g̃ sapia dicit̃ pr̃is. non q̃d pat̃ sapi-
ens sit sapia genita. sed q̃d filium
genuit cui appatur sapia. Cum dicit̃
pat̃ oĩa fecisse in sapia. hoc ẽ dei filio.
vel in sapia q̃ est filius dei. q̃m in-
diuisa sũt opa trinitatis. Vel hec ꝓ-
posicõ in. notat sub auctoritatem
in filio. qui hoc ipũ hẽt a pr̃e q̃d res
creat. Gen̄alit̃ em̃ verũ est q̃d q̃c-
q̃d hẽt ꝑsona. vel opatur. vel est. hẽt

ab eo a quo est. ¶ Qualiter autem de
patre filius sit. Non quod hec propositio de.
quandoque notat causam efficientem. ut cum
dicitur xpc conceptus de spiritu sancto. Quandoque
causam materialem. ut cum dicitur xpc natus
de virgine. Quandoque identitatem essentie. ut
cum dicitur filius natus de patre. Quandoque trans
substantiationem. ut cum dicitur corpus xpi
fieri de pane. Quandoque ordinem secundum quod
creatura dicitur esse de nichilo. **Quod filius
ymago patris est. 6.**

Ymago triplex est. scilicet divine
ymaginis. s. equalitatis. imi
tationis. representationis. Primo
modo filius est ymago patris. Secundo modo homo factus
ad ymaginem dei. Gen. Faciamus hominem
ad ymaginem et c. ¶ Homo ymago rela
tive dicitur ad illud cuius similitudinem gerit. et
ad quod imitandum facta est. Hoc autem
contingit dupliciter. Aut quantum ad speciem
et signum speciei. et sic ymago hominis est in
filio suo qui ipsum in humana specie
et figura imitatur. et hec est perfecta yma
go. Aut quantum ad signum tantum et non ad
veritatem speciei. sicut ymago hominis est sta
tua lapidea. et hec est imperfecta ymago.
¶ Primo modo filius dei est ymago pa
tris sicut in natura communicans. Secundo
modo dei ymago est in homine licet minus
perfecte ostenditur. Tertio modo dicitur mundus
[creaturis apostolus. videmus nunc per speculum. et c.]
speculum. Est ergo ymago. non ad ymagi
nem sicut filius dei. ¶ Nam hec propositio
ad. dicit differentiam et distantiam inter
ymaginatum et ymaginatorem. i. distat
a parente. Hoc autem non cadit in filium.
Unde verbum dicitur ymago. non ad ymaginem.
Et est ymago ad ymaginem sicut homo
et angelus. Et aliquid est non ymago sed
ad ymaginem. ut mundus hic quem pre
dicitur non ymago sed vestigium creatoris.
quia licet trinitatem representet non tamen imitatur.
nec est capax eius sicut homo. Est tamen mun
dus ad ymaginem dei factus. quia deus aliud
exemplar non habuit ad cuius similitudinem
creaturas faceret nisi seipsum. ¶ Dif
ferentia est inter vestigium et ymaginem.
Nam vestigium illud cuius est similitudo con
fuse representat. ut vestigium a pede in
terra impressum representat hominem sed non
illum vel istum. ¶ Est ymago genita
ut filius. et est ymago creata ut homo
et angelus. et est ymago facta ut statua
herculis que ipsum representat. Ex his
patet quod esse ad ymaginem convenit
creatori et creature. Creatori quidem.
quia filio qui est ymago patris. Creature
vero convenit tam corporali quam spirituali
quam etiam composite. Hec tamen loquendo
dicitur quod creatura corporalis est crea
toris vestigium. Unde apostolus. Invisibi
lia enim dei per ea que facta sunt intellecta et c.
Ibi hec propositio per. non dicit medium
disponens in quantum creata consideratur
in se. sed excitans in quantum est similitudo [creata. vel in quantum est]
creatoris. quia non disponit ad cogni
tionem creatoris. immo per talem modum

pocius impediret cognicionem. cum inter creatorem et creaturam maior sit dissimilitudo quam similitudo. Creatura vero spiritualis dicitur creatoris similitudo. Eze. xxviii. Tu signaculum similitudinis. Et hoc ideo. quia in angelo propter nature simplicitatem expressior est similitudo ad deum quam in homine. Creatura vero composita .i. homo dicitur ymago dei. Gen. Faciamus hominem ad ymaginem et similitudinem nostram. Et hoc ideo. quia in homine inveniuntur plures trinitates quam in angelo. Unde quo ad hoc pocius eciam dicitur ymago trinitatis. Filius dei possidet triplicem excellenciam sicut innuit apostolus ad hebreos. Qui cum sit splendor glorie et figura substancie eius portans omnia verbo virtutis sue. Prima scilicet respectu patris a quo producitur. sic est splendor paterne glorie. Est enim ut ait dionisius fontalis radius in se manifestans gloriam paternam. Secundam respectu spiritus sancti quem producit ex se. sic est figura .i. similitudo substancie patris. Est enim alia persona ab ipso sicut a patre quod non accipit spiritus sanctus a patre sicut filius. Terciam respectu creaturarum que per eum producuntur. sic est portans omnia verbo virtutis sue. Ipse primum filius dicitur verbum patris quia perfecte loquitur bonitatem et summam patris liberalitatem quia nichil habere voluit quod filio non comunicaret. Istud enim verbum est essencialiter genitum. temporaliter promissum a prophetis et apostolis predicatum. ab angelo in incarnacione nunciatum. Ipse secundum dicitur filius ymago patris. quoniam eiusdem

tres persone sunt equales in eternitate. et maiestate. ac eciam potestate. Tamen filius dicitur pocius ymago patris quam spiritus sanctus. quia non solum habet convenienciam inter eum et patrem in essencie proprietate sicut et spiritus sanctus. sed habet eciam convenienciam extra cum patre ex eo. quia sicut a patre procedit filius. sic et a filio spiritus sanctus. sed a spiritu sancto nullus. Nam secundum racionem intelligendi respectus huius relacionum sunt extrinsecus existentes. quia pocius ab aliquo sunt quam in aliquo. Intelligencia enim relacionum ad hoc ad quod refertur aliquid respicit. Quam si ipsum non haberet filius non sunt a ceteris. Ipse tercium dicitur filius patris virtus. ad cor. Nos autem predicamus christum dei virtutem et dei sapienciam. Invenitur eciam ymago trinitatis in nobis. videlicet in memoria. in intelligencia. in voluntate. vel in noticia. veritate et amore. In quibus per ordinem patri et filio et spiritui sancto simulatur. nō.

Quid spiritus sanctus est.

Emanacio duplex est in divinis. Una per modum nature. alia per modum voluntatis. Illa que est per modum nature est generacio. secundum quam filius est a patre. Illa que est per modum voluntatis. hec dicitur processio spirate. Ipse vero dicitur spiracio. secundum quam spiritus sanctus est a patre et filio. Idcirco autem hec emanacio per modum voluntatis esse dicitur. quia spiritus sanctus amor est. Amor autem secundum voluntatem est. Procedit autem spiritus sanctus a

pre mediate et immediate. Mediate quia filius spiritum spirat: quia hoc habet a patre. Immediate vero. quia ipse pater spiritum spirat.

Quod spiritus sanctus amor patris et filii c. 8.

Spiritus sanctus amor dicitur. et hoc triplicitur. Videlicet. essencialiter. personaliter. et exemplariter. Essencialiter dicitur spiritus sanctus amor. in quantum ipse cum patre et filio unus est deus. Ipsi enim tres in quantum sunt unum in essencia diligunt se amore essenciali. qui appropriatur spiritui sancto. Personaliter vero dicitur spiritus sanctus amor. in quantum ipse est nexus patris et filii. Pater enim et filius diligunt se amore ab eis procedente. qui non est pater nec filius. sed spiritus sanctus. De hoc nexu dicit Augustinus. Est enim inef fabilis quidam complexus in illa trinitate non genitus. sed genitoris geniti que suavitas. ingenti largitate perfundens quas creaturas pro captu earum. Exemplariter quoque dicitur spiritus sanctus amor. quia amoris gratuiti qui est in nobis spiritus sanctus non solum causa est efficiens. sed etiam exemplar atque finis. Amor enim qui est in nobis a spiritu sancto est efficienter. et hoc in quantum ipse spiritus sanctus est deus. Exemplariter vero est in nobis. et hoc in quantum ipse spiritus sanctus est procedens per modum amoris a patre et filio. Sed finaliter est in nobis in quantum spiritus sanctus a quo amor noster habet racionem primi boni in quo tendit amor noster. Propter hoc

eum diligimus deum. quia ipse pater et filius diligunt nos amore ab eis procedente. Notandum quod amor qui est spiritus sanctus. ex modo procedendi est nexus trinitatis. Sed propter ipsam processionem est distinctus spiritus sanctus a patre et filio. propter naturam vero perfectam communem divine est persona et suppositum. Propter vero divinam simplicitatem est ipse deus et summe bonus. Igitur spiritus sanctus est amor quo pater et filius se diligunt. Cum autem dicitur pater et filius diligunt se spiritu sancto duplicitur exponi potest. Primo sic. diligunt se spiritu sancto. id est amore qui est spiritus sanctus. et secundum hoc est vera. Secundo sic. diligunt se spiritu sancto. id est per spiritum sanctum vel per amorem qui est spiritus sanctus. et secundum hoc non est concedenda. Esset enim intellectus quod spiritus sanctus esset principium in trinitate quod falsum est. quia a patre filio que procedit. Et hoc ideo. quia non est ibi aliquod cuius respectu hec dictio per. dicat principium. Est enim regula quod hec dictio per. dicit semper racionem principii respectu alicuius positi in locucione. sicut cum dicitur pater operatur creaturas per filium. Ibi enim notatur racio principii in filio respectu operis. Similiter hic concedit. filius operatur per patrem. Nam ibi est racio principii in patre et hoc duplici respectu. scilicet respectu filii et respectu operis.

Quod spiritus sanctus caritas et donum sanctorum c. 9.

Cum inveniatur in scripturis sepius quod spiritus sanctus caritas

⁊ donū dr̄. diligent' notandū est q̄liter
debeat hoc intelligi. et verū sp̄us s̄cs
sit caritas qua nos deū ⁊ p̄ximū dili
gim'. ¶ Pn̄ notandū est q̄d amor
siue caritas trib; modis sumit'. Pn̄o
modo effectiue. Sic absq; dubio verū
est q̄d sp̄us s̄cs est amor quo deū dilig
im'. q̄r sp̄us s̄cs operatur in nobis h̄itū
Al' modū. ⁊ modū caritatis. ¶ Alio m̄ sumit'
exemplarit'. Sic eciam sp̄us s̄cs ē ca
ritas qua diligim' deū ⁊ p̄ximū. Carita
tē q̄ue est sp̄us s̄cs. est exemplar nr̄e
caritatis. ¶ Tercio m̄ sumit' caritas
formalit' p̄ modū inherencie. Sic cari
tas dr̄ v'tutis h̄itus in aīa quo diligim'
deū ⁊ p̄ximū. Et s̄cdm hūc modū sp̄us
s̄cs non dr̄ caritas. nec contr̄iat' dc̄m
aug'. li' de trinitate vbi ait. Eadem est
caritas qua nos d̄s diligit ⁊ nos ip̄m.
Q̄a licet verū sit. tn̄ alit' ⁊ alit' est. Nā
d̄s ea nos diligit formalit'. nos vero
ip̄m ⁊ nos ea diligim' efficient' ⁊ exē
plarit'. non formalit'. Nā om̄e esse et
age est a forma inherente agenti que
est p̄ncipiū agendi formale. sicut ca
liditas igni. ¶ Sciendū tn̄ q̄d sp̄s
s̄cs dat' tn̄ datur eius donū. q̄r sp̄s s̄cs
est amor et p̄mū donū. Posītus aūt
nō datur sine p̄on. ¶ Pr̄terea corp'
misticū est vnū p̄ amorē. Cū g̃ nichil
creatū sit vnū in diu'sis p̄ticularib;.
oportet q̄d mēbra corp'is mistici vni
ant' vno amore increato qui. s. est
sp̄us s̄cs. ¶ Pr̄terea q̄r s̄cdm aug' to
tū malū hōis est vti fruendis ⁊ fru
vtendis. cōstat q̄d oppositū est totū
bonū eius. Sed ad fruendū eo q̄d
fruendū est req̄ritur p̄sencia fruibi
lis. et eciam disposicio debita fruen
tis. Vn̄ requirit' p̄sencia sp̄us s̄ci. et
eius donū. s. amor q̄o inhereat' ei.
Preterea tn̄ dat' nobis sp̄us s̄cs. nō
incipit ēe in loco nouo. sed nouo mo
do p̄ p̄duccōem noui effectus ⁊ noui
respectus ex quo creatura se h̄et alit'
ad sp̄m s̄cm q̄m p̄us. ap̄t q̄d ⁊ ip̄e dr̄
alit' esse in creatura q̄m p̄us. q̄r est ī
ipso ut in cognoscente ⁊ amante ip̄m.
q̄d nō fecit p̄us. ¶ Ex iam dictis
patet q̄d in iustificacōe duplex caritas
nobis dat'. s. creata ⁊ increata. Illa q̄
diligim' deū. et ista qua diligamur.
Sed dat' nobis caritas creata qua
diligim' formalit'. ⁊ increata q̄ dili
gim' effectiue. q̄r nemo diligē ip̄e car.
Ex hijs colligit' q̄d licet d̄s sit in oīb;
p̄ essenciā. p̄senciam ⁊ potenciā. nō
tn̄ h̄etur ab oībus p̄ grām. ¶ Missio
sp̄us s̄ci duplex est sicut ⁊ filij. Pn̄a
visibilis sicut apparuit sup̄ x̄p̄m ī
colūba et sup̄ ap̄los in linguis igne
is. Alia inuisibilis qua mittitur in
mentē ad s̄cificandū creaturā. et ista
missio fit ad inh̄itacionē creatē ratio
nalis. sed p̄o' fit ad inhabitacionem
demonstrandā alijs. ¶ Eodem modo

missio filij duplex est. s. visibilis ut
est incarnacio. et inuisibilis ut e no
ua mentis illuminacio. ¶ Notandu
qd missio filij et spus sci inseparabilia
sunt. Sed dr filij .i. missio. qn mes p
gram illuminat ad deu cognoscendu.
dr spus sci. qn affectus accedit ad a
mandu. ¶ Sciendu qd solus pr nis e
mitte et no mitti. Cu eni pat a nullo
procedit. nusq̄ in mitti dr.
intellis qd spus scs esset principiu in
trinitate qd falsu est. qr a pre filio qz
procedit et hoc ideo mitti dr. Qr a vo filius
producit et producit. ideo mittit et mittit.
Spus vo scs est qa producit eternalit.
sed non producit. s. genalit nisi ex tepe.
ideo ipsi est ppu mitti non mittere
nisi respectu creature. ut ad conversionem
ppli dicuntur apli a spu missi. et nisi
dicatur forte mitte hoiem assuptu. Sed
spus scs etia mitte dr in qntu cu pre
et filio idē est in essencia trinitatis. no in
qntu psona. Sic et filiu mittit et filius
seipm. vn Aug' in li. de trinitate. Intel
ligam' illā incarnacoem et ex vgine
natiuitate in qua fili' intelligit missus
vna eade qz opacoe pris et filij insepa
biliter esse factam. no in separato spu sco.
¶ Ex hijs patet qd hec sunt iuxta et
exponende. Spus scs mittit se et mittit
filiu. et filius mittit seipm. nisi intel
ligatur in qntu est de vgine natus. qr
filius dei mittit se hoiem. Scdm hoc
vo est. filius dei mittit se. Hec aute est
racio. qr mitte dicit auctoritate racoe
produccionis eterne. Quibz modis est
spiritus sanctus datus.

S Ciendu qd in igne apparu
it ut calefaceret frigidos. et
in linguis ut doceret ignaros. et i sono
ut terreret rebelles. ¶ Apparuit etia
in alijs tribus signis. s. in nube tepe
moysi ut ductor ei' in columpna nubis
esset. sicut legit' ysay. lxiij. Ite in co
lumba sup baptizatu xpm ad ostendenda
gre plenitudine que in xpo erat. Item
in flatu post resurreccoem ad designa
du viuificacoem affere. qr flatus ab in
trio procedit. ¶ Datus est g' spus scs
bis post resurreccionē. s. in tra ppt
dileccione pxmi. et de celo ppt dilecco
nē dei. Vel datus est in tra. ad relax
andu pcca alioz. Joh. xx. Insufflauit
in eos et dixit. Accipite spm scm. quoz
remiseritis pcca et c. Datus e de celo
in pente. ad robur et ad opacoem mi
raclōz. De hijs duobz p. Verbo dni
celi firmati sunt. quo ad pmu. Et spu
oris ei' et c. quo ad scdm. ¶ Tercia
e collacio spus sci aplis facta ante passi
one qn fuerunt baptizati. Fors eni
baptisma nunit ibi. Qui lotus est
no indiget nisi ut pedes lauet. ¶ In
signu pdcoz ter vngit' hō ad sig
nificandu hanc triplice spus sci mune
racione. in baptismo. in confirmacoe.

et in morte. ¶ Quadruplicē effcū
cōsecuti sūt apli ex ꝑsencia spūs scī.
Primo eloquēciā in linguis. Scd'o
audaciā in tormentis. Tacio efficaciā
in miraclis. Qrto ꝑfeccionē a vicijs.
qꝛ post penthecosten nō peccauerunt
mortalit'. ¶ Accipiūt ꝛ nū vtiliter
spūm scm̄ peccatores in igne ad ꝑgandū.
Mt. iij. Baptizabit vos in spū scō et
igne. ¶ Itē penitētes ad ꝑficiendū
ps. Spūs tuus bon' deducet me. ꝛc.
¶ Itē ꝑfcti ad certificand'. Ro. Q' dedit
nobis pignus spūs. s. ¶ Itē bi ad
fruendū. ps. Renuit cōsolari aīa mea.
ꝛc. ¶ Itē tribulati ad cōsolandū. Ro.
Non accepistis spūm seruitutis iterū
in timore. sed accepistis ꝛc. ¶ Item
ignorantes ad instruendū. Joh. Pa
clitus autē spūs scs̄ quē ꝛc. ¶ Quo
tempe datus sit spūs scs̄. attēdendū
est qꝛ in die quīqgesima. ut ostendat'
auctor eē remissionis. Nam annus
iubileus seruiebat remissioni. Fi
it ecīā die dominica. ut esset dies
renouacōis q' fuit ecīā dies creacōis
¶ Datus quoqꝫ fuit hora tcīa. qꝛ
dr' primus hō hora tcīa ꝑdidisse grām
ꝯū cōuenīens fuit qd' eadem hora
aplis mitteret'. Alia racōe datus ē ho
ra tcīa. s. ut ostenderet' qd' ecīā nobis
hora tcīa dat' grā dei. ¶ Sūt eīm
tres hore morales. s. cōtricio. cōfessio.
ꝛ satisfactio. ¶ De hoc nōie spūs
scs̄. sciendū qd' potest eē circūlocucio
vni' ꝑsone nōis. et tūc cōuenit tantū
ꝑsone tcīe in trinitate. Vel possūt ille
due dictōes sumi diuisim. i. ꝑ racōe.
et sic quelibet triū ꝑsonaꝝ est spūs
scs̄. ¶ Spūs scs̄ multa hēt nōia. Dr'
eīm spūs a spirando actiue. eo qd' spi
ret. Joh. iij. Spūs vbi vult spirat.
Scd'm hūc modū hoc nomē spūs
cōe est omībꝫ trbus ꝑsonis. sed spūm
scm̄ cōuenit ꝑ appͥacionē. Alio modo
dr' spūs a spirando passiue eo qd' spi
retur. et hoc modo ꝓpͥū est spūm scm̄ qui
ꝑ modū spiracōis ꝓcedit. ¶ Non a'
dr' spūs solū. sed additur scs̄. et scs̄
idem est qd' mūdus ꝛ firmꝰ uel sine t
ra. Ista non solū cōueniūt ei quo ad se.
sed in cōꝑacōe quo ad nos. Nam ꝑ
grām spūs scī a pccīs mūdam'. i bono
firmam'. a trenis sepam'. Scs̄ est g'
nō solū in se. sed qꝛ nos scōs facit ea scī
tate. de qua dicit dionisius. Scītas ē
ab oī inmūdicia libia ꝛ ꝑfcā et oīno
īmaclata mūdicia. ¶ Pt'ea spūs scs̄
nōiat' nexus. vnitas. ꝛ amplexus. Et
hoc ꝑut cōꝑatur ad prēm ꝛ filiū. ¶ Ite
dr' donū altissimi. et hoc ꝑut cōꝑatur
ad nos. Q'a omē datū optimū ꝛ omē
donū ꝑfcm̄ desursū est descēdēs a prē. ꝛc.
¶ Item dr' fons viuus. qꝛ septēplici
riuo donoꝝ nobis fluit. Ysa. Spūs
sapie ꝛ intellcūs. spūs consilij ꝛ fortitu
dis. spūs sciē ꝛ pietatis. ꝛc. ¶ Item dr'

ignis. qui affectum accendit. ¶ Item dr caritas. non solum qz est amor pris et filij. sed qz nos amatores facit. ¶ Item dr spiritalis vnctio. qz oes tribulacoes mundanas suaues facit et iocundas scdm illud psalmum. In labore requies. in estu tempies et c. ¶ Item dr dextre dei digitus. qz sicut oes corporales res digito demonstrant. ita p spm scm ostenduntur res spuales oculo spuali. ¶ Item dr paraclitus. qz consolacoes celestes mentibz instillat. ¶ Item dr magistrorum optimus. qz intellectum ad cognicionem dei et sui ipsius illuminat. Qd in trinitate psonarum vnitas e essencie. 10.

In vnitate nature diuine tres sunt psone. Quarum prima est a nulla. Scda p generacionem est a sola prima. Tercia p coem spiracionem est a prima et scda. ¶ Istud tn sic e intelligendum qd trinitas psonarum non excludit ab essencia vnitatem. simplicitatem. imensitatem. eternitatem. incommutabilitatem. ¶ Primus racio p hoc patet. qz qui crederet deum non posse se summe coicare. negaret in eo potenciam. Qui autem crederet eum hoc posse sed nolle. negat in eo clemenciam. Qui vero crederet eum hoc posse velle. sed nescire. negaret in eo sapiam. Qui vero crederet eum non velle se coicare. negaret in eo bonitatem. ¶ Cum g pater potuit. sciuit et voluit se summe coicare. hoc facit eternaliter. s. generando dilectum. hoc est filium. et condilectum. s. spm sanctum.

boni

Natura enim est semp effluere. ut dicit dyon. Cum ergo sit ipse fons bonitatis. emanacio erit ab ipso pfectissima. que est generacio. Erit etiam emanacio iocundissima que est p modum benignitatis et liberalitatis. et hec emanacio amor est qui est sps scs. a patre filio qz procedens. Et bene dicitur amor emanacio liberalitatis. qz amor primum donum est qd a liberalitate procedit. cum sit donum intrinsecum in ipso dante. in quo s. amore oia alia dona donantur. ¶ Hec bta trinitas tribz modis nobis innotescit. Ipa enim patet in scripturis. ostenditur in figuris. relucet in creatis. ¶ Primum inqm patet in scripturis bta trinitas. vnde leo pp. Credimus sctam trinitatem. patrem et filium et spm scm. vnum deum oipotentem. vnius sbe. vnius essencie. vnius potestatis. Isay. audiuit seraphyn ter dicere. scs. in laude trinitatis. et subiunxit in singulari dns ds sabaoth pp confessionem vnitatis diuine. Si g non essent tres psone non diceret in genesi. faciamus hoiem. sed faciam. Nec diceret hoiem ad ymaginem nram sz meam. ¶ Et iterum si tres psone essent non vna sba. non diceret ad ymaginem sed ad ymagines. ¶ Ad idem ostendendum ponit ds ter in ps. cum dr. Benedicat nos ds ds nr et c. Tm semel ponitur hoc pnomen eum cum subiungitur Et metuant eum oes fines terre. Jerem. i. A. a. a. dne ds. ecce nescio loqui. vnde qd A. triplicat. et dicit singulari dne ds. Alpha. Ex quo oia. p quem oia. in quo

oīa. ipsi glīa ꝛ c̄. ¶ Et nota qđ hec ꝓpō
ēē. dicit auctoritatē, ꝛ eē a nullo. Hoc
autē cōuenit pr̄i q̄ est ꝑncipiū sine ꝑn
cipio. Sed ꝓpositō hec ꝑ. nōt oꝑacionem
sine mediū ꝛ eē ab alio. ꝛ p̄ ꝑ hoc intel
ligit̄ filius. q̄ est ꝑncipiū de ꝑncipio.
Hec ꝓposicio iii. notat cōseruacōem ꝛ
esse ab alijs. et ꝓptea cōpetit spūi sc̄o.
q̄ est cōtinēcia oīs boni. ¶ Ostendit
ꝛ b̄a trinitas in figuris. Significat eñ
ꝑ tres amicos iob. ¶ Itē ꝑ tres digi
tos quibꝫ appendit̄ moles t̄re. ¶ Item
ꝑ tres ciuitates refugij eq̄li spacio int̄ se
distantes. ¶ Itē ꝑ t̄ra difficilia ad inuest
tigandū. ¶ Item ꝑ tres portas ciuita
tis q̄s vidit ezechiel. ¶ Relucet q̄ꝫ ī
creatis̄ vestigiū b̄e trinitatis. Cognoscit̄
eñ in magnitudīe creaturaꝝ potēcia
p̄ris. in disposicōe sapīa filij. in ornatu
bonitas sp̄s sc̄i. ¶ Itē in quolibet indi
uiduo inuēies vnitatē. speciē ꝛ vtilitatē.
Quoꝝ ꝑmū p̄ri. sc̄dm filio. t̄ciū spūi sc̄o cō
uenit. ¶ Item in sole videas suā essen
ciā. splendorē. ꝛ calorem. in quibꝫ p̄rem
ꝛ filiū ꝛ spūm sc̄m cognosces. ¶ Item in
aīa sc̄dm memoriā. intellc̄m. ꝛ volūtatē.
in quibꝫ cōsidera ꝑsonaꝝ trinitatē. ¶ Itē
in ierarchia celesti supiori. d̄s est in thro
nis vt maiestas. in cherubin vt v̄itas.
in seraphyn vt caritas. ꝑ que notatur
trinitas ꝑsonaꝝ. ¶ Item in v̄tutibꝫ
theologicis. s. fide. spe. ꝛ caritate. idem
intellige. ¶ Itē in tribꝫ dotibꝫ ipsi9 aīe
. s. cōphencione. cognicione. dileccione.
silit̄ idem nota. ¶ Notandū autē
qđ d̄s alit̄ relucet in creatis viatoribꝫ.
alit̄ in beatis. Exemplū de speclō in
quo alio m̄ videt̄ a nobis notus ꝛ alit̄
innot9. Nam notū videm9 in speculo.
innotū vō ꝑ speclm. ¶ Ex p̄dcīs pa
tet qđ tam in creatā corpali q̄m spūali.
q̄m etiā ex hys cōposita b̄a trinitas cog
noscit̄. tū diuīsimode ꝑut vnū istoꝝ dī
vestigiū creatoris. aliud d̄r eius silitudo.
et aliud ei9 ymago. sicut supi9 est notatū
in titulo. Qđ filius ē ymago p̄ris. ¶ De
niqꝫ sciendū qđ pluralitatē ꝑsonaꝝ ī vni
tate essencie. aut ipam vnitatē essencie
in ꝑsonaꝝ pluralitate. sc̄dm bernardū
scrutari temītas est. credē pietas ē. nosce
vita etna est. Qđ multiplex trinitas ē. c. ii.

Multiplex inueit̄ in scripturis
trinitas. ¶ Est eñ trinitas
increata. que sūma ꝛ ineffa
bilis est. Alie trinitates sūt create. inter
quas est vna que cecidit. s. racionalis. cō
cupiscibil̄. irascibilis. Alia est ꝑ quam
hō cecidit. s. suggestio diaboli. delcācio
sensualitatis. ꝛ cōsensus racōis. que t̄ra
significata sūt ꝑ serpentē. mulierem. ꝛ
virū in ꝑadiso. ¶ Tercia est in q̄ua
cecidit. s. ignorācia v̄i. inpotēcia boni.
cōcupiscēcia mali. ¶ Q̄rta est ꝑ q̄ua
resurget. s. fides. spes. caritas. ¶ Itē
est trinitas ꝑ q̄ua ad grām repauit. s. tri
plex sb̄a que est in xp̄o. s. deitas. aīa. ꝛ

caro. ¶ Est etiã alia scd'm quã regeniti .s. sps. aqua et sanguis. Sps in quo sanctificacõis. aqua ablucõis. sanguis redẽpcõis. Hãc nobis Joh. in canonica sua recitat. ¶ Est quoque trinitas alia per quã ad gliam reformati. ut sũt tres dotes aïe. s. cognicio. dilectio. cõphensio. ¶ Est preterea multiplex trinitas in creaturis que est vestigiũ beate et increate trinitatis. Et de hoc hẽs. sup̃ in titulo. Qd' trinitas p'sonarũ et unitas essencie est.

Qd' equalitas p'sonarũ est. 12.

Equalitas p'sonarũ in trib; cõsistit. ut ait Aug'. ¶ Quia nullus p'cedit aliũ eternitate. aut excedit magnitudine. aut supat potestate. Qd' equalitas scd'm hec tria sit in deo. sic ostedit'. Quia in istis inferiorib; tria hec sũt. s. sba qualitas et quãtitas. ¶ Igit' unitas in sba causat identitatẽ. unitas autẽ in qualitate causat silitudinẽ. sed unitas in quãtitate causat equalitatẽ. ¶ In diuinis autẽ est equalitas tantũm scd'm triplicem quãtitatẽ put quãtitas d'r eẽ in deo licet inpprie. Pmo. scd'm quãtitatẽ virtutis. que est potencia. Alio mõ scd'm quãtitatẽ duracõis. que est eternitas. Tercio mõ scd'm quãtitatẽ magnitudis. qua ipẽ est intr' oĩa. et extr' oĩa. et qua cõtinet et locat oĩa. ¶ Equalitas p'sonarũ alit' in hijs trib; ostedit'. qm in creatã triplex magnitudo reperit'. .s. tẽpis. dimẽsionis. virtutis. ¶ Pma magnitudo est in rebus mutabilibus. Scda est in corporeis. Tercia est in spiritib; creatis. ¶ Istis trib; respõdent in creatore alia tria in quib; et p'sone diuine sũt equales. videlt eternitas in esse. magnitudo in immẽsitate. et virtus in posse. ¶ Hec tñ licet scd'm rei veritatẽ sint in deo. scd'm differenciã rei in ipõ nõ hẽnt eẽ. sed scd'm qd' nrm recipiũt intellectũ. ¶ Dicendũ est g' qd' tanta ẽ equalitas in trinitate. qd' scd'm Augustinũ ~~qd'~~ nec est mai' aliqd duo qm vnus. nec mai' aliqd oẽs qm singli. ¶ Coetne quoque sũt p'sone diuine. qz in diuinis nõ est ponere nisi duo genera. s. sbe et ad aliquid. Qualitas vo et quãtitas ibi trãsit in genus sbe. sicut equalitas et silitudo dicũt relacões. Sed sba cõis est trib; p'sonis. relatio autẽ pprium est simul eẽ. g' nullo mõ pat' prior est filio. nec scd'm id qd ad aliqd est. nec scd'm id qd absolutũ est. ¶ Item ostendit' p exemplũ in natura. qz splendor licet sit a sole. tñ esset soli coeternus. si sol esset eternus.

Qd' inter essenciã et p'sonã dr̃a est. 13.

Apud grecos quattuor sũt vocabula. s. vsia. vsiosis. ypostasis. p'sopon. Hec apud latinos equipollent istis quattuor. videlt essencia. sba. subsistencia. p'sona. ¶ Int' hec talis est dr̃a. Vsia siue essencia dicit naturã. vt humanitas. Substãcia dicit hẽns naturã siue substans nature ut homo. Ypostasis dicit distinguibile non tñ

distinctū determinata ꝓꝓetate ad digni
tatē ꝑtinēte vt petrus. Quū sicut hoīes
ꝑticlāres distincti sūt ꝓꝓis q̄litatibus.
ita pat̄ ⁊ filius ⁊ sp̄s sc̄s suis ꝓꝓis nomi
bus. ¶ Sicut greci dixerūt p̄rēm ⁊
filiū ⁊ sp̄m sc̄m tres ẏpostases. i. tres
res. ita ⁊ nos dicim᷒ tres sb̄as. i. tres
res. s. ẏpostases nō indigētes alia re
ut sint. Considata g̊ essencia diuina
in se oīo indistincta est. ꝑsona vō in se
distincta est suis ꝓꝓetatibꝫ. Considata
autē essencia in ꝑsonis uel ꝑsona in ēcnia
mediū modū tenet. s. vnitatē ⁊ distinc
cionē. et hoc patet in app̄atis. vt poten
cia. sapia. bonitas. que oībꝫ ꝑsonis cō
ueniūt. sed ad vnā magis determinant᷒.
¶ Nota qd̄ sepe sumit᷒ sb̄a ꝑ essencia.
et qd̄ ēcnia nūq̄m trāsfert᷒ ad signifi
candū ꝑsonā. ¶ Tres sūt diffinicōes
ꝑsone. ¶ P̄ma est talis. Persona est ra
cionalis nat̄e indiuidua ēcnia vel sb̄a.
Hec sumit᷒ penes naturā rei. ¶ Sc̄da
est ricardi de sc̄o victore talis. Persona
est subsistens ꝑ se solū iuxta quēdam
singlārē modū. Hec sumit᷒ iuxta ethi
mologiā nōis. Dicit᷒ enī ꝑsona. quasi
res ꝑ se vna. ¶ Tercia est diffinicio
magr̄alis sic. Persona est ẏpostasis dis
tincta ꝓꝓetate ad dignitatē ꝑtinente.
¶ Notandū qd̄ ista q̄tuor ꝑ ut ibi sūt
exposita ⁊ exemplificata. s. essencia.
sb̄a. subsistencia. ꝑsona. differūt in cre
at̄a re. ⁊ nōie. Sed in diuinis differūt
¶ solū racione.

N De inmensitate dei. ix.
Non est in deo q̄ntitas dimē
sionis. sed v̄tutis. Nec vbiq̄
est d̄s mole corꝑis. sed p̄sencia maiesta Rō.
tis. Et ꝑ hūc modū d̄r inmensus. ¶ Sed
nota qd̄ inmēsitas q̄tuor in deo cōplec
tit᷒. s. infinitatē. incōp̄hēsibilitatem.
incircūscp̄tibilitatē. etnitatē. Si enī
cōsidatur ⁊ querit᷒ d̄s in se. sic est infi
nit᷒. P̄s. Magn᷒ dn̄s ⁊ laudabilis nimis
et magnitudīs eius nō est finis. Si
vō cōsidat᷒ in cōꝑacōe ad intellcm̄. sic ē
incōp̄hensibilis. ꝫ Ap̄ls. O altitudo diui
ciaꝝ sapie ⁊ sc̄ie dei. q̄m incōp̄hensibilia
sūt iudicia eius ⁊ inuestigabiles vie ei᷒.
Ppt̄ hoc autē dicit᷒ sedere sup̄ cherubin
. i. sup̄ plenitudinē sc̄ie ⁊ sup̄ oēm intel
lectū. Si in cōꝑacōe ad locū. sic ē incir
cūscp̄tibilis. ꝫ Ambrosi᷒. Nichil p̄scp̄tū.
nichil cōscp̄tū. nichil dimensū t̄nitas
hēt. Non loco claudit᷒. nō estimacione
cōcludit᷒. nō etate variat᷒. Sed si consi
datur in cōꝑacōe ad tēpus. vel ad dura
cionē. sic est etn̄us. ꝫ Ap̄ls. Regi autem
sclōꝝ inmortali inuisibili ⁊c. De hijs
q̄tuor dicendū est in seq̄ntibꝫ ꝑ ordinē.
¶ Tenendū est g̊ firmiter qꝛ in deo nō
est ꝓꝓie longitudo. nec latitudo. nec sub
limitas. nec ꝓfundū. Sed hec metha
forice sūt in deo. ¶ Est enī in deo lati
tudo caritatis qua nos ab errore reuo
cat. Jerem. In caritate ~~ꝑꝑa~~ ꝑꝑetua
dilexi te. ideo attraxi te miserans.

¶ Est etiā in eo longitudo paciē qua
malis ꝑcit. Dissilat nāq; pctā hoīm
ꝑpt̄ penitenciā. ¶ Est etiā in eo sub
limitas sapiē qua oēm sensū supat.
ꝛ aplℓs. Oīa sūt nuda ꝛ apta oclis ei⁹.
¶ Est etiā in eo ꝓfundū iusticie
quo peccantes capiūt. Math. Ite ma
ledci in ignē eternū. De infinitate

dei. ih.

Dubitandū ¶
non est deū eē infinitum.
Q'a cū in deo idem sit po
tencia ꝛ essencia. patet qd̄ eēncia eius
est infinita sicut ꝛ potēcia. ꝯ̄ū sicut
potēcia dei nō ita potest in tot q̄u pos
sit in plura. sic eēncia dei nō est ita in
reb; q̄u possit eē in pluribꝫ. Immo si
essent mūdi infiniti oēs repleret. ¶ P̄
t̄ea d's cū sit causa rerū efficiens ꝛ for
malis ꝛ finalis. sicut dicē de eo nō est
in q̄ntū est causa efficiens qd̄ sit effec
tiā. nec in q̄ntū est causa formalis qd̄ s̄
formata. eadē racōe nec erit dicē cū sit
causa finalis. qd̄ sit finita. Nullo ergo
m̄ dicendū est deū eē finitū scd̄m sb̄am.
nisi cū finitū dicat̄ copletū vel ꝑfcm̄.
¶ Sane t̄plicit̄ dr̄ infinitū. s. negatiē
p̄uatiē. contrīe siue despate. ¶ Infini
tū negatiē dr̄ ꝑ abnegacionē finis. et
sic dr̄ infinitū q̄si non finitū. vel idem
qd̄ nō finitū. Et hoc m̄ infinitū est qd̄
nō est aptū natū finiri. ¶ Infinitū
p̄uatiē est qd̄ est aptū natū finiri. non
tū finit̄. ¶ Infinitū contrīe est qd̄ hēt

cōtrariā disposicionē ad finiendum.
¶ Primo m̄ eēncia diuina est infinita.
q2 non hēt finē. nec ē nata finiri. Silit̄
si dicat̄ infinitū tcio m̄. Si vo dicatur
infinitū p̄uatiē. sic nō potest dici infi
nita. q2 nō est nata finiri. immo ē fines
oīa. ¶ Item finis dr̄ t̄plex. Dr̄ eīn
finitū⁹. et scd̄m hoc q̄titas cōtinua po
nit̄ infinita q2 est diuisibilis ī infinitū.
Et hoc ideo. q2 in cōtinuo nō est finitu⁹ in
diuisione. sicut nec in nūo est finitu⁹ in
addicōe. ¶ Alio m̄ dr̄ finis idem qd̄ per
feccio. ¶ Tcio m̄ dr̄ finis illud ꝓpt̄ qd̄
vnūqdq; fit. ¶ Primo m̄ d's est infinit⁹
nō scd̄m q̄ntitatē dimensiuā que in eo
nō est. sed scd̄m q̄ntitatē v̄tualē que in
ip̄o est. Sed q2 in deo oīmoda est indiui
sio v̄tutis ꝛ eēncie. non potest eē infini
tas v̄tutis q̄u etiā sit eēncie. ¶ Scd̄o
m̄ mat̄ia dr̄ infinita. q2 caret ꝑfeccione.
¶ Tcio m̄ malū culpe dr̄ infinitū. q2
nō est ordinatū ad finem. De incōp

hensibilitate dei. 16.

Creator a creatā cognosci
nō potest ad plenū in via.
vel etiam in p̄ria. q2 infiniti nulla ē ꝓpor
cio ad finitū. Eusebi⁹. Trinitas sibi
soli nota est ꝛ hōi xp̄o. Bern̄. Nichil
deo ꝯ̄plenci⁹ est. ꝛ nichil incōphensibili⁹.
Q'd nempe cuiq; rei ꝯ̄plenci⁹ q̄m eē suū.
Sane esse oīm dixeri deū. nō q2 illa sūt
qd̄ est ille. sed q2 ex ip̄o ꝛ ꝑ ip̄m et in ip̄o
sūt oīa. ¶ Est eīn intelligēcia nr̄a ad

illam lucē inaccessibilē multo minus
q̄m visus noctue ⁊ vespilionis ad so
lem. vt dicit phs. i. metha. ⁊ q̄n ds di
in canti. ambulare sup pēnas ventoꝝ
hoc est sup intelligēcias eciā angelicas.
¶ Verūptā cōphendit ds aliquo m°
p fidē in via. Aug. Mentis humane
acies inualida in tā excellenti luce nō
figit. nisi p iusticiā fidei nutrit. ¶ Ad
idem Bern. Ita ds est in racōnabilibꝫ
creatis ut tū nō capiat ab ipis. A raci
onabilibꝫ oībꝫ capi nō potest p cogníci
onē. sed a bonis tm̄ capit p amorē. Di
cim⁹ g° qd de deo scire possum⁹ qd sit. nō
autē qd sit. Aug. Intelligam⁹ deū sine
q̄litate bonū. sine q̄ntitate magnū. sine
indigēcia creatorē. sine situ p̄sidentem.
sine hitu oīa cōtinentē. sine loco vbiqꝫ
totū. sine tēpore sempitnū. sine muta
cōe sui mutabilia facientē nichil qꝫ pa
cientē. ¶ Cōphendit quoqꝫ ds per
spem p dignitate mutoꝝ in pria. Aug.
Videbim⁹ tue maiestatis eēnciā. vnus
q̄sqꝫ pspicaci⁹ quo hic vixit puri⁹. Et ē
exemplū in mari. qd se offert q̄dem vi-
visui. et tū scdm suū ambitū totū vide
ri nō potest. Et hoc est tā ppt maris la
titudinē. q̄m ppt visus nri ad tantā sup
ficiem ipporcionabilitatē. ¶ Hoc est
g° tenendū. qd deū in via cognoscē pos
sum⁹ qd est. et in pa̅ta sicut est. nūq̄m
tū nec hic nec ibi q̄d est. ¶ Visus
corpalis impedit triplicit. s. p tenebꝛ̄s

ac p falsam lucē. ⁊ p auersionē a re vi
sibili. Eodem m° impedit visus spū
alis circa cognicionē dei. ¶ Pmo
p tenebras pcti. s. erroris. Joh. Qui
facit pctm̄ in tenebris est. Hebr. Ad
huc cū legit moyses. sup corda eoꝝ ve
lamē est. ⁊c. ¶ Scdo p falsā lucē.
Hec est autē q̄n quis nitit ecīa scdm
naturalia. Exemplū hēs in ligno pu
trido qd in nocte q̄ndam lucē videt hēre.
sed cū dies venit nichil est. ¶ Tercio
p auersionē a re visibili siue cognosci
bili. Hoc est q̄n q̄s spto incōmutabili
bono rebꝫ cōmutabilibꝫ adheret. Tali
bus oculis cū sint egri odiosa ē lux que
est puris amabilis. ¶ Ds cognos
cit intus ⁊ extus. Intus dupliciter. qꝛ
q̄nqꝫ p inspiracōem. qd paucis datū ē.
Apls. ij. ad coꝛ. Scio hoīem in xpo
ihū ⁊c. ¶ Scdo p racionē. scdm quē
modū plures phi de deo noticiā habue
rūt. Apls. Inuisibilia dei ⁊c. ¶ Ex
teri⁹ eciā cognoscit dupliciter. s. p crea
turas. Apls. Videm⁹ nūc p speculū ⁊c.
videlt creatūꝛ que sūt m° speculū crea
toris in p̄senti. sicut ecōuso ipe ds erit
speculū creatūꝛ in futo. in quo oīa vide
bim⁹ que ad gaudiū nrm ptinebūt.
¶ Item p doctrinam. Apls. Fides ex au
ditu. Sicut vinū cognoscit q̄nqꝫ ex au
ditu. q̄nqꝫ ex visu. q̄nqꝫ ex gustu. sic et
quodam m° ds cognoscit. Illi ex auditu
cognoscūt deū q̄ audiūt vbū dei. et per

illud credūt. Visu cognoscūt eū theo
logi. qui legūt deū in scⁱpturis. phi. q
spectāt ipm̄ in creaturis. Gustu
cognoscūt soli boni. ps. Gustate et vi
dete. qm̄ suauis est dn̄s. Et iste vltim⁹
modus pfectissim⁹ est et certissim⁹. ¶ Di
onisi⁹ dicit qd tribus modis cognoscit
ds. s. p ablacionē imꝑfcōnis siue p ne
gacionē. vt cū dr ds non est hoc. vel
illud. dionⁱ. Negatiē de deo sūt ve. affir
matiē vo incōpacte. ¶ Itē p eminē
ciā. ut cū in creatā inueniat potēcia.
attribuenda est deo sūma potencia. et
sic de alijs. ¶ Item p causā scdm qd
p cognicionē effcūs venit ad cognicio
nē cause. uel p cognicionē motuū ad
cognicionē mouētis. ¶ Itē nota qd
aīa sensu pcipit corpa. spēs p formas
in matia cū psente corpe. ymaginacōe
vo corpū silitudīes p formas abstrac
tas a matia etiā absente corpe. racōe
autē corpū naturas. intellcu spm cre
atū. intelligēcia vo spm increatum.
¶ Sciendū tū qd cognoscibilia qda
sūt infra racionē. queda iuxta racio
racionē. nē. queda sup. ¶ Infra racionē sūt
que sensu pcipiunt ut alba nigra. et
hui⁹. ¶ Iuxta racionē sūt que ra
cōe pcipiunt ut va. falsa. iusta vel in
iusta. ¶ Sup racionē sūt. que sola
diuina reuelacōe cōphendūtur. aut
que scptrāe auctoritate credim⁹. ut
tres psonas vnū deum.

De incircūscriptibilitate dei. ix.

Ubiqz ds est. et tū nusqm̄ ē.
Qa vo abest nulli loco. nec
vllo loco capit. Aug. Ds
in mūdo est nō inclusus. ext mūdū non
exclusus. sup mūdū non elatus. infra
mūdū non depssus. ¶ Ex hijs patet
qd ds est intra oīa. et hoc qz replet oīa
et vbiqz est psens. Item ext oīa est qz cō
tinet oīa nec usquequaqz valet coartari.
¶ Sed nō qd hec ppositio ext dicit ibi
nō actualē psenciam ad locū. sed potēci
alem que est dei īmensitas que infinitos
mūdos potest replere si essent. ¶ Vel
ipe est sup oīa qz oībz pstat. nec aliqd
ei equatur. Vel infra oīa est. qz oīa sus
tinet. et sine ipo nichil potest subsistē.
¶ Dicim⁹ etiā qd ds est vbiqz. non ut
indigeat rebus ut in eis sit. sed poci⁹
res indigeant sui ut p eū subsistant.
Ds eū ante mūdi cōstitucionē fuit
vbi nūc est. videlz in se. qm̄ ipe sufficit
sibi. ¶ Sciendū est gº qd est in loco
aliqd circūscptiē et diffinitiē. ut corpus.
aliqd diffinitiē non circūscptiue. ut
angls. aliqd nec sic. n sic. ut ds. Et
hoc est ideo. qz nō indiuiduat p matā
am ut corpa. nec p suppositū ut angls.
Aliqd ē etiam in loco ptim circūscptiē
et ptim diffinitiē. ut corp⁹ xpi sub sac
mēto qd est totū sub tota hostia ita
qd nō excedit. et scdm hoc ē circūscptiē.
Est sic quoqz sub hostia. qd nō vbiqz.

et sic est ibi quotam in diffinitive. ¶ Cor
pus autem xpi licet non sit ubique cum sit cre
atura. nec capi possit in quantum huius crea
tori. in pluribus locis tamen est. i. sub diuersis
hostijs. et hoc est propter unionem ad verbum. Vnu
unito habet amplius quam alia creatura. s. quod
in locis pluribus possit simul esse. ¶ Ex
predictis patet quod esse ubique soli simpliciter
conuenit creatori. sed non nisi in loco uno
esse. soli conuenit creature. In pluribus
vero locis esse et non ubique conuenit corpori ihesu
xpi. ¶ Nota quod deus est multipliciter in re
bus. s. per naturam. sic est ubique potencialiter
presencialiter et essencialiter. ¶ Item per graciam.
sic est in bonis. Joh. Qui manet in me
et ego in eo. hic fert fructum multum. ¶ Item
per gloriam. sic est in racionali ut veritas. in
concupiscibili ut bonitas. in irascibili ut
pietas. ¶ Item per unionem. sic fuit in
utero virginis unitus humane nature xpi. et
in sepulcro unitus carni. et in inferno uni
tus anime xpi. ¶ Item dicitur deus esse alicubi
per occultorum reuelacionem. Genes. Vere deus
est in loco isto et c. ¶ Item per vestigiorum eius
excellentem representacionem. sic dicitur esse in celo
quia ibi maxime relucet sua potencia
et sapiencia et bonitas. ¶ Vel per nature
identitatem. sic est filius in patre et pater in
filio. et spiritus sanctus in utroque. ¶ Vel per mi
raculorum operacionem. Exod. Digitus dei est hic.
¶ Vel per conseruacionem et gubernacionem.
sic est in mundo. ¶ Deus est in seipso
ut alpha et o. secundum illud. Dic ubi tunc

v.

esset. cum preter eum nichil esset. Tunc ubi nunc
in se. quoniam sibi sufficit ipse. Per hoc quod patet
solucio questionis quorundam simplicium
qui querunt ubi deus fuit priusquam mundus
esset. ¶ Vel ipse est in mundo ut rex in
regno eius. Bern. Deus ubique regnat.
ubique imperat. ubique maiestas eius replet
omnia complectitur uniuersa. Vel in angelo
ut decor. in quantum veritas et bonitas. sicut corpori in quantum Vel
in ecclesia est. sicut paterfamilias in domo.
Vnde illud. Vobiscum sum usque ad consumma
cionem seculi. Vel in electis est ut liberator a
malis et adiutor in bonis. Et hoc est
quod dicit Bern. Deus est in creaturis ut
mirabilis. in hominibus ut amabilis. in an
gelis desiderabilis. in seipso incomprehensi
bilis. in reprobis intollerabilis. vel in re
probis est ut terror et horror. Aug. Qui te
dimittit quo it nisi a te placato ad te ira
tum. Non enim manum dei possumus effugere.
Ps. Si ascendero in celum tu illic es. si descen
dero in infernum ades. ¶ Si vero dubi
tatur utrum sit deus in diabolo. Sciendum est
quod quedam sunt nomina que important naturas
prout nature sunt. in hijs concedendum est quod
deus insit. Sunt alia per que intelliguntur
deformitates. ut diabolus. de quibus non
est dicendum quod deus insit. nisi addatur in
quantum spiritus vel aliquid tale. ¶ Deus est
in anima fideli sicut sponsus in thalamo.
rex in regno. turris in castro. vel sicut
magister in scolis. fons in ortis. lux in te
nebris. vel sicut thesaurus in agro. unum

in cellario. carbunculꝰ in auro. vel sicut
ūiāna in archa. sigillū in carta. medi
cina in apotecha. vel sicut cithara in cō
uiuio. ymago in speclo. mel in fauo.
vel sicut fructꝰ in arbore. oleū in lāpa
de. liliū in cōualle. De eternitate

Sicut d's vbiqꝫ ē ¶ dei. 18.
nec tñ aliquo claudit' loco
vel circūscribit' vel cōtinet'.
sic eternus est et tñ nullo tempe incēsu
rat'. Non eīn cōpetit ei tēpus p̄sens.
nec p̄ritū. nec futurū. Nam tēpus p̄
sens manēs eē nō hēt q̄r p̄t'it. Deus
autē semp manet idem. vn̄ hillari'.
Esse nō est accidēs deo. sed subsistēs ve
ritas et manēs causa. Silit' temp' p̄riti
ū non est. nec hēt eē subsistens. Sed
de deo dicit' in ps'. Ipsi p̄ibūt. tu autem
pmanes. Eodem mō temp' futurū nō
est. sed expectat'. D's autē semp est.
vn̄ mcuri'. Sola monas est alpha
et oo. q̄d est p̄ncipiū sine p̄ncipio et finis
sine fine. Cū eīn oīno simplex sit non
hēt in se p̄ncipiū contrarietatis q̄d est cā
corrupcōis. ¶ Q'd autē sit eternitas
scdm rem. Sciendū q̄d p̄pe dr eternitas sine
p̄ncipio et sine fine et sine mutabilitate.
Et scdm hoc cōuenit eternitas soli diuine
nature. in qua est diuinitas iūcta. ¶ E
ternitas vo scdm ethimol'. dr quasi ext'
terminos. q̄r termino caret tam iniciali
q̄m finali. ¶ Sed scdm diffinicionē
boecii in libro de cōsolac'. Eternitas ē int'
minabilis vite iocūda simul' tota et p̄fcā
possessio. ¶ Ad hui' diffinicōis eui
denciā. notandū q̄d in q̄busdam t'mina
bilitas est simplicit'. q̄r ex p̄te añ vel post
ut sūt geñabilia et corruptibilia. ad quoꝝ
differenciā ponit' intiminabilis. Et bn̄
ponit' illud p abnegacionē. q̄r simplicia
et p̄cipue diuina nullo mō meli' manifes
tant' q̄m p remocionē. ut ait dion'. Et hec
est racio. q̄r simplicitū esse nō potest ītel
lcs nr̄ pfecte cōphendere. Et ideo ex nega
cōibꝫ eoꝝ que ab ip̄o remouētur manudu
cit' intellcs ad ea aliqualit' cognoscenda.
¶ Itē in q̄busdam est intiminabilitas
eēncie sed nō vite. ut in corporibꝫ celestibꝫ.
ad quoꝝ differenciā addit' vite. ¶ De
deo autē dicit aug'. q̄d solus dr habere
īmortalitatē. In oī mutabili natura
nō nulla mors est ip̄a mutacio. q̄r facit
aliq̄d in ea nō eē q̄d p̄us erat. vn̄ et hō
q̄n nascit' quodā modo incipit mori.
¶ In q̄busdā est intiminabilitas vite.
sed tñ cū miseria et infelicitate ut in de
monibꝫ et dāpnatis. ad quoꝝ differen
ciā addit' possessio. in cui' intellcū est
iocūditas felicitatis. Q'a tūc possessio alicui' al'. iocūda
dr iocūda. q̄n hētur ad libitū. ¶ In
q̄busdam est intiminabilis vite posses
sio. sed nō tota. ut in hōibꝫ beatis an
te diem quoꝝ est beatitudo scdm p̄tē aīe
et nō corporis. ad quoꝝ differenciā dr tota.
q̄r totū est q̄d nō est diminutū. vel cui'
nichil est ext'. ¶ Itē in q̄busdā ē int'

mutabilis vite possessio tota. ut ī an
gelis beatis añ iudiciū. qz scd'm totā
substanciā hēnt felicē ⁊ intermiabilē
vitā. Sed tñ nō simul. cū aliq̄ sit in
eis successio reuelacionū ⁊ gaudiorꝫ.
ad quorꝫ differenciā ponit' simul.
¶ In q̄busdam ē intermiabilis vite
possessio tota simul. sed tamē nō pfcā
cōe ut quo nos dicim' pfcm nullo in
digēs. Sic ē in angelis ⁊ in hōibꝫ bea
tis post iudiciū. ad quorꝫ drām addit'
pfcā. i. nullo indigēs ad suū beatū eē.
¶ Ex pdcā diffinicōe patet qd' tres
ibi ponūt' condicōes que sūt inseparabi
les ab eternitate increata que d's est. s.
intermiabilitas. i. intermiabilis vite
possessio. Itē invariabilitas. ibi. tota simul.
Nichil enī variabile est totum simul.
Itē simplicitas. ibi. pfcā. Illud sūme p
fcm est cui nō est possibilis aliq̄ addicō.
¶ Per p̄mū separat' d's ab oī corruptibi
li. p scd'm. ab oī variabili. p t'ciū. ab
oī cōposito. ¶ Igit' nota. illud qd'
caret p̄ncipio ⁊ fine dr̄ eternū. ut deus.
cui' esse intermiatū est. Sed que p̄n
cipiū hēnt ⁊ carent fine. dicūt' ppetua.
ut angeli ⁊ hōies. Que vero p̄ncipiū
⁊ finē hēnt. dicūt' tēporalia. ut sunt
corruptibilia. sicut vegetabilia. bru
ta. ⁊ sensibilia. ⁊ huiusmodi. De in
cōmutabilitate dei. 19.

Immutabilis est d's ⁊ im
mutabilis ⁊ incōmutabil'.
¶ Immutabilis ē. qz nō cadit in
eū motus accidentalis. s. augmentū.
Leo papa. Simplici diuinitatis na
ture nichil addi potest vel minui. qz
semp est qd' ē. ¶ Itē nec diminucio.
Malach. Ego deus ⁊ nō mutor. Vel
nec altacio. Jacobus. Apud quē nō
est tn̄smutacio. ⁊ c. Vel nec scd'm locū
mutacio. qz vbiqꝫ p̄sens est. Isayas.
Celū ⁊ t'ram ego impleo. ¶ Inpmu
tabilis aūt est. qz nō cadit in eū mot'
s'bialis q' est de nō eē ad eē. ut gen̄acio.
qz iniciū nō hūit. nec ille q' est de eē ad
nō eē. ut corrupcio. qz finē nō hēbit.
Illud aūt solū in nichil est v'tibile. qd'
de nichilo fcm̄ est. ¶ Incōmutabilis
eciā ex eo est d's. qd' nō cadit in eū mot'
ex opacōe. Nam soli deo cōuenit ī opa
cōe quietū eē. Vn̄ boeci'. O q' ppetua
mūdū racione gubn̄as. T'rarꝫ celiqꝫ
sator q' tēpus ab euo. Ire iubes stabi
lis qz manēs das cūcta moū. Vn̄de
qn̄ d's facit aliquā rem. nō fit in ipso
deo aliqua mutacio. sed in re create
quā opat'. ¶ Qd' aūt d's p̄dicari
fecit subu'sionē niniue. et p̄dixit mortē
ezechie quorꝫ neutrū accidit. in talibꝫ
nō mutauit d's cōsiliū qd' ab eterno hūit
secū. sed sentenciā que respectū ad
ipa negocia hūit. qz niniue subu'tēda
erat scd'm merita. ⁊ ezechias moritur'
erat scd'm causas inferiores. Sed
hec nō imposuerūt necitatē diuine
potencie. ¶ Item eplicat' distiguit' v.

motus .s. naturalis. violent⁹. volun
tarius. Naturalis est quo naturalit̃
tendit res ad locũ ꝓpriũ. vt̃ dicit phs. Itẽ
ẽ locus t̃re et glebe eius. Motus autẽ
violent⁹ est quo coguntur res eẽ extra lo
cũ ꝓpriũ. Sed motus volũtarius ẽ ut
in aĩalibꝫ qũ currũt vel opant̃. Et
iste motus medi⁹ est int̃ naturalem
et violentũ motũ. qꝛ ꝑtim est nat̃alis
.s. in quantũ volũtas cõiungitur suo actui
sicut causa suo effectui. ¶ Itẽ est vio
lent⁹ .s. in quantũ mouent̃ mẽbra cont̃ mo
tũ suũ naturalẽ. ꝓpt̃ qd' etiã lassantur
que ex motu nat̃ali nunquã lassarent̃.
¶ Igit̃ primo iñ motus nõ ẽ in deo .s.
naturalis. et hoc ꝓbat̃ ꝑ quattuor rationes.
¶ Prima est qꝛ oĩs motus ẽ ad quietẽ
et ꝓpt̃ indigenciã. vt dicit phs. Sed ds
nulli⁹ eget. ¶ Scdã ẽ cũ sit vbiqꝫ ds.
non hẽt neccẽ de loco ad locũ moueri.
¶ Tercia ẽ. qꝛ nõ est in eo grauitas et le
uitas ꝓpt̃ que sursũ vel deorsũ moueat̃.
¶ Quarta est. qꝛ cũ ds in seipso semper
maneat. nõ hẽt neccẽ locũ ꝓpriũ et sibi na
turalẽ extra se querere. sicut alie crea
ture. ¶ Itẽ scdo motu nõ mouet̃ mo
tu .s. violento. qꝛ nõ fit ei violencia.
Job. Si fortitudo querit̃. robustissimũ ẽ.
¶ Itẽ t̃cio motu nõ mouet̃ .s. motu
volũtario. qꝛ in ope nõ lassat̃ ut aĩalia.
¶ Preterea nr̃a mens ẽ instabilis. quia
iñ ꝑficim⁹. iñ deficim⁹. ~~iñ reminiscim⁹~~.
iñ reminiscim⁹. iñ obliuiscim⁹. iñ volu
m⁹. iñ nolum⁹. modo diffusis cogitacõibꝫ
et affectõibꝫ atqꝫ cõsiliis huc illuc ꝑ va
gam⁹. Ds autẽ semp se hẽt equalit̃ et
immobilit̃. ¶ Itẽ alius ẽ motus circu
laris. alius rectus. ali⁹ obliqu⁹. ¶ Cir
cularis est corporum supiorum. put firma
mentũ mouet̃. scdm formã qñtem ut
dicit phs. nõ scdm sbam. hoc est dicẽ
qd' nõ mouet̃ ad locũ. sed ĩ loco. ¶ Mo
tus autẽ rectus est sursũ vel deorsum
scdm qd' corpa inferiora mouent̃ ꝓpter
leuitatẽ vel grauitatẽ. ¶ Motus obli
qu⁹ cõpositus ẽ ex circulari et recto. vt̃ ĩ
qd' reflectit̃ hẽt a motu circulari. qꝛ vo
linealit̃ mouet̃ hẽt a recto. Nullo istorum
modorum mouet̃ ds. qꝛ ꝓprietates istorum
motuũ non cõueniũt ei. ¶ Possem⁹
tñ dicẽ qd' isti motus cõueniũt deo mista
ce. ut dicat̃ moui motu circulari. oĩa re
gendo et gubnando. Itẽ motu recto. bo
nos remunando. Itẽ motu obliquo. ma
los puniendo. vel pũlos a pcõ mundando.
¶ Eodem iñ posset dici qd' ds mouet̃
motu nat̃ali. quo .s. insita bonitate
oĩbus creaturis ꝑ captu earum se cõicat.
Itẽ motu violento. quo pcõres dãpnat
Itẽ motu volũtario. quo cũcta in esse
cõseruat. ¶ Sic potest exponi dic
tũ phi qui assignat motũ a centro et
ad centrũ. et circa centrũ. Quĩ deus
mouet̃ ad centrũ ĩ incarnacõe. et a cen
tro in ascencõe. et circa centrũ in p̃dica
cõe. ¶ Post hec et silia dr̃ in libro sa

prencie. spūs scūs ꝛ mobilis ꝛ stabilis. Mobilis. qꝛ facit scōs mobiles ad operandū ac in bono pficere. Stabilis autē. qꝛ dat in bono pseuare. ¶ Vel mobilis in via. stabilis in patria. ¶ Vel qꝛ mobilis in actiuis. stabilis in cōtemplatiuis. ¶ Vel mobilis in alijs scīs. stabilis in xpō. Ysay. Requiescet sup eū spūs ꝛc.

¶ Sciendū qđ operacōes quedā attribuuntur deo scđm causalitatē ꝛ eēnciam. ut scire. Quedā scđm cāūsalitatē ꝛ non scđm eēnciā. ut comedere ꝛ currere. Quedam scđm eēnciā ꝛ cāūsalitatem. ut creare vel iustificare auctoritatiue. Quedam vo nec sic nec sic. ut peccare mentiri.

De simplicitate dei. 20.

Simplex est ds. ꝛ angls. ꝛ aīa. sed differunt. qꝛ in deo idem est qđ ē. ꝛ quo est. et hec est pfca simplicitas. Bern. Sola increata natura sibi hanc vendicat simplicitatē ut nō sit aliud ꝛ aliud. alibi ꝛ alibi. modo ꝛ modo inueniatur in ea. Nempe qđ hēt ꝛ qđ est. semp ꝛ vno in est. Sed in angelo ꝛ in aīa differūt qđ est ꝛ quo est. et ideo est ibi quedā alitas ꝛ cōposicio. licet ibi non sit dimēsio quātitatis. Vñ inueniri? In supcelesti est vnitas. in celesti alitas. in subcelesti pluralitas.

¶ Simplex est itaqꝫ ds in essencia. qꝛ nichil ei accidēs eē potest. Immo pfca simplicitas est ibi. cū nō sit ibi possibilis addicio. Qꝛ quicqđ est in deo deus est. Vñ leo papa. Simplici diuinitatis nature nichil addi vel minui potest. qꝛ semp est qđ ē. cui ppriū est sempiternū eē. cui idem ē viuere ꝛ intelligere. ¶ Verūtamē multiplex est in donis. Alijs. alij datur sermo sapie. alij scie ꝛc. Jacobi. Omne datū optimū. et omne donū pfcm ꝛc. ¶ Non est in deo cōposicio parciū integraliū. ut in domo. nec eciā potencialiū ut in aīa. nec generis ꝛ differenciarū ut in spē. nec matie ꝛ forme ut in corporalibꝫ. nec continuacōis vnitatū ut in numero. nec qđ est ꝛ quo ē ut in angelo. nec sbē ꝛ accidentis ut in indiuiduo. nec corpee sbē ꝛ incorpee. ut in hoīe. ¶ De hijs Bern. Non ptibꝫ cōsistit ds. ut corpus. nō affectibꝫ distat ut aīa. nec formis subest ut oē qđ factū est.

¶ Id ipm ostendit eciā racōe. Qꝛ cū omne cōpositū sit posterius suis cōponentibꝫ. nec primo principio. s. deo aliquid sit prius. oportet deū qui primū est principiū nō eē cōpositū. ¶ Preterea nulli cōpositū est totū suū esse. Ds ergo cū sit suū eē. non erit cōpositus. ¶ Unde Bern. Non est formatus ds. forma est. Non est effectus ds. efficiens causa est. Non est cōpositus deus. ergo simplex est.

De excellencia dei. 21.

Diuine dignitatis excellēcia tāta est qđ mens de deo cogitans deficit cū sit incōphensibilis. sensus eū non percipit cū sit inuisibilis.

lingua ipm̄ nō explicat cū sit ineffa
bilis. locus cū non capit cū sit incircū
scriptibilis. scriptura cū nō explicat cū
sit inestimabilis. tēpus cū non men
surat cū sit inmēsurabilis. virtus cum
nō attingit cū sit inaccessibilis. deside
ria et vota trāsgreditur cū sit incōparabil'.
Et breviter. oīs creatura ad deū cōparata
defectū hēt. qz finiti ad infinitū nulla ē
pporcio. ¶ Ecce patet qd̄ excellencia
divina nullo eget. qz ipē sibi sufficiēs
bonū est. Non enī indiget corpe ut sit.
nec loco ut sit alicubi. nec tēpe ut ali
qn̄. nec causa ut aliunde. nec forma ut
materia. nec subiecto in quo cōsistat ul'
cui assistat. ¶ Sūt et alia que soli di
vine maiestati cōveniūt. et nulli alij
creaturarū in quib; excellēcie sue dig
nitas apparet. sicut est ēē oīpotentē.
oīm bonū. oīnisciente. qz cognoscit oīa
psencia. pterita. et futura. et oīa singlaria
simul actu. Solus cognoscit ea oīa q̄
subsūt libo arbitrio. et cogitacōes hoīm.
Solus cognoscit seipm̄. ¶ Item ad
ipm̄ solū ptinet ubiqz psentem ēē. de
nichilo res creare. in instanti opari.
in opacōe quietū ēē. miracula facere
ex auctoritate. de qlibet creatura facere qd̄
vult. voluntatē hoīs cogere. cognoscere.
in ictu oculi mortuos suscitare. ēēncie
aīe illabi. pcc̄a dimittere. grām infūdere.
in igne pcetuo corpus servare. ¶ Qū
aliqd̄ creature cōvenit qd̄ cōpetit crea

tori. tū excellencius de deo dicitur. Unde si in cre
atura est potēcia. in deo sit sūma potē
cia. Si sapiencia. in ipso sit sūma sapiencia.
et sic de alijs. Unde et hmōi dicuntur de deo in
superlativo. Pro eo qd̄ deus dr̄ potentissimus.
sapientissimus. optimus. pulcherimus. dul
cissimus. misericordissimus. et sic de alijs.
¶ Aug. li. de trinitate. Oportet ut sūme
vivere. et cūcta sentire. ac intelligere. et mori
et mutari. et corrūpi non posse. nec corpus
ēē. sed spm̄ oīpotentissimū. speciosissi
mū. iustissimū. optimū. beatissimū fateamur.
¶ Potest et p auctoritatē racio assignari.
qz bona sūt excellencius in deo qm̄ in creatura.
qz semp ē aliqd̄ nobilius in causa qm̄ in cau
sato. Videmus enī qd̄ aqua purior est in
fonte qm̄ in rivo. Radij quoqz solis lu
cidiores sūt in sole qm̄ in aere. Et dulce
do maior est in melle qm̄ in mellito.

De nocionibus. 22.

Nociones sūt qnqz. s. paternitas. filiacio. processio. innascibilitas. cōis spiracio. ¶ Prima est
patris. Secunda filij. Tercia spūs scī. Quarta patris.
Quinta patris et filij. ¶ Ex hijs patet qd̄
tres nocōes patri insūt. due filio. una spi
ritui scō. ¶ Tres prime nocōes dicūtur
psonales. eo qd̄ psonas faciant et eas
ppe distinguāt. et ille sole sūt tres vinta
tes triū psonarū quib; psone dicūtur tres.
Unde licet pater hēat plures pprietates. tn̄
pater paternitate tm̄ est unus. Pater enī pater
nitate ē indivisus in se et divisus ab alijs.

¶ Innascibilitas autem est in patre et sumitur privative, eo quod ipse sit a nullo, et tamen patrem notificat. Sic omnis non signata distincta per hoc ipsum, scilicet quod non signata distinguuntur a signatis. ¶ Similiter communis spiratio est una nocio, et illa una est in patre et filio, et est distincta ab omni alia nocione.

¶ Notandum est proprie loquendo quod tres sunt proprietates personales, scilicet paternitas, filiacio, processio. Quia personalis proprietas est que uni soli convenit et eam ab omni alia re distinguit. ¶ Relaciones vero sunt quatuor. Quia una est patris ad filium, scilicet paternitas. Alia econverso, scilicet filiacio. Tercia est patris et filii ad spiritum sanctum, scilicet communis spiracio. Sed quarta est spiritus sancti ad patrem et filium, scilicet processio. ¶ Nociones autem sunt quinque, quia quelibet relacio est nocio, et preterea innascibilitas que patri convenit per privacionem relacionis ad aliud principium.

¶ Nociones habent multa nomina. Dicuntur enim nociones, quia personas notificant. ¶ Dicuntur etiam distinctiones, quia personas distinguunt. ¶ Item dicuntur relaciones, quia persone per eas invicem ad se referuntur. ¶ Dicuntur quoque proprietates, quia proprie personis insunt.

¶ Nota regulas nocionum. Nulla nocio de alia ~~no~~ predicatur. ¶ Item quelibet nocio est illi persone cui inest. ¶ Item quelibet nocio est essencia divina que est deus. ¶ Item omnes nociones sunt una essencia. ¶ Item nulla nocio inest divine essencie ut distinguens essenciam, quia ipsa nec distinguit nec distinguitur. ¶ Item nociones supposite abstracte predicantur de essencia, sed supposite concretive non. Unde bene dicitur: essencia est paternitas, sed non dicitur: essencia est generans. ¶ Item nocio ~~non~~ semper importat dignitatem. ¶ Item supposita nocione non supponitur persona, ut innascibilitas. Sed aliquid convenit nocioni quod non convenit persone. Nocioni enim convenit proprie distinguere, sed persone distingui.

De nominibus divinis. 23.

Omne nomen quod dicitur de deo aut est essenciale aut personale aut nocionale. ¶ Essencialium quedam sunt substantiva, ut deus, divinitas, creator et similia. Quedam vero sunt adiectiva, ut bonus, eternus, immensus et huiusmodi. ¶ Personalia vero sunt, ut pater et filius, spiritus sanctus et huiusmodi. ¶ Nocionalia sunt ut paternitas, filiacio, innascibilitas et cetera. ¶ De hiis notandum quod nomen essenciale substantivum et abstractum nullo modo potest trahi ad supponendum pro persona. Unde false sunt hee: Essencia genuit essenciam, vel divinitas divinitatem. Actus enim generacionis ponendus est in concreto. Sed concreta licet sint essencialia trahi possunt ad supponendum pro persona, et hoc per verba nocionalia vel per posiciones nocionales. Unde vere sunt hee: Deus genuit deum, creator creatorem, vel deus de deo. Similiter de nominibus que media sunt, ut lumen de lumine. ¶ Item hoc nomen

sapia licet nõ sit abstractũ. tñ potest
ex vsu suum gsi abstractũ. vt sapia de
sapia. ¶ Essencialiũ autẽ adiectiõꝝ
quedã pdicãt pure ẽẽnciã diuinã. ut
bonus ꝛ eus. Quedã ẽẽnciã diuinam
cõnotando pncipij ꝛ finis pnacionem.
ut etnus. vel ẽẽe mẽsure localis. ut im
mẽsus. Quedã pncipalit signt diuinã
ẽẽnciã ꝛ cõnotãt effcũ in creatura in ac
tu. ut creat. iustificat. vel in hitu ut mi
sericors. vel in potẽcia. ut oĩpotens.
¶ Sũt quedã vba quoꝝ nec significaciõ
nec modus significandi deo cõuenit. ut
currere. ambulare. Nam modus ẽ vari
a inclinacio animi varios ei9 affectus de
mõstrãs. Modus g' significandi nichil
aliud ẽ qñ disposicio vocis que cõstituit
intellcũ sub tali modo intelligẽdi ꝛ cõsi
dĩes ipam rem. Cũ g' de deo dr currere.
vel ambulare. ꝛ hui9 significacio ei9 put
ẽ actu. deo nõ cõueit. Modus autẽ signi
ficandi q' quedã importat impfectionẽ
dico q' ad motũ. q' quidẽ motus ẽ nitãtas
deo cõueire absonũ est. ¶ Quedã sũt
quoꝝ significacio cõueit deo. sed non
modus significãdi. ut creare facere.
¶ Quedã quoꝝ significacio eciã deo
cõueit ꝛ modꝰ significãdi ut patet in hoc vbo est. Exod.
Qui est misit me ꝛc. ¶ Notandũ
qd oĩa que sũt pfectõis de deo vẽ dicũt.
Que autẽ impfectõis sũt. aut nõ dicũt
.s. de deo. aut scdm assũpcionẽ humane
natẽ dicitur. vel trãslatiue. ¶ Itẽ in
diuinis duo sũt modi pdicandi. s. p
modũ sbe. ꝛ p modũ relacõis. Sed sba
cõtinet vnitatẽ. ꝛ relacio multiplicat
trinitatẽ. ¶ Noĩa quedã de deo dicũt
eternalit. ut dñs. misericors. que con
notãt effcũ in creata scdm hitũ. Que
dam tẽpalit que cõnotãt effcũ in actu.
ut dñator. Quedã pluralit. ut psone.
Quedã singlarit. ut ds. Quedã ppe ut
pprietates psonaꝝ. gñare. nasci. pcede.
Quedã appate. ut potẽcia ꝛ sapiẽcia.
Quedã positiue. ut iustus. Quedã pua
tiue. ut imortalis. Et hec magis ppe di
cũt de deo qñ positiua. Q'a meli9 dicitur
de deo qd nõ sit. qñ qd sit. ¶ Quedã
trãslatiue. sicut que simbolice de deo dicũt.
ut agnus. leo. ¶ Duplex est eñi theo
logia. simbolica. ꝛ mistica. Simbolica
nõiat deũ ab inferiori. mistica ab supi
ori. Simbolica nõiat cõueniẽtia reꝝ.
ut cũ dr. leo. agn9. ꝛ hui9. Mistica vo
.i. occlta. nõiat deũ p hoc qd in occlto
de ipo sentit .i. p intellectualẽ visionẽ
siue cõtẽplacionẽ. ꝛ sic cũ nõiat deũ
suauẽ. dulcẽ. dilectũ. ꝛ hui9. vtrobiqz
tñ p creaturas nõiat. Sed in simboli
ca p exteriores. in mistica p iuiores et
digniores affectus quos aĩa susci
pit ꝛ ita iponit p donũ sapiẽcie cui9
ppũ est cognoscẽ experimento q̃lis sit ds.
¶ Quedã collectiue. ut trinitas trinus.
Quedã relatiue. ut pr̃ ꝛ filius. Quedã
respectiue ad creaturas. ut creator. re

fingim̄. Et hec nōia non dicūt relacio nē dei ad aliud. sed aliorū ad deū. ¶ Duo sūt pn̄cipalia nōia dei. s. qui est. et bonū. Per p̄mū signatur eē dei absolutū in se. et sic cōsideratur ut infinitū qꝛ dicit sbām infinitā cū nomē sit infinitū. Per scḋm notatur eē diuinū ut causa. ffecit eīm ds̄ oīa ppt̄ bonitatē suā. ¶ In theologia supponit qd̄. et hoc p nōia eēncialia. ut ds̄. diuinitas. potencia. eēncia. natura. Supponit quis. ut cū supponit psona. Supponit que. ut cū supponitur nocio. Persona p neutrū gen⁹ dr̄ sbā diuina. p masculinū psona. p femininū. nocio. ¶ Per hoc patet qd̄ nō debet cantari in ymno. vn⁹ pr̄i cū filio. qꝛ pater et fili⁹ non sūt vnus in psona. sed vnū in sbā. ergo ū magis cantandū est. vnū patri cū filio. **Quod deus ineffabilis est. 20.**

Nichil digne vel ppe de deo dici potest ppt̄ eius excellenciā. Non eīm p nōia ppe de deo loquimur. qꝛ nōia significant sbām cū qualitate. et ita intelligitur ibi cōposicio forme cū materia. que in deo non est. Nec p pnōia. qꝛ de deo dicta cadūt a demōstracione. Non eīm potest ibi demōstracio eē ad sensū. cū sit incorporeus. nec demōstracō ad intellcm̄. cū sit incognoscibilis. ¶ Si g° dicas qd̄ hui⁹ pnōia scḋm p̄se. si cadūt a demōstracōe. cassa erūt et vana. Dicendū qd̄ est ibi demōstracio ad fidē. ¶ Nec p v̄ba que cū modis et formis cū tēpore siue casu agendi vel paciendi significatiua sūt. Sed talia nō cadūt in deū. ¶ Neqꝫ p pticipia que secuntur naturā nōis et v̄bi. Nec p alias ptes oronis. que nō sūt subiectibiles et p̄dicabiles. ¶ Ex hijs patet qd̄ deū notificare nō possum⁹ p diffinicionē. sed qualitercūqꝫ p circumlocucionē. ergo ū Bern. Quid est ds̄ ex quo oīa. p quē oīa. et in quo oīa. Quid est ds̄. quo nichil meli⁹ potest cogitari. Quid est ds̄. volūtas omnipotēs. beniuolentissima v̄tus. lumē etnū. incommutabilis racio. sūma beatitudo. inuisibil⁹ et inaccessibilis in se. in suis spectabilis. et solus mirabilis. ¶ Multis modis asserit aliqd̄ de deo. ¶ Per naturalē racionē p̄mo que dicit. qd̄ vn⁹ est ds̄ remunerator bonorū et punitor malorū. ¶ Scḋo p fidē qua dicim⁹ deū eē vnū in sbā et trinū in psonis. ¶ Tercio p sacram scripturā. ¶ Quarto p raciones pbabiles. ¶ Quinto p exteriorē p̄dicacionē. Sed hijs duobꝫ modis vltimis nō ē innitendū. nisi firmitatē hēant in aliquo triū p̄dictorum. ¶ Est eīm regla qd̄ quicūqꝫ asserit de deo aliqd̄ qd̄ nō est sibi ctūm p naturalē racionē. vel p fidem. vel p sacrā scripturam. psumit et peccat. **De ydeis et libro vite. 21.**

Ydee rerū. exemplar. et raciones. sic sūt in deo qd̄ ydea eorū que sūt importat causam efficientē cōformē effectui. sed exemplar

causam formalem. racio vero causam finalem. Deus enim omnium rerum est principium. a quo sunt et forma exemplaris ad cuius imitacionem sunt. et finis ad quem sunt. ¶ Hec tria a se sic differunt quod exemplar unum est. quia exemplar connotat causalitatem. causata vero in causa sunt unum. ~~ita exemplar unum~~. sed raciones et ydee plures sunt. quia ista respectu rerum dicuntur.

¶ Sunt itaque plures ydee. quia connotant cognicionem. Cognoscibilia autem distinguuntur in cognoscente. ¶ Similiter et raciones in deo plures sunt. quia singula causata sunt propriis racionibus. Absurdum est enim dicere ut ait Augustinus

Au. eqm. omnia ea racione creata qua et homines.

¶ Dicendum est ergo quod licet raciones in deo vel ydee sint una veritas et una lux. et una essencia. dicuntur tamen plures raciones et ydee propter pluralitatem rerum ydeatarum. Cuius exemplum habemus in naturis. videmus enim quod omnes linee circuli uniuntur in centro. remote autem a centro differunt ab invicem. ¶ Sunt autem ydee ut dicit Augustinus forme principales rerum que in divina intelligencia continentur.

¶ Dicendum est igitur. quod sicut in mente artificis prius est forma rei quam in opus exeat. sic ydee rerum ante mundi constitucionem in mente creatoris erant. Non enim extra se aliquid inspiciebat secundum quod mundum faceret. Ex hoc patet quod omnis creatura prius in deo extitit quam in se ipsa. Verum cum ab ipso per creacionem processit. ab ipso quodam modo distare cepit. Unde racionalis creatura ad ipsum redire debet cum primo coniuncta fuit. eciam antequam esset et hoc per ydeas que non aliud quam ipse deus sunt et erant. Sic autem et flumina ad loca unde exeunt revertuntur.

¶ Res prout sunt in deo dicuntur vita que importat racionem boni. Joh. Quod factum est in ipso vita erat.

¶ Dicitur eciam lux que importat racionem veri. Augustinus super Gen.

Au. hec. Creature in deo sunt lux. Hoc ideo dicitur quia in deo non sunt neque mala neque falsa. ¶ Deus autem est

mens exemplar. et librum vite et speculum. Exemplar enim dicitur respectu rerum ut exeuncium. Liber vite. respectu rerum ut redeuncium. Sed speculum. respectu rerum ut encium. ¶ De libro vite sic dicit hugo de sancto victore. Liber vite est cuius origo eterna. incorruptibilis essencia. cognicio vera. scriptura indelebilis. inspectio desiderabilis. doctrina facilis. sciencia dulcis. profunditas inperscrutabilis. verba innumerabilia. tamen unum verbum omnia. ¶ Alia vero moraliter loquendo multipliciter est in deo. scilicet. sicut ramus in arbore. apis in

Al'. festus

flore. nauis in litore. sponsus in thalamo. thesaurus in agro. scriptura in libro. obsessus in castro. auicula in nido. piscis in riuo. quelibet res in sibi proprio loco. stella in firmamento. ymago in speculo. cera in sigillo. gemma in auro. mel in fauo.

De appropriatis diuinis personis. 26.

Quamuis omnia essencialia omnibus personis equaliter conueniant. appropriatur tamen patri potencia. filio sapiencia. spiritui sancto bonitas. Et hoc est propter exclusionem carnalis intellectus. Ne videlicet pater racione antiquitatis credatur impotens. et ne filius racione iuuentutis credatur insipiens. et ne spiritus sanctus racione impetuositatis credatur crudelis. Hec racio pertinet ad simplices. Alia pertinet ad sapientes. scilicet quia potencia naturaliter precedit sapienciam. et vtraque bonam voluntatem. De attributis itaque dupliciter est loqui. Aut secundum rem. et sic omnino idem sunt nec appropriantur. Aut secundum racionem. et sic eorum quedam appropriantur. quedam non. Nam appropriacio non est aliud quam specialis attribucio racione alicuius conformitatis cum proprio illius persone. sicut habet similitudinem potencia cum patre qui est principium vel sapiencia cum verbo. et bonitas cum amore. Predictam appropriacionem habet scriptura et consuetudo. que opera manifestatiua potencie attribuunt patri. sapiencie filio. bonitatis spiritui sancto. Alia est appropriacio hilarii talis. Eternitas est in patre. quia non habet principium incepcionis. nec principium essendi ab alio. Species in ymagine. id est in verbo quia summe pulcherrimum. Vsus in munere. i. in spiritu sancto. quia summe perfectiuum et communicatiuum. Iste tria per alia verba sic insinuat augustinus. In patre vnitas. in filio equalitas. in spiritu sancto vnitatis equalitatisque concordia. Conuenit autem patri vnitas. quia sicut vnitas a nullo descendit sed omnis pluralitas ab eo defluit sic deus pater a nullo est et alie persone ab ipso sunt. Preterea sicut vnitas de se gignit vnitatem ita pater de se gignit alterum se. i. filium. In filio vero dicitur esse equalitas quia equatur patri non solum in potencia sapiencia et bonitate. sed eciam in hoc quia sicut pater dat suam bonitatem alteri persone. sic et filius. In spiritu sancto autem est vnitatis equalitatisque connexio. qui est amor amborum. scilicet patris et filii. Item quarta appropriacio est. quia in patre est racio principiandi et originandi. quia summe principium. In filio vero racio exemplandi. quia summe pulcrum. In spiritu sancto racio faciendi. quia summe proficuum et bonum.

De potencia dei. 2A.

Potencia dei duplex ē s. absoluta & ordīata. Multa vo potest pmo modo. que nō potest scdo m°. Quia multa subsūt sue potencie. que nō cōgruunt sibi ut nūc face. Posset tū ea face cōgruencia & sic posset ea face. Ds potest oīa oībus modis. Quia potest pduce nō ens in esse. & hoc p creacionē. Ite potest face ex icōpleto completū. & hoc p ppagacionē. Ite potest mutare vnū cōpletū ī aliud. sicut patet in trāsubstanciacione corpis xpi. De talib; dic. Aug°. Dem° deo aliquid posse. & nos intellige non posse. Potencia dei apparet in mūdi inicio. & ī medio. ac in fine. In pncipio quidem. qr res de nichilo creauit. In medio autē. qr res in nichilū ne vtantur sua potencia cōtinet. In fine vo. qr mortuos mira celeritate suscitabit. Apparet quoq; dei potencia ī reb; spūalib;. qr cū diabolus potestatem hēat in nobis imutandi sensū & fantasiam. angelus eciā potestatē hēat sup hec. et insup intellcū imutandi. Solus deus hēt potestatē non solū sup tria pdicta. sed potest eciā mutare voluntatē. Aug°. Quia nos deus

puenit ut velim°. et subsequitur ne frustra velim°. Licet deus sit oīps tū non attribuūtur ei actus culpabiles. ut mentiri. male velle. nec penales. ut metuē & dolere. nec corpales. ut dormire comedere. & ambulare. nisi forte ī sūptiē. nec actus icōuenientes. qui possūt esse tplicit. Pmo modo ut si actus cōtradicat diuine potencie. ut est facere maiorē se. Scdo si cōtradicat eius vitati. ut est aliqd face simul esse & nō esse. vel qd pteritū sit futurū. Tercio si cōtradicat eius bonitati. ut dāpnare petrū & saluare iudā. De his Aug°. Quodlibet icōueniens eciā minimū īpossibile est apud deū. Horū autē hec est racio. Quia potencia dei cū sit pfectissima nec est de nichilo. nec est sub aliquo. nō eget aliquo. Vnde nō potest defice penando. nec sucūbere paciendo. nec ege subsidiū in temporibus querendo. Et p hoc. nec culpabilia. nec penalia. nec maalia potest. Dicendū quoq; qd ds potest oīa vel p se. vl p creaturā. Illa dico oīa. que posse est vē potencie. Hoc autē ideo dicit qr posse peccare nō est pure potencie sed infirmitatis. al. pure. Deo autē cōpetit pfectū posse & pfm dūm. De quo dionisi°. Dñacio est non

peiorum excessus tantum. sed omnium pulcrorum et bonorum omnimoda et perfecta possessio. firma et non valens cadere fortitudo.

¶ Notandum quod quedam operaciones attribuuntur deo propter causalitatem et secundum essenciam. ut scire. Quedam secundum causalitatem et non essenciam. ut comedere currere. Quedam secundum essenciam et non causalitatem. ut iustificare. creare. Quedam vero nec sic. nec sic attribuuntur ei. ut peccare. De virtute miraculorum. 28.

Quoniam per divinam potenciam fiunt miracula. ideo de miraculis est agendum. Augustinus illud vocat miraculum. quicquid arduum aut insolitum super spem vel facultatem admirantis apparet. ¶ Ad hoc quod aliquid miraculum sit. quattuor concurrunt. Primum est quod sit a deo. Secundum est quod sit preter istenciam nature contra cuius ordinem fiat. Tercium est quod sit evidens. Quartum quod sit ad fidei roboracionem. Unde si aliquid istorum quattuor defuit. unum potest dici et non miraculum. ¶ Nota quod quedam fiunt supra naturam. quedam contra naturam. quedam preter naturam. ¶ Supra naturam fiunt illa quibus non est simile in natura. nec etiam in potencia nature. sicut est virginem parere. ¶ Contra naturam vero fiunt que fiunt usu contrario nature. tamen terminantur ad conformem nature. sicut est ceci illuminacio. ¶ Sed preter naturam fiunt que fiunt ordine simili nature. non tamen per principium nature. ut mutacio virgarum in serpentes. quia illud potuisset fieri ordine nature per longam putrifaccionem cum ibi essent raciones seminales. Verumptamen quia non fiunt ibi operaciones nature. miraculum fiunt. ¶ Res aliquando producitur ab agente simili successive. Hoc attribuitur nature. et dicitur naturale. ¶ Quandoque producitur ab agente dissimili repente. et hoc attribuitur angelis et dicitur mirabile. ¶ Quandoque res producitur ab agente dissimili in instanti. hoc attribuitur deo et dicitur miraculum. ¶ Sciendum quod quandoque potencia aliqua et actus eius est naturalis. sicut visus et videre. Quandoque potencia est miraculosa. et actus est naturalis ut quando cecus illuminatus videt. Quandoque utrumque est miraculosum. ut partus virginis. ¶ Nota quod miracula fiunt quandoque in ente tantum. ut stacio solis et eius retrocessio. Quandoque fiunt in vegetabili. sicut quando virga aaron floruit. Quandoque in sensibili. sicut fiunt in locucione asine balaam. Quandoque in racionali. sicut fiunt in ambulacione claudorum. audicione surdorum. suscitacione mortuorum. et partu virginali. ¶ Ut sciamus quando aliquid sit miraculum. nota differenciam inter raciones causales. seminales. et naturales. Quia ra-

cio causalis est potencia passiua creature absque omni disposicione. ut solummodo deus ex ea faciat quod vult. sicut fuit in partu virginis. et in talibus est simpliciter miraculum. Racio autem seminalis est potencia passiua creature. sed cum disposicione. remota tamen. sicut fuit in virgis de quibus facti sunt serpentes. et hoc fuit fuit in instanti. Natura autem illud idem fecisset. sed non nisi paulatim per magnam putrifaccionem. Unde patet quod ea que fiunt per raciones seminales. partim sunt naturalia partim sunt miraculosa. Racio naturalis est potencia cum disposicione propinqua sicut patet in materia que est in ultima disposicione ut formam recipiat. Secundum hunc modum est racio naturalis in grano seiato ad produccionem segetis. et hoc non est miraculum.

De sciencia dei. 29.

Scit deus omnia presencialiter et simul. perfecte quoque et immutabiliter. Presencialiter dico. hoc est ita limpide ac si cuncta essent presencialiter existencia. Simul eciam scit omnia. quia videndo se qui sibi presens est cuncta videt. Perfecte quoque. quia sciencia eius non potest augeri nec minui. Scit eciam immutabiliter. quia scit omnia per naturam sui intellectus qui est immutabilis. Secundum ergo quod deus cognoscit temporalia eternaliter. mutabilia immutabiliter. contingencia infallibiliter. futura presencialiter. dependencia independenter. creata increate. alia a se. in se et per se. Nota differenciam inter scienciam dei. et angeli et hominis. Quia deus scit omnia simul. Videt enim multa uno. id est seipso. Unde in visione dei non differt quod videt. et per quod videt. quia videt se per se. et in se omnia. (videt) Propter hoc autem secundum quod homo scit omnia que scit deus. sed non ita limpide. Angelus vero deiformem habet intellectum. i. illa que scit sciencia que est in verbo. scit actu simul sicut deus. licet nesciat omnia que scit deus. Sed homo unum solum scit actu. quia licet videat multa. illa tamen non videt uno sed multis. s. per multas rerum similitudines. Sapiencia dei licet in se non diversificetur. diversa tamen sortitur nomina. In quantum enim sapiencia dei cognoscitiva est possibilium. dicitur sciencia sive cognicio. Item in quantum est cognoscitiva omnium que fiunt in mundo. dicitur visio. Item in quantum est cognoscitiva eorum que bene fiunt. dicitur approbacio. Item in quantum est cognoscitiva futurorum. dicitur provisio. Item in quantum est cognoscitiva eorum que ab ipso deo facienda sunt. dicitur disposicio. Item in quantum est cognoscitiva premiandorum. dicitur

pdestinacio. ¶ Item in qntu est cognoscitiua dampnatorum dr reprobacio. ¶ Cognicio diuina cu sit pfectissima cognoscit oia distinctissime sub oibz condicoibz quas res hent. Et ppt hoc futura scit esse futura. et psencia ee psencia. et bona approbanda. mala repbanda. ¶ Si autem scire volumus qualiter deus cognoscat mala. notandu qd contingit aliqd cognosci dupliciter. Aut p speciem ppriam aut p speciem alienam. ¶ Primo modo cognoscitur habitus. scdo modo priuacio. ¶ Item primo modo cognoscitur lux. scdo modo tenebre. Eodem modo dicendu est qd primo modo cognoscitur bonum. scdo modo malu. s. p speciem oppositi habitus. ¶ Unde dicendu est qd ds cognoscit bonu p vnicu mediu. s. p essenciam ppriam. Mala vero p duplex mediu. Nam p essenciam sua cognoscit habitu oppositu malicie. et illo habitu mediante ut est in deo cognoscente cognoscit eius defectu. Et ideo dicitur mala a longe cognoscere. De pdestinacione. xxx.

Predestinacois diffinicoes assignatur. iiij. scdm Aug. ¶ Prima est. Predestinacio est psciencia beneficiorum dei. ¶ Scda est. Predestinacio est preordinacio alicuius ad gliam. ¶ Tercia est. Predestinacio est ppositu miserendi. ¶ Quarta est. Predestinacio est pparacio gre in psenti. et glie in futuro. ¶ In prima diffinicoe notatur diuina precognicio. In scda electio. In tcia voluntas. In qrta directio ad finem. ¶ Predestinacois causa efficiens est ds quantu ad effectus connotatos in noie pdestinacois. ¶ Materialis autem causa est ille qui pdestinatur. ¶ Sed causa formalis est modus vel ordo pdestinacois. qz primo datur gra. post hec glia. ¶ Causa finalis est ut simus sancti et immaculati in conspectu dei. ¶ Et nota diram inter hec quattuor q ponit aplus. s. vocacoem. iustificacoem. pdestinacoem. magnificacionem. ¶ Quia vocacio retrahit a malo. Iustificacio respicit iniciale bonu gre. Predestinacio respicit gre bonu finale. Magnificacio respicit vel est bonu glie future. ¶ Vel dicas qd pdestinacio gram pparat. Vocacio gram offert. Iustificacio illam confert. Sed magnificacio illam p gliam multiplicat. ¶ Sciendu qd pdestinacio no infert rebus necessitatem. Verbi gra. Deus scit verum iste homo sit comesturus hodie an non. et nichilominus iste potestatem het comedendi et manum ad os porrigendi. ¶ Quoniam si pdestinacio rebz necessitatem imponeret. multa seque

reret inconueniencia. Nam frustra proponerent bonis premia et malis supplicia. Iniuste remunerarent bonos et punirent malos. Item malorum operum deus auctor esset. Item nec sperandi aliquid vel supplicandi vlla esset racio. Item euacuaretur libertas arbitrij que se habet ad vtrumlibet. Item nec bona facientes essent laudabiles. nec mali vituperabiles.

¶ Sciendum tamen quod hec est duplex. Si deus prouidet hoc. necessario eueniet. quia coniunctum est vera. separatum est falsa. Et est ibi necessitas consequencie. non consequentis. ¶ Habemus exemplum Boecij in libro de consolacione. Si videt quis aliquem facientem rotam. [ille] necesse est ut faciat rotam. nec tamen visus eius est causa illius faccionis. Sic deus prouidet mala istius opera. nec tamen est causa quare iste male operetur. Verumtamen [sicut] fiet prouisum est. ¶ Item due sunt pagine libri vite. Vna est presentis iusticie. a qua potest quis deleri. Alia disposicionis eterne. de qua nullus delebitur. ¶ Differencia est inter predestinacionem et presciam. Quia predestinacio est precognicio bonorum cum causalitate eorundem. Sed prescia dicit precognicionem respectu malorum sine causalitate. que potius residet penes liberum arbitrium. ¶ Cum dicitur a sanctis quod predestinacio oracionibus iuuatur. Non est intelligendum quod temporale causet eternum. Sed quantum ad effectum predestinacionis iuuat oracio. scilicet quantum ad graciam et gloriam. Quia secundum illa bonum cooperatur liberum arbitrium predestinacioni. Vnde sicut deus aliquem saluandum prouidet. sic et modum quo saluari debeat.

¶ Propter hoc stultus est qui dicit. Volo facere quod michi placuit. quia si saluari debeo. saluabor. Vel si dampnari debeo. dampnabor. Sicut stultus esset infirmus qui diceret. Volo comedere et bibere quod placuit. quia si curari debeo. curabor. Vel si mori debeo. moriar. Sic enim inutiles essent medicine.

¶ Sane si deus permittit liberum arbitrium quod se habet ad vtrumlibet in malum cadere. hoc non permittit nisi iuste. Rursum si per graciam preueniat. nulli facit iniuriam. ¶ Cum ergo deus dampnat malos et reprobat. operatur secundum iusticiam. Quando vero predestinat. agit secundum [graciam] et misericordiam que non excludit iusticiam.

De presciencia et reprobacione. 31.

Reprobacio ut ait Augustinus est prescia iniquitatis quorundam. et preparacio dampnacionis eorundem. ¶ Vnde nota quod in reprobacione tria sunt. Vnum est prescio iniquitatis ab eterno. Alterum obduracio. scilicet subtraccio gracie in presenti. Tercium preparacio pene eterne in futuro.

Sicut econtͦ in p̄destinacōe sūt cā
contraria. Sed in hoc est dr̄a. qꝛ
p̄destinatio p̄parat gl̄iam scd̄m bn̄
placitū. sed reprobacio p̄parat penā
scd̄m exigenciam meritoꝝ. ¶ De
obduracōe. sciendū qd̄ translatiue
dicit ad similitudinē obduracōis in cor
poribꝫ. ¶ Duriciā autē corporū
sequit triplex p̄prietas. ¶ Primū est
inhabilitas ad suscipiendū impressi
onē. ¶ Scd̄m. stabilitas ad p̄ma
nendū in se. ¶ Terciū. fortitudo
ad resistendū. ¶ Hiis modis dr̄
cor obdurari tripliciter. ¶ Uno mo
do p inhabilitatē ad suscipiendam
grām. ¶ Scd̄o modo p firmā ad
hesionē ad pc̄tm. ¶ Tercio modo
p rebellionē diuinarū inspiracōnū
et mandatoꝝ. De voluntate dei. 32.

Voluntas dei duplex ē.
.s. volūtas signi. et vo
luntas bn̄placiti. Vo
lūtas bn̄placiti est duplex. s. antece
dens que sepe nō explet. et conse
quēs que nūqm remanet nō exple
ta. ¶ Voluntas bn̄placiti dei con
seqūes est recta et efficax et irrep̄hen
sibilis. Vnū qꝛ est recta. nullus est
rectus nisi conformet ei. ¶ Item qꝛ
efficax est. nichil sine illa potest effi
ci. nichil contra illā potest fieri. p
nullū potest impediri. ¶ Item qꝛ
est irrep̄hensibilis. nichil p̄cipit aut

p̄mittit nisi iuste. nichil agit aut cō
sulit nisi bene. ¶ Signa bn̄pla
citi sūt qūqꝫ. videlicet. p̄ceptū p̄hi
bicio. cōsiliū. p̄missio. et opacio. Cōc
ta p̄ma potest aliqd fieri. qꝛ se hēnt
ut in fieri. Sed cont vltia duo. s.
p̄missionē et opacoēm. nichil potest
fieri. qꝛ se hēnt ut in fco esse. et qd
fcm̄ est non potest fieri. ¶ De
his signis nō qd p̄ceptū dicit obli
gacionē ad faciendū bonū. p̄hibicio
dicit obligacōem ad vitandū ma
lū. Consiliū dicit doctrinā p quā
scimꝰ qd illud quod cōsulit si fiat
affert p̄miū. si nō fiat non affert sup
pliciū. ¶ Pmissio dicit p̄uacōem
cohibicōis. et est signū diuine volū
tatis. nō respectu mali qd p̄mittit
sed respectu boni qd ex p̄misso malo
elicitur. Non enī p̄mittit ds ma
lū fieri nisi ex eo bonū eliciat. ut
patet in teptacōibꝫ diaboli q̄ scis
p̄fuit multiplicat. ¶ Pterea si nō
eēt malū. non esset in bono nisi
pulcritudo absoluta. Nūc vero
pt cōparacōem ad malū clarius elu
cescit. ¶ Opacio notat facionē
in re p quā refertur creata ad cre
atorem. ¶ De cōformitate vo
luntatis nr̄e ad deū. sciendū qd si
hanc attendimꝰ in forma volendi
tūc si volumꝰ hēre incedem nostri
opis. oportet qd semp racio confor

mect ei in forma volendi. ¶ Si aut
querit utrum absolute teneamur ad hoc.
Dicendum est: quod est conformitas in ac
tu ad quam non tenemur nisi habita
caritate. et nec tunc nisi pro tempore
all°. cit et loco. Verumtamen qui quis cogitat articulos
fidei tenetur credere. qui cogitat dei bo
nitatem tenetur diligere. ¶ Est alia
conformitas in habitu ad quam non tene
tur quis nisi quando actu bonitatem dei
recogitat. quia tunc tenetur se ad cari
tatem preparare. ¶ De conformitate
autem in volito. sciendum quod voluntate
sensualitatis non tenemur conformari
voluntati divine. neque in volito ne
que in modo volendi. Sed in volun
tate rationis deliberativa tenemur deo con
formari in volito quod constat nobis
deum absolute velle. et congruit nobis
velle. Si non congruit nobis quoniam
ius sit bonum in se. non vult deus nos vel
le illud. Verumtamen non tenemur velle illud.
Sicut si scio deum velle mortem patris
mei. tamen possum eius vitam velle et labo
rare ad hoc. quia deus non vult me velle contrarium.
¶ Item voluntate condicionata
non tenemur deo conformari. ut quando
pluit vellem quod non plueret si deus
vellet. quia volendo condicionaliter
non discordamus a voluntate dei. quia
hoc non est velle simpliciter. ¶ Item
quod deus non vult simpliciter et absolute.
ut sententiam comminationis quam ali

quando mutat quando merita mutantur.
non tenemur velle. ¶ Conformi
tas divine voluntatis potest quadru
pliciter considerari secundum similitudi
nem quatuor causarum. ¶ Primo
secundum causam materialem. ut quando idem
est volitum quod se habet ut materia circa
quam est actus voluntatis. Et ideo
ista conformitas est secundum quid tantum et
non simpliciter. quia esse simpliciter. non
est a materia. ¶ Secundo modo accipi
tur conformitas secundum causam efficien
tem. sicut quando quis vult hoc quod
deus vult eum velle. quia deus hanc volun
tatem in eo fecit. Deus enim unamquamque vo
luntatem in bonum ordinavit. et hoc
vult nos velle. ¶ Tercio secundum
causam finalem. ut quando quis in glo
riam dei facta sua ordinat. propter quam
et deus facit omnia. Et in his duobus mo
dis essencialiter conformitas consistit.
¶ Quarto secundum causam formalem.
ut scilicet ex caritate velit quis quod vult.
sicut et deus ex caritate vult omnia. Et
in isto consistit perfectio conformitatis.
videlicet ut actus voluntatis nostre tanto
sit voluntati divine conformior. quanto
est melior et perfectior. ¶ Ex predictis
collige quod plena conformitas ad deum
comprehendit. iiij. ¶ Primo ut ve
limus quod deus vult. ¶ Secundo ut
velimus quod vult nos velle. ¶ Ter
cio. ut velimus propter quod vult. ¶ Quarto.

ut velint eo modo quo vult. ¶ Sed conformitas non plena est triplex. ¶ Primo modo si conformatur quis deo in volito tantum. sicut et iudei conformes deo erant in morte christi. ¶ Secundo si conformatur quis deo in volito et in fine. sed non in modo. ut quando non fit ex caritate. ¶ Tercio quando conformatur quis in volito et in modo. sed non in fine. ut cum ad alium finem bonum tamen retorquet intencio.

De iusticia dei. 33.

Iusticia tribus modis sumitur. ¶ Primo modo quando reddit alicui quod meruit. ¶ Secundo modo quando promissum solvitur. ¶ Tercio modo quando impletum perficitur. ¶ Primo modo remuneracio bonorum et pena reproborum dicitur opus iusticie. ¶ Secundo modo incarnacio christi est opus iusticie. quia promisit hoc per prophetas. ¶ Tercio dicitur opus iusticie quod deus peccatorem iustificat. cum se ad graciam habilitat faciendo quod in se est.

¶ Nota quod in omnibus operibus dei invenitur iusticia et misericordia. Sed iusticia quandoque est occulta et misericordia aperta. ut in iustificacione impii. et in primo adventu christi. Aliquando est econverso. scilicet misericordia occulta et iusticia aperta. ut in punicione parvulorum sine baptismo discedencium. et in secundo adventu christi. Aliquando utrumque est occultum. ut in tribulacione quorumlibet iustorum et innocentium. sicut fuit in iob. et in infirmitatibus parvulorum. Aliquando utrumque est apertum. ut in remuneracione iustorum et dampnacione reproborum. quia illos remunerat supra meritum. istos punit citra condignum. quod est misericordie. sed utrisque retribuit secundum merita. hoc est bonis bona. et malis mala. quod est iusticie. ¶ Si vis scire quod iusticia puniat homo pro peccato momentaneo eternaliter. Vide primo auctoritates ysaye. Vermis eorum non morietur et ignis eorum non extinguetur. Ps. Ibunt in progenies patrum suorum. et usque in eternum non videbunt lumen. Math. Ite maledicti in ignem eternum. Apoc. Ascendit fumus in secula seculorum. ¶ Racionibus idem ostenditur. Quia scilicet homo peccavit in suo eterno. iusto punietur in eterno dei. ¶ Item materia ignis est eterna. scilicet macula peccati. ergo et pena. ¶ Item peccatum est contra illum qui est infinitus. ergo pena debet esse infinita. Sed hoc non potest esse acerbitate. unde oportet quod fiat diuturnitate. ¶ Item cum homo peccat errat in infinitum quodammodo racionalis et irascibilis et concupiscibilis quando finitum preponit infinito. illa quidem iudicando. ista adherendo. et ultima appetendo. Unde congrue debet pena esse infinita. ¶ Item mala voluntas reproborum eterna est. ergo et pena. ¶ Item

ostendit exemplis. Quia vendicio
momentanea dat ius possidendi p
petuum. ¶ Item vulneracio mome
tanea cicatricem infert ppetuam.
¶ Item casus in foveam temporal
est detencio ppetua. ¶ Item crimen
lese magestatis temporale est ser
vitus ppetua. ¶ Item effossio
oculorum temporalis sive momentane
a. cecitatem operatur ppetuam. ¶ Di
cit Aug. quod deus reddit mala pro
malis hoc est penam pro iniusti
cia. quia iustus est. Item reddit bo
na p malis. hoc est graciam iniustis
quia bonus est. Item reddit bona p bo
nis. i. graciam p gracia quia bonus et iustus
est. Nunquam autem reddit mala p
bonis. quia iniustus non est. ¶ Aliquis
punitur in presenti propter seipsum. ut s.
peccatum preteritum in eo purgetur. Joh.
Ecce sanus factus es. noli amplius
peccare et c. ¶ Item ut propter
peccatum ppetuo cruciet tam hic. s.
quam in futuro. Exemplum habes in
herode et anthiocho. ¶ Item ut cul
pa declinetur. ut in paulo. Corinth.
Ne magnitudo revelacionum extol
lat me et c. ¶ Item ut gloria in futuro
detur. Act. Oportet nos p multas
tribulaciones et c. In primis duabus
causis exercet deus iusticiam. In dua
bus sequentibus misericordiam. ¶ Quinto
punitur quis propter deum. s. ut glorificetur.

Joh. Neque peccavit hic neque pare
tes eius et c. ¶ Sexto propter proximum
. s. ut edificetur. Sic punitus fuit
thobias ut aliis daret exemplum
paciencie. Sic puniuntur innocentes pueri
ne videant peccatoribus inconvenienus si
quique tribulantur. ¶ Iusto dei iudi
cio puniuntur qui vel concessis abu
tuntur. ut adam. vel non concessa ra
pere conantur. ut lucifer. De miseri
cordia dei. 39.

Misericordia secundum ethi
mologiam dicitur tribus modis.
¶ Primo modo dicitur misericordia quasi
miseriam cordis diminuens. sic accipitur
in illa auctoritate. Celi non indiget
misericordia. quia in eis nulla est miseria.
Secundum hunc modum misericordia solummodo
est in terra. ¶ Secundo modo dicitur mitis
quasi mittens seorsum cordis rigorem.
Sic accipitur ibi. Misericordia et veritas.
obviaverunt sibi. et c. Nam veritas
secundum rigorem procedit. sed misericordia hunc
rigorem temperat. remunerans supra me
ritum et puniens citra condignum. Sic est
misericordia in celo et in inferno. ¶ Tercio
modo dicitur misericordia quasi mira suavi
tas rigans corda. Sic misericordia maxi
me est in celo. ¶ Licet deus sit iustus
sicut et misericors. tamen dicitur ei proprium
esse misereri potius quam iustum esse.
quia nichil requiritur ad complendum opus
misericordie nisi voluntas eius. Sed ad

cōplendū opus iusticie. requiritur eciam aliq͛d ex pte hōis . s . exigencia meritoꝝ. ¶ Misericordia dei patet in effectibꝫ bñficioꝝ. Dat eñ reis veniam dimittendo tā pctī reatū. qm̄ pctī sequelas. De quibꝫ duobꝫ. ps. Qui ꝓpiciatur oībꝫ iniquitatibꝫ tuis. quo ad pͥmū. Qui sanat oēs infirmitates tuas. quo ad scđm. ¶ Itē largit᷑ iustis grām. dando . s. virtutis habitū . et virtutis motū. vt ꝑ pͥmū faciat hōiem gratū deo. ac vita etna dignū. sed ꝑ scđm augeat᷑ eius meritū. De hijs duobꝫ. ps. Qui coronat te in misericordia. quo ad pͥmū. et in miseracōibꝫ. quo ad scđm. et loquit᷑ de corona gracie. ¶ Item confert scīs gliam. et hoc dupliciter. qꝛ nūc in spe. tandem in re. De hijs. ps. Qui replet in bonis desideriū tuū. quo ad pͥmū. Renouabit᷑ ut aquile iuuentus tua. quo ad scđm. ¶ Item ds ex misericordia pctōres pacient᷑ expectat. benigne reuocat. vlcisci dissimulat. a iustis ꝑiculis liberat. grām libalit᷑ donat. datā multiplicat. multiplicatā conseruat. cōseruatā in celo premiat. ¶ Item ex misericordia ds pctōrem ad se redeuntē hillarit᷑ recipit. ad penitenciā cor emollit. offensa cito remittit. iniurie post remissionē nō meminit. ¶ Item ex misericordia dat ds aduersa ut pctā purget. dat pspa ut ad amorē puocet. dat sacramenta ut meritū cumulet. dat pͥcepta ut pͥmo ditet. ¶ Item ex misericordia errantes ad se reducit. eeuntes ad se cōducit. cadentes erigit. stantes tenere non desinit. ꝑuenientes in gliam introducit.

Explicit liber pͥmus.

Incipit liber scđs de opibꝫ conditoris.

De rerum creacōe. Caplm. 1.

Summe
bonitatis
triplex est
effluxio.
.s. p generā
cionē. per
spiracōem.
p creacionē. Due emanaciones
p̄ores sūt ab eťno. tercia ex tēpē
de qua nūc est agendū. ¶ Jnť
creare. genare. ⁊ face. est differē
cia. Quia res exit in esse ex nichi
lo p creacōem. Sed exit de aliquo
faciente aliq̄d de sba ppā p generaci
onē. ffacē autē est opari de matīa
aliena. ¶ Ds est rerū triplex cā
.s. efficiens. exemplaris. ⁊ finalis.
sed nullo modo matialis. ¶ Inť
opari dei ⁊ creature differencia est.
Quia ds opatur in instanti. ⁊ anglis
autē repente. sed natura paulatī.
¶ Preterea rerū pncipia sūt a deo ī
mediate. effectus vō cōsequentes
sūt ab ipso mediante natura. et
eciam īmediate. Nichil autē a deo ē
mediate tm̄. ¶ Circa creacionē
mūdi. iiij. erāt errores. ¶ Qui
dam enī dicebāt mūdū eternum.
¶ Alij quidē dicebant mūdū fcm̄
sed fuisse matiale pncipiū. ⁊ non
esse de nichilo. ¶ Alij dicebant
deū supiores creaturas p se pdux
isse. sed inferiores p ministerium
angelorum. ¶ Alij posuerūt duo
pncipia sicut manichei. vnū .s. summe
bonū. et aliud summe malū. dicentes
incorruptibilia esse a bono pncipio.
corruptibilia a malo pncipio. ¶ Hos
errores omēs excludit moyses.
¶ Primū cū dicit. in pncipio. ¶ Se
cundū cū dicit. creauit. ¶ Terciū
cū dicit. deus. ¶ Quartū cū sequitur.
celū ⁊ terrā. ¶ Tenendū est eciā
qd ds oīa simul creauit. nec aliquā
nouā spēm postmodū condidit quā
pus non fecit. vel in se vel in suo sili.
sicut in illis que ppagantur. vel in ra
cōe seiali. sicut patet in his que alijs
modis introducuntur in esse. et hoc est
qd dicitur ds die septīa quieuisse. non
quidē a labore ⁊ ope. sed sicut dcm̄ est
a nouarū spēr condicōe. ¶ De o
pibz vō sex dierum dicunt quidā. non in
illis intelligi ordinē tēporis sed na
ture. qz dicūt oīa simul tēpore fuisse
fcā ⁊ disposita. ac in suis speciebz dis
tincta. ¶ Alij dicūt oīa simul cre
ata in matia. sed nō in tali forma
sicut in diebz sequētibz receperunt.
Et hec opinio est magis literata.
sed pma magis sequitur racionem.
¶ Ds enī dupliciter opatur. Aliq̄ nāqz
facit mediante natura. et hec fiunt
successiue. Aliqua facit p se immediate
ut creare. pctā dimitte. grām infunde.
⁊ huiusmodi. et talia fiūt in instanti ⁊ pfcē

et complete. ¶ Cum ergo deus primordiales res non produxerit mediante natura. sed inmediate per se. videtur quod in instanti fecit eas et perfectas et completas. tam in materia quam in forma. ¶ Coequeue sunt hec iiij. primitive rerum creature. celum empirium. angeli. materia mundi et tempus. De distinccione creaturarum in genere. 2.

Creatura triplex est. Corporalis tantum. ut elementa. Spiritualis tantum. ut angelus. Composita ex hiis. ut homo. ¶ Corporalis quoque creatura distinguitur in corpora lucida. ut sunt sidera. et opaca. ut sunt terra et metalla. et huiusmodi. atque perspicua sive dyaphana. ut sunt aer et aqua. ¶ Creature quedam habent esse tantum. ut lapides. quedam vivere ut arbores. quedam sentire. ut animalia. quedam intelligere. ut angeli et homines. ¶ Distinguitur mundus tripliciter. scilicet archetipus id est deus. et dicitur architypus ab archos quod est princeps. et typus quod est figura. quasi principalis figura. quia ipse est exemplar mundi sensibilis. ¶ Item est mundus qui dicitur macrocosmus id est maior mundus. ut est hic mundus visibilis. ¶ Tercius est mundus qui dicitur microcosmus qui dicitur minor mundus. ut est homo. ¶ De hiis tribus Joh. p°. In mundo erat. Ecce primum. Et mundus per ipsum factus est. ecce secundum. Et mundus eum non cognovit. ecce tercium.

¶ Differencia est inter elementum. et elementatum. et quintam essenciam. ¶ Elementum est primum compo[n]ibilium et non compositum. Quoniam nec terra. nec aqua. nec aer. nec ignis. purum est elementum apud nos et simplex. quia ista in se commiscentur. et maxime in ea parte ubi se contingunt. ¶ Elementatum est quodlibet corpus compositum ex iiij. elementis. ¶ Quinta essencia est corpus per se differens ab omnibus elementis et elementatis. tam in materia quam in forma. tam in natura quam in virtute. non habens in se contrarietatem unde nec causam corrupcionis. ¶ Opera sex dierum prout distinxit moyses moraliter sic habentur. ¶ Significat enim rerum creacio ex nichilo. impii iustificacionem. ¶ Firmamenti operacio. boni propositi confirmacionem. ¶ Aque congregacio. cordis adunacionem. ¶ Siderum perfeccio. exemplum bone operacionis. ¶ Piscium et avium formacio. statum accionis et contemplacionis. ¶ Hominis plasmacio. rectitudinem intencionis. ¶ Post ista sequitur septime diei requies significans requiem eternitatis. ¶ Est locus summus id est celum. ubi sola leticia. et est infimus. ubi sola tristicia. et est medius hoc est mundus. ubi sunt summa speranda. et infima timenda.

Diabolus qui a summo corruit. et in ymo detrusus est. quia reparandus non erat. Homo vero a summo non cecidit. sed in medio collocatus est. ut esset ei locus quo ascenderet per iusticiam. vel descenderet per culpam. Item hugo de sancto victore dicit. quod aliquis est locus in quo solum et summum bonum est. scilicet celum. Aliquis in quo solum et summum malum est. scilicet infernus. Aliquis in quo solum bonum est sed non summum. ut paradisus. Aliquis in quo solum malum est sed non summum. ut purgatorium. Aliquis in quo bonum et malum est. sed neutrum summum. ut mundus.

De distinctione orbium tam celestium quam elementarium. 3.

Corporalis mundi machina tota consistit in duobus. scilicet in natura celesti. et natura elementari. Celestis autem distinguitur in tres celos principales. scilicet empireum. cristallinum. et firmamentum. Infra firmamentum vero quod est celum stellatum continentur vij. orbes vij. planetarum qui sunt. Saturnus. Iubiter. mars. Sol. venus. Mercurius. Luna. Est et spera decima inter celum cristallinum et firmamentum. et hoc dicitur primum mobile. Istorum orbium natura est quod omnes moventur excepto celo empireo quod est quietum. Natura vero elementaris in iiij. speras principales distinguitur. scilicet ignis. aeris. aque. et terre.

Spera ignis tria habet insticia. videlicet supremum. et vocatur igneum. et medium ac infimum. quod vocatur olimpum. Aer similiter habet tria insticia. scilicet supremum quod vocatur ethereum. et medium ac infimum. et dicitur aereum. Et in supremo est calor et lux propter solis propinquitatem. similiter et in infimo. scilicet propter radiorum repercussionem a terra. In medio autem insticio ad quod non potest attingere repercussio radiorum est frigiditas et obscuritas. in quo habitare dicuntur demones qui detrusi sunt in hunc aerem caliginosum. Ibi etiam fiunt tempestates. scilicet tonitrua. grando. nives et silia. Ex his colligitur. xvij. orbes terram et aquam ambientes. qui omnes celi possunt appellari. Istos autem excellit celum trinitatis ipse deus. qui est in omnibus et super omnia. Distancia predictorum orbium et planetarum hec est. A terra usque ad lunam sunt milliaria. xv. dc. xxv. Et hec sunt stadia. c. xxvj. A luna usque ad mercurium sunt milliaria vij. dccc. xij. et semisse. A mercurio usque ad venerem. tantum. A venere usque ad solem. xxiij. cccc. xxxvj. A sole usque ad martem. xv. dc. xxv. A marte usque ad iovem. vij. dccc. xij. A iove usque ad saturnum. tantum. A saturno usque ad firmamentum xxiij. cccc. xxxvj. Ex his sequitur quod a terra usque ad celum stella-

tū sūt milliaria. C ix. CCC. lxxv.

De natura celoꝝ et superioꝝ corporum. e.

Celū est corpus primū
natura simplicissimū.
essencia subtilissimū. incorruptibi
litate solidissimū. quātitate maxi
mū. qualitate lucidū. diaphanita
te ꝑspicuū. mātia purissimū. figa
spericū. locali situ supmū. ampli
tudīe creaturaꝝ in se aliarū cōten
tiuū. ¶ Iste ꝓprietates tam celo cō
ueniūt empireo. q̄m pmo mobili.
¶ Sed pter hoc. celū empireum
a motu est extraneū. beatoꝝ spiui
habitaclm. specialit sedes dei ūiuapa
tū. ¶ Siliter pmo mobili cōuenit
specialit. qd est motu velocissimū.
ad inferiora vtutis influxiuum.
¶ Eodem modo dicendū est de fir
mamēto. qd plurime cōueniūt ei
de ꝓprietatibz supradcīs. et insup est
aquaꝝ diuisiuū. ac stellis decoratū.
¶ Corpa celestia diuidūtur in lucē
cia 7 non lucēcia. ac diaphana.
¶ Nam corpus lucens est sol q̄
solus int sidera lucet. ¶ Sed nō
lucencia sūt stelle cetē 7 planete q
lumē suū a sole mutuant. ¶ Cor
pora vo diaphana sūt oēs spere
celestes. ¶ Item oēs spere celestes
cū mouentur non mutāt locū suum.
sed mouentur in locis suis. ¶ Sup
iora influūt in inferiora vtutem
motiuā. vegetatiuā. sensitiuam.
7 oīm genabiliū ꝓductiuā. ¶ Itē
licet careant q̄litatibz elementa
ribz. non eīn sūt calida vel frigida.
sicca vel humida. tamē ista causāt
in inferioribz. ꝯcruptancē non in
fluūt sup liberū arbitriū. nec ha
bent vtutē īmutandi hōis volun
tatē. licet bene īmutent ac dispo
nāt cōplexiones hōis. qz volunta
tē non hēnt quidē cogē. sed scdm
maius 7 min⁹ in dūsis hoībz incli
nare. ¶ Oꝑant quoqz corpora
supiora distinctiuā significacionē
dieꝝ scdm lumen solis. et distinci
onē mensiū scdm motū lune. ac dis
tincōem ~~mensiū~~ annoꝝ scdm mo
tū solis in obliquo circulo. atqz dis
tincōem tēpoꝝ scdm variū cursū
planetaꝝ. distanciā 7 concursum.
ascensū 7 descensū. retrogradacionē
et statum. De natura stellarū
in cōmuni. h.

Stelle supme in firma
mento figuntur. et cū illo
semp mouentur. Materia sūt puris
sime. figura spice. q̄ntitate magne.
apparencia ꝑue. qualitate lucide.
radioꝝ diffusiue. rerū inferiorū
geñatiē. a sole illūinacōis receptiē.
tenebraꝝ expulsiue. q̄nto nox ob
scurior. tanto plus sui manifestatiē.

in psencia solis sui (lunis) occultatie. tem
pestatis et serenitatis concitatie. viaz
navigancium directiue. quanto vicini
ores. tanto in com lucidiores. sed sin
gule nun apparentes ut patet in
galaxia. quantitate et claritate diffe
runt ac virtute. ¶ Galaxia e mul
titudo stellaz paruaz quasi coniguaz
illi loco orbis ubi diffundit lux solis.
¶ Eclipsis solis fit cu soli luna se
submittit. ut tenebras orbis efficiat.
¶ Eclipsis lune fit qn terra int
ponit int solem et luna. et est qnqz
particularis qnqz vniusalis ta lune
qm solis. et hoc vel a seipis vel a
planetis. ¶ Nota qd omes stelle
eclipsant et hoc vel a tra vel a pla
netis. ¶ Planete dicunt qnqz re
trograde. qnqz pgressiue. qnqz sta
cionarie. put in epiciclis suis di
uismode mouent. ¶ Planete sunt
sidera int celu et terra erracia fir
mamento contrariu motu agencia.
Cursu que hent ab influxu pimi
mobilis mouent directe. sed cursu
pprio mouentur obliqz. Non scintillat.
singli suos colores hent. et cu circu
los alioz ingrediuntur. ecia illoz p
ticipant qualitatem. Cu sole mican
tes occultant. Quanto tre ppinquiores.
tanto circulos hent breuiores. quanto
altiores. tanto cursus eoz naturalis
videtur ee tardior. Corpa eoz non
sunt pspicua sed copacta. alioqn no
eclipsaret se.

De luce. 6.

Lux est ut ait phus act'
lucidi. s. qd lucidum.
Unde sciendu est qd
lux est qualitas activa corporis lumi
nosi. sicut calor ignis. ¶ Lux qnqz
dat coloribz esse intencionale. sicut
intellectus agens dat fantasmatibz ee
intellectuale. ¶ Ipsa est mediu de
ferens oia que a celo in nos descendunt.
Ipsam mutuat corpus non lucens a
lucido. ¶ Ipa est ut ait scdus phs.
celi purpura. malefcoz inimica.
navigancium direccio. ocls noctis. fa
cies omn reru. ¶ Lux ut ait Aug'
het rectu incessu. et nullo modo ince
dit p curuu. Hec omibz rebz forma
et decorem tribuit. et absqz illa cuncta
sunt ignota et abscondita. ¶ Mot'
eius est subitus. qz sine mora replet
oia. Hec in supficie umbrosi corporis
non se pfundit. sed in corpe diapha
no. vbi scdm corporis grossiciem vel
subtilitatem magis vel minus pticipat.
¶ Lux ecia sine sui diminucoe vbi
qz se diffundit. ¶ Plures pprieta
tes hes ista de sole que illi conueniunt
in quantu lucet. ¶ Sciendu qd
lux vocatur in corpe luminoso. sed
lumen put est i lucido transparanti.
splendor a in denso. et color put est in
opaco.

De planetis in specie. 7.

Saturnus a nobis est remotissimus. frigidus est et siccus. hoc intelligas in effectu sicut et in aliis planetis. Ex vicinitate eius calor solis remittitur. Ex coniunctione eius cum Ioue clarus efficitur cum natura sit pallidus. et nociuus est. et ipso dominante fetus nascitur mortificatus aut debilis. Plus nocet retrocedendo quam antecedendo. Moratur in quolibet signo xxx. mensibus. ex quo sequitur quod cursum suum complet. xxx. annis. ¶ Iupiter est clarus ad instar lactis candidi. In qualitatibus est bene temperatus. quia calidus et humidus. In superiori parte sui absidis temperat maliciam saturni. Cum ascenderit in circulum saturni trahit pallorem licet sit clarus. In quolibet signo moratur per annum. et ita complet cursum suum. xii. annis. ¶ Mars calidus et siccus est. et ideo nociuus. Ex proprietatibus suis homines irritat ad bellum. Ex interpositione veneris et iouis eius nocuitas reprimitur. Igneus apparet et radiosus. In quolibet signo moratur xl. diebus. ¶ Sol dicitur octies maior terra. sed secundum ptholomeum. c. et xl. vicibus maior est terra. Calidus est et luminosus. eclipsim patitur. communis est omnibus. nube celatur. Solus per se lucet. quod nulli sideri magis competit. vnde et nomen accepit. Stellas illuminat et tamen eas per presenciam suam lumine priuat. Medius est planetarum. Odiosus egris oculis. sed amabilis puris. Tempora distinguit. loca immundis non inquinatur. terram consolidat. gelida dissoluit. Flores aperit. fructus maturat. corpora diaphana penetrat. non requiescit. visum retundit. vapores eleuat. cum spiritum vicissim perlustrat. et appropinquans nobis estatem facit. recedens nobis hyemem facit. oculus est mundi. In quolibet signo moratur. xxx. diebus et. x. horis. Cursum annuum perficit motu proprio. sed diem perficit motu primi mobilis. ¶ Venus est lucifer. calidus et humidus. maliciam martis temperat. Semper comitatur solem. sed quando precedit dicitur lucifer. quando sequitur dicitur vesper. Colorem habet candentem atque fulgentem electro similem. inter sidera plus splendentem. Complet cursum suum CCC. xlviii. diebus. ¶ Mercurius semper cum sole graditur. nunquam ab eo plus quam. xxx. gradibus distans. Colorem habet radiantem. raro propter vicinitatem solis cernitur. eloquencia sub ipso est. Aquis dicitur dominari et seminibus preesse. Cursum suum complet. CCC. xxxviii. diebus.

¶ Luna noctem illuminat. lumen mutuat. augmentum patitur et detrimentum. Infima est inter planetas. eclipsim patitur et efficit. maculas habet propter commixtionem eius cum inferioribus. Item corniculata interdum apparet ex eo quod pars

eius illũinata a nobis absconditur.
Itẽ regia celi nũcupatur. ¶ Sol
tanq̃m medius planetarum participat
proprietates oĩm. et eas ad lunã cũ lu
mine suo transmittit. Ipsa vero luna
quecũq; a sole sic recipit nobis in
fluit. Vñ q2 per eam tali modo virtutes
planetarum recipiunt, merito regia celi
nũcupatur. ¶ Iris visis patet
qd quãcũq; luna primo accendit. op
timũ est semina iacẽ. q2 tũc virtutes
planetarum quas in inferioribz effluit
incipit colligere. Frigida est et humi
da. Solem precedens minuitur. sed cũ
dẽ sequẽs crescit. et ab eo elongatur.
Accessus et recessus maris per eam
causatur. Signa zodiaci quolibet
mense percurrit. De natura quattuor
elementorum. 8.

Ignis cõsumit et incine
rat. in silitudinẽ suã
sibi appropinquãcia conuitit. Mo
tũ facit de centro ad circũferenciam
Ardet et lucet in materia aliena. et
nõ in sua spera. Inferiora reducit
ad superiora. q2 resoluit terrea in aquo
sa. aquosa in aeria. et aerea in se.
Mollificat dura et indurat mollia.
subtiliat. ut patet in resolucõe gla
ciei. et cõdensat. s. lutũ. Depurat
ut patet in auro. et corrũpit. s. ea
que cõsumit. Frigefacit per accidẽs. ut
patet in aceto. Est eciã penetratiuus

cõmunicatiuus actiuus diuisiuus. Item in spera
sua non lucet. q2 cõpactus non est.
¶ Nullũ enim corpus diaphanum
lucet. sed pocius est illuminabile.
Si autẽ ignis in sua spera cõpactus
esset. eclipsaret oẽs stellas que sup
ipsum sunt. Ignis vero hic lucet apud
nos propter materiam coadunatã in qua
est. Et hoc patet. q2 vna candela
opposita alteri facit vmbrã. ¶ Aer
est subtilis. mobilis. perspicuus. per in
spiracõem et respiracionẽ caloris cor
dis temperatiuus. Decoratur volatilibz.
locus impressionũ. mansio spirituũ. est et
alterabilis. leuis. subtilis. atq; rarus.
Non lucet sicut nec aliqd corpus di
aphanũ. sed est illũinabilis. ¶ Aqua
super celos eleuatur. piscibz decoratur.
tẽpestatibz subicitur. oẽs fontes et
flumina ad mare cõtinuantur. ad locũ
unde venerũt reuertuntur. Aeri prebet aqua
informacionẽ. volatilibz ornamentũ.
et vegetabilibz nutrimentũ. Optime
est terminabilis termino alieno. sed mi
nime termino proprio. Corpus est diapha
nũ. oĩbz est cõis. in cristallũ cõgelatur.
ymbrem in nubibz causat. sordes purgat.
ortos irrigat. febricitantes sua frigi
ditate et humiditate delectat. naues
vehit. lumen recipit. ad suũ princi
piũ recurrit. loca vacua subit. lapi
des cauat. ignẽ extinguit. oliuam mun
dũ purgauit. in mari rubro populo dei

z Al'. cõicatiu⁹.

cessit. de latere xpi fluxit. Hac xpc
in vinū mutauit. ac de ipsa matiam
baptismi ordinauit. ¶ Terra int
elementa infima est. nigra magis
ꝙ despecta. ponderosa. rotunda. ele
mentis alijs circūdata. mat fructuū.
radix plantaꝝ. nutrix aīaliū. edifi
cioꝝ fundamentū. defunctoꝝ recepta
clm. machine mūdialis centrū. con
cludit in se infernū. frigida sicca. opa
ca. corporis humani matia. seruat
metalla. centro tenet. motu ex vapo
ribꝫ inclusis cōcutit. herbis ac floribꝫ
⁊ arboribꝫ decorat. circa eā motu cir
culari celū cū sideribus voluit. hoībꝫ
⁊ iumentis calcat. ¶ Homī quedā
tre cōpetūt scdm esse suū. quedā scdm
situ suū. quedā scdm cōtentum suū.
quedā scdm ornatū. quedā scdm vtili
tate.

De impssionibꝫ aeris. 9.

Cometes licet appareat
quasi stella. nō est tamē
aliud qm aer inflāmat
ex vicinitate ignis. Hec comas lu
mis fundit. et dr significare mutacio
nē regni. aut bella. aut pestilencias.
¶ Corona est circls albus qui qnqꝫ
apparet circa solem vel lunā vel stel
las alias. et causat ex reliqīs nubiū
planetaꝝ radijs attractis ⁊ illūinatis. Tal
ecīa circls signū est serenitatis. ¶ Ac
sub est duplex .s. ascendens vel descen
dens. Ascendens fit ex ptibꝫ vaporis
inflāmati in suppmo aeris. et videt
ascendē sicut si euolaret scintille de
fornace. Assub vo descendens est ig
nis retentus in nube. qui tamē expel
lit obuiante nube frigida ⁊ cadit con
tinue. ppt quod videt quasi cadēs stel
la longa que relinquit vestigia casus
post se. ¶ Lumē quod videt nocte
discurrentibꝫ se pcedere est vapor cō
pactus descendēs. cui cū nichil obui
et accendit fricacōe sui ipsi et aliqu
diu stat in aere. ¶ Draco dicitur
vapor fortis cōglobatus. cui frigida
nubes est ad latus vnū. ⁊ calida ad a
liud. Et tūc ppt cōueniencia ad calidū
attrahit ad illud. et ita incendit pars
anterior ⁊ hoc videt quasi spiramē dra
conis. Media vo ps curuat quasi ser
pens. ⁊ volat semp ad illud latus ubi
calidū circūstat ipsū. ¶ Nubes
sunt qn virtute solis extrahunt vapo
res de aquis ⁊ paludibꝫ ac locis humi
dis ⁊ ferūtur sursū. ¶ Nebula est
illud quod ex nubibꝫ aquā pluētibꝫ
relinquit. et ideo nebula signū est se
renitatis. ¶ Caligo est vapor tene
brosus quē vulgus appellat nebulā.
Iste vapor nō eleuatur. sed pusqm
cōuitatur in nubes vel in pluuiam
depuntur ⁊ remanet iuxta terram.
¶ Ros est quod descendit ex vapo
re puo. et in descencōe tradit in puis
minucijs. ¶ Pluuia est aqua des

cendens ex nubibꝫ resolutus. veloci
tatem hn̄s sue descensionis. ⁊ hoc gut
tatim. ¶ Pruina est ex vapore
rorido qui congelatur antequam ex ipso
resoluatur aqua. ¶ Nix generatur
in nube calida. cuius cōgelacio simul
fit cū comixtione in aquā. et ideo partes
eius non inspissantur. ¶ Grando
generatur ex nube calidissima virtute
solis multū eleuata. que postquam in
aquā resoluitur. tūc demū in medio
interstício aeris congelatur. ¶ Toni
truū est sonus vaporis sicci egredi
entis de nube humida. sed fragor di
uisinus qui post ipsum sequitur vel prece
dit fit ex ignis extinctiōe in ventre nu
bis. ¶ Coruscacio est illūinacio
vaporis sicci incensi in vapore hu
mido. ¶ Fulgur generatur ex va
pore grosso eleuato et calore siccato.
quia cū sit ignee nature vi ventorum
descendit et vrit contra naturā ⁊ nichil
ei resistit. Estate precipue ⁊ in montibꝫ
frequēter perimit. ¶ Fulmen est va
por terrestris inflāmatus qui quando
tangit nubem qui iā est in conuersi
one ad aquā cōgelatur. sic quasi decoq
tur fortissimo calore ⁊ induratur in
lapidem qui vocatur telū tonitrui.
et scindit quicquid inuenit. ¶ Iris
est lumen solis receptū in nube con
caua ⁊ aquosa ac soli ex aduerso oppo
sita. ¶ Glacies est aqua cōgelata.

¶ Ventus est vapor terreus aeris
superiora transcendens. et aerem fortiter
percuciendo impellens. ¶ Venti sūt
sūt. iiij. principales. s. subsolanus ab
oriente temperatus. hn̄s a dextris vul
turnū desiccantē. et a sinistris eurum
nubes generantē. ¶ Item a meridie
est auster calidus. qui fulmina gignit
⁊ pluuias largas. hn̄s a dextris affri
cū calidū. et a sinistris nothū temperatū
quidē. sed pestilencias inducentem.
¶ Itē a septētrione est aquilo frigidus.
hn̄s a dextris circiū. niues facientē
⁊ grandines. a sinistris boream nubes
cōstringentē ⁊ prohibentē. ¶ Item ab
occidente est zephirus producēs flores.
a dextris hn̄s chorum tēpestatē ac
pluuias ⁊ tonitrua generantē. a sinistris
fauoniū nubila. sed serenā iudiciem
facientē. ¶ Turbo est ventus de
nube egrediens in seipsum reflexus.
vel duo venti lateraliter sibi occurrētes
sese iuxta terrā orbiculariter inuoluētes.
¶ Terremotus est vapor grossus
extractus de profundo terre non potens
exire de profundo propter superficiei illius soli
ditatē. sic quasi coartatus in uisceribus
concauitatibus terram concutit.

De tempore. ió.

Tempus est mensura mo
tus rerū mutabiliū. Ex
hoc patet quod hic est tempus ⁊ non in
celo. quia hic mutantur oīa ⁊ nō in celo.

Hic enim nunc est yemps. nunc estas. nunc pax. nunc discordia. nunc tranquillitas. nunc tempestas. ¶ Mutabilitas rerum ostenditur in hoc quod ea que mundus precipue amplectitur. scilicet potencia et sapiencia in oriente ceperunt. et nostram habitacionem percurrerunt usque in occidente. in signum quod omnia tendunt ad occasum. Nam studium sapiencie cepit in egipto. post fuit in grecia. post rome. deinde in francia et in anglia. Similiter regna fuerunt primo in oriente. post apud romanos. nunc potestas imperii residet in germania. Propter hoc comparat Jacobus vitam nostram et hec mutabilia vapori. Ysaias. Somno et baculo arundineo. et liber regum. aque dilabenti. ¶ Hora est inter tempus et evum et eternitatem. Nam tempus habet principium et finem. Evum caret principio sed non fine. Eternitas caret utroque termino. quia est mensura increata. ¶ Iste sunt etates mundi. ¶ Prima est ab Adam usque ad Noe. habens annos secundum hebreos. i. dc. lvi. sed iuxta lxx. interpretes. ii. CC. xlii. ¶ Secunda est a Noe usque ad Abraham. habens annos secundum hebreos. CC xc. ii. sed secundum latinos. cii. lxxii. ¶ Tercia est ab Abraham usque ad david. habens annos secundum hebreos. DCCCC. xlii. sed secundum latinos. C. xxxvii. ¶ Quarta est a david usque ad transmigracionem babilonis habens annos secundum hebreos. CCCC. lxxiii. sed secundum latinos et lxx. CCCC. lxxxv. ¶ Quinta est a transmigracione babilonis usque ad christum. habens annos secundum hebreos. D. lxxxix. sed secundum latinos et lxx. D. lxxviii. ¶ Igitur ab exordio mundi usque ad christum habemus secundum hebreos annos prosequente beato Jeronimo. iii. DCCCC. lii. sed secundum. lxx. quos greci sequuntur. v. D. viii. ¶ Eusebius autem quem orosius secutus est inter utrosque medius numerat annos. v. C. xC. viii. quos pene latini omnes secuti sunt. ¶ Sexta etas est a christo usque ad finem mundi. ¶ Septima etas est quiescencium. et currit cum sexta. ¶ Octava est resurgencium. ¶ Porro secundum hebreos in prima etate sunt. x. generaciones. In secunda. x. In tercia. xiiii. In quarta. xvii. quas tamen mathei gracia misterii. xiiii. ponit. In quinta. xiiii. ¶ Etates hominum sunt iste. ¶ Prima est infancia. a nativitate hominis usque ad annos vii. ¶ Secunda est puericia. usque ad annos. xiiii. ¶ Tercia est adolescencia. a. xv. usque in xxviii. ¶ Quarta est iuventus usque ad xlix. ¶ Quinta est senectus. a quinquagesimo anno usque ad. lxxviii. ¶ Sexta est decrepitus. ab anno lxxviii. quousque finiatur vita. ¶ Dominice diei dignitas notatur in hoc quod fuit prima dierum. Item ut dicitur

erit vltima dies. Item nox illa precessit. Item nox illi non succedet. Item celum et terra creata sunt in ea. Item angelus in ea conuersus est ad deum. Item data sunt in ea primo mandata filijs israel. sicut dicit origenes. Item xpc in ea natus est. Item xpc in ea resurrexit. Item in ea spiritus sanctus datus est apostolis. Item in ea homines resurgent et iudicabunt. Item in ea continuandum est perpetue in laude dei.

De angelis in com. ii.

Angelus est secundum damascenum. substancia intellectualis. semper mobilis. arbitrio libera. incorporea. deo ministrans. inmortalitatem suscipiens secundum graciam non naturam.

Substancia ponitur in hac diffinicione pro genere. et ponitur ad differenciam accidentis. Intelligitur hic substancia qualiscumque. Qualiscumque composita est. s. ex eo quod est et quo est. Intellectualis ponitur pocius quam racionalis. quia racio est virtus collatiua cause et causati. et ideo composita. Intellectus autem racione sui non habet collacionem. sed est sine inquisicione et collacione et composicione. et ideo competit nature simplici magis pro differencia. ut est angelus. Racio autem differencia est nature minus simplicis. s. hominis. Semper mobilis. non dico de loco ad locum. sed mobilitas dicit hic triplicem vertibilitatem in angelo. s. nature. intelligencie. et voluntatis.

Mobilitatem autem habet nature. quia omne creatum vertibile est in nichil. nisi manu omnipotencie dei contineatur. Similiter angelus mobilitatem habet intelligencie. quia licet in angelo non sit vicissitudo intelligencie quia simul scit. dico quo ad scita cognicione in verbo cum dei formam habeat intellectum. secundum dyonisium. potest tamen in eo ad cognicionem rerum in ipsa natura esse vicissitudo intelligencie quo ad discenda. Et hoc est quod ait augustinus quod omne creatum habens intellectum intelligit vnum post aliud. Item in voluntate mobilis est angelus. quia non simul vult hoc et illud. Item potest dici semper mobilis motu dileccionis. Arbitrio libera. hoc non dicitur propter deflexionem ad bonum indifferenter et ad malum. sed propter liberam eleccionem eorum que volunt. Vnde angelus bonus semper eligit libere bonum. et angelus malus libere et sine coaccione eligit malum. Incorporea. Non quod angelus habet proprietatem corporis non naturam. s. in loco contineri. Cum enim corpus sit in loco circumscriptiue et diffinitiue. angelus autem tamen diffinitiue est in loco. Deo ministrans. Hic ponitur ministerium pro quocumque obsequio. et secundum hunc modum tam assistentes quam ministrantes. quam eciam demones ministrant. Inmortalitatem suscipiens. secundum graciam non naturam. quia tenderet in nichilum nisi per graciam

conseruacois tenetur. ¶ Angelo attribuuntur .iiij. s. essencie subtilitas. intelligencie perspicacitas. liberi arbitrij facultas. discrecio personalis. In primis tribus conuenit aia cu angelo. in quarta non. qz aia no est persona. ¶ Habet et alia tria angls. s. virtuositate in operando. officiositate in ministrando. inmutabilitate post electione siue in bono siue i malo. ¶ Differencie .iiij. assignant inter angelu et aiam. ¶ Prima est et principalis penes esse naturale. qz aia est vnibilis corpi etia actu separata. angls no. ¶ Secda est penes esse logicu .i. diffinicione. qz aia racionalis est. sed angls intellectualis. quia non apprehendit nisi inquirendo et conferendo. angelus aute intuendo. ¶ Tercia assignat penes esse methaphisicu .i. separatu a materia et motu. qz angls non het passibilitate nisi respectu superioru. aia vo respectu inferior sensibiliu. qz inmutatur a sensibilibz. ¶ Quarta est penes esse theologicu. qz aia est vertibilis a bono in malu. et econuerso. angls vo non. qz manet in eo ad qd se vertit siue bonu sit illud siue malu. ¶ Angeli sut omnes siles in eo qd sut inmortales. inuisibiles. indissolubiles. simplices. discreti psonis. incomutabiles. incomunicabiles alteri nature. Sed dissiles sut in donis nature et gre et glie. ¶ Prterea dicit dionisius qd in oi natura spuali creata. aliud e essencia. aliud virtus. aliud operacio.

Distinctio ierarchiarum. 12.

Ierarchia triplex est. s. supercelestis. celestis. et subcelestis. ¶ Supercelestis e in tribz psonis. Celestis. in ordinibz angelicis. Subcelestis. in hoibz scis. ¶ Porro ierarchia celestis diuiditur i superiore. mediam. et inferiore. ¶ Superior cotinet tres ordines. s. seraphyn. cherubyn. et thronos. Quor primi cosiderant dei bonitate. scdi sapienciam. tercij equitatem. In primis deus amat ut caritas. In scdis noscit ut vitas. In tercijs sedet ut equitas. ¶ Media cotinet dnacoes. principatus. et potestates. Quor prim officia regut angelor. sequetes capitibz psunt ppłor. Vltimi potestate cohercet demonu. In primis dnatur ds ut maiestas. In sequetibz regit ut principatus. In vltis tuetur ut salus. ¶ Inferior ierarchia silit cotinet tres ordines. s. virtutes. archanglos. et angelos. Ad quor priores ptinet miraclor operacio. Ad scdos magnor negocior denunciacio. Ad tercios humane custodie sollicitudo. Item in primis ds operatur ut virtus. In scdis reuelat ut lux. In tercijs inuitat ut spiritus. ¶ Hic attende qd i qualibet

ut quidam dicut. sed male. Prima scdm. Dionisium ierarchia dicit ordine. et ille absolute no est in tribus psonis. sed tumodo orde nature.

triū ierarchiarū p̄missarū notac̄
t̄nitas psonarum diuinarum. ut pater ī
celesti ierarchia tam in suꝑiori q̄m
ī media q̄m eciam ī inferiori.

De proprietatibz angelorum in cōi. 13.

Angeli scd̄m ysidorū sūt
spūali sb̄a facti. ante oēs
creaturā creati. natura
mutabiles conditi. sed contēplacione
 īmutabiles facti. acto īpassibiles. mēte
racionales. felicitate securi. futurorum
p̄scij. multi mundū regūt. nulli corpa aerea
sumūt. in celestibz cōmorant. ¶ Ber
nardus de eodem. Inuestigem⁹ inuesti
gabilia. Et p̄mo sp̄us esse potentes.
gliosos. beatos. distinctos in psonas.
dispositos in dignitates. ab inicio sta
tes in ordīe suo. pfectos in genē suo. ī
mortalitate p̄ciosos. mente puros.
affectu benignos. religione pios. v
nanimitate indiuiduos. pace securos.
diuinis laudibz et obsequijs deditos.
¶ Item scd̄m Bernd. In anglis est
dignitas creacōis. gr̄a cōfirmacōis.
amor creatoris. visio diuinitatis.
¶ Est in anglis potencia sicut sup̄
dictū est. essencie subtilitas. intellige
cie pspicacitas. liberi arbitrij facul
tas. agilitas. velocitas. ppter oēs
obediūt. maiores sine elacōe p̄sūnt.
minores sine vicio subsūt. ad exteriora
exeunt. ab interiori contēplacōe non
recedūt. Omnē virtutem inferiorum
suꝑiores ꝑticipant. et non econūso.
Qui excellūt in natura. p̄cellunt in
gr̄a et glia. In eodem ordine credunt
alij alijs esse digniores. ¶ Dupli
cē hn̄t visionē. s. matutinā et vespti
nā. Illuminacionē quā a suꝑioribz
recipiūt alijs tribuūt.

De proprietatibz et officijs singulorum ordinū. 14.

Proprium est seraphyn in
amore dei ardere. et alios
ad incendiū diuini amo
ris p̄mouē. et deū ordinate diligendi
formā tribuere. Isti īmediate deo inni
gūtur. et ideo p̄mo et pfectius in ipsos
opantes theophanie deferunt. z ld ali
ud quoqz extra amatū non dñitunt.
¶ Cherubim quoqz p̄mo et p̄ncipalit
relucent diuini lūis radio. p eo qd̄ vi
cini⁹ p̄ime v̄itati iungūtur. Horum offi
cium est p̄mouē hoīes ad diuinā cognicionē.
Ideo p̄ ceteris dicunt lucere. qz plen
tudinē quā suscipiunt alijs inferiori
bz cōicando transfundunt. ¶ Dñaci
ones dicūtur. eo qd̄ ceteris angelis do
minantur. z ab oī oppssione sūt liberi.
et nulli inferiori subiciūtur. Horum
offiū est scd̄m Greg. in bello spūali
instruē. qualit oporteat p̄lacōis offi
ciū exercere. et qualit debeant subdi
tis dñari. Horū eciam offiū ē scd̄m
Dionisiū. timore seruili deposito ī deū
moueri et incessant ei famulari. ¶ Prin
cipatus subditis angelis p̄sunt. et eos

ad ministeriū diuinū explendū dis
ponūt. Ad hos ptinet scđm Dyoni
siū. vniūsale regimē vni' regni vl' gētis p
gducūm p̄mouendū dei similitudinē. Ministeriū quoqȝ eoꝝ
est scđm Greg. docere hōies exhibere
reuerenciam vnicuiqȝ scđm gradū suū.
Horū etiam est p̄mone hōies ut nō
ꝑpt vtilitatem ꝑpam. sed ꝑpt soli' dei
amorē & honorē faciant iusticiam.
¶ Potestatibȝ scđm ysidorū. v'tutes
aduerse subiecte sūt. ne tantū no
ceant q̄ntū vellent. Horꝝ offīm est
scđm Greg. illos qui spūali certamine
desudāt confortare. et ne regnū spū
ale amittat defende. et scđm Dyonis.
ad ipsos spectat angelos inferiores
q̄ntū possibile est diuine potencie cō
formare. ¶ Virtutes infatigabi
les sūt ad execucōem faciendoꝝ & ro
busti ad percepcionē munerū. Horū of
ficiū est scđm Dyonisiū. docere p̄latos
ut facile & p̄seuerant' que ad offīm p̄lacio
nis ptinet exequant'. et ipsi onera
sustineant pacient'. ¶ Item p istos
miracula fiūt. et v'tus faciendi mira
cla p̄fectis concedit'. ¶ Archangli
sūm nūcij nuncupātur. et summa nū
ciant. Horū officiū est scđm Greg.
de illis que ptinēt ad p̄mocionē fidei
ut de natiuitate xpi & fr̄is eius hōies
expedire. et demones ab hōibȝ remo
uere. Et scđm Dionisiū. ꝑphecias re
uelare. Isti illūinacōes quas a supio
ribȝ suscipiūt. inferioribȝ denūciant.
et p eosdem nobis. ¶ Angeli sūt in
disposicōe celesti vltimi. et hōibus
magis ꝓpinqui. ¶ Angl's nomen
est officij nō nature. Isti minora nū
ciant. et hōies ad diuina cognicionē
ducūt. & ut iuste viuāt instruūt. Hii
sursū extendūtur p dilectionē dei. et
in semetipsis firmātur p custodiam
sui. et sub se pgrediunt' ad auxiliū
p̄rimi. ¶ Nos autē assilari debem'
seraphin p dilectionē. cherubin p cog
nicionē. thronis p equitatē. dn̄acōibȝ
carnē subiugando. p̄ncipatibȝ. reuen
ciam nr̄is maioribȝ exhibendo. potes
tatibȝ. tēptacōibȝ diabolicis resistendo.
¶ Item assilari debem' v'tutibȝ p cō
passionē. archangelis p instruccionē.
angelis p obsequij exhibicionem.

De cognicōe & motu angeloꝝ. ch.

Angeli cognicionē hēnt
matutinā. hoc est cogni
cionē rerū in vbo. Item
cognicionē vespertinā. i. cognicionem
rerū in se. Itē meridianā. i. apta
dei visionē. ¶ Est & alia cognicō
angelica p'ut. s. maiores indicant
minoribȝ. que p diuinas theophanias
pceperūt. ¶ Theophania vō est
ostencio alicui' cognoscibilis de deo p
illūinacionē de deo venientē. et hoc
potest esse in simbolis vel facie ad fa
ciem. ¶ Nota qđ cognoscēde reꝝ
¶ ip̄a natā ágl's cognosc'

plura simul habitu et non actu. nisi ea que
sunt sub vna specie. ¶ Circa incarna
cionem et passionem xpi sciuerunt angeli
substanciam facti. sed non omnes circumsta
cias. ¶ Postea quecumque cognoscunt
angeli. cognoscunt remota sicut propinqua.
quia cognicio eorum non est per sensum sed per
intellectum. ¶ Status angeli triplex est.
scilicet innocencie. gracie. et glorie. ¶ Distin
guitur motus angelorum tripliciter secundum
Dionisium. scilicet circularis. rectus et obli
quus. ¶ Circularis est ab eodem in
idem. et circa idem centrum immobile. hunc
motum habent angeli. quia immediate reci
piunt illuminaciones a deo et per illas reu
tuntur ad deum. Istud autem conuenit supre
mi ierarchie tantum. ¶ Item motu
recto mouentur qui procedunt ad prouiden
ciam subiectorum recte omnia transcuntes. et
ibi non reuertuntur ab eodem in idem.
sed de vno ad aliud. ¶ Item in ange
lis motus obliquus est. quando cogitacione
inferiorum quibus prouident reflectunt in
deum principium et finem pulcri et boni.
¶ Nota differenciam inter assistere
et ministrare. quia assistere est faciem dei
contemplare. Sic assistunt omnes angeli
boni. ¶ Item assistere est immediate
recipere illuminaciones a deo. Sic assistunt
tres primi ordines tantum. ¶ Item est propin
quare deo et extraneum esse missioni ad
extius. Sic assistunt ~~assistunt~~ quatuor
primi ordines. ¶ Ministrare vero est

nunciare pro temporis oportunitate. vel
operari secundum officium. Est enim ministerium
nuncij et officij. ¶ Erratum est eciam
circa motum angelorum tribus modis.
¶ Dicebant enim quidam philosophi quod angeli
numquam mouentur. sed mouent speras et vo
luntates hominum. ¶ Item dixerunt quidam
quod angelus sit in pluribus locis. et eciam
vbique si voluit. ¶ Item dixerunt
alij quod angelus sic venit de fine spacij
quod non transit media. sed transilit. ¶ Il
lud quoque pretermittendum non est quod v
numquisque ordo ab eo denominatur. quod
respectu inferiorum ordinum excellencius
accepit in munere. De prelacionibus ange

P Resunt quidam ¶ lorum. 16.
angeli regionibus ut dicitur
in Daniele. Princeps
grecorum et persarum. etc. ¶ Quidam
vero presunt ecclesiis. ut in Apocalipsi. Angelo
ephesi ecclesie scribe. etc. ¶ Item alij
presunt personis. Actuum. Angelus petri cre
debatur ad ostium stare. ¶ Quidam
eciam malignus spiritus dicitur vicijs pre
esse. vnde vocatur aliquis spiritus luxurie.
vel superbie. et huiusmodi. ¶ Que autem pre
laciones permaneant et que cessent post
hanc vitam. Sciendum quod ierarchie sta
bunt semper quantum ad instanciam beatitudinis
et quantum ad gradum dignitatis. et nobi
litatem doni gratuiti. ac nature. et eciam
in quantum superiores reducere debent infe
riores in theophanias glorie. ¶ Cel

sabūt autē p̄lacōes angelice super hōies ⁊ angelos quo ad actū regiminis scd'm gubnacionē mūdi. ⁊ electoꝝ scd'm gubnacionē mūdi. et scd'm viā ad patriam. ¶ P̄lacio autē est in demonibꝫ quo ad offm̄ insultandi et irridendi. s. scd'm qd' vnus ꝑuocat alterū in malicia. ⁊ hoc nō destruet᷑. ꝑs. Suꝑbia eoꝝ qui te oderūt ascendit semꝑ. nec destruetur q̄ntū ad maliciā ⁊ naturā. Cessabit autē p̄lacio eoꝝ quo ad offm̄ tēptandi eos qui sunt in via. ¶ In hōibꝫ autē p̄lacōes euacuabūtur. qꝛ non erūt decani. centuriones. ciliarche. ⁊ hui'. ¶ In creatis silit᷑ cessabit p̄lacio. qꝛ suꝑiora non mouebūt tūc inferiora sicut modo.

De confirmacōe angeloꝝ. 17.

Confirmacionē hēt angl's ex tribꝫ. s. ex natā. grā. ⁊ glīa. ¶ Ex natura. qꝛ natura spūalis tm̄ semel ē v'tibilis. nisi ex vnione ei' cū alio. sic̄ patet in aīa. que dū est in corꝑe potest sepi' mutari de bono in malū. et econūso de malo in bonū. soluta vero non. Hui' autē racio est. qꝛ natura pure spūalis ꝑpt' simplicitatē suam totā se conūtit ad id quod eligit. qd' non facit natura vnita. qꝛ corpus hēt retrahēs. ¶ Ex grā silit᷑ hēt confirmacionē. qꝛ si aliqd' conectitur stabili etno vinculo ꝑpetuo. illa conexio semꝑ manet. Sic angeli colligati sūt stabili etno. s. deo vinculo indissolubili. s. caritatis. Apl'us. Caritas nūq̄m excidit. ¶ Ex glīa quoqꝫ hēnt eam. qꝛ cū deū hēant per glīam qui est forma cōpletiua angelici desiderij. nō vagatur extra ipm̄ ut querāt quicq̄m ipso melius. vel desiderabili'. vel iocundi'. Nichil enim in creaturis inueniūt quod possit eos a fonte dulcedis auertere. ¶ Tenendū est itaqꝫ qd' angeli boni ex libertate arbitrij ad deū conūsi. statim fuerūt ad grām ⁊ glīam in volūtate cōfirmati. fideles ac felices effecti atqꝫ in racione illūinati. ut non solū cognoscent res in ꝑ'prio genē. sed eciā in arte hoc est in v'bo. ¶ Acceperūt insuꝑ ꝑfectionē in v'tute oꝑatiua. siue assequātur illā assūpto corꝑe siue alias. Atqꝫ ꝑfectionē in v'tute contēplatiā. qua quocūqꝫ mittant' intra deū currūt.

De custodia angeloꝝ. 18.

Angeli nobis ad custodiā deputati. tenēt nos stātes ne cadam'. et cadentes nos adiuuant ut surgam'. nec vnq̄m nos deserunt eciam peccantes q̄n semꝑ sunt parati auxiliari si velim'. ¶ Hoc tamen fallit in obstinatis a quoꝝ custodia desistit angl's actualit᷑. paratus est tū custodire si redire velint. q̄m nūq̄ deseritur hō ex toto ab angelis. ¶ Nō

qd' xpc hūit sibi deputatū anglm si
cut hēbit vnū antixpc. q̄uē licet ppt
nimiā obstinacionē non sit habitur'
ad pmocionē. hēbit tamē ad accusa
cionē. ¶ Effectus autē angelice
custodie est multiplex. ¶ Pmus est
impedimēta boni et occasiones mali
remouere. Exodi. Mittā anglm pcur
sorem q' eiciet iebuseū. ¶ Scds
est tēptacōes mitigare. Daniel. An
gls dñi descendit in fornacē et c. ¶ Ter
cius est cont' hostes visibiles adiuua
re. Regū. Heliseus vidit castr' anglōz.
¶ Quartus est elemosinas nr̄as
et orōnes deo psentare et p nobis ora
re. Tobie. Qn̄ orabas cū lacrimis et c.
¶ Quintus est viam ostendere. Tobie.
Ego sanū eū ducā et reducā. ¶ Sex
tus est in agendis docē. zacharie. ij.
De angelo qui instruxit eū de. iiij. fabris.
¶ Septimus est seipm et alia secreta
reuelare. Tobie. Ego sum Raphael
angls. ¶ Octauus est a pccis excita
re. Act. xij. Surge velociter. ¶ Non9
est ad feruorē excitare. iij. Regū. Sur
ge comede. grandis enī tibi restat via.
¶ Decim9 est consolari. Tobie. For
ti aīo esto. in pxio est ut a deo cureris.
¶ Vndecim9 est de pcco increpare.
Iudic. Dixit angls pplo israel. cur
hoc fecistis. ¶ Duodecim9 est po
testates contrarias arcere ne tantum
noceant q̄ntū vellent. Tobie. Ang'

angls asmodeū ligauit. ¶ Angeli
nobis seruiunt ppt tria. s. ppt ruine
sue reparacionē. Hoīes enī saluandi
intrabūt locū cadenciū anglōz. ¶ Itē
ppt meriti accidentalis cumulacionē.
quod auget in eis usqz ad diē iudicij.
¶ Itē ppter amoris erga nos demon
stracionē. ¶ Dion. attribuit angelo
tres actus. s. purgare. illūinare. et p
ficē. ¶ Purgāt itaqz angeli amouē
do fantasmata que impediūt illūina
cionē quā angls intendit facē in nobis.
Vn̄ tria remouēt ab aīa. s. ignorā
ciam. et nubila fantasiarū. et falsas o
piniones phicarū racionū reuelacōi
cōtrariaz. ¶ Illūinat vero aīam
tplr'. s. ad sensū. ut patet qn̄ mani
festant aliqd in corpe assūpto. ¶ Itē
ad ymaginacionē. s. cū fumositates
que p spm animalē ad cerebrū eleuā
tur transmutāt in diu'sa fantasmata.
et hāc potestatē eciā diabolus habet.
¶ Item ad intellcm. et talis illūina
cio solū pfecta est. ¶ Notandū au
tē qd' angls non illūinat intellcm effi
ciendo cognicionē in aīa. qz nō potest
in intellcm nouā spēm imprimere. nec
habitū noui lūis dare. sed nec eius in
tencōem quo vult conuerte. ¶ Nec
enī tria requirūtur ut intellcs nost'
aliquid intelligat. s. spēs qua cognos
cat. et lumē quo cognoscat'. et intencio
qua conu'tat se intellcs sup speciem.

¶ Illuminat autem angelus intellectum nostrum tum excitando et disponendo. facit enim ut dictum est in fantasia transmutationem specierum componendo et diuidendo secundum exigenciam rei quam vult reuelare. ¶ Item irradiat lumine intellectus sui super illas ut moueant intellectum nostrum. et sic plura et subtiliora videri possunt in lumine duplicato. ¶ Item excitat intencionem anime aliquo motu ut se conuertat super illa fantasmata abstrahendo ab alijs. perficit eciam .i. promouet in melius. ¶ Utrum autem angelus incendere possit affectum humanum. Nota quod hoc potest tripliciter intelligi .s. vel efficiendo. vel mouendo. vel excitando necet adiuuando. ¶ Primo modo solus deus potest inflammare affectum. ¶ Secundo modo ipsum desideratum inflammat affectum. ¶ Tercio modo potest angelus affectum nostrum incendere. ¶ De his habemus exemplum in naturis rerum. Quia ignis primo modo accendit ligna. Secundo modo ligna accendunt ignem. Tercio modo qui ligna apponit igne accendit. ¶ Differencia est inter immittere cogitacionem. et incendere. et mentem illuminare. Quia cogitacionem immittere est ut dicit Beda. motus creare et facere cogitacionem. Incendere est iam factam inflammare. Illuminare vero est dare reuelacionem de aliquo occulto intelligibili. De locucione angelorum. 19.

Uerbum triplex est .s. mentis. oris. operis. ¶ Uerbo mentis loquitur deus angelis. et econuerso. Item deus anime. et econuerso. Item diabolus deo. cui tamen intencio tamen latere non potest. ¶ Uerbo autem oris loquitur homo homini. et angelus homini in corpore assumpto. ¶ Sed verbo operis loquitur deus diabolo. et angelus diabolo. ¶ De locucione itaque angelorum. Nota quod angelus loquitur deo cum in motum admiracionis ex visis insurgit. vel cum affectus suos ei presentat. quos tamen eum non latere minime dubitat. ¶ Angelus vero loquitur angelo mentis sue species ostendendo. mediante illuminacione quadam spirituali irradiante ab ipso. ¶ Item angelus facit aliquid coram angelo. quo facto intelligit quod ante non intelligebat. et sic locuntur omnibus omnes .s. maioribus minores. et econuerso. ¶ Item loquitur angelus angelo per applicacionem sui ad ipsum. sicut ex applicacione speculi ad speculum resultat ymago vnius in alio. Sic non locuntur omnes omnibus. nec omnia. sed tamen superiores inferioribus de his que per theophanias percipiunt. ¶ Loquitur autem angelus homini dupliciter. ¶ Primo modo verbo vocali in assumpto corpore. Sed tunc sicut non profert sonum in organis materialibus secundum naturam. ita non articulariter immutat medium quemadmodum est in voce naturali. Unde non audit-

nisi ab illo ad que ordinatur. Et similiter
in apparicionibus angelorum. quos quidam
vident. et alii eque propinqui non vident.
ut apparet in helyseo et puero eius.
¶ Dicunt tamen quidam quod angelus numquam
apparuit vel apparet. aut loquitur
homini in subiecta creatura. sed intencio-
nem sine similitudine ponit in oculo eius.
vel intencionem vocis ponit in aure
eius et ibi recipit sensus communis species illas.
ac deinde perveniunt ad ymaginacionem.
et post hoc ad intellectum. et hoc est quod
dicitur angelus apparere vel loqui homini.
¶ Secundo modo loquitur angelus homini per
impressionem rerum sensibilium instrumento
ymaginis. et sic loquitur vigilantibus et
dormientibus. ¶ Loquitur eciam angelus
diabolo insculpendo similitudines rerum
alicui corpori. ubi diabolus legit.
¶ Item loquitur diabolus homini dupli-
citer. quia quandoque sensus immutando. et hoc
vel ymaginem alicuius rei imprimendo in-
strumento visus. vel obiciendo visui
similitudinem alicuius rei. ¶ Secundo mo-
do loquitur diabolus homini per impressionem
rerum sensibilium instrumento ymaginis.
et hoc facit quandoque vigilantibus. quandoque
dormientibus. et sic immittit cogitacio-
nem mali. Cogitacionem vero malam non
potest immittere. que tamen per consensum
mala fit. ¶ Est et locucio animarum.
Quia anima loquitur deo per desiderium.
cuius affectiones nude sunt dei oculis et a-

perte. ¶ Et anima similiter loquitur angelo. sed
hoc per voces corporis. quas bene percipit
angelus sicut et alia sensibilia. Verum anima
existens in corpore aliqua spirituali potes- al. speciali.
tate loquendi non indiget ad angelos.
sed habebit exuta corpore. ¶ Item anima lo-
quitur diabolo. Quia similitudines affectio- al. sensibus.
num imprimuntur carni. ubi diabolus eas legit.

De specialibus nominibus angelorum. 20.

De michaele et gabriele et
raphaele. Sciendum quod hec
sunt nomina propria archangelorum.
licet eorum interpretaciones et aliis sint communes.
Sed eorum propria nomina sunt. quia eis horum inter-
pretaciones conveniunt excellencius. ¶ Micha-
el interpretatur. quis ut deus. Hic est de
ordine principatuum. et attribuuntur ei
iiij. s. esse prepositum paradisi. i. ecclesie sicut
olim fuit synagoge. Item deferre animas
in paradisum. Sed hoc intelligas quod
gloriosius quam alii. Item pugnare cum
dracone. i. cum diabolo. sicut legitur in
apocalipsi. Item venire in adiutorium populi
dei. ¶ Gabriel interpretatur fortitudo
dei. Hic est de ordine archangelorum.
et nuncio. quia magna nunciavit. ¶ Ra-
phael interpretatur medicina dei. et est
de ordine virtutum. quia miracula magna fecit. al. angelorum quia unam personam custodit.

De casu demonis. 21.

Omnes angelos fecit deus
bonos. non tamen summos.
sed medios inter se summum bonum et bonum
commutabile quod est in creatura. ita

qd si conůterent ad amandū qd supra
se erat. ascenderet ad statū gre i glie.
Si conůterent ad bonū cōmutabile qd
sunt infra se. hoc ipso ruerent in malū
culpe i pene. Quia non est dedecus pāi
sine decore iusticie. De spirituali ca-
su demonis. 22.

Casus diaboli fuit duplex
.s. spūalis i localis. Spūa-
lis quidē. qz cecidit de nature puritate.
ad impuritatē. de libero arbitrio
ad inflexiblitatē de luce ad tenebras.
de sciencia ad ignoranciā. de innocencia
in culpā. de felicitate in penā. de dileccōe
in odiū. ¶ Post casū eni factus est i
penitens i obstinatus in malo. i exceca-
tus a vero. i deordinatꝰ in bono. i infir-
matus in vtute. i exclusus a dei conte-
placōe. ¶ Ptea volūtas eiꝰ impia cō-
ůsa est ad hōis odiū i inuidiā. Tunde
toto conamine intēr ad eius subůsionē
p teptacionē multiplicē. In tm̄ autem
excecatꝰ ē qd pocius vult esse qm̄ non
esse. ut pugnet cont deū. licet ex hoc
sciat malū sibi semꝑ imminere. Quia
quolibet fcō suo quod ex libero arbito
pcedit peccat mortalit. De locali
casu demonis. 23.

Casus eciam localis di-
aboli fuit. qz vel in infer-
nū. vel in aerem caliginosū qui est i
medio aeris infficio corruit. ¶ De-
mones eni non sūt in supiori pte aeris
ne lumine gaudeant. nec sūt in pte in-
feriori ne nimis cont nos seuiant.
¶ Tam notandū qd in demonibz est
tria cōsiderare. s. naturā. officiū. et
penā. ¶ Nature quidē conueit locꝰ
summus. i. celū. in quo tanqm̄ in loco
cōgruo sūt creati i postmodum in
natura si stetisset pficiendi. ¶ Officio
autē quod hent exercendi hōies. cōue-
nit locus medius. i. aer caliginosus.
vbi i satis ppinqui sūt nobis ad tēptā-
dū. et tm̄ non hent lumē ad gaudendū.
¶ Sed pcō conuenit locus infimus. s.
infernus. Tam demones post finē mūdi
qn̄ cessat eoꝝ offm̄ detrudent simul
in infernū. ¶ Dicūt quidam qd an-
gelus ceciderit scdā die. sed cōior opinio
est qd pma die subito post creacionem
suā ceciderit. ¶ Dicit cōiter qd deci-
mꝰ angeloꝝ chorus cecidit. Sed hoc nō
dicit qd ordines decē angloꝝ fuerint. sed
qd tot de singlis ordinibz ceciderūt qd
poterāt facē chorū vnū. De restaura-
cōe ruine anglice. 24.

Angeloꝝ ruina restaura-
bitur p saluādos. Dicit
autē aug. qd tot hōies saluabūtur. quot
ceciderūt demones. ¶ Sed Gregoriꝰ
dicit. qd tot hōies saluabūtur quot angli
pstiterūt. ¶ Dixerūt eciā quidam
qd duo pietes erūt in celo. s. vnus ange-
loꝝ i alius hōim. Et qd ruina angloꝝ
restaurabitur p vgines. et de alio piete tot

erūt saluandi. quot in alio sūt vir-
gines ⁊ angeli. Quare pccm̄ dia-
boli sit irremissibile. 2h.

Quare pccm̄ diaboli sit
irremissibile. assignant
plurime raciones. ¶ Prima est qr
sc̄dm aug9. nullo suggerente pecca- *
uit. ideo nullo reparante redibit. ¶ Sc̄da
racio est. qr sc̄dm Dam. contra deifor-
me intellcm̄ peccauit. Quanto autem
nobilior est cognicio. tanto peior est
error. Seruus autē sciens voluntatē dn̄i
sui. ⁊c. ¶ Tercia est sc̄dm eundem
Dam. Angls̄ nō est susceptibilis peni-
tencie. vn̄ nec venie. ¶ Quarta est qr i
diabolo extincta est synteresis quantū ad
boni prouocacionē. ¶ Quinta est qr na-
tura spūalis tm̄ semel est vertibilis. eo
qd̄ tota se conuertat ad id quod eligit.
Quod nō facit homo. qr caro semper repug-
nat spūi. ¶ Status angeli mali tri-
plex est ut patē poterit ex p̄dc̄is. Prim9
innocencie. Sc̄d9 culpe. Tercius pe-
ne ⁊ miserie. De p̄prietatibz demo-

Emones ¶ iiii. 26.
spūs sūt impuri. huma-
ni generis inimici. mente
racionales. in nequicia subtiles. nocendi
cupidi. p̄ supbiam tumidi. semper
in fraude noui. īmutat sensus. inqui-
nāt affectus. vigilantes turbāt. dor-
mientes p̄ sompnia inquietāt. mor-
bos inferūt. tēpestates concitant.

in lucis angelos se transformāt. sep
infernū suū secū portant. in idolis
diuinū cultū sibi vsurpāt. sup bo-
nos dn̄ari appetūt. magice artes
p̄ eos fiunt. bonis ad exercitiū dant.
semp̄ tamen hoīs insidiant. ¶ Tri-
plici acumine sciē vigent demones.
¶ Primo modo subtilitate nature.
⁊ hoc p̄ cognicionē vesptinā. ¶ Sc̄do
modo experiencia tempoꝶ. ¶ Tercio
reuelacōe supnoꝶ spirituū. ¶ Pri-
mo modo intelligūt naturalia p̄sen-
cia. Sc̄do modo naturalia futura.
Tercio modo cognoscūt eciā voluntaria.
¶ Multipliciter diabolus noīat. p̄ qd̄ ⁊
p̄prietates sue cognoscuntur. ¶ Uocat
enī diabolus qd̄ interp̄tatur defluens.
qr defluxit. i. corruit spūalit ⁊ localit
sicut dictū est. ¶ Grece quoqz int-
p̄tatur clausus ergastulo. et hoc con-
uenit sibi. qr non p̄mittit tantū nocē
quantū vellet. ¶ Preterea sc̄dm ethimo-
logiam. diabolus dr̄ a dia qd̄ est duo.
et bolos qd̄ est morcellus. qr duo occi-
dit. s. corpus ⁊ aīam. ¶ Itē vocat
demon. i. sanguineus. et hoc p̄pter
pccm̄. uel sciens. qr triplici viget scien-
cia. sicut dictū est. ¶ Item belial
qd̄ interp̄tatur absqz iugo. vel absqz
dn̄o. qr p̄ posse pugnat contra eū cui
deberet esse subiectus. ¶ Itē beel-
zebub qd̄ interp̄tatur vir muscaꝶ. i.
aīaꝶ peccatricū que reliquerūt verū

Nouē ordines angloꝶ sūt ⁊ quilibet ordo hēt suas legiones. Legio autē hēt. 6666. vnitates. Tot autē i singlis ordinibz sūt legiones. qt̄ i legione sūt vnitates.

sponsũ .i. xp̄m. ¶ Item sathanas .i. adũsarius. Petrus. Aduersarius vr̄ diabolus circuit etc. ¶ Itē bee moth .i. bestia. qr̄ facit hōies bestiales. ¶ Item leuiathan .i. additamentũ eorũ. qr̄ pc̄ta pc̄tis accumulat.

De malicia diaboli contra nos. xA.

Diabolus nocet hōies multipliciter. qr̄ p violēciam. et hoc quoqz extius corpus ledendo. sicut fecit Job. Quoqz interna mēbra ligando. sicut est ī obsessis. Et ppt̄ hoc datur puulis angelus bonus ne diabolus in his ledat eos uel occidat. ¶ Item nocet p impssionē ymaginũ. mala suggerendo. vel cōmocionē sanguinis ad pc̄ta accēdendo. vel sensus extiores p obiectōes falsaꝝ formaꝝ decipiendo. ¶ De his et silibꝫ dicit Greg. qd̄ diabolus aut opprimendo rapit. aut insidiando circūuolat. aut suadendo blādit. aut minando terret. aut despando frangit. aut pmittendo decipit.

¶ Diabolus decipit hōies .iiij. modis. ¶ Primo modo suadendo bonũ. sed hoc ppt̄ malũ. ut cū hōi instabili suadet ingressũ religionis ppt̄ hoc ut postmodũ apostaret. ¶ Scd̄o suadendo malũ sub specie boni. ut peruraret p rebꝫ alicuius cōseruādis. ¶ Tercio dissuadendo bonũ tanqm̄ nociuũ. ut cū dissuadet pbo viro religionis ingressũ ne de hoc peniteat et egrediens confundatur. vel qū dissuadet alicui oracionē uel elemosinā. ne p hoc incurrat inanē gliam. ¶ Quarto modo dissuadendo malũ ut inducat in peius. ut qū dissuadet intēpanciam in victu et in sōpno. ut inducat ī discretā abstinenciā qd̄ peius est.

¶ Impeditur diabolus in effectu sue malicie multis modis. ¶ Quoqz p terminũ sue potestati traditũ siue impositũ a deo. ¶ Itē quoqz p resistenciā bonoꝝ spirituũ. Habet enī quelibet aīa duos angelos. vnũ .s. bonũ ad custodiendũ. aliũ malũ ad exercitiũ. ¶ Item p arbitriũ hōis non cōsencientis. ¶ Item quoqz ppt̄ pc̄ti abhōiacōem. qr̄ demones nobilioris nature vilia pc̄ta detestantur. ¶ Item ppt̄ cautelam quoqz omittit facere mala ut peius fiat. sicut modo non vexat excōicatos ut sentēcias tales minus timeant. ¶ Utrũ vtus tēptandi minuatur in diabolo qui vincitur. diuerse sunt opiniones. ¶ Dicunt enī qdā qd̄ supatus in vno vicio. ipsi victorē non possit amplius tēptare de eodem vicio. sed alius diabolus potest. ¶ Alij dicūt qd̄ supatus in vno vicio. nullũ de illo vicio possit amplius tēptare. ¶ Origenes dicit qd̄ supatus ab vno. neminē possit tēptare de cetero. ¶ Data est demonibus

potestas exercendi magicas artes
multiplici racione. ¶ Primo ad
fallendū fallaces. sicut egipcios et
ipsos magos. et in ecīā que ipsi ꝑ
talem modū acturi sūt. quasi diui all'. cōicando.
nando ꝑdicūt. ¶ Secūdo ad monen
dū fideles. ne .s. tale quid ꝓ magno
desideret. cū videant eciam malos
facere hui⁹. ¶ Tercio ad ꝓbandū
et exercendū pacienciam sanctoꝝ.

De lucifero specialit̄. 28.

De lucifero sciendū qđ
fuit de supꝑmo ordīe su
ꝑioris ierarchie. ac in illo ordīe supꝑ
mū gradū tenuit. cui tanqūm ꝑncipi
de singlis ordinibꝫ magna multitudo
adhesit. quos oēs secū traxit. ¶ Lu
cifer dictus est qꝛ p̄ ceteris luxit. sive
qꝛ plenitudīs consideracio eū excecauit.
Primū hōiem temptauit et vicit. xpm
temptauit et victus est. Potestatē tunc
amisit. quā vltimis tēporibꝫ recupabit.
Nūc religat⁹. in fine soluet⁹. ¶ Pec
catū luciferi fuit qđ se et suū priuatū
bonū dilexit. Excecat⁹ de altitudine
hita. ꝑsupsit ac ꝓpriam excellenciam
ambiuit. qđ hiturus erat ex se nō ab
alio et sine meritis hēre voluit. Stare
cū posset quousqꝫ gr̄a apponēretur no
luit. dei similitudinē concupiuit. nō qđem
imitacōis sed potestatis. Subditos
hēre voluit. et nulli subiect⁹ ēē concupiuit.

De aīa qđ sit secūdum diffinicionē. 29.

Post naturā corporeā
et incorporeā dicendum
est de natura ex vtrisqꝫ
cōposita. Sed primo ex ꝑte mentis.
Secūdo ex ꝑte corporis. Tercio ex parte
tocius hōis. ¶ De aīa igitur vi
dendū est. primo qđ sit secūdum diffinicio
nē. ¶ Porro a quibusdam sc̄is dif
finitur ut spūs. al' quibusdam ut aīa.
al' quibusdam ut spūs et aīa. ¶ In qūan
tū igitur aīa naturā hēt spūs. diffinit̄
ab augustino in libro de motu cordis sic. all'. allegando.
¶ Alia est substancia incorporea intel
lectualis illuminacionē a primo vltima
relacōe ꝑceptiua. ¶ Ex hac diffini
cione cognoscim⁹ qđ spūs humanu⁹ qui
est aīa inter oēs creaturas immediate post
angelos illuminacōis diuine sit ꝑceptiu⁹.
¶ Alia vero in qūantū diffinitur a remigio
est substancia incorporea regēs corpus.
¶ Ex hac diffinicōe hēmus qđ aīa est
quasi corporis motor et rector. ¶ Alia
in quantū diffinitur a ph'o in libro de aīa. est
endelichia corporis phisici organici pote
cia vitam hēntis. Endelichia hic dicit̄
actus primus sive ꝑfeccio. ¶ Ex hac
diffinicōe hētur qđ aīa vnibilis est cor
pori. non omni. sed soli organico et phi
sico. et naturalit̄ ad suscepcionē aīe
racionalis disposito. ¶ Alia eciā
in qūantū spūs et aīa diffinitur ab au
gustino. sic. Alia est oīum similitudo. Hec
diffinicio data est ꝑ cōparacionē aīe

ad creaturas. Alia enim ex sui natura ad suscipiendas omnium rerum similitudines corporalium et spiritualium est apta. ¶ Item anime descripcio est talis. Anima est dei forme spiraculum vite. Hec diffinicio sumitur a Genesi 2°. et datur secundum quod anima comparatur ad deum. Prout non extraducta seminali propagatur racione. sed a deo creando corpori infunditur et infundendo creatur. ¶ Item Seneca sic diffinit animam. Anima est spiritus intellectualis ad beatitudinem in se et in corpore ordinatus. Hec descripcio datur in relacione anime ad finem. ¶ Sciendum quod non solum separata beatificatur in se sicut angelis. immo et in corpore glorificato ipsius beatitudo ampliatur.

De anima quid sit secundum rem. 30.

De anima secundum rem. diversas videntur philosophi sentencias protulisse. ¶ Plato enim dicit animam essenciam se moventem. ¶ Aristoteles endelichiam. ¶ Pictagoras. armoniam. ¶ Ypocras. spiritum tenuem. ¶ Eraclius lucem. ¶ Democritus. spiritum insertum athomis. ¶ Ypareus. igneum vigorem. ¶ Parmenides dicit eam esse ex terra et igne. ¶ Epicurus autem ex aere et igne. ¶ Inter has diversitates nos sequamur sanctorum catholicorum magistrorum sentencias. dicentes quod anima est spiritualis substancia racionalis ad vivificandum humanum corpus ex nichilo creata. Creata est in quantum anima imperfecta. sed perfectibilis quantum ad scienciam et virtutes. Perfectissima tamen est quantum ad potencias naturales. Et quia incorporea est sensui non est subiecta. neque secundum dimensionem extensiva. Quantitatem habet anima ut dicit Augustinus non dimensivam sed potestativam et virtualem. Et quia simplex est anima. ideo nec augmenti nec detrimenti est susceptiva. quia nec in corpore maiori maior. nec in corpore minori minor reperitur. sicut dicit Augustinus. Multitudo quoque potenciarum in anima non ponit maioritatem in anime natura. sed multiplicacionem effectuum. ¶ Anima eciam est vita eterna. per memoriam. intelligenciam. et voluntatem. ad ymaginem dei facta. capax virtutis vel vicii. susceptibilis pene vel premii. ¶ Ambrosius. Anima libera potenciis et habitibus. ac affeccionibus decorata. caret pondere figura et colore. passibilis est et mutabilis. et eo magna est quo capax est eternitatis. eo recta quo appetens bonitatis. eo beata quo particeps deitatis.

Quid sit anima secundum ¶ nomen. 31.

Anima dicitur in quantum animat sive corpus vivificat. Mens in quantum recolit. Animus dum vult. Racio dum rectum iudicat. Spiritus dum spirat vel quia naturam spiritualem habet. Sensus dum sentit. Memoria

aliter compositum ex

dum recordatur. Et voluntas dum consentit. ¶ Hec nomina diuisa sunt anime non propter essencie pluralitatem. sed propter effectuum et operacionum multiplicitatem. ¶ Dicitur autem anima ab a. quod est sine. et nemie quod est sanguis. quasi sine sanguine. Vel dicitur ab a. quod est vita. et nemie quod est tribuere. eo quod anima vitam tribuat.

De triplici anima. 32.

Actus anime est triplex. scilicet vegetare. sentire. et racionari. Et secundum hec distinguuntur anime potencia triplex. scilicet vegetabilis. sensibilis. et racionalis. De quibus dicit Ambrosius. quod anima vegetabilis appetit esse. anima sensibilis bene esse. racionalis autem optime esse. et ideo numquam quiescit quousque optimo coniungatur. Propter hoc vi amoris in deum mouetur tanquam ad centrum ut in ipso summe delectetur. ¶ Hec tres potencie in diuersis subiectis. tres anime dici possunt. Nam vegetabilis est anima in plantis. Sensibilis in brutis. Racionalis in hominibus. ¶ In homine dicte tres anime vna sunt in essencia. sed differunt in potencijs. nec obstat quod in homine successiue autem diuersis temporibus manifestantur. Hoc enim est a virtute formatiua que racionabiliter prius disponit ad vitam quam ad sensum. et prius ad sensum quam ad racionem. presertim cum natura non incest subito. sed paulatim et successiue operatur.

Al' instanti

Cum autem anima racionalis infunditur corpori. tunc predicte potencie primo infunduntur. et non habent acciones suas tem ceps a virtute formatiua. sed ab ipsa anima. ¶ Anima quoque primas duas potencias. scilicet vegetabilem et sensibilem exercet tantummodo in corpore. Terciam vero habet eciam extra corpus. ¶ Anima vegetabilis et sensibilis non debent dici in homine anime. sed potencie. Nec anima vegetabilis dicenda est in sensibili anima. sed potencia. Anima vegetabilis in vegetabili dicitur anima. non potencia.

De potencijs anime vegetabilis. 33.

Anima vegetabilis tres habet potencias. scilicet generatiuam. nutritiuam. et augmentatiuam. ¶ Prima est ad conseruacionem speciei. ¶ Secunda ad conseruacionem indiuidui. ¶ Tercia ad conseruacionem subiecti. ¶ Virtuti autem nutritiue iiij. deseruiunt. scilicet virtus attractiua que assumit necessaria in nutrimento. ¶ Item digestiua. que separat conueniens ab inconuenienti in alimento. ¶ Item retentiua. que cibum retinet in vno loco donec debitam recipiat alteracionem. ¶ Item expulsiua que expellit quod superfluum est in nutrimento. Sed ante has omnes est appetitiua.

Al' perfectione

De potencijs apprehensiuis anime sensibilis. 34.

Anima sensibilis duplicem habet potenciam. scilicet apprehensiuam et

motiua. ¶ Item apprehensiua diuiditur in apprehensiuam deforis. et apprehensiuam deintus. ¶ Vires apprehensiue deforis sunt quinque sensus particulares siue exteriores. s. auditus. visus. tactus. etc. ¶ Vires apprehensiue deintus sunt quinque potencie interiores anime sensibilis. qui sunt sensus communis. ymaginacio. estimacio. fantasia. memoria. ¶ Tradunt pictagorici (peripatetici) omnes istas vires organicas esse. et per instrumenta corporalia suas operaciones perficiunt. eo quod sunt circa particularia tantum. Omnis enim forma particularis in materia aliqua est. quia forma sine aliqua materia accepta vniuersalis est. circa quam operatur intellectus. ¶ Ista facile est videre in sensibus particularibus. quia illi non apprehendunt nisi per rei sensibilis presenciam. ¶ De virtutibus autem interioribus que sunt ymaginacio. estimacio. fantasia. idem est quia in illis omnibus est apprehensio forme singularis secundum situm proprium eius. et lineamenta et quantitatem. Omnes iste potencie passiue sunt et paciuntur a formis et indiuiduis que sunt principia cognoscibilis sensibilis. ¶ Sciendum preterea quod nulla potencia apprehensiua sensibilis retinet id quod apprehendit. Immo quod vna apprehendit. alia retinet. ¶ Notandum est quod alia est virtus que bene tenet. et alia que bene recipit. Illa que bene tenet. perficitur sicco et frigido Sed illa que bene recipit perficitur humido et calido.

De sensibus particularibus

Sensus particularis ¶ Item in quinque diuiditur. s. visum auditum. gustum. odoratum. et tactum. Qui in multis conueniunt. et in multis differunt. ¶ Conueniunt enim quinque sensus in hoc quod vires sunt passiue. Senciunt enim intus recipiendo. non extra mittendo. Sensibile super sensum positum non sentitur. ¶ Omnes sensus sunt perceptibiles singularium. non vniuersalium. ¶ Item quilibet sensuum extenditur uel in duplices. vnum ad senciendum et alter ad motum voluntarium. ¶ In omni sensu oportet esse proporcionem sensibilis ad sensum. quia in medijs delectantur et in extremis corrumpuntur. ¶ Item ad senciendum aliquid oportet esse obiectum presens. et medium deferens. et organum sanum atque conueniens. et anime intencio actualis. ¶ Omnes sensus vnam habent originem. s. sensum communem. a quo velut linee quedam exeunt. ¶ Differunt eciam sensus particulares in multis. Nam quilibet habet speciale instrumentum. ¶ Differunt eciam in obiectis. ¶ Differunt in medio deferente. quia tactus et gustus habent medium intrinsecum. alij extrinsecum. ¶ Differunt apprehendendi velocitate. quia visus citissime eciam remota apprehendit. ¶ Differunt situ. quia visus est supremus. post auditus. deinde secundum

ordine alij. ¶ Differunt utilitate. quia gustus et tactus maxime sunt necessarij ad conservationem individui et etiam speciei. Gustus enim discernit cibum quo servatur animal a nocivo. et tactus discernit sua obiecta sicut calidum. frigidum. et humidum. ut animal declinet extrema talium qualitatum ne corrupcionem incurrat. ¶ Differunt autem generalitate. quia tactus generalior est cum non habeat organum determinatum. sed in omnibus membris sit. ¶ Differunt etiam impressionum retencione. Sensus enim grossiores fortius retinent suas impressiones sicut patet in tactu. ¶ Non quod vides visu et oculo. sed differenter. Nam visu vides effective sive formaliter. sed oculo vides instrumentaliter. Eodem modo est de auditu. gustu. ceteris quia sensibus. ¶ Anima alienatur a sensibus tripliciter. Primo modo in somno. Secundo in extasi magis. Tercio in morte maxime.

De sensu communi. 36.

Sensus communis est potencia que omnium sensuum particularium obiecta apprehendit. Omnes enim sensus exteriores a sensu interiori communi velut a centro particulariter exeunt. et sensatorum suorum similitudines ad sensum communem reducunt. quo mediante de singulorum proprietatibus iudicant et discernunt. ¶ Iterum sciendum quod sensus communis est fons a quo omnis sensus oritur. et ad quem omnis motus sensibilium refertur sicut ad ultimum finem.

¶ Hec potencia quedam habet in quantum sensus est. et quedam in quantum communis est. In quantum enim sensus est habet recipere rerum species sine materia. et tamen presente materia. In quantum autem communis est habet duo. quorum unum est iudicium sensibilis proprii quod nos apprehendimus nos videre quando videmus et audire quando audimus et sic de aliis. Si enim hoc iudicium esset in aliis animalibus non satis esset utile audire et videre. et secundum alios sensus apprehendere. ¶ Secundum est comparare plura sensata distinguendo unum esse dulce et aliud dulcius. et ideo sensus communis habet hoc. quia ad ipsum referunt omnium propriorum sensuum sensata. ¶ Hec virtus in anteriori parte cerebri ponitur in loco ubi concurrunt nervi sensitivi quinque sensuum. qui locus medullosus et humidus est.

De ymaginativa. 37.

Virtus ymaginativa est potencia apprehensiva in qua ymagines rerum sensibilium reservantur. Hec virtus plus abstrahit quam sensus. quia sensus non accipit formam nisi presente re. Ista autem reservat et formam. etiam re absente. ¶ In hoc etiam ymaginacio differt a sensu communi qui presencia rei exterioris indiget. sicut sensus particularis. ¶ Ista virtus thesaurus formarum vocatur. quia in ea sicut dictum est forme a particularibus sensibus recepte retinentur et immobilitantur.

¶ Hec potencia ordinat̃ in anteriori pte cerebri sicut ⁊ sensus cōis. sed post illū locū ubi sensus cōis ponit̃. et hic maior est duricies ex frigiditate cerebri puenieus. ubi ymaginatiā retinet impssiones a sensu cōmuni receptas.

De estimatiua. 38.

Estimatiua v̉tus est que a forma acquisita intēcōes elicit que sensu nō recipiunt̃. sc̄dm quā ouis fugit lupū. et lupus miseret̃ filio suo. Hoc autē non posset fieri nisi lupus h̄eret cognicionē hui⁹modi indiuidui. et qd̉ hoc indiuiduū est natus ei. sicut ⁊ ouis app̄hendit lupū sibi esse nociuū. ¶ Estimatiua differt ab ymaginacōe. q̄m ymaginacio solūmodo retinet formas app̄hensinas p sensū cōem. Et ad ymaginacionē solam nō seqt̃ur affectus miscd̉ie aut c̄ttrac vel fuge uel insecucōis. ¶ Ad estiacōem autē statim seqt̃ur qd̉libet istorū. Et tū sicut intellcūs p̄cticus se h̄et ad speculatiuā. ita se h̄et estiatiua ad ymaginatiuā. Et ꝑpt̃ hoc estimatiua non solū app̄hensiua est. sed eciā motiua. p hoc qd̉ determinat ad quid mouē debeat aiāl ⁊ a quo fugiat. Cū enim aiāl mouet̃ ad cibū. opt̃et ymaginacōem cibi esse in aiāli. Sed ymaginacio non solū mouet. immo eciā app̄hēdit. ergo opt̃et aiālia h̄ere estimacionē qua moueant̃. ¶ Officiū igitur

al' penit'

estiatiue est app̄hendē intencōes. nō quidē racione. sed natura. Tū tñ non app̄hendit qd̉ sit silogism⁹. aut nomē. vel v̉bū. amiciam. vel inimiciciam. cōmodū vel incōmodū. sicut dictum est.

¶ Hec v̉tus in p̄ma pte medie cellule ponitur cerebri. que calida est ex motu multi spiritus ad ipsam.

De fantasia. 39.

Fantasia est potencia cōpones ymagines cū ymaginibꝫ. et ymagines cū intencōibꝫ. vel intencōes cū intencionibꝫ. ¶ Cōponit nāq̄ in fantasia ymagines cū ymaginibꝫ ut est app̄hendē aliquid esse albū ⁊ magnū. vel diuersas formas cōponē ⁊ fingē chimeras. ¶ Cōponit eciā ymagines cū intencōibꝫ. ut cū app̄hendit ouis formā lupinā esse fugiendam. ¶ Cōponit quoqꝫ intencōes cū intencōibꝫ. ut patet in oue que app̄hendit nato suo eē p̄bendum ubera ⁊ alienū repellendū. ¶ Per fantasiam est maior cognicio que potest h̄eri in aīa sensibili. ¶ Per hanc eīn non solū scit p̄sencia. sed eciam p̄uidet in futurū. ¶ Per hanc enim queđā aīalia faciūt sibi casas ⁊ de cibo sibi puident in longinquum. ¶ Per hanc eciā de illo scit qd̉ sit idem ⁊ de alio qd̉ sit aliud. et sic de oī eo de quo sciencia pfertur p modū affirmacōis ⁊ negacōis. ¶ Per hanc eīn videmus

aialia. aliqua elige et aliqua refutare.
¶ Ad electione aute et refutacione
requiritur sciencia et discrecio. Ideo mul
ti dixerunt fantasiam ee aliquid raci
onis. Sed dicim non vera ee electio
ne sed sensibilis. sed aliquid simile.
¶ Hec a vulgo dicitur in hoie cogita
re. cum tn pprie cogitare sit racois. ¶ Fan
tasia operatur in somno sicut in vigilia.
Qd aute in somno res videntur esse
psentes. hoc est ideo qz fit reuersio ad
sensum coem. ¶ Ista potencia quando
coniuncta est racioni sicut est in hoie.
tunc accipit agendi et operandi regimen
a racione. Sed qz racio diuersificatur
scdm diuersitatem eorum de quibz raciona
cio fit. ideo operacoes fantasie multiplica
tur in hoie valde. ¶ Ubi aute fantasia
non est cum racione, put est in brutis.
tunc regitur solum scdm instinctum nature.
Et qz natura vno modo est in hentibz
bz spem suam. ideo concepcio fantasie
operatur in talibz vno modo. Inde est
qd ois yrundo eodem modo facit nidum
suum. ¶ Dixerunt quidam phi. qd iste
virtutes in brutis pocius aguntur in na
tura qum agant. Sed in hoie pocius
agunt qum agantur. Quia bruta moue
tur scdm impetum et impulsum appetitus
naturalis. Motus aute humani re
gulantur scdm regimen racionis.
¶ Nota qd melancolici et infirmi et
amentes hent multas fantasias.

Sed hoc non est ex illustracoe que
fit per ymagines rerum sensibilium sed
ex passione nature et confusione spiri
tuum ascendencium ad cerebrum et caput
turbancium. Tales enim spus diuersarum
ymaginum inuolucoes faciunt et gene
rant horribiles visiones et concepcoes.
¶ Sciendum preterea qd bruta recipiunt
cicius influxiones primi motoris quam
hoies sicut patet in formica. que quando
cibum colligit infra tres dies non pluit.
et gallus pro tepore cantum suum mutat.
qz mutacione aure ex influxione primi
motoris psenciunt. ¶ Huius dicitur hec
est racio. quia hoies nimium occupantur
circa concepcoes suas conferendo et compo
nendo ac diuidendo. quare et influxiones
primi motoris non recipiunt sicut bruta
que non sic occupantur in suis concepcoibz.
nec scdm illas operantur. sed tm scdm
instinctum nature. ¶ Ista vis scilicet fan
tasia plurimum impedit intellectum. eo qd
nimis occupat aiam compositoe et diui
sione ymaginum. non solum receptarum
a sensibz. sed eciam fictarum. maxime aute
impedit intellectum quum aliquid de celestibz
et diuinis ei imprimitur. Et hoc est ideo:
qz concepcoes intellectus ut frequenter
non sunt sides ymaginibz et fictionibus
fantasie. ¶ Fantasia ponitur in medio
medie cellule cerebri tamquam centrum inter
ymaginacione et memoriam. qz fanta
sia conuertit se tam super formas quas

accipit. quando super intenciones quas reser
uat memoria. et tunc illas formas et
intenciones componit et diuidit.

De memoria. ca.

Memoria est repositorium
preteritorum. Reseruat enim
memoria intenciones per estimacionem a
figuris rerum elicitas. ¶ Alia per
memoriam mediantibus sensibilibus re
dit in ipsas res sensibiles que sunt
extra ipsam. et propter hoc actum memo
rie oportet duas precedere operaciones.
Quarum vna est hoc esse receptum et hoc
est operacio sensus communis. et in hoc me
moria incipit. ¶ Secunda est hoc esse
conseruatum apud nos quod fit per yma
ginatiuam. ¶ Oportet eciam quod ante
memoriam quedam res operetur que ex
figuris rerum dicat rerum intenciones
singulares. ¶ In hoc autem differunt
ymaginacio et memoria. quia prima con
seruat species rerum. secunda autem seruat in
tenciones specierum. ¶ Sciendum quoque
quod memoria a reminiscencia differt.
quia memoria discrete et distincte reuer
titur ad res componendo intenciones dis
tinctas cum ymaginibus. ¶ Reminis
cencia autem siue recordacio est motus
quasi interceptus et abscisus per obliui
onem. et est cum collacione temporis et loci
et huius. ¶ Reminiscencie enim motus
non est vniformis sed causatur ex plu
ribus principijs circumstantibus illud cuius

est ipse reminiscibilitas cum principium
sit multorum prius memoratorum. Cum
enim per memoriam fiat rerum apprehen
cio. oportet quod eedem res prius fuerint in
se vel alijs sensibus cognite. ¶ Patet al' sensibus
quod si quis rem totaliter est oblitus. non
potest per memoriam recordari se esse obli
tum. Sed si oblitus est in parte. tunc per id
quod remansit potest reminisci se quandoque
sciuisse. vel per collacionem reminiscen
cie potest eciam ad id quod oblitus
fuit redire. cum eius adiutorio quod re
mansit memorie. ¶ Alia est eciam
differencia inter memoriam et reminiscen
ciam. quia memoriam multa participant
animalia. sed reminiscencia solius est hominis.
Quia reminiscencia est quedam inuesti
gacio que sine ordinacione racionis non
est ac sine deliberacione per quam antecedens
ordinatur ad consequens. Sane cum quis
reminisci voluerit ea que non eo modo
quo per sensum sed per intellectum apprehendit.
hoc non fit per memoriam. quia talia me
moria non reseruat. sed intellectus
conuertit se super ea que habet apud se. et
ea reducit ad actum que habet in habitu.
¶ Iste autem habitus manet actualiter
apud intellectum possibilem qui est locus
specierum vniuersalium. Vnum et vniuersalia pri
us speculata remanent apud ipsum
tanquam in loco sue generacionis eciam quando
actu illa non considerat. ¶ Intellectus
autem possibilis ad has species quas sic

habet apud se conitur uel ab eis aut̄ic
quando voluit. ¶ Ultimo notandum quod
memoria ponitur in posteriori parte
cerebri qui est locus siccus propter neruos
motiuos que oriuntur ex ipso.

De vi sensibili motiua. ci.

Sequitur de vi sensibili mo
tiua. Hec mouet quandoque
spiritualiter. quandoque corporaliter.
¶ Primo modo dicitur appetitiua.
et diuiditur in concupiscibilem et irasci
bilem per quas anima appetit bonum. vel
insurgit contra malum. ¶ Ab his vero
duobus. s. concupiscibili et irascibili.
oriuntur quattuor affectiones. s. gaudium.
spes. dolor et timor. Nam si presens est
concupiscibile. gaudemus. si absens. spe
ramus. Similiter si presens est de quo iras
cimur. dolemus. si absens est. timemus.
¶ Sensualitas etiam est vis anime sen
sibilis motiue. et ad idem mouet ad
quod concupiscibilis et irascibilis.
¶ Sensualitas enim semper appetit que
delectabilia sunt corpori. ac nociua refu
git. ¶ Differt autem sensualitas
a concupiscibili et irascibili. quia sensua
litas coniungitur corpori. et sicut in bru
tis ita in homine nulla lege stringitur.
quin semper in appetitus rerum corpori pertinen
tium moueatur. Sed concupiscibilis et i
rascibilis coniunguntur rationi. et pro
sunt in homine frenantur ratione ac regun
tur virtutibus que in ipsis sedantur. Est
enim temperantia in concupiscibili. forti
tudo in irascibili. et sic de aliis. ¶ Se
cundum quod vis motiua sensibilis mo
uet corporaliter. et sic diuiditur in virtutem
naturalem. vitalem. et animalem. ¶ Qua
rum prima situm habet in epate. ut in primo
principio. tamen primum principium est cor. Secunda
in corde. Tercia in capite. ¶ Virtus
enim naturalis est motiua humorum.
Vitalis est motiua pulsuum. Animalis
est motiua membrorum. ¶ Dicimus
ergo quod virtus naturalis est motiua
humorum mediantibus arteriis venis
que radicantur in epate. secundum Galienum.
Sed secundum Aristotilem radicantur in
corde. et hoc per spiritum naturalem. ¶ Est
autem spiritus naturalis substancia sub
tilis et aerea vi caloris generata in corde.
Hic sanguinem ad singula membra impel
lit ex quo corpus vegetatur. ¶ Vir
tus vitalis est motiua pulsuum medi
antibus arteriis que radicantur in corde.
¶ Spiritus autem vitalis est idem quod
naturalis. Idem dico in substancia.
sed differens in virtute. Hic per arterias
ad membra corporis se diffundens viuifi
cat ipsum corpus tamquam instrumentum.
¶ Virtus animalis est motiua membrorum
mediantibus neruis qui radicantur in
capite. et hoc per spiritum animalem. Est autem
spiritus animalis idem quod naturalis et
vitalis. Sed animalis dicitur cum ad ce
rebrum venerit. Hic ceteris est subtilior.

ut in primo principio. tamen primum principium est cor.

p neruos ad organa senciendo diri
gitur. ut sensus et motus scdm locū
exinde generetur in corpe aialis. ¶ Cir
ca vires istas demum sciendū est. qd
cū vtutes aiales intendūtur. tūc na
turales remittūtur. Propter in hoīe stu
dio dedito uel meditacoībz. nimi opat
vtus nutritiua. et generatiua. et augme
tatiua. ¶ Ex quo patet qd cōcu
piscencia carnis domatur in viro stu
dioso. Unū ait Jeronimus. Ama sciam
scripturarum. et carnis vicia nō amabis.
¶ Ptea qū vtutes aiales remittūtur
naturales intendūtur. sicut patet in
sompno. qui describitur quies vtutū aia
liū esse cum intencione naturaliū.

De potencijs aīe racionalis. c. 2.

TRia sūt in aīa ut ait phs
.s. potencie. hītus. pas
siones. ¶ Et potēcie
qdem sūt innate. Habitus autē sūt
acqsiti uel infusi. Passiones vo sunt
illate uel innate. ¶ Habitus sūt
acqsiti ut patet in sciā et vtute politi
ca. Nam ex frequēti studio acquirit
homo sciam. et ex frequēti bñ agere
fit hō bonus. bonitate vtutis politice
¶ Sūt habitus quīqz non p acqui
sicionē sed p infusionē. sicut sciencia
infusa fuit salomoni. et vtutes the
ologice cōferuntur puulis ī baptismo.
et eciam penitentibz ī iustificatione.
Et ex actibz nō generantur tales hītus.
sed econtrario pocius ex talibz hītibz
eliciuntur boni actus ex potencijs.
Unū in hītibz acquisitis sequitur. qles
sūt actus. tales sūt hītus. Sed in
hītibz infusis est cōtrariū. s. quales
sūt hītus. tales sūt actus. Est tamē
verū qd hītus acquisiti sicut generantur
p actus. ita generant accōes. sed nō me
ritorias in qūtū tales. ¶ Passiones
autē sunt illate ab extrinseco. Uocat
autē phs passiones ipsas recepcōes
obiectorum. ¶ Sumūtur eciā et aliter
passiones ut dicitur affeccōes. sicut
sūt timor. dolor. spes. et gaudium.

De diuisione potenciarum. c. 3.

NUnc ad diuisionē potē
ciarum aīe accedamus.
¶ Phs g diuidit pn
cipaliter aīe potencias in cognitiuā et
motiuā. quas theologus appellat ī
tellcū et affcū. ipm autē affectū in
telligit voluntatē. ¶ Potencia
enī aīe tunc dicitur intellectus dū est
apphensiua. et dicitur volūtas dū ē
motiua. ¶ Item quedā sūt vires
aīe a corpe separate. ut velle et intelli
gere. scdm quas aīa non vtitur corpe
sed vtitur vtente corpe. s. phanta
sia. que sic se hēt ad intellectū sicut
color ad visū. ut ait phs. ¶ Que
dā vo sūt vires aīe inseparabiles a cor
pore ut vegetabiles et sensibiles. que
qūtū ad essenciam et qūtū ad operacionē

in brutis et plantis pereunt cum corpore. Sed in homine separantur iste vires a corpore quantum ad essenciam. licet anima opera communes earum exercere non potest extra corpus. ¶ Item anima potencias habet communes quasdam cum brutis. ut est sensualitas. sensus particularis. sensus communis. ymaginacio. estimatio. memoria. ¶. Quasdam habet non communes cum illis. ut est racio. intellectus et huiusmodi. ¶ Item anima vires habet quasdam quo ad se. ut est racio. voluntas. liberum arbitrium. Quasdam habet quibus corpori coniungitur. ut est vis naturalis. vitalis. animalis. de quibus dictum est supra. ¶ Ex iam dictis patet quod potencie quedam sunt organice. quedam non. ¶ Ex predictis colligitur quod anima racionalis omnes potencias habet anime vegetabilis et sensibilis. sed non in quantum racionalis. Verum in quantum racionalis addit intellectum et liberum arbitrium. ac huiusmodi. Et hoc est quod dicit Gregorius. Omnis inquit creature aliquid habet homo. Habet namque homo commune esse cum lapidibus. vivere cum arboribus. sentire cum animalibus. intelligere cum angelis. ¶ Quicquid enim virtutis et nobilitatis habent nature inferiores. habent et superiores. sed perfectiori modo. Et quod possunt inferiores. possunt superiores nobiliori et perfectiori modo. ¶ Preter hoc manifestum est quod omnes vires quibus communicamus cum brutis differunt in specie prout sunt in nobis et in brutis.

De potenciis cognitivis. cc.

Quattuor assignantur differentie virtutis cognitive sive intellective. ¶ Prima assignatur secundum differentiam nature. et sic dividitur intellectus in agentem et possibilem. ¶ Secunda datur secundum differentiam obiecti. et sic dividitur intellectus in speculativum et practicum. ¶ Tercia assignatur secundum differentiam dignitatis. sic dividitur racio in partem superiorem et inferiorem. ¶ Quarta datur differentia secundum quod comparatur ad actum. et sic dividitur intellectus in habitu et in actu. In habitu quidem. cum potest intelligere quando vult. In actu vero. quando actualiter ad intelligibile se convertit. ¶ Differentia vero intellectus in effectu et eius qui dicitur adeptus sic sumitur secundum maiorem et minorem perfectionem ipsius intellectus possibilis. Cum enim intellectus possibilis recipit species cum lumine intellectus agentis. tunc dicitur in effectu et etiam in habitu. Sed cum idem intellectus recipit perfecte lumen agentis secundum formalem coniunctionem. tunc vocatur adeptus. ¶ Diligenter autem notandum est quod omnes differentie intellectuum iam predicte sumuntur vel secundum habitum. vel secundum actum. vel secundum modum intelligendi. et nulla sumuntur secundum divisionem potencie cognitive nisi prima tantum. secundum quod dividitur

intellc̄us in agentē et possibilem.

De modis cognoscendi res. c. xlj.

Res cognoscit d̄s alit. angel̄s alit. homo alit. ¶ Ipse quoqȝ homo alit p intellc̄m deū cognoscit et alit creaturas. ¶ Intellc̄us enī diuinus cognoscit res seipso. ¶ Intellc̄us autē angeli cognoscit res p spēs sibi cōcreatas que sunt silitudo rei. ¶ Sed intellc̄us human9 cognoscit res p spēs abstractas a reb3 ꝑticlaribꝫ p sensū prius cognitis.

¶ Et iā ū sciendū qd̄ sicut sensus cognoscit res p̄sente obiecto et tn̄ cū appēdicys matīe. ita intellc̄us cognoscit̄ res ab
(interlinear gloss: sēte obiecto et tn̄)
sine appendicys matīe sub intencōe vniūsali. ¶ Alia g̊ p intellectū aliqualit attingit oīa. Cognoscit enī deū sup se. se in se. et angelos iuxta se. et quicqd̄ ambitu celi continetur infra se. ¶ Quis sit autē modus cognoscendi deū. Rō qd̄ intellc̄us human9 non cognoscit deū p abstraccōem sicut alias res. et hoc ideo est. qꝛ silitudo abstracta simplicioꝝ est illo a quo fit abstraccio. Deo autē nichil est simplici9. ¶ Alia racio est. qꝛ ī abstraccōe oportet esse ꝑticlare et vniūsale. Particlare quidē a quo fiat abstraccio. et vniūsale autē .s. illud abstractū. Sed nichil horum cadit in deū. Cognoscit g̊ deus sic naturali cognicōe qd̄ intellc̄us possibilis ifoꝛt̄ lumīe itellc̄us agētis qd̄ ē silitudo p̄me lucis. In hac silitudīe cognoscit̄ p̄mū ¶ lumē quod ē deus.

¶ Sciendū p̄terea qd̄ p sensū cognoscun9 ꝑticlaria. sed p intellc̄m vniūsalia. Et qn̄ intellc̄us se cōuitit ad ꝑticlare ut ipm apphendat. tūc silitudo abstracta a ꝑticlari erit vniūsalis et non ꝑticlaris. ¶ Itē nichil venit in intellc̄m nisi p sensū. et hoc fit duob3 modis. vel simplicit̄. vel p accidens. ¶ Simplicit̄ quidē. ut cū intelligun9 sensibilia p̄us p sensū apphensa. ¶ P accidens autē. ut qn̄ intelligun9 sensibilia p intellc̄m.

¶ Notandū est eciā qd̄ aliud ē rem p cognicionē in intellc̄m venire. et aliud est in re iam intellc̄a v̄sari. qꝛ rerū cognicio p sensū venit in intellectū. sicut dictū est. Sed cū intellc̄us rem iam apphendit tūc delectatur et negociatur in illa eciā sine sensus adminiculo. ¶ Ad intelligendū ista pleni9 nota vtrūqȝ verū esse .s. qd̄ p ꝑticlaria cognoscuntur vniūsalia. et econūso p vniūsalia cognoscuntur ꝑticlaria. Illud sic patet. qꝛ duplex est vniūsale. vnū .s. quod est abstractū. et aliud confusū. videlicet scdm̄ qd̄ est in ꝑticlari. ¶ Dicim9 ergo qd̄ ad cognicionē vniūsalis abstracti venim9 p ꝑticlaria. sicut patet in p̄mis in quib3 opatur p̄us virtus sensitiua qm̄ intellectiua. qꝛ p̄mis cognoscunt ꝑticlaria p sensū. et postea vniūsalia p intellc̄m. Sicut eciam

phi inuenerūt modū argumētādi
p induccionē. q2 ex multis ppoicōi
bz ptic̄laribz cōcluserūt vniuersale
isto modo. Sortes est aīal. plato ē
aīal. Cithero est aīal. ergo oīs hō ē aīal.
¶ E contrario est in vniūsali cōfuso.
qm̄ p tale vniūsale venim⁹ in cogni
cionē ptic̄lariū. sicut patet cū videm⁹
hōiem a remotis. tūc eīn cognoscitur
nisi substancia corpea. sed postea p
motū cernit᷑ esse aīal. Cū vō magis
appropinquat ēnitur esse hō. tandē
cognoscit᷑ esse ꝛ hō. ¶ Nō secūdū qd̄
phi̅m plura scire possum⁹. sed vnū solū
intelligē. Qm̄ scire dicit hīm̄ p quem
plura scim⁹. Intelligē dicit actū qui
non potest esse in intellcū duplicatus.
Intellcūs eīn ad vnū solū se potest actu
alit᷑ conuertere. ¶ Ex hoc patet qd̄ qm̄
quis agit duos actus racōis vno tēpe
simul. vnus erit intellcūs ꝛ alius me
morie siue cōsuetudinis. Vbi grā. Ali
quis dicit horas. ꝛ cū hoc querit cōcor
dancias in libro. uel numiat denarios.
Vnū istoꝝ. s. querere cōcordancias est
actus intellcūs. et aliud. s. dicē horas
est actus memorie. Sicut eciam aīal
brutū siue regimine intellcūs vadit
ad domū ad quā sepe iuit. ¶ Item
nō qd̄ ad intelligenciā rei non reqrit᷑
p̄sencia rei intelligibilis. sed p̄sencia
eius silitudinis tm̄. q2 non cognoscunt᷑
res p essenciā sed p silitudinē. et inde ē
qd̄ intellcūs apphēdit remota sic᷑ pꝓinq̄.

De intellcū agēte ꝛ possibili. ꝯc.

Nunc de intellcū agente
ꝛ possibili specialit᷑ est
dicendū. ¶ Intellcūs
g᷑ agens est qui abstrahit spēs ab yma
ginacōe siue fantasia ꝛ sua irradiacōe
facit vniūsales ac ponit eas ī intellcū
possibili. Nam sicut ad visū corpale
exigitur lux abstrahens intenciones
coloꝝ. i. silitudines a colorato ꝛ ponit
eas in aere non scdm̄ essenciā sed se
cundū intencionē. i. silitudinē. sic in
tellcūs agens qui est lux aīe ponit spe
cies abstractas a fantasia in intellcū
possibili. non quidē actualit᷑. sed scdm̄
intencionē. Quare autē int᷑ ymagina
cionē ꝛ intellcūm possibilem sit potencia media que abstrahat
. s. intellcūs agens. sed inter sensum
cōem ꝛ ymaginacionē non sit potēcia
media que abstrahat. hec est racio.
Quia sensus cōis ꝛ ymaginacio sunt
vni⁹ aīe potencie. s. aīe sensibilis. Sed
ymaginacio ꝛ intellcūs possibilis nō
sunt potencie eiusdem spēi. qm̄ alīa est
potencia aīe sensibilis. altera aīe ra
cionalis. ¶ Intellcūs autē possibil᷑
dicitur q2 potest recipe tales spēs. sed
non dū suscepit eas. cui⁹ exemplū est
tabula nuda nullā hn̄s picturā. po
tens autē hēre quācūq3. ¶ Sane
cū intellcūs possibilis tales spēs re
cepit. tūc sicut hēs sup̄ vocatur itel

lectus in effectu . uel in habitu . Cum
vero illustratur multitudine specierum sabi-
lium . tunc vocatur intellectus adeptus .
¶ Qualiter autem iste species remaneant
apud intellectum possibilem . vel qua-
liter ad eas fiat per reminiscenciam re-
versio habes supra de memoria . ¶ Apor-
ro intellectus agens et possibilis dif-
ferunt sicut lux et illuminatum . Item si-
cut perficiens et perfectibile . ¶ Item
sicut dicit philosophus . Intellectus agentis
est omnia facere . sed intellectus possibilis
est omnia fieri . De intellectu specula-
tivo et practico . ca.

Sequitur de intellectu spe-
culativo et practico qui am-
bo in cognicione consistunt . Sed in hoc
differunt quod intellectus speculativus cog-
noscit verum in racione veri . Practicus
vero cognoscit verum in racione boni .
¶ Item speculativus intellectus voca-
tur cognicio speculativa . sed practicus
dicitur cognicio affectiva . ¶ Item finis
speculativi est verum . finis autem prac-
tici est bonum . ¶ Item per speculativum
recte intelligimus . per practicum recte vi-
vimus . ¶ Intellectus practicus vocatur
operativus . quia dicitur a praxis quod est
operacio . ¶ Item intellectus practicus
dividitur in sinderesim et racionem .
¶ Racio autem dividitur in partem
superiorem et inferiorem . de quibus per ordinem
est dicendum . De racione et partibus eius . ca.

Racio vis est anime non so-
lum cognitiva . sed eciam
motiva . ¶ Racio cum
iudicat aliquid bonum esse vel malum
et ibi sistit . tunc dicitur cognitiva . Si
autem procedat ulterius et iudicat bonum
esse ut fiat . sic est motiva . Si vero
ad hunc ulterius procedat . et non solum
iudicat esse bonum ut fiat sed eciam illud
appetit . sic dicitur liberum arbitrium . quia libe-
rum arbitrium comprehendit racionem et vo-
luntatem . ¶ Racio se habet ad bonum
particulare . et dividitur in partem inferio-
rem et superiorem . Superior pars divinis
et eternis intendit . Inferior vero de transito-
riis iudicat et ea disponit . ¶ Item
superior pars accipit raciones per leges divi-
nas . ut hoc est faciendum quod deus pre-
cipit . pars autem inferior accipit racio-
nes per leges humanas . ut hoc est faci-
endum quia honestum . vel quia expedit rei
publice . ¶ Item superior pars raci-
onis dicitur vir . quia licet ad contempla-
cionem eternorum se extendat . differt tamen
ab intelligencia . quia intelligencia ne-
gociatur in eternis per modum intuicionis .
racio autem non sic . sed conferendo et raci-
onando . ¶ Differt autem racio eciam
alio modo ab intellectu . quia intellectus
apprehendit esse rei absolute . Racio au-
tem cum collacione unius ad alterum . ¶ In-
ferior vero pars racionis dicitur mulier .
que quia circa corporales res versatur con-

iuncta est sensualitati et sepe allicitur ab ea. Videt enim semper sibi porrigi pomū .i. illecebram vicinam.

De potencijs aīe motiuis. 99.

Virtū motiuarum aīe racionalis talis est diuisio.

Diuiditur enim vis motiua in īpatiuā et consiliatricem. et affectiuam. et consiliatricē simul et affectiuam.

Vis imperatiua est liberū arbitriū et sinderesis. Consiliatrix est ipā racio. que diuidit sicut supra dcm̄ est. Vis affectiua ē voluntas. que diuiditur ī chelisim et bulisim.

Vis que simul cōsiliatrix est et affectiua est ipse intellectus practicus.

De voluntate. 100.

Inter dictas potencias primo dicendū est de voluntate que inter motiuas est principua cū sit generalis motor oīm virium aīalium virium. Cum enim intellectus apprehendit aliqd ut bonū. volūtas imperat viribus affixis illis organis. sicut est visui ad videndū. auditui ad audiendū. et sic de alijs sensibus. Similiter in motu locali volūtas imperat virtuti aīali et virtuti que est in neruis et in musculis et ita mouet ad ambulandū vel currendū et ad his silia. Sed fallit istud in potencijs aīe vegetabilis in quibus voluntas suū imperiū non exercet. Nutritiua enim et generatiua et augmentatiua. non secundum nrm arbitriū sed naturaliter operantur. Voluntas in duas partes diuiditur .s. in chelisim. et bulisim .i. in voluntatē naturalem et deliberatiuā. Quarum prima .s. naturalis dirigitur per sinderesim. Secunda vero .s. deliberatiua. per racionem. Nota qd voluntas proprie et stricte racionabiliū est tantummodo. Sed large dicitur esse brutorum. Improprie vero et quasi methaphorice dicitur vegetabiliū eciā. Vnde voluntas primo modo dcā .s. put est racionabiliū proprie voluntas dicitur. Secundo modo put est volūtas brutorum vocatur proprie desiderium. Tercio modo put volūtas vegetabiliū est. vocatur appetitus.

Inter potencias nulla est liberior qm̄ volūtas. quia nec obligatur organo sicut ymaginacio. estimacio et huiusmodi. nec cogitur ab obiecto sicut intellectus a vero.

Vires eciā affixe organis immutantur immutato organo quibus oīs voluntas caret. Vnde ait Augustinus. qd nichil adeo in nrā potestate est. sicut voluntas.

Si autē scire volūs quare voluntas non cogatur bono sicut intellectus vero. hec est racio. Quia citra primū bonū nichil ita bonū est. quod non aliqd imperfectionis habeat. sed aliquid ita verū est qd nichil falsitatis habet. ut patet in hac proposicione. Quodlibet totū maius est sua parte. Vnde in tali vero cogitur intellectus assentire. sed volūtas nulli

bono creato cogitur adherere.
¶ Item voluntas videtur medium cogi per inordinatum appetitum putà voluptas quæ trahit hominem et allicit ut bonum spernat incommutabile et rebus mutabilibus adhereat. Sed in hujus coactionis libertas quedam est etiam. Unde Augustinus: Omne peccatum adeo est voluntarium quod si non esset voluntarium non esset peccatum.

De synderesi. h1.

Synderesis vis est anime motiva que semper nata est figi in superioribus. naturaliter movens et stimulans ad bonum. ac abhorrens malum. et in his numquam errat. neque secundum synderesim est peccare. ¶ Sciendum etiam quod synderesis non extinguitur totaliter in diabolo. et etiam in damnatis. Remanet enim in illis aliquis actus eius. Synderesis enim quantum ad instinctum boni et displicenciam mali culpe absolute considerata. extincta est in diabolo et in damnatis. Secundum vero quod culpa comparatur ad penam sic non est in illis extincta synderesis. et in hunc modum remanet eis ad penam. Isaye. Vermis eorum non morietur. Habent igitur displicenciam mali in collacione ad penam.

De consciencia. h2.

Hoc nomen consciencia componitur ab hac preposicione cum. et hoc nomine sciencia. Unde consciencia dicit duo. scilicet scienciam et voluntatem. Et secundum hoc consciencia est habitus naturalis. non solum cognitivus sed etiam motivus. Inclinat enim animam ad prosecucionem boni et fugam mali.
¶ Alio modo dicit consciencia accepcionem a parte racionis quod notatur in hac preposicione cum. ¶ Primo ergo modo put. scilicet consciencia includit scienciam in se habet se sicut superius et coniungitur synderesi. et semper est recta. ¶ Secundo modo coniungitur magis racioni. et sic habet se sicut inferius. hoc modo recipit errorem et conturbacionem. ¶ In consciencia enim inferiori bene potest accidere error. Nam racio cum consciencia ex parte inferiori coniungitur habet versari circa particularia in quibus sepe contingit errare. Sicut patet in silogismo consciencie. in quo synderesis proponit maiorem sic. Nullum malum est faciendum. Racio sumit minorem. sed hoc est malum. Consciencia concludit. ergo non est faciendum. ¶ Circa primam non est error. Circa secundam autem quandoque est error. et ex hoc est falsitas in conclusione. ¶ Cavenda est igitur consciencia nimis larga. et etiam nimis stricta. Nam prima generat presumpcionem. secunda desperacionem. ¶ Item prima dicit sepe malum bonum. secunda econverso bonum malum. ¶ Item secunda sepe damnat salvandum. prima econverso salvat dampnandum. ¶ Nota quod aliud est consciencia. aliud timor consciencie. ¶ Tunc

cui est conscia. cu quis sentencialit'
iudicat aliquid faciendu vel vitadu.
Cont' talem consciam face etiam si
sit erronea. est pctm. ¶ Sed con
tra timore conscie face. non semp e
pctm. Quia talis timor no est semp
ex diffinitiua sentencia racois p qua
iudicet se teneri ad aliqd. sed ex eo
qd vacillat int' dubia nesciens qd sit
melius. uel ad quid teneat' potius,
cu tame non omittet quicqd sciret ee
placitu diuine volutati. ¶ De co
scia quoqz faciendu qd qnqz respicit p
teritu. qnqz psens. qnqz futurum.
¶ ~~Preterita naqz respicit~~ Na con
scia accusat de preteritis. remurmurat
de psenti. et pcauet de futo. ¶ Pre
terita naqz respicit. ut qn conscia men
te de hoc qd sibi conscia est repher dit.
sicut est de malo comisso. vel bono o
misso. ¶ Psencia ecia respicit co
tradicendo eis. quor p sciam hemus
oppositu. ¶ Futura quoqz respic'
ut qn instruit z stimulat mente ad ea
facienda uel vitanda ad que ipa coscia
iudicat nos teneri. ¶ Qd autem
conscia extendat se ut dcm est. ta ad
facta qm ad facienda. potest colligi
ex diffinicoibz conscie. que tales sut.
¶ Dicit ioh. damascenus. Conscia
est lex intellcus nri. ¶ Basilius
dicit eam esse racionale iudicatoriu.
¶ Diffinicoes magistrales sut hec.

¶ Conscia est cognicio sui ipsius.
¶ Ite. conscia est hitus animi age
dor z non agendor. ¶ Ite conscia
est hitus mentis boni z mali discre
tiuus. ¶ Item conscia est credul
itas intencois ad aliqd faciendu vel
non faciendu animi delibacoe firmata.
¶ Error conscie .vij. modis causat'.
¶ Pmo ut ex ignorancia. qn .s. nes
cit quis qd eligendu sit uel declinadu.
De tali errore dr. paralipomenon. Cu
ignorem' qd age debeamus. hoc solu
hemus residui ut oculos nostros diri
gam' ad te. ¶ Scdo ex necligecia.
vt cu quis necligit consciam discute.
vel si nescit se expedire. necligit tunc
ab alijs querere. ¶ Tercio modo
ex supbia. ut qn quis non humiliat in
tellcm suu ut .s. melioribz z sapienci
oribz se velit credere. Cont' qd apls.
Captiuantes oem intellcm in obsequiu
xpi. Hoc est qd quilibet in credendis
plus debet cosentire fidei qm sibi.
¶ Qrto ex singlaritate qua homo se
quens sensu ppriu non coformat se alijs.
nec sequit' vias coes bonor. De his.
numi. Extrema castror consupsit ig
nis. ¶ Qnto ex affectu inordinato.
qui inclinat consciam ad id qd tunc ap
petit. et sic facit eam a sua rectitudie
deviare. Seneca. Perit oe iudiciu
cu res transierit in affcm. ¶ Sexto
ex pusillanimitate. qua quis timet no

timendum secundum rectum iudicium racionis. Isay. dicite pusillanimes confortamini. ¶ Septimo ex perplexitate qua homo se credit inter duo peccata positum esse quorum alterum sit impossibile declinare. Sed sciendum quod perplexitas nichil est simpliciter. Potest tamen aliquis esse perplexus secundum quid .i. secundum erroneam consciam. qua deposita erit liberatus. ¶ Octavo ex humilitate et cordis puritate. Gregorius. Bonarum mencium est ibi culpas agnoscere ubi culpa non est. ¶ Error primus vii. modis acceptus reprehensibilis est. ¶ Octavo vero modo laudabilis est. immo nec error dici debet sed humilis suorum defectuum recognicio. dummodo non sit nimia.

De operacionibus anime. hz.

Anima secundum diversas potencias diversas et diversas habet operaciones. ¶ Ipsa enim cognoscit verum per intellectum speculativum. affectat bonum per intellectum practicum. discernit conferendo inter bonum et malum. verum et falsum per racionem. Simul discernit et eligit per liberum arbitrium. Consentit per voluntatem. Invenit medium per ingenium. Stimulat ad bonum per sinderesim. ¶ Anima eciam in actibus suis ordinem habet. Nam quod sensus percipit ymaginacio representat. cogitacio format. ingenium investigat. racio iudicat. memoria servat. intelligencia comprehendit et ad contemplacionem adducit. ¶ Alia preterea res presentes cognoscit per sensum. absentes vero per ymaginacionem. res immateriales per sui presenciam in semetipsa. ac seipsam per reflexionem sui super se. ¶ Habet et alios actus anima pertinentes ad corpus sicut est vegetare per virtutem naturalem. sentire per virtutem animalem. et vivificare per virtutem vitalem. de quibus dictum est supra.

De quantitate anime. he.

Anima cum sit simplex non habet quantitatem dimensivam. sed virtualem. Et tamen patet quod anima secundum essenciam non est in toto corpore. sed in parte corporis determinata. et inde virtutem influit toti corpori. et ad hoc ponit Calcidius exemplum in aranea que in medio tele sue residens sentit quemlibet motum sive interius sive exterius in tela factum. ¶ Eodem modo anima in centro cordis existens sine sui distencione totum corpus sibi unitum sensificat. vivificat et movet. nec contra simplicitatem anime est quod tres dicuntur anime esse. scilicet vegetabilis et sensibilis et racionalis. cuius intelligencia supra est expressa. ¶ Anima quoque licet simplex sit. tamen secundum Boecium differt in eo quod est et quo est. sicut et angelus et omne quod creatum est. que omnia differunt secundum racionem universalis et particularis.

De inmortalitate anime.

Animam esse inmortalem auctoritate ostenditur et

ratione. Dicitur in libro sapientie.
Iustorum anime in manu dei sunt et c. Item.
Spes illorum immortalitate plena est.
Item in euangelio. Querent homines
mortem et non inuenient. Item Greg.
loquitur de malis inferni. Ibi mors sine
semper viuit. finis semper incipit. et defectus
deficere nescit. Item Ioh. Qui manducat
meam carnem et bibit meum sanguinem
et c. Ostendit etiam anime immorta
litas per rationes. Omnis namque corruptio
causatur ex contrarietate. nichil autem est
quod substantie anime contrarietur. Pre
terea anima est capax beatitudinis. Deus autem
ut ait Aug. ingenti liberalitate replet
omnes creaturas pro captu earum. ergo con
fert anime beatitudinem. Ad beatitudinem autem
spectat vita eterna. Preterea si anima
moreretur cum corpore. homo non timeret mor
tuus. sicut nec lupus nec canis mor
tuus. ergo relinquitur aliquid post mor
tem hominis quod timetur. Preterea
cum deus iustus sit. debet bonis premium.
mali penam. Sed hoc non fit in hoc
mundo. cum mali videantur florere. Iob.
ducunt enim in bonis dies suos. boni vero
tribulati. ergo fiet alibi. Hoc autem
non potest esse nisi anima sit immortalis.
Preterea deus fecit animam ad ymagi
nem et similitudinem suam. Sed deus immorta
lis est. ergo et anima.

De libero arbitrio. li 6.

Liberum arbitrium ut ait
Aug. est facultas rationis et voluntatis
qua eligitur bonum gratia assistente. malum vero gratia desistente.
In hac diffinitione semper ponitur ratio
et voluntas. Ratio quidem ut consilia
rius. voluntas ut imperator. Nam ratio
dicit illud esse bonum vel malum. volun
tas dicit fiat vel non fiat. Notandum quod liber
tas liberi arbitrii est libera a coac
tione sufficienti. Nulla enim coactio
exterior est sufficiens causa ut aliquid
fiat. licet quandoque sit efficiens. ut patet
in multis qui coacti sunt negare Christum
per tormenta. quia in huiusmodi voluntas coac
ta voluntas est. ut ait Aug. Quando vero
peccator trahitur a gratia tunc non destruitur
libertas arbitrii. quia cecus vel fessus
vel claudus in foueam cadens. qui extra
hitur non fit hoc illo inuito. Li
bertas arbitrii triplex est. scilicet a necessitate.
a peccato. a miseria. Prima libertas
est nature. Secunda gratie. Tercia glorie.
Item prima est malorum et bonorum.
Secunda bonorum tantummodo. Tercia est in
celo regnancium. Ex his patet
quod libertas viatorum est nolle vel velle
peccare. et etiam posse peccare. Sed
libertas in paradiso fuit posse non pecca
re. et etiam posse non turbari. Li
bertas vero patrie est nolle et non posse
peccare. nec posse turbari. Pa
tet ergo quod liberum arbitrium liberius est
in bonis quam in malis. quia in bonis
est tantummodo seruitus miserie.

In malis autem est servitus miserie et penarum. Sed in patria est liberrimum. quia omnis talis servitus destruetur. ¶ Nota quod licet deus non possit male facere et similiter angeli et anime beate. tamen est in eis liberum arbitrium. quia bonum eligunt et malum declinant. et non ex infirma necessitate. sed ex libera voluntate. ¶ Eodem modo dicendum est de diabolo quod habet liberum arbitrium. Bonum tamen semper respuit et malum eligit. Sed hoc non facit in eo violenta coactio. sed voluntaria obstinacio. ¶ Liberum arbitrium habet se in quibusdam indifferenter ad bonum et ad malum. ut in primis parentibus ante lapsum. ¶ In quibusdam plus se habet ad malum quam ad bonum. ut in regeneratis post baptismum. ¶ In quibusdam plus se habet ad bonum quam ad malum. ut in sanctificatis in utero. ¶ In quibusdam tantum se habet ad malum. ut in infidelibus irregeneratis. ¶ In quibusdam se habet tantum ad bonum. ut in confirmatis sicut fuit in beata virgine maria post concepcionem filii sui.

De natura corporis humani. ha.

Homo grece antropos dicitur. Habet enim se caput cum capillis ad modum radicis. Brachia vero cum cruribus sunt quasi rami. ¶ Solus etiam homo est longi et lati corporis. Solus quoque homo est erecti corporis. Et huius racio duplex est. scilicet naturalis et moralis. ¶ Naturalis quidem racio est. quia in aliis animalibus abundat materia terrea in capite deprimens. et deficit calor erigens. quod non est in homine. ¶ Est et racio moralis. ut scilicet rectitudo stature corporalis attestaretur rectitudini mentis sursum ad celestia tendentis. ¶ Accidentia anime transmutant corpus. quia forma delectabilis vel imaginata movet corpus. sicut et terribilis. Et ideo dicit Avicenna. quod multum tristis ac lepram timens erit aliquando leprosus. Fit etiam econverso quod passiones corporis redundant in anime conturbacionem. sicut patet in sompno. ¶ Item partes corporis humani habent similitudinem tocius mundi. quia tanta est distancia inter extremitates duorum longiorum digitorum utriusque manus quanta est a vertice capitis usque ad plantam pedis. sicut tanta est distancia a cenith capitis usque ad oppositum tropicum in celo. quanta est ab oriente in occidentem. ¶ Corpus humanum ex .iiii.or compositum est elementis. ¶ Sed apparet terra in ossibus et in carne. ¶ Aqua vero in humoribus. scilicet sanguine. flegmate. colera. et melancolia. ¶ Item aer continetur in pulmone. Et hoc patet quia semper in motu est. Nam pulmo ventilabrum cordis est ne nimio calore dissolvatur. ¶ Item ignis continetur in corde. et ideo inferius est latum et superius acutum. quia

formã ignis cõtinet. ¶ Mẽbra cor
pis triplicia sũt. ¶ Sũt enĩ quedã
radicalia. ut epar. cor. cerebrũ. genita
lia. Int͛ que tria pͥma sũt de essencia
indiuidui. in quibꝫ ut dcm̃ est sedem
hñt sp̃us naturalis. vitalis. aĩalis.
Sed mẽbra genitalia sũt ad conserua
tionẽ speciei. ¶ Alia sũt membra
deseruiencia. ut vene. arterie. ⁊ neruí.
p̱ que vehitur ille ꝯplex sp̃us ut hẽtur
sup͛. ¶ Tercio modo dicunt͛ mẽbra
officialia. sicut manus. pedes. ⁊ hm̃.
¶ Sũt membra eciã tam artificialit͛
ordinata ut mutuo sibi deseruiant. Nã
supͥora inferioribꝫ ministrãt gubnaci
onẽ. ut patet in oclis. ¶ Itẽ inferi
ora p̃bent supͥoribꝫ supportacionẽ. ut
patet in cruribꝫ ⁊ pedibꝫ. qui totũ pon
dus alioꝝ membroꝝ sustinẽt. ¶ Itẽ
media impͥmunt͛ utrisqꝫ defensionẽ
nͨcioꝝ conqͥsicionẽ. ut patet in mani
bꝫ ⁊ brachijs. ¶ Item sic sũt ordina
ta. ut mutuo sibi condoleant. Si vnũ
dolet membrũ. cõdolent oĩa membra.
et hoc est ꝓpt͛ cõnexionẽ ⁊ colligaciã.
¶ Item sic ordinata sũt. ut vnum
membrũ in pͥclis p̱ alio se exponat.
ut patet in capite. p̱ cuꝰ defensione
alia membra se exponũt periculis.
¶ Item qñ vnũ membrũ deficit. alia
defectũ eius supplent. Vñ videmus
aliquos manibꝫ carentes cũ pedibꝫ
cõmede͛. et aliquos pedibꝫ carẽtes. ma

nibꝫ ambulare. ¶ Item magnus
dolor in vno membro. facit minorem
in alio non sentire. ¶ Itẽ membra
quoꝝ motus subest libero arbitrio
tam pͥmptã seruãt obedienciã. ut int͛
impͥũ volũtatis ⁊ execucionẽ operis
quasi nulla mora videat͛. Et hanc
obedienciã videmꝰ obseruare oculũ
in videndo. linguã in loquẽdo. os in
comedendo. manũ in opando. ⁊ hm̃.

De phisonomia. hs.

Diuse membroꝝ disposici
ones scdm̃ arte phisono
mie. diũsos affcũs ac mores indicãt
in hõie. Non qd͛ ista signa necitatem
imponũt moribꝫ hõim. sed ostendũt
inclinacionẽ nature. que tñ retineri
potest freno racõis. ¶ Sequamͬ
gͥ in hac arte sine tractatu magnos
huiꝰ artis auctores. s. Aristotilẽ. Aui
cennã. Constantinũ. philemonẽ. Loxũ.
⁊ palemonẽ. incipientes a cõplexioni
bꝫ hõim. ¶ Igitur malencolicos
tristes ⁊ graues dicimꝰ. ¶ Sangui
neos autẽ opposita eoꝝ videmꝰ hẽre.
¶ Item colerici faciles sũt ad iram.
¶ Et flegmatici sũt pigri ⁊ sompno
lentes. ¶ Phisonomia sexus est
qd͛ masculinus animꝰ est vehemens
ad impetus. studiosus ⁊ animosus.
¶ Femine autẽ inscẽs sũt ⁊ timide.
¶ Capilli molles ⁊ rari ebes in
geniũ p̃locunt͛. ¶ Item capilli

crispi pronunciant timidum et lucri cupi
dum. ¶ Item capilli depressi minime
a fronti imminentes ferum declarant
animum. et his concordat capitis velum
capillatura. ¶ Item capilli flaui et
crassi albi indociles indicant. ¶ Ca
pilli vero subnigri si sint moderate te
nues. bonos indicant mores. et bonam
hominis composicionem. ¶ Caput minus
magnum stolidum indicat. ¶ Caput
autem globosum et breue. est sine sapien
tia et memoria. ¶ Item caput humile
supinus et quasi planum. insolencie et dis
solucionis dat indicium. ¶ Item caput
oblongum aliquantulum et malleo simile. hominem
circumspectum ac prudentem indicat. ¶ Frons
angusta minime indocilem ac voracem
indicat. ¶ Lata vero prauitatem signat
discrecionis. Item rotunda signat iracundiam.
¶ Item humilis et demissa. signat vere
cundum et non admittentem contraria. ¶ Item
quadrata ac moderate magnitudinis.
magne sapiencie et magnanimitatis est in
dicium. ¶ Supercilia arcualia usque
quo coniunguntur ad cornu nasi. signant
subtilem ac studiosum in omnibus operibus suis.
Si autem ibidem coeunt. tristem hominem
et parum sapientem designant. ¶ Si
vero arcuositas declinat ad tympora et ad
gibbositatem genarum. signat neccligentem.
¶ Item supercilia si sint longorum et pi
lorum multorum. signat ferum et magna
meditantem. ¶ Oculi qui tanquam

guttule nitoris relucent. mores composi
tos indicant. ¶ Qui varie mouentur
oculi ut modo currant modo quiescant.
signant mala reuoluta iam in animo. sed
non dum esse perpetrata. ¶ Oculi glau
ci splendore tamen micantes. signant auda
cem et pugilem ad maliciam. ¶ Oculi
magni trementes et obscuri. signant
potatorem et intemperanciam veneris.
¶ Oculi pure nigri. signant imbecil
lem et sine virtute animum et lucri auidum.
¶ Qui autem guttule rubentes aliquan
tulum ibi sunt et tamen nigre apparent.
signant animum iustum probum et ingeniosum.
¶ Et ibi autem in nigris oculis guttule
vehementer rubent et alique tendunt ad
quadraturam et quedam sunt pallide quedam
glauce. et circuli qui forinsecus ambi
unt pupillas sunt sanguinolenti. et
sunt magni oculi. et motor pupille moue
tur ut mouetur palpebra. tales inquam
oculi signant animum qui omnem excedit
morem ferarum. Quicquid enim nephandorum
excogitari possit talibus oculis penetra
bile est et eciam a domestico nunquam ces
sabunt sanguine. ¶ Oculi minime pro
minentes rubicundi et parui. linguam de
clarant effrenatam et corpus instabile.
¶ Oculi acriter intuentes si sint hu
midi. indicant hominem veridicum ac in
agendis velocem et prudentem. ¶ Oculi
qui frequenter clauduntur atque reserantur
timidum atque imbecillem declarant.

Oculi multe apercionis signant stul
ticiam atque inuerecundiam. Si
autem multe clausure fuerint mobilem
signant et inconstantem in omnibus actibus suis.
Plures prominentes et valde magne
signant stoliditatem et garrulitatem et impru
denciam. sed valde parue malignitatis sunt
indicia. Plures minimum rotunde.
indociles signant. Plures oblon
ge et auguste. inuidie signa sunt. Au
res iacentes et super caput applicate. de
signant pigriciam. Gene crasse
signant ignauiam et violenciam. Ni
mium autem tenues malignitatem signant.
Gene rotunde. inuidie arguuntur.
Nares autem patule alacritatis
et fortitudinis dant indicium. Longe
vero et tenues. mobilitatis et leuitatis
signum habent. Narium autem pars
que iuxta frontem est si nec alta nec humi
lis sed equali linea descendat virile sig
num est et constanciam demonstrat ac pru
denciam. Nares minores debito
furibus assignantur. Omnis vultus
cum plenus est et crassus ignauum et volup
tatibus deditum significat. Vultus
dependens. cogitatorem subdolum signat.
Labia tenuia in ore maiori si superius
labium aliquantulum exuberet inferius mag
nanimum indicat et fortem. Tenuia
vero labia oris parui imbecillem animum
et vultum indicant. Labia cum solu
ta ab ore dependent aliquantulum. mer

tem demonstrant. Nam in asinis et e
quis antiquis hoc signum inuenitur.
Os paruum conuenit tam vultibus muli
ebribus quam animus effeminatis. Os
quod vltra modum dilatatur voracem
indicat et iniustum et impium. Talis enim
oris ritus marinis monstris conuenit.
Mentum prolixum aliquantulum demonstrat
animus iracundum et animus perturbatum.
Qui os paruum et breue mentum habent.
iniustes sunt et inuidi. Hos enim plato ad
serpentes referebat. Titulus est mentum
commensuratum secundum aliquid ad quadraturam
accedens. Mentum si in prolixum exten
ditur. stolidum assuetum ostendit. Vox
existens similis voci ouium aut capriarum.
stulticie est indicium. Qui autem in
modum animi voce intendunt. de facili sunt
leues. Vox tenuis et quasi lugu
bris. tristem indicat et suspiciosum. Quo
rum vox currit in nares ita ut nares con
sonet. mendaces et maliuoli sunt ac ma
lis alienis gaudentes. Ceruix lon
ga ac tenuis. eum significat qui magna
meditatur. Rotunda ceruix probat
virtutem animi et corporis habilitatem.
Ceruix breuis indicium est eius qui
cum tenuitate est audax. Ceruix ni
mis erecta. insolentem et contumacem dicit.
Pectus quod multis carnibus con
gestum est. indociles indicat et ignaros.
Pectus quod longum est quam venter.
prudentem indicat. Pectus si cum

ventre inniuetate piloꝝ tegatur sig
nificat hōiem instabilē. et animū si
ne religione ac pietate. ¶ Cum
autē solū pectus capillos pfert aīo
sū sigt. ¶ Humeri tenues et q
in acumine erecti sūt insidiosū indi
cant hōiem. ¶ Brachia qū in tā
ta plixitate extendūtur ut erecto corpe
extremitas medij digiti appropin
quet ad genu. licet forte mensura
iiij^or. deficiat digitoꝝ. habiles ostendit
hōies ꝛ fortes. ¶ Cū autē plixitas
hec ad femur desinit, uel parū ultra.
declarat hōies maliciosos. ꝛ malis ali
enis gaudētes. ¶ Manus nimiū
breues ꝛ exigue. fortes demōstrant ꝛ
sagaces. ¶ Crasse manus si digi
tos breues ultra modū hēant decla
rant tgiūsorem insidiosū ꝛ furem.
¶ Manus intorte ꝛ tenues. loqcem
sigt ꝛ voracem. ¶ Ungues al
bi plani ꝛ molles ꝛ tenues ꝛ obru
beutes ꝛ bene plucidi. optimū sig
nāt ingeniū. ¶ Ungues inflexi
ꝛ curui. impudentes indicāt ꝛ rapa
ces. ¶ Ungues breues nimiū.
declarant malignū. ¶ Digiti col
lecti ꝛ globati. auarū indicāt ꝛ ma
lignū. ¶ Digiti pui ꝛ tenues.
stultū demonstrāt. ¶ Digiti pui
ꝛ crassi. iniuidū indicant et audacem.
¶ Latera tenuia ꝛ angusta ꝛ depssa
timiditatē indicāt. ¶ Latera re

ferta carnibꝫ ꝛ dura. ostendūt hōiez
indocilem. Hec cū ad ranas scdm
platonē referuntur. ¶ Ps cruris q
sub genu est ꝛ vocatur sura. Qūdo
plena est ꝛ quasi gnita. intempatū
hōiem significat ꝛ impudentem.
¶ Molles sure. effeiatis assignātur.
¶ Pedes crassi ꝛ breues valde infir
mū hōiem indicāt. ¶ Pedes nimi
ū plixi. ad hōiem dolosum referūtur.
¶ Pedes ptenues ꝛ breues. pdunt
hōiem malignū. ¶ Qui longis pas
sibꝫ incedūt. magnanimi eē solent ꝛ
efficaces. ¶ Qui celerit̄ incedendo
se compmunt ꝛ vultū deducit atqꝫ totū
corpus cōplicat. sigt timidū parcū ac
vsutū. ¶ Qui breues passus hēt
eosdem qꝫ accelerat. malignū eē dicitur.
ac imbecillis. ¶ Color cutis nigr̄.
vsutū indicat. ¶ Color albus ru
beus. fortes ꝛ aīosos indicat. ¶ Co
lor vehement̄ albus cū pallore defcū
vtutis sigt ex nimia victoria fleuma
tis. ¶ Color igninus lucentibꝫ oclis
ad insaniam vgit. ¶ Color me
dius int̄ albū ꝛ nigrū qui declinat i
brunū. si clarus est. ostendit virum
ingenij boni ꝛ bonoꝝ morum.

Regle genales phisonomie. h9.

Gñaliter ē tenendū qđ
membra que porcione
sūt naturali quo ad fi
gurā. colorē. qntitatem. sitū. in mo

tū. bonā indicāt mentis hītudinē
naturalem. Membra vō que pūsa
sūt figura. qn̄titate. situ. motu. q̄li
tate. pūsam mentē indicāt. ¶ Ꝓp
tēa dicebat plato qđ quecūqȝ silitudo
aialiū aliquoꝝ in hoīb; est. tales
hoīes eciā taliū imitantur mores.
¶ Notandū insup qđ licʒ pˀ signa
membroꝝ naturaliū mores hominū
cognoscantur. non tn̄ imponūt neccita
tem. sed ostendūt inclinacionē natē.
Nec semp denūciant affcūs hoīm.
sed frequenter ꝛ pbabilit. ¶ Itē ppt
signa extiora de quib; dcm̄ est. non sta
tim pferendū est iudiciū. qꝛ forte sig
nū est p accidens. nō p naturā. Et for
te vicitū est p contrariam consuetudinē.
vel freno racōis tenetur. ¶ Unde nar
rat aristotiles qđ discipli ypocratis
portabant figurā ypocratis pictam
philemoni excellenti phisonomo qui
pnūciauit de ipo qđ esset vir luxurio
sus. Illis indignantib; ꝛ culpantib;
philemonē qđ de optiō viro talit in
dicasset. retulerūt hoc ypocrati. Qui
cōfessus est philemonē verū iudicas
se. sed amore phie ꝛ honestatis dixit se
cōcupiscencias cordis sui vicisse. et ac
cepisse p studiū quod nature fuāt de
negatū. ¶ Deniqȝ sciendū qđ sig
na extiora non referūtur nisi ad eas
passiones que naturalit insunt hoi
sicut est cōcupiscencia ꝛ huiꝰ. nō autē
ad eas que sūt aīe solius. sicut ē mu
sica. geometria ꝛ silia. ¶ Scien
dū quoqȝ qđ in oclis pncipalit consis
tit pfectio oīs phisonomie. Et si ocu
loꝝ iudiciū confirmat cetoꝝ mēbroꝝ
iudiciū. tūc rata dixit ēe locus. Si
autē contrariant. tūc pualent indi
cia oculoꝝ. Ꝓpter quod oēs phiso
nomi affirmauerūt oclm̄ ēe verum
cordis inuiciū. De toto hoīe. 69.

Postq̄ñ expeditū est de
hoīe ex pte mentis ꝛ ex
pte corpis. nūc dicendū
est de ipo put est cōpositus ex vtroqȝ.
Ubi specialit notatur dei potencia
que naturas tam distātes coniungit
in vnā psonā. Natura videlt corpe
am ꝛ incorpeā. que maxīe distant i
pdicamēto sbe. ¶ Ꝓptea cū esset
vna creatura que hēbat cognicionē
intus p intellcm̄ ut angls. et alia q̄
hēbat cognicionē foris p sensū ut qđ
libet aial brutū. fieri debuit creatā
ꝓpter decorē vniūsi q̄ hac cognicione
duplici esset pdita. ut legē possit in
libro scripto intus ꝛ foris. hoc est in cre
atore ꝛ suo ope. ¶ Unita est aīa
corpi multiplici racōe. licet sepata dig
nior videtur. ¶ Prima racio est. ut
p coniunctionē naturaꝝ tam dispm
erigetur mens ad sperandā vnionē
que erit int aīam ꝛ spm increatum.
¶ Secda est. ut aīa seruiendo deo in

corpe manus mutū hēat. Q̄a ubi ma
ior pugna. ibi maior victoria. et per
cōsequēs maior corona. Difficultas
eni operis multū valet ad efficaciam
merendi. ¶ Tercia racio est ꝓpt
cōplementū uniuersi. Cū eni sicut dic
tū est. quedā esset creatura pure spu
alis. quedā pure corporalis. cōueniens
fuit creaturā fieri mixtā. ꝑtim s.
spūalem. et ꝑtim corporale. ¶ Quarta
racio est. quia sicut corpus uniū valet
ad fructū penitencie. sic post morte
resuscitatū valebit ad cōsummacione
stole duplicate. quia non solū aīa sed et
corpus p̄miabitur dote sua. ¶ Quin
ta racio est. quia hō ex defectibus corporis
multā hēt maciam humiliacionis. Vn̄
illud. Humiliacio tua in medio tui.
¶ Sicut aute ex coniunctōe ad cor
pus aīa plura bona cōsequitur. sic et
multa cōtrahit incomoda. ¶ Pri
mo peccati originalis coinquinacionem.
Job. Quis potest facere mūdū de in
mūdo cō- cepto semine? ¶ Secūdo
peccati pronitatē. Gen̄. Proni sunt sensus
hōis ad malū ab adolescencia sua.
¶ Tercio boni opandi difficultatē.
Prouerbiorum. Per agrū pigri hōis transiui.
et ecce totū urtice repleuerant. ¶ Quar
to intellectus hebetudinē. Sapie. Cor
pus quod corrumpitur aggrauat aīam.
et c. ¶ Quinto continuā impugnaci
onē. Galath. Caro cōcupiscit adū
sus spiritum et c. ¶ Sexto curarū
sollicitudinē. Mathei. Dico vobis
ne solliciti sitis aīe vr̄e quid indua
mini. aut corpori et c. ¶ Septimo
passionū multiplicitatē. Job. Homo
natus de muliere et c. ¶ Octauo
glorie retardacionē. Gloriam eni non
percipiem' quamdiu in corpore detinemur.
Propter hoc apostolus cupiebat dissolui et
esse cū xp̄o.

De proprietatibus hōis. 61.

Proprietates hōis sunt
iste. Discernere inter ho
nestū et turpe. Vn̄ solius
hōis est honestū prosequi. cū oīa bru
ta non nisi utilia et delectabilia prose
quuntur. ¶ Passiones ordinare ad
limitē racōis. ¶ Super mūdū per
intellectū eleuari. Et ideo si aliquis quis
per adhesionē inferius se mūdo inferio
rē fecerit. iā quasi honore humani
tatis exutus proprietatē accipit bestie.
ut dicatur per cōcupiscenciā porcus.
per iram canis. per rapinā leo. et sic de aliis.
quod plato vocauit sectam aīarum in
corporacionē. ¶ Amiciciā habere secundum
oē genus amicicie. Et in hoc differt
hō a brutis que non hēnt amicicie
speciem nisi que est delectacōis vel cōmuni
torum. vel huius. ¶ Intellectualibus
theorematibus speculari et delectari in
talibus. ¶ Verecundari in turpi perpe
trato. Propter quod inemendabiles dicun
tur inverecundi quia in aliquo imitan

sunt a racōis honore pecorinā natu
rā assumentes. ¶ Perfecte ee com
gale aīal. eo qd legib; ordinatas hē
at nupcias honestas. ¶ Ciuile
aīal esse. qr distribucōis et cohītacōis
federa et pugnas hēat pfcās et vrba
nitatib; ordinatas. ¶ Discipline
ee pceptibile. ppt racōis vsū. ¶ Esse
aīal mansuetū natura ppt ciuilitatē
¶ Esse aīal risibile. ¶ Esse aīal
gliabile pter pfcās gaudendi racōes
que soli cotingūt hoī. ¶ Esse mīc
cosmū .i. minore mūdū. eo qd oīs
creature aliqd hēat hō. videlt esse cū
lapidib; vegetari cū arborib; sentire
cū aīalib; intellige cū anglis. ¶ Ex
duplici natura ee copositū. s. corpali
et spūali. ¶ Creaturaz ee dignissiā.
¶ Esse aīal racionale et mortale.
¶ Humana fragilitas in hoc con
sistit. qd in hoīe est assiduitas deficien
di. ipossibilitas standi. facilitas cadē
di. difficultas resurgendi. vilitas nal
cendi. incertitudo moriendi. ¶ De
fectus humanꝰ est. qr quicqd habemus
aliunde hēmus. impfcē hēmus et insup
amitte possumꝰ. ¶ In hoīe quoq; est
ncitas moriendi. et hec est uel illata
ncitas sicut fuit in adam. uel innata
sicut ē in nobis. uel assūpta sic fuit in xp̄.

62 De primis parentib;. 62.

Summa bonitas volens
coīcare suū bonū alijs. fec
creaturā racionalē que summū bonū
intelligeret. intelligendo amaret. amā
do possideret. possidendo beata esset.
¶ Fecit autē deus pmū hoīem forma
to corpus eius p ministeriū angeloz
de limo t're in agro damasceno. et in
spirauit in faciem eiꝰ spiraclm vite.
hoc est aīam creauit quā corpi pfcō
vniuit. ¶ Factus est autē homo
ad ymaginē dei in naturalib;. et ad
silitudinē in gratuitis. ¶ Dicitur
autē hō factus ad silitudinē dei pocius
qm angls. qr conuenienciā hēt homo
cū deo intus et extra. quod nō hēt angls.
¶ Intus cū hēt conueniencia scdm
memoriā. intelligenciā et volūtatē.
sicut angls. ¶ Sed extra conuē
nienciā hēt quā angls non hēt. Nā
sicut a patre filius. sic ab hoīe hō
eiusdē nature. ¶ Preterea sicut ds
platus est oīm in suo vniūso. sic hō in
suo. ¶ Item sicut ds vbiq; est. sic aīa
vbiq; est suo hitabili .i. in corpe.
non quidem p essenciā. sed p potenciā.
¶ Dignitas humana ē in hoc qd
ds fecit eū racione sapientē. vita im
mortalē. dnio potentē. ¶ Primū no
tatur in hoc qd homo ē factus ad dei
ymaginē. ¶ Scdm qr ad silitu
dinē. ¶ Terciū est qr ppositus est
aīantib; et alijs creaturis. que oīa sibi
seruiūt. ¶ Ex hijs nota qd volū
tati bonoz hoīm subditur non solū

creatura. sed eciã ipse deus. ps. Timẽ
cũ se voluntate facit. Item angeli
qui deputant[r] ad custodiam. Itẽ demo
nes qui dant[r] ad exerciciũ bonorũ.
Item hões boni qui sũt socij tribula
cionũ. et erũt socij cõsolacionũ. Itẽ
hões mali qui bonos magis pmo
uẽt psequẽdo. qm̃ possunt seruiendo.
¶ Corpus tale dedit pmo hõi deus
qđ aĩe esset subiectũ. ut esset obtem
pans sine rebellione. esset eciã ppa
gabile sine libidine. eẽt vegetabile si
ne mortalitate. eẽt eciã pporcionale
qñtũ ad cõplexionẽ equalẽ. eẽt quoqz
aĩe conforme. ut sicut aĩa erat inno
cens ⁊ tñ poterat peccare. sic corpus
eẽt ĩpassibile ut tñ posset mortali
tatẽ incurrere. et ideo poterat mori et
nõ mori. Poterat hẽre sufficienciã ⁊
indigenciã. poterat obtemperare ⁊ re
bellare. et hoc fuit racõe nature de
fectiue ex nichilo create. nõ p gliam cõ
firmate. ¶ Fuit tñ corpus eius
ita conditũ ut in eo nulla eẽt rebel
lionis pugna. nulla prauitas libidĩs.
nulla ĩminucio vigoris. nulla cor
rupcio mortis. ¶ Hec autẽ ĩmor
talitas ade pncipalit[r] fuit ab aĩa si
cut ab influente. ⁊ corpis equali cõ
posicõe sicut a disponente. ⁊ regim
ne vo diuine prudencie sicut ab intus
cõseruante. et extius pegẽte. ¶ Fac
tus ẽ itaqz homo absqz oĩ culpa ⁊ mi
seria. nec ad culpã hũit fomitis in
citamentũ. ¶ Insup datũ est ei q[d]
duplex adiutoriũ. ¶ Primũ ẽ ad
recte volendũ. quod est consciencia.
¶ Scđm ad murmurandũ contra
malũ. ⁊ stimulandũ ad bonũ. qđ est
sinderesis. ¶ Terciũ fuit sciencia
intellcm̃ illuminãs ad cognoscendũ
seipm̃. deũ suũ. mundũ istũ. qui fcūs
fuiat pter ipm̃. ¶ Quartũ fuit
caritas accendẽs affectũ ad diligẽdũ
deũ sup oĩa. et pximũ sicut seipm̃.
¶ Prima duo ptinẽt ad pfeccionem
naturaliũ. ⁊ alia duo ad pfeccionẽ gra
tuitoꝝ. Quoꝝ vnũ fuit grẽ gratis
date. s. sciã. reliquũ grẽ gratũ facien
tis. s. caritas. ¶ Et accepit homo
triplicẽ oclm̃. s. carnis. quo videret
mũdũ. Item racõis. quo vidẽt animũ.
Itẽ contẽplacõis. quo videret deũ. Et
sic oclõ carnis videt hõ que sũt extra se.
oculo racõis que sũt intra se. oculo
contẽplacõis que sũt sup se. ¶ Et no
ticiã eciã hũit dei. cui[us] psenciã quadã
inferiori aspectiõe contẽplabat[r]. Non
tñ ita excellent[r] sicut in patria. nec ita
in enigmate ut modo ĩ via. ¶ Res
eciã factas nouit. qz nõia oĩbz aĩan
tibz imposuit. ¶ Et noticiã quoqz
sui hũit. qz qualis factus erat sciuit.
et qđ agẽ vel cauere deberet ĩtellexit.
¶ Fuit quoqz sine penalitatibus.
qz nec esuriuit nec sitiuit. Itẽ frig[us]

uel estus. labor aut infirmitas eum nõ
lesit. nec mortẽ expectauit. qr viues
erat ad gl'iam transferendus. veste
bz non eguisset. et nudus verecundiã
non sensisset. Natura in eo quo ad
deformitatẽ mēbrorũ non errasset.
Conceptus fuisset sine pudore. et par
tus sine dolore. Motus mēbrorũ subiec
ti fuisset voluntati. De preceptis
sibi datis. 63.

F actũ adam d's in padi
sũ transtulit. et ibi de costa
dormientis euam sibi sociã formauit.
¶ Non aũt non fecit de capite ne viro
dñaretur. nec de pede viri ne contem
neretur. sed de latere ut amoris vincl'm
pararetur. ¶ Duplex bonũ illis
d's parauit. vnũ tẽporale. aliud etnũ.
Primũ dedit. scđm pmisit. Ideo duplex
pceptũ primus homo hũit. vnũ natu
re ad custodiendũ bonũ datũ. aliud dis
cipline ad pmerendũ bonũ pmissũ.
Et hoc non poterat mereri meli' q̃m
p mera obedienciã. que tunc mera est
qñ pceptũ ex se solo obligat et non ex
alia causa. Et tale dicitur pceptũ
discipline. qr per ipm discitur q̃nta
sit vtus obediencie. vnũ et pceptum
discipline dicit'. qr vitare lignũ sciẽ
non suadebat natura. sed disciplina.
¶ Pceptũ vo nature duplex fuit.
vnũ de cõseruacõe indiuidui. ut ibi.
De oĩ ligno quod est in padiso come

de. Inter que fuit in medio padisi spe
cialit' nominatũ lignũ vite. sic dictũ ab
effcũ. qr corpa primorũ pentũ debebat
continue vegetare. ¶ Aliud fuit
pceptũ nature p cõseruacõe speciei.
ut illud. Crescite et multiplicamini &c.
¶ Circa pceptũ discipline. nota qđ
aliqđ phibetur. qr malũ. Exodus.
Non furtũ facies. ¶ Aliqđ qr occasio
mali. Math. duo non iurare. Sic pla
tus multa phibere potest que tñ nõ
sunt expssa in sua reg'la. ¶ Aliqđ
ppt' pbacionẽ obediencie. et tale fuit
pceptũ de ligno vetito. De paradi
so. 64.

H omo pdcis
fultus auxilijs accepit
locũ padisi terrestris
in habitacionẽ tranquillã. ¶ Fuit
autẽ locus ille ut ait Dam. excelsa
cõis vniuse pmptuariũ qui terra
excelsior positus est. et tempato ac
purissimo aere circũfulget. Plantis
semp floridis comatus est. bono odo
re plenus. nullũ qr irracionabiliũ
ibi hitat. ¶ Preterea legitur ex
Genesi. qđ a dño padisus plantat'.
fonte qui diuiditur in quattuor ca
pita irrigat'. ligno vite ac sciencie
decorat'. p cherubin et flammeũ gla
diũ custoditur. ¶ Nota insup
qđ nulle ibi sunt tẽpestates. Due
quoqz ibi sunt hyemes et due estates.
et bis fructificant ibi arbores. ¶ Ite

in vtroque solsticio habent yemem. et in v
troque equinoctio habent estatem. Huius
autem racio est. quia paradisus sub cir
culo equinocciali situs est. Item semper
habent equinoctium. De casu primi hominis. ch.

Inuidens ergo diabo
lus felicitati primi hominis.
in specie serpentis ipsam
mulierem tanquam fragiliorem temptan
dam aggreditur. Quam cum respon
sione dubitantem cerneret. forcius ei insti
tit. et vincens illam et virum illa medi
ante deiecit. ¶ Processit ergo sic. Primo
s. querendo. Cur precepit vobis deus.
Secundo asserendo. Nequaquam inquit
moriemini. Tercio promittendo. Eri
tis sicut dij. scientes bonum et malum.
¶ Processus iste fuit maxime versucie.
quia processit experiendo. impellendo et alli
ciendo. ¶ Experienciam enim accepit
in interrogacione. Impulit in assercione.
Allexit in promissione. ¶ Allexit
vero diabolus mulierem per triplex appeti
bile. s. per scienciam que est appetibilis ra
cioni. Per excellenciam ad modum dei que
est appetibilis irascibili. Per suauita
tem ligni que est appetibilis concupisci
bili. ¶ Igitur vir peccauit quia lig
num vetitum gustauit. Et inde et penam
accepit. ut in sudore suo pane vesceretur.
¶ Mulier autem in duobus peccauit.
Nam superbiuit. et vetitum comedit.
Et ideo et duplicem maledictionem sustinet.

Scilicet. sub potestate viri eris. et hoc
propter primum. Item. in dolore paries.
propter secundum. s. peccatum. ¶ Diabolus
vero in serpente inuidit. mentitus est. et
decepit. Et ideo propter primum dictum est ei.
Super pectus tuum gradieris. Sed propter
secundum. dictum est ei. (Terram comedes. propter tercium dictum est ei.) Ipsa conteret caput
tuum. ¶ Si scire volueris quis eorum plus
peccauit. s. vir vel mulier. Notandum
quod quo ad aliqua plus peccauit mu
lier. et quantum ad alia. ipse vir. Nam
mulier plus peccauit quo ad peiorem
finis intencionem. Voluit enim fieri si
cut deus. Sed vir intendebat non con
tristare delicias suas. ¶ Item
peccauit mulier in plures. quia in deum.
in se et in proximum. ¶ Item mulier
dampnosius. quia plures malediciones
accepit. ¶ Vir autem plus peccauit
quantum ad originem. quia ex certa sciencia.
¶ Item vir peccauit maiori ingratitudine.
¶ Querunt quoque multi cur deus hominem
fecit qui peccare posset. Sed ad hoc
plurime assignantur raciones. ¶ Pri
ma est ut ostendatur dei potencia. qui
solus inuertibilis est. Omnis autem crea
tura mutabilis. ¶ Secunda racio est
ut declaretur dei sapiencia. qua ex malo
scit elicere bonum. Quod non potuit fieri
nisi deus fecisset creaturam vertibilem in
malum. ¶ Tercia. ut manifestetur
dei clemencia. qua xpc per mortem suam
hominem perditum liberauit. ¶ Quarta

ut ostendatur dei iusticia. qua non solum reddit iustis premia. sed et malis supplicia. ¶ Quinta. ut non sit homo peioris condicionis quam alie creature. quas omnes sic deus amministrat. ut eas agere proprijs motibus sinat. unde et hominem arbitrio proprio relinquere debuit. ¶ Sexta est laus humana. Laus enim iusti viri. quod potuit transgredi et non est transgressus. ¶ Septima est decor vniuersi. Quia opposita iuxta se posita magis elucescunt. Ita mali bonos commendant ad inuicem comparati. ¶ Octaua racio est. quia boni excitantur et probantur per malos. ¶ Adam et eua post peccatum expulsi sunt de paradiso sicut lucifer de celo. et in hac valle miserie habitantes facti sunt mortales. Nam sicut in celo est non posse mori. sic in terra non posse non mori. et in inferno semper mori. ¶ Ex his patet quod primus status hominis fuit innocencie. Secundus gracie. Tercius culpe. Quartus penitencie. Quintus glorie. ¶ Quoniam enim inordinate erexit se supra se. cecidit miserabiliter infra se. a statu innocencie et gracie in statum culpe et miserie. ¶ Item quia factus est inobediens suo superiori. iusto dei iudicio factum est ut fieret ei inobediens suum inferius et maxime circa membra virtuti generatiue deseruiencia.

De ordine temptacionis in nobis. 66.

Ordo temptacionis qui fuit in primis parentibus. eciam in nobis completur. Nam sicut ibi serpens suggessit. mulier delectata est. vir comedit. sic in nobis. secundum Greg. diabolus gerit serpentis officium. sensualitas vero mulieris. et racio viri tenet locum pro consensu. Vel dicas secundum Aug. quod suggestio serpentis est primus motus ex fomite. Comestio vero mulieris est delectacio cogitacionis pro inferiore parte racionis. Sed comestio viri est consensus superioris partis racionis. ¶ Per hec tria. s. suggestionem. delectacionem. et consensum. homo in temptacione ducitur. Quia temptacio per suggestionem inchoatur. sed per delectacionem progreditur. per consensum autem consummatur. ¶ Sunt autem et alia tria per que quis in temptacione detinetur. s. opus prauum. et consuetudo. et desperacio. ¶ Sciendum quod temptacio est triplex. Prima est a diabolo. ut per modum suggestionis. vel per modum afflictionis. ¶ Secunda a mundo. qui vanitate ac voluptate allicit. vel persecucione frangit. ¶ Tercia est carnis que per superfluitatem ac fomitem ad peccatum impellit. Quibus et racio consenciens. peccatum perficit. ¶ Due temptacionis species prime. s. diabolica et mundi. sunt extra nos et non habent peccatum. unde Aug. Temptacio non est peccatum. sed materia exercende virtutis. ¶ Tercius modus temptandi est intra nos. et est peccatum

veniale quando primus motus tantum est. sed mortale si consensus advenerit. ¶ Contra predictos temptatores dedit nobis deus tria remedia. ¶ Quia contra diabolos habemus spiritus angelicos. qui ad bonum nos stimulant. et contra insultus diaboli defendunt. ¶ Item contra mundum habemus exempla sanctorum. quos nec alliciebant mundi blandimenta. nec terrebant supplicia. ¶ Item contra carnem habemus bona naturalia. scilicet sinderesim et vim irascibilem. Habemus et gratuita. scilicet caritatem. temperanciam. et huiusmodi. quibus carnis vicia mortificamus. ¶ Est autem differencia temptacionis que est a diabolo et a carne. ¶ Temptaciones enim que sunt a diabolo sepe oriuntur preter racionem. ut nuper saciatus paciatur famem. et post longam dormicionem sompno pergravetur. ¶ Temptaciones vero que oriuntur a carne. frequenter surgunt propter necessitatem. sed interdum crescunt in superfluitatem. ut si cibus immoderate appetitur post ieiunium. vel in comedendo mensura et modus non tenetur. ¶ Temptacio multiplex est. ¶ Quedam examinacionis. et hec est ab homine. ¶ Quedam probacionis. et hec est a deo. secundum quod deus temptavit abraham. ¶ Quedam precipitacionis. et hec est a diabolo. secundum quod diabolus temptavit primos parentes. ¶ Quedam delectacionis. et hec est a carne. ¶ Quedam consensus. et hec est racionis. ¶ Temptacionum .iiij. sunt species.

¶ Prima est aspera. hec fit de laboribus inconsuetis in principio conversionis. ¶ Secunda est vana. et oritur de prosperitatibus spiritualibus. ut cum quis de virtutum successibus gloriatur. ¶ Tercia est dubia ut quando quis ambigit quid certum de aliquo re tenere debeat. Unde accidit quod segnior quis ad bonum redditur. quando id quod agit bonum esse dubitatur. et promptior fit ad malum. quando malum esse nescitur. ¶ Quarta est fraudulenta. ut quando diabolus se in angelum lucis transfigurat. sub specie. scilicet virtutum inducens vicium. Hoc fit quando suadendo honestatem inducit superbiam. vel suadendo discretum obsequium inducit nimium carnis comodum. vel suadendo iustum iudicium inducit crudelitatem. vel suadendo misericordiam inducit remissionem et necligenciam. vel suadendo largitatem inducit prodigalitatem. et sic de aliis. In talibus autem periculosissimum est periculum non videre. ¶ Primam appellat psalmista timorem nocturnum. Per noctem enim adversitas designatur. ¶ Secundam appellat sagittam volantem in die. Per diem prosperitas designatur. ¶ Terciam appellat negocium perambulans in tenebris. Et hoc propter dubium perplexitatis. ¶ Quartam vocat demonem meridianum. Unde dicit. non timebis a timore nocturno. et sagitta volante in die. et negocio et cetera. ¶ De his .iiij. generibus temptacionum idem ait. Super aspidem. quo ad primum.

Et basiliscū ambulabis. quo ad scdm.
Et cōculcabis leonem. quo ad terciū.
Et draconē. quo ad q̄rtū. Preter
p̄dcās diabolicas decepcōes. non sunt
eciam licita facienda in quinqȝ casibus.
Primus. si diabolus ipse suadet bo
nū aliqd. non est faciendū. ne videa
m̄ eius consilijs assentire. vñ xpc
ipso suadente noluit panē de lapidibȝ
face. quod tñ opus bonum fuisset.
Scds. si aliqd bonū ꝑponat cont̄
legem dei. non est faciendū. vnde ma
chabei nolebant comedē carnes quas
tempe necitatis comedere licuisset.
Tercius. qñ bonū fit cū scandalo
alioꝝ. Corinth. Peccantes ī fres ꝛc̄.
et loquit̄ de ydolotito. Quartus
est. qñ bonū fit ꝑpter ostencionē. Job
Si osculatus sū manū meā. Quin
tus cū impedit obediencia supioris.
qꝛ licet ꝑpter mandatū p̄lati nūqm̄
malū debeat fieri. potest tñ bonum
aliqu ꝑpter obedienciam intermitti.
Remedia cont̄ tēptacōes sunt me
moria passionis dn̄ice. mortificacō car
nis. vtile exerciciū. declinacio ocasi
onū. conculcacio p̄ncipij tēptacionū.

Explicit liber scds.

Incipit liber tcius de pctis.
De malo in genē. Capitulū. 1.

Malū triplex est. videlt culpe. pene. ꝛ dampni. Quod oppo
nitur triplici bono. s. ho
nesto. delectabili. ꝛ vtili. Nam culpe
opponitur honestū. pene opponit̄ delec
tabile. dampno opponit̄ vtile. Ma
lū est vtile multis modis. Primo
ꝑ suā ordinacionē. qꝛ ꝑ vilificacionē
ponit̄ in loco inferiori in vniūsitate rez.
vñ bene ordinatur. Sicut ꝛ ordinate
ponitur diabolus in inferno.
ꝛ fur in patibulo. Secundo
modo est vtile ꝑ suam coactionem.
Amaritudo eīn conscīe cogit hoīem
recedere a pcō. Jeremie. Arguet te
malicia tua. ꝛ auersio tua in te. Jtem.
Vide qm̄ malū ꝛ amarū est dereli
quisse dn̄m deum tuum. Tercio vtile
est ꝑ ipsius mali cōsideracionē. Ex eo
eīn qd hō malū videt. naturalit̄ horret.
Quia sicut homo naturalit̄ bonū appe
tit. ita naturalit̄ malū horret ꝛ fugit.

De pcī diffinicōe. 2.

Post malū in genē. sequit̄ de malo culpe in specie.
Diffinitur autē pcīn multis modis.
Primo sic ab augustīo. Pcīn ē vo
luntas retinendi uel consequēdi quod
iusticia vetat. Scdo sic ab aug̊.

Pccm est dictu. uel factu. uel concupitu.
contra legem dei. ¶ Tercio sic ab ambro
sio. ¶ Peccatum est preuaricacio le
gis diuine et celestium inobediencia man
datorum. ¶ Quarto sic ab augustino. Peccatum
est spreto incommutabili bono rebus muta
bilibus adherere. ¶ Diffinicio prima
datur secundum causam efficientem. ¶ Secunda
secundum causam materialem. ¶ Tercia se
cundum causam formalem. ¶ Quarta
secundum causam finalem. ¶ In quarta diffi
nicione notatur quod in peccato duo sunt. scilicet auer
sio a creatore. et conuersio ad creaturam.
Quorum primum est quasi formale. secundum quasi
materiale. Et in actione non est peccatum ra
cione conuersionis ad creaturam si non sic
tatur in creatura. sed in racione auersionis
in qua est deformitas et corrupcio. ¶ Quod
autem racione conuersionis non sit principa
liter patet. Quia potest fieri venialiter quando
ut quando in creatura quis delectatur plus debito.
sed tamen citra deum. ¶ Quandoque eciam potest
quis delectari in creatura sine omni peccato. ut
cum delectacio naturalis est tantum. secundum quod
visus delectatur in viridi. gustus in dulci.
et sic de alijs. ¶ Quandoque potest in crea
tura quis delectari meritorie. quando scilicet ad
deum refertur. Unde psalmista. Delectasti me domine
in factura tua. Sed tunc sumitur delecta
cio pro operacione. non pro passione. Quid sit
peccatum secundum rem. 3.
Tenendum est de peccato quod non
est substancia aut res aliqua

sed defectus et corruptela. Et dicitur peccatum
nichil propter tria. ¶ Primo propter de
fectum. quia peccatum non est aliqua res natu
ralis. sed corrupcio boni. ¶ Secundo propter
effectum. quia peccatum adnichilat hominem et defi
cere facit a vero esse. ¶ Tercio propter
despectum. quia vilem facit hominem et indig
num premiis. ¶ Circa predicta tamen sciendum
quod aliud est peccati actus. aliud habitus. ali
ud macula. ¶ Peccati actus aliquid est.
sed quando amplius non fit desinit esse. eciam
sine gracia. ¶ Sed peccati habitus qui re al'. adueniente gra.
linquitur ex malis actibus eciam aliquid est.
et remanet interdum eciam cessantibus acti
bus et post infusam graciam ac peccati remis
sionem. ¶ Peccati vero macula secundum rem
nichil est. et tamen deformat animam. non per
modum posicionis. sed priuacionis. Sicut trun
cacio membri deformat totum corpus et
maculat. ¶ Dicit enim augustinus. quod sicut
abstinencia nulla est substancia. et tamen
ex ea corpus languet. ita peccatum non est
aliqua substancia. eo tamen natura anime cor
rumpitur semper quousque eciam deleatur per
graciam. ¶ Item notandum quod peccatum
quandoque transit actu et remanet reatu si
cut patet in peccato originali post bap
tismum. ¶ Quandoque transit actu simul et
reatu. sicut peccatum actuale post peniten
ciam perfectam. ¶ Quandoque remanet
actu et reatu. sicut peccatum origi
nale ante baptismum.
Quid sit peccatum secundum nomen. 4.

Peccatū hēt multa nōīa.
¶ Nā vocatur enī ma
cula. et hoc qūn ymagi
nē dei maculat siue deformat. ¶ Itē
reatus. qūn ad penā eternam obligat.
¶ Item pollucio. et hoc qūtū ad con
tagionē contractā ex terena delectacōe.
¶ Item vocatur pena. et hoc in qūtū
respicit pcīm pmi hōis in quo natura
nrā sunt corrupta. ¶ Item vocatur
delictū. et hoc scdm qd est recessus a
dignitate grē habite. ¶ Itē vocatur
culpa. et hoc put respicit penam.
¶ Item vocatur offensa. et hoc ꝙ contr
deū est. ¶ Item vocatur pūaricacō.
et hoc in qūtū mandatū dei respicit.
¶ Nā vocatur viciū .i. defectus bonoꝝ
naturaliū. ¶ Nā vocatur pcīm put
est conūsio ad bonū cōmutabile. ¶ Itē
vocatur scelus. ppter iniuriā dei mag
nam. ¶ Item vocatur nephas. put
est illicitū psone ppetrantī. ¶ Item
vocatur crimen. put est dignū accusa
cōe et pena. De pcī origine. h.

Quamuis pcīm sit con
trariū ipsi bono. non
tū hēt esse nisi in bono.
nec ortū trahit nisi a bono. Quod q
dem bonū est liberū arbitriū ac volū
tas. a qua pcīm est sicut a pmo origīe.
et in qua sicut in ppo subiecto. ¶ Vo
luntas igit est causa pcī. causa dico
nō efficiens sed deficiens. Voluntas

enī scdm qd hēt respectū ad suū pncipi
um a quo est .s. ad deū non est nata nī
elicē bonū ex se. Sed scdm qd hēt re
spectū ad pncipiū ex quo est. qd est ni
chil. cū ipsa voluntas sit ex nichilo. te
dit ad defectū. ¶ Si enī scire velim9
vñ sit malū culpe materialiter. dicimus
qd ex nichilo. ¶ Si vo velim9 scire
vñ sit formalit. dicim9 qd ex absencia
debiti boni .s. spēi. modi. et ordīs. ¶ Sed
si velim9 scire vñ sit originalit. dicim9
qd a voluntate siue libero arbitrio.
¶ De pgressu pcī. Nō qd pcīm inici
atur in cogitacōe. pcedit et crescit in delec
tacōe. pficitur in consensu. ¶ Circa
pgressū pcī sciendū qd quedam antece
dūt ipm pcīm. quedā secunt. quedam
circūstant pcīm. ¶ Antecedūt aliq
ex pte aūsionis. aliqua ex pte cōūsionis.
¶ Ex pte aūsionis antecedūt ista. con
temptus. omissio. ingratitudo. inobediencia.
pūaricacio. ¶ Illa vo que pcīm an
tecedūt ex pte conūsionis sūt hec. cogita
cio. libido. cōcupiscencia. delectacio. p
ūsa intencio. consensus. ¶ Alia sūt
que pcīm secunt. sicut est macula .i.
deformacio ymaginis dei. et reatus .i. ob
ligacio ad penā eternam. ¶ Sunt ad
huc alia que pcīm concomitant. ut sūt
pctōꝝ circūstancie que pcīm aggrauant
vel minuūt. que notant p hunc [illegible]
¶ Quis. quid. vbi. p quos [illegible]
cur. quomodo. qūdo. ¶ Alcio [illegible]

uatur etiam illa que est de genere bonorum
quandoque in principio. quandoque in medio. quandoque in
fine. et hoc per malam intencionem. uel nec
ligenciam. uel vanam gloriam. ¶ Item
peccatum dicitur maius altero multis modis.
Scilicet causalitate. ut peccatum luciferi. vel
generalitate ut peccatum ade. vel deformitate
ut peccatum iude. vel difficultate remitten
di. sicut peccatum in spiritum sanctum. vel periculo
sicut peccatum ignorancie. vel inseparabili
tate sicut peccatum cupiditatis. vel pluritate
ut peccatum carnis. vel offensionis ut pec
catum ydolatrie. vel expugnandi diffi
cultate ut peccatum superbie. vel mentis ce
citate ut ira. ¶ Circa peccati gra
uitatem. nota quod nichil est peccatum viro per
fecto quod non sit peccatum viro imperfecto. nisi
in his que vovit. Nam perfectio non
mutat genus peccati. sed quantitatem auget.

De divisione peccati. 6.

Divisio peccatorum multiplex
est. ¶ Alia est enim
secundum causam efficientem secundum se. ut hic.
Peccatum. aliud est ex impotencia. aliud ex ignorancia. aliud ex
malicia. ¶ Alia sumitur secundum cau
sam efficientem racione annexi. secundum quam
sumitur hec divisio. Peccatum aliud est a
more male accendente. aliud ex timore
male humiliante. Hoc est dicere. quod homo
vult pocius malum committere. quam ama
to carere. aut malum pene quam timet
incurrere. ¶ Sumuntur etiam
peccatorum divisiones secundum causam materialem.
Circa quam primo sumitur hec divisio.
¶ Peccatum. aliud cordis. aliud oris. ali
ud operis. ¶ Item hec. Peccatum. aliud
cogitacionis. aliud locucionis. aliud opera
cionis. ¶ Secundo modo sumitur hec. Pec
catum. aliud est in deum. aliud in seipsum.
aliud in proximum. ¶ Peccatum in deum
dividitur sic. Peccatum. aliud est in patrem.
aliud est in filium. aliud est in filium.
aliud in spiritum sanctum. ¶ Aliis tribus
modis peccatur in deum. scilicet per infidelitatem
male de deo senciendo. Item blasphemando.
Item sacramenta indigne tractando.
¶ Alio modo peccat quis in deum. scilicet ipsum
temptando. et hoc fit tripliciter. Quia
quandoque temptat quis dei potenciam. ut cum
signa petit. Quandoque dei iusticiam. ut cum
per candens ferrum. vel per duellum. vel per
silia iusticiam querit. Quandoque dei mise
ricordiam. ut cum quis bonitatem dei ex
aminans committit se stultis periculis.
¶ Item in seipsum similiter peccat quis
tribus modis. videlicet. necessaria subtrahendo
sibi. Item superflua ministrando. Item
ultra vires quippiam aggrediendo.
¶ In proximum etiam peccat quis tripli
citer. scilicet proximo sua auferendo. Item sua
sibi in necessitate non communicando. Item
malo exemplo ipsum in peccatum trahendo.
¶ Sumuntur ergo divisiones peccatorum
secundum causam formalem. et hoc tribus mo — alias peccata
dis. quia secundum qualitatem. vel secundum quan
titatem. vel secundum relacionem. ¶ Secundum

qualitatem sumitur hec diuisio. Peccatum aliud est commissi. aliud delicti. Quorum primum est preuaricacio preceptorum negatiuorum. Secundum est preceptorum affirmatiuorum. Item predictum peccatum duplex peccatum est contra duas partes iusticie. que sunt declinare a malo. et facere bonum. ¶ Item alia diuisio sumitur secundum qualitatem. Scilicet. peccatorum quedam sunt carnalia. quedam spiritualia. Sed carnalia maioris sunt infamie. spiritualia vero maioris culpe.

¶ Secundum quantitatem sumitur hec diuisio. Peccatorum aliud mortale. aliud veniale. Quorum primum dicitur peruersio. secundum vero deordinacio. ¶ Omne mortale peccatum est auersio totalis ab incommutabili bono. et conuersio totalis ad bonum commutabile.

¶ Sed peccatum veniale est amor voluptatis in creatura. citra deum tamen. ¶ Secundum relacionem sumitur hec diuisio.

¶ Peccatorum aliud actuale. aliud originale.

¶ Ultimo sumuntur diuisiones secundum causam finalem. et hoc dupliciter. Quia uel secundum ipsum appetibile. uel secundum actum hominis appetentis. Secundum ipsum appetibile sumitur hec diuisio. Omne quod est in mundo aut est concupiscencia carnis. aut concupiscencia oculorum. aut superbia vite. Quorum primum est appetitus deliciarum. Secundum appetitus diuiciarum. Tercium est appetitus honorum. ¶ Secundum actum hominis appetentis diuiditur peccatum in septem vicia capitalia. scilicet. Superbiam. inuidiam. iram. accidiam. auariciam. Gulam. luxuriam. ¶ Nota quod quinque sunt genera operum. Nam quedam sunt mala in se. ut illa que secundum suam naturam sunt mala. possunt tamen per aliquam circumstanciam fieri bona. sicut homicidium.

¶ Quedam sunt mala secundum se. ut illa que per nullam circumstanciam possunt fieri bona. sicut est odire deum. fornicari et huiusmodi.

¶ Quedam sunt bona ex se. ut que sunt bona ex genere. et tamen possunt fieri mala ex circumstancia. sicut est dare elemosinam.

¶ Quedam sunt bona secundum se. ut que per nullam circumstanciam possunt fieri mala. sicut est diligere deum ex caritate. ¶ Quedam sunt indifferencia. ut que nec bona nec mala sunt. possunt tamen bona uel mala fieri. sicut est mouere pedem sine deliberacione. uel comedere quicquid.

De effectu peccati. i.

Multa mala facit peccatum homini. et ante mortem. et in morte. et post mortem. ¶ Ante mortem peccatum hec operatur. Naturalia vulnerat. ut significatur in illo qui incidit in latrones. Quia intellectus obscuratur in cognicione veri. et affectus tepescit in operacione boni. ¶ Gratuitis spoliat. Treni. Dispersi sunt lapides sanctuarii. et cetera. ¶ Ne autem aliquod bonum pereat. illa bona opera que quis peccando mortificat. aliis saluandis tribuuntur. Sicut quando corporali morte quis moritur. heres et propinqui eius in bonis succedunt.

¶ Aliam maculat. Treni. Denigrata

est super carbones facies eorum ꝛc. ¶ Ad
penam eternam obligat. Gen. Quacumque
die comederis ex eo ꝛc. ¶ Conscienciam
amaricat. Jerem. vide quam malum et
amarum sit dereliquisse deum ꝛc. ¶ In
durat. Proverbiorum. Peccator dum in profundum
peccatorum venit contempnit. ¶ Insensi
bile reddit. Gen. videbatur eis quasi
ludens loqui. Simile habes in cane sub
mergendo. qui non sentit in collo lapidem
donec in aqua extra navem proiciatur.
¶ Aliam occidit. quia vera vita .i. deo
privat. Regum. Saul irruit in gladium
suum. ¶ Sed nota quod peccatum veniale
disponit ad mortem. mortale vero infert
mortem. sed obstinacio detinet in morte.
¶ Ad alia peccata trahit. Greg. Peccatum
quod per penitenciam non diluitur, mox suo
pondere ad aliud trahit. Exemplum
habes in caym. qui egressus .s. a gracia
occidit fratrem. Eodem modo in figura.
egressus corvus de archa interceptus
est aquis. Et dina egressa ut videret ꝛc.
virginitatem amisit. Et judas egressus
xpm tradidit. Et post adulterium david
secutus est homicidium. et sic patet quod
peccatum pena est peccati. ¶ Peccatum enim quod
in se culpa dicitur. precedentis peccati pena
est. Et ita dicitur culpa et pena. Sed culpa
dicitur racione accionis. pena vero passionis.
Quia culpa est quod facimus. pena vero quod
patimur. Licet igitur omnis culpa sit a nobis
non tamen omnis pena est a nobis. Immo quedam

dam est a nobis acta. quedam a deo inflic
ta. quedam a primis contracta parentibus.
Et quia enim qui facit quod non debet iustum
est pati quod debet. ideo omnis pena iusta est
et a divina providencia. ¶ Quod autem
unum peccatum nascatur ab altero sic apparet.
Superbus quia vult omnes precellere dolet si ali
quis ei equatur. et sic ex ea nascitur invidia.
Invidus quia de facili irascitur ei cui invidet.
ideo ex ea nascitur ira. Sed ira cum per se
vindicare non potest. tristatur. ideo ex ira
nascitur accidia. Accidia querens sola
cium. facit avarum. Avaricia autem quia in
temporalibus abundat. potest magis exer
cere gulam. Gula vero propter ventris re
plecionem. de facili spumat in libidinem.
et ita generat luxuriam. ¶ Bona que
fuit infructuosa reddit. et quantum ad me
ritum et quantum ad premium. Sicut ramus pre
cisus ab arbore non profert fructum. sed a
rescit et habilitatur ad incendium. De
talibus deut. dicitur. Maledictus eris ingre
diens et egrediens .s. ecclesiam materialem
ad orandum. quia talium oracio non est me
ritoria. Immo dicit Aug. quod si tales
signant se cruce. includunt in se pocius
diabolum quam excludunt. quia in eis per effectum
habitat. ¶ Ex homine infernum facit.
Quia in peccatore est ignis avaricie. fe
tor luxurie. tenebre ignorancie. vermis
consciencie. sitis concupiscencie. demones per
effectum et huiusmodi. ¶ Vacuum tandem
hominem relinquit. Gen. Terra erat in

aius ⁊ vacua. Et merito. qꝛ mundo
adherentes sugũt vbera arencia. eo
qđ relinquũt fontem vite ⁊ venã aquaꝝ
viuenciũ. ⁊ ex paludibꝫ turbidis se saci
ant. ¶ Fallendo decipit. sicut lignũ
putridũ de nocte lucens. ⁊ sicut esca in
hamo piscem decipit. ¶ Stultum
hoīem demõstrat. Quia peccando q̃s
oppⁱmendo sibi omnis inponit. et ligna sup
dorsũ cremanda colligit. et illi seruit q̃
p seruicio illũ torquebit. Aug⁹. Stultũ
est in tali statu viuẽ. in quo quis nõ au
det mori. ¶ Sequitur qđ pc̃m in
morte grauat hoīem. Quia in morte
ꝓuatur homo solacio visibiliũ que di
lexit. s. cibo. potu. amicis. rebus. liuīne.
requie. ꝓpo ꝓuatur corpe. quod nũq̃m
in tali forma recipiet. Immo vellet
hẽre sicut q̃ꝫ p dimidia pte corrosum
est a vmibꝫ. Quia stupebit pc̃orus aĩa
qñ corpus resumendũ videbit. ¶ Tur
babitur pc̃or in morte qñ videbit conc̃
sum demonũ ad aĩam. parentũ ad res.
Tren̄. Omnes inimici eius apphenderũt
eam int̃ angustias. ¶ Postremo vi
dendũ est qualit̃ pc̃m ꝓuat hoīem
post morte. ¶ Confusione hẽbit ex
opũ denudacõe. ꝓpha. Reuelabo pudẽ
da tua in facie tua. ¶ Exprobracõem
xpi audiet in iudicio. Mathi. Esuri
ui. ⁊ non dedisti michi manducare. ⁊ c̃.
¶ Requie ⁊ luce ꝓuabitur. Mathei.
Ligatis manibꝫ ⁊ pedibꝫ piĩte eũ in te

bras. ⁊ c̃. Et iñ non valebit cantari iste.
Requiem eťnã dona eis dñe. ⁊ c̃. ¶ Suf
fragijs ecclie non gaudebit. Isay. Ver
mis eoꝝ non morietur. et ignis eoꝝ nõ
extinguetur. ¶ In infernũ ꝑcipitabitur.
Exemplũ de lapide molari quẽ piecit
Apoc. angls in mare dicens. Hoc impe
tu babilon mittetur in infernũ. ¶ A deo
⁊ electis ⁊ oībus bonis sepabitur. Mathei.
Ite maledicti in ignẽ eťnũ. ¶ A statu
penitendi cadet. Ierem. Transijt estas
finita est messis. ¶ Oĩs spes miscdie
ꝓscidetur. Isay. Non remanebit testa
ut portetur igniculus. s. caritatis de me
dio aut hauriatur parũ aque de fouea. s.
diuine miscdie. ¶ Sicut itaqꝫ nocet
pc̃m in pc̃o existenti. ac in pc̃o moriẽ
ti. sic quoqꝫ multipliciť nocet pc̃m ipm
deserenti ⁊ de ipso penitenti. Quia gl̃iam
ꝓme innocencie nũq̃m recupabit. Sicut
eñ corrupta de cetero v̈go non erit. ita
semel peccans nũq̃m se non peccasse gau
debit. ¶ Istud multis modis osten
ditur. Nam post sanacionẽ vulnus sep
manet cicatrix. Item qui furatur semper
fur dicitur. Item domus eius domus dis
calciati potest de certo dici. Item symon
quẽ dñs mundauit a lepra post emũda
cionẽ tñ semp vocabatur symon leprosus.
Item templũ quod reedificatũ fuit post
destruccionẽ ꝓmi nullo modo fuit silẽ p̃
ori tẽplo in pulcritudine. ¶ Ad penã
temporalẽ obligat. Vñ non exibit inde

donec reddiderit nouissimũ quadrantẽ.
¶ Item regnũ celorum non intrabit do
nec lignũ. fenũ. stipula. i. pena pctorum
tam mortaliũ quam venialiũ q i psenti solu
ta nõ sint sup ipz pctorum cremauit. ¶ Al
glia retardat. Quod figuratũ est in
absolon. qui postquam pri reconsiliatus
fuit. mansit tñ duob; annis qd faciem
eius nõ vidit. ¶ Itẽ tam diu differet
aliquis a glia. quousq; fiet sine oĩ ma
cula sicut erat in baptismo. ¶ Tem
pus amissũ et preciũ quod sibi conq
rere potuit cum precio nunquam recup
abit. Jereni. Qui vendidit ad id quod
vendidit non reuertetur. ¶ Obscurat
oclm cognicõis. Et hoc pt stercora irũ
dinũ que ipm excecauerant. ut significa
tur in tobia. et pt trabẽ que intus erat.
Aug. Oclis egris lux est odiosa. sicut
noctuis et vespilionib;. ¶ Ad hec nõ
de quodã ceco quẽ licet dñs illuminauit
non tñ statim pfecte vidit. sed vidit p
mo quasi arbores hoĩes ambulãtes.
¶ Affectũ reddit tepidũ. Sicut vul
neratus eciã sanatus claudicat. Et ar
bor motus de loco suo vtutis aliquid
amittit. Vñ dictũ est hoĩ post pctm.
Spinas et tribulos germinabit tibi.
Et dcm est serpenti. Sup pectus tuũ
gradieris. ¶ Fastidiũ boni generat.
Exodi. Alia nra nauseat sup cibo isto
leuissimo. Aug. Palato non sano.
pena est panis. qui sano est suauis.

Idem dixit de se postquam conuersus fuit.
Plus valebat malũ molitũ. quam boniũ
insolitũ. ¶ Ad bene opandũ impe
dit. Gen. Uxor loth respiciens retro
versa est in statuã salis. s. qd sterilẽ facit
terram. Idem. In dolore paries filios. s.
bonorum operũ. ¶ Ad resistendũ tẽp
tacõib; debilitat. Judicũ. Sampson
post abscisionẽ crinium amisit vires. Et
arbor lesa p securim cicius vento deicitur.
¶ Afferuorẽ minuit caritatis. Sicut e
clipsis solis diu postmodũ nocet terre.
p eo qd modico tẽpore sibi vtus radiorum
solis subtrahit. Regũ. Dauid senuerat
et cũ operiretur vestib; non calefiebat. Et
aqua calorẽ ignis vel minuit vel extin
guit. ¶ Dolorẽ et timorẽ semp de ce
tero postmodũ infligit. Dolorẽ quidem.
qr certus est de ppetrata culpa. Timorẽ
autẽ. qr incertus est de venia. Aug. Pe
nitens semp doleat. et de dolore semp gau
deat. et non semp se doluisse doleat.
¶ P pctm corrũpitur potestas liberi
arbitrii dupliciter. s. in agendo. et in susci
piendo. In agendo quidẽ. qr non potest
semp facere qd debet. uel vitare qd nocet.
In suscipiendo autẽ. qr grãm stabilem
non potest suscipe in hac vita. ¶ Itẽ
racio dupliciter corrũpitur. s. quantũ ad
discrecionẽ iudicii int bonũ et malũ. Itẽ
quantũ ad deliberacionẽ consilii. int expedi
ens et inexpediens. ¶ Item corrũpitur
affectus dupliciter. s. in ordine et in modo.

Quia nec semꝑ est ordinatus. nec seꝑ moderatus. ¶ Peccatū nocet mltis. Scilicet. ipi facienti. ps. Peccatū meum contra me est semꝑ. ¶ Hijs qui sūt in purgatorio. quos non possūt pecca tores adiuuare tam efficacit̓ sicut si esset in grā. ¶ Ipsis dampnatis. et hoc ꝑ modū cōminacōis. Quāto enī plures in inferno sūt. tanto maior horror et pena. Fallit enī in inferno illa regula. Sola ciū est miserorū consortes hēre penarū. ¶ Saluatis. et hoc ꝑ modū subtracci onis. Nam ex consorcio et societate gli ficatorū hētur gaudiū accidentale. ¶ Deniqꝫ nocet ipsis viatoribꝫ. tum ꝑ eo qd̓ acies eorū contra demones minuit̓ in illo qui peccatū ꝑpetrat. tū ꝑ eo qd̓ ali quos exemplo malo corrūpit et scanda lisat. ¶ Multa mala eueniūt hōi similiter ex eo qd̓ in peccatū a quo ꝑ peniten ciā surrexerat residiuat. ¶ Primū est qd̓ hō fit impotencior ad resurgendū. Hebr. Jmpossibile ē eos qui semel illu minati sūt. et c. ¶ Secūdū est qd̓ via nō fortificatur ad impugnādū. Augꝰ. de se loquit̓. Plus inquit valebat ma lū volitū. qm̄ bonū nolitū. ¶ Ter ciū est qd̓ culpa fit difficilior ad remitte dū. Jeremi. O qm̄ vilis facta es nimis iterans vias tuas. Vnū dicitur qd̓ vul nus iteratū tardi˜ sanatur. ¶ Quartū est qd̓ d̓s fit difficilior ad placandum. Regū. De semey. qui ad p̄mā peticionē

inuenit misericordiam. eo tū pacto qd̓ staret in ierlm. Sed qm̄ secūdario p̄cessit. sine vlla misericordia est occisus. ¶ Quintū est qd̓ diabolus est difficilior ad expel lendū. Luce. Tūc assumit septē spūs nequiores se. et inhitāt ibi. et cetera. ¶ Sequit̓ de corrupcōe speci. modi. et ordinis. ¶ Vnū nota. bonitas na turaliū comparata ad aīam quia speci osam facit. dr̓ spēs. ¶ Sed cōpata ad opus quod modificat. dr̓ modus. ¶ Comparata vo ad finē. s. ad deū ad quē ordinat̓. dr̓ ordo. ¶ Alio modo dicitur corrupcio speci dissilitudo aīe ad deū. Nam spēs aīe silitudo dei est. ¶ Corrupcio vo modi est diminucio extencōis vtualis siue infirmacio po tencie. que est ex hoc qd̓ anima non sustentat̓ cibo spūali gustando qm̄ su auis est dn̄s. ¶ Corrupcio autem ordinis est in aīa. cū aspectus et affcūs deorsū est ad creaturas ext̓ sitū natu ralē. Cū enī hec sūt quasi caput aīe. sursū sunt ad deū in naturali situ et ordine. Alioqm̄ hō erit quasi euersus. ¶ Aliter est p̄uacio speci deformitas siue carencia debite rectitudis ac volūtatis. Rectitudo autē volūtatis est ut non de clinet a suis extremis. s. a deo p̄ncipio et a deo fine. ut videlꝫ que hēt oīa a deo p̄ncipio. referat eciā oīa ad deū finem. Cū enī sibi q̄s quod hēt attribuit. aut ponit aliū finē qm̄ deū. curuus est.

Al'. p̄cauit.

¶ Item priuacio modi est excessus
proprie voluntatis a deo. et conuersio ipsius
ad creaturam. ¶ Item aliter creatura
racionalis a summo bono est secundum tri
plicis cause similitudinem. s. efficientis cau
se. formalis. et finalis. et ideo nata est
agere opera sua a deo. et secundum deum. et propter
deum. et secundum modum. speciem. et ordinem
sibi insitum. Sed quia eadem raciona
lis creatura de nichilo facta fuit. potu
it deficere in suis accionibus. ut s. operaciones
sue non essent a deo. ac per hoc non secundum
deum. nec propter deum. Hoc autem est peccatum
ipsius speciei. modi. et ordinis. corruptiuum.

De peccato originali secundum rem. 8.

Expedito de peccato in genere.
dicendum est de peccato in specie.
et primo de peccato originali.
et post hoc de peccato actuali. ¶ Licet
igitur anima non sit ex traduce. tamen origi
nalis culpa transit ab anima ade ad animas
posterorum mediante carne per concupiscen
ciam generata. ita quod sicut ab anima pec
cante infecta fuit caro ade et prima ef
fecta ad libidinem. ita seminata secum
trahens infectionem viciat animam. Ex
quo patet quod peccatum originale est in car
ne et in anima. Sed in carne materialiter
et originaliter. In anima vero formaliter. et
tanquam in suo subiecto. ¶ Sola e
nim anima est susceptibilis virtutis et vicij.
Et tamen sicut dictum est ex coniunccione ipsius
ad corpus corruptum contrahit illud
vicium. sicut quando cadit quis in lutum fe
datur et maculatur. ¶ Talis autem
infeccio anime non tantum est pena. sed eciam
culpa. Ipsa vero culpa que macula est
deletur in baptismo. Pena autem que
fomes appellatur siue peccandi pronitas
remanet post baptismum. Sic enim cura
tur in baptismo culpa quantum ad reatum
dampnacionis eterne quod tamen remanet ipsa pe
na quantum ad actum et motum concupiscencie
cum qua oportet nos quamdiu viuimus pug
nare. ¶ Non extinguitur concupiscen
cia per graciam totaliter in aliquo homine. quod
dico propter beatam virginem in qua fuit ex
tincta in concepcione filij per graciam singula
rem. ¶ Ex predictis patet quod persona
corrumpit naturam. et econuerso natura
corrumpit personam. Nam per peccatum primi
hominis corrupta est humana natura.
Sed natura sic corrupta corrumpit
personas alias. ¶ Nota autem quod cor
rupcio persone est reatus mentis. Cor
rupcio vero nature est infeccio carnis.
prout est principium ad carnem alteram.
¶ Denique nullo modo debet imputa
ri deo infeccio anime. licet eam creando in
fundat et vniat cum carne infecta. Quia
ordinatissimum fuit quod humana natura
ita conderetur quod condita propagaretur. et
quod pro peccato puniretur. Tamen sicut in condi
cione seruatus est ordo sapiencie. et in propa
gacione seruatur ordo nature. sic in puni
cione seruari ordo debuit iusticie. et ita

qd non est contra diuinā equitatē
si ad posteros culpa trāsmittitur.
¶ Dicendū est g° qd originalis cul
pe trāsfusio non est a deo nec a natā
condita. sed a vicio pmi hōis ppetra
to. Et hoc est qd ait Aug°. Qd pctm
originale non trāsmittit ad posteros
ppagacio sed libido. ¶ Sic enī con
ditus est homo ut spūs pesset corpori
et corpus subesset spūi qm diu ille obe
diret suo conditori. Et econūso si spūs
nō obediret deo. iusto iudicio corpus in
ciperet ei rebellare. ¶ Sic ergo si A
dam stetisset corpus eius obediens ei
esset. et tale ad posteros transmitteret.
¶ Sic adam ex quo peccauit & caro ei°
facta est ei rebellis. oportet qd tale ad
posteros trāsmittēt. et qd deus scdm in
stitucionē pmariam eidem corpi aīam
infundat. Ex hoc patet qd est causa origina
lis pcti in filio. Sed causa hic intelligi
in gene esse efficientis. Oēs pp cōcupiscē
ciam nati nascunt° filij ire. ppter quod i
currim° multiplicē defectū tam corporis
qm aīe. ad quas subsequit° pena mor
tis & pena carencie diuine visionis. et
amissionis glie celestis. & Non solū in
adultis. verū eciam in puulis nō bap
tisatis qui pena mitissima inter ceteros
puniuntur. qr solam penā dampni hent
sine pena sensus. ¶ Originale pec
catū sic curatur p baptismū in parēte.
qd nichilominus ab eo qui curatus est
trāsmittitur in prolem pctm originale.
Sicut videmus circūcisus generat
filiū cum pputio. et granū mūdū semi
natū pcreat granū cū palea. Et hec
est racio. qr homo generat filiū. non
scdm qd creatus est in mente. sed se
cundū qd corruptus est in carne. nō
scdm qd spūalis. sed scdm qd carnalis.

De pctō originali scdm nomen. 9.

Originale pctm hēt multa
noīa. & hoc multiplici ra
cione. ¶ Scdm enim
qd originale pctm cōparatur ad aīam.
vocat° infirmitas. qr reddit aīam impo
tem resistendi motib;. Item feditas. qr
p ipsam aīa maculatur. Item prauitas ppt°
continuā inclinacionē appetitus ad ma
lū. Itē corrupcio. qr ducit ad nichilū. i.
pctm. Item viciū. qr est diminucio bonoz.
Itē langor nature. qr durat in natura
corrupta. ¶ Habet eciam nomina
scdm qd compatur ad corpus. Quia vo
catur lex carnis. eo qd lege diuina carni
sit inflictū. Item lex membroz. qr mo
uet organa ad opa cōcupiscencie. Itē
tirann° ppter dñacionē violentam in
ipso cōcupiscibili. Item fomes. qr sicut
cinis fouet ignē. ita p ipm fouetur
pctm in carne scdm actū nutritiue & ge
neratiue. Item stimulus carnis. qr stimu
lat carnem ad puos motus. et aīam
ad consensū. ¶ Habet quoq; noīa
put compatur ad actus delectabiles.

Scd'm hoc vocatur cōcupiscencia. que sonat viciū in actu, put viciū est in adultis. Item cōcupiscibilitas. que sonat viciū in potencia, put est in puulis.

¶ Habet eciam nomē put cōpatur ad pmū hoiem a quo contrahitur. Sic vocatur pctm originale. quod est carencia debite iusticie.

¶ De pmis motibz. 10.

Cum in pctm aliud sit actuale. aliud cōtractū. ipm pctm actuale frequent' a pmis motibz hēt ortū. ¶ Vnde sciendū qd' in statu innocētie non monet' sensualitas nisi scd'm motū racōis. Ideo stante hoīe nō potat in eo esse pctm eciam veniale.

¶ Pmi motus et si pticularit' et singillatim possint declinari. oēs tn nullo modo possūt caueri. Quia sic sūt pcta qd sunt eciam pene pcti. et ideo dicunt' mito venialia. qz hoc ipso sūt digna venia. ¶ Pmus motus sic describitur. qd' est motus sensualitatis secundū impulsū fomitis impetuose tendens ad fruicionē creature delectabilis. ¶ Duplex motus distinguitur qntū spectat ad ppositū siue ad psentē materiam. s. pmo pmus. qui est naturalis. et scd'o pmus. qui est sensualitis. ¶ Cum g' loquimur de pmis motibz qd sunt pcta. intelligendū est de scd'o pmis. Quia pmo pmi non sūt pcta cum sint naturales et extra genus moris. quod patet p hoc qd nō sequunt' ymaginacionē. sed solūmodo qualitatū naturaliū actionem.

¶ Motus autē scd'o pmi sunt pcta qz sūt actus inordinati in genē moris. qd patet p hoc qd tales motus sūt sensualitatis que subiacet in talibz dnio voluntatis. Voluntas est pncipiū moraliū. sicut hētur in vij. methaphisice. Hic est qd ibi genus moris incipit. vbi primo dnium voluntatis inuenitur. hoc autē est in sensualitate. ¶ Quamuis g' ppter racionē pdcam sit in sensualitate pctm. non tn ppter hoc erit mortale sed tm̄modo veniale. qz voluntas non hēt dniū completū supra pmos motus qui sūt sensualitatis. ut in illis actibz qui ex impio voluntatis pcedunt. sed hēt in eis dominiū incōpletū sicut est in illis actibz qui non p impiū racionis pcedūt. et tn voluntas tales motus sensualitatis impedire potat. et ideo sūt pctm veniale. ¶ Pmi motus ideirco sensualitati ascribunt'. qz taliū motuū pncipiū est sensualitas et eciam subiectū. ¶ Dicendū g' qd pmi motus scd'm pdicta sūt pcta venialia triplici racōe. ¶ Pmo qz monēt illicitum. ¶ Scd'o qz sūt quodāmodo voluntarij. non scd'm se. sed qz sicut dictū est non impediunt' a voluntate. vel eciā ppter pcedentem apphensionē. ¶ Tercio ppt' delectacionē annexam. Cū eni aīa

dicte. et hoc est tripliciter. ¶ Quandoque enim hoc est a natura. sicut est in malencolicis. in quibus secundum philosophum. continue mordetur natura propter quod semper sunt turbulenti. et sic nullum est peccatum cum sit motus naturalis. ¶ Quandoque est ab appetitu indeliberato. et tunc est veniale sicut alii primi motus. ¶ Quandoque est a voluntate deliberativa. et tunc est mortale peccatum. De accidia.

Accidia ex genere est veniale peccatum. Quia secundum augustinum accidia est tedium intimi boni. Hoc autem non opponitur caritati. sed dicit diminutionem fervoris caritatis in quo consistit omne peccatum veniale. Istud ergo tedium vel est motus naturalis. et sic nullum est peccatum. vel est motus appetitus contristati de opere spirituali laborioso. et sic est veniale. quamvis etiam ille appetitus sit deliberatus. Quia consensus in veniale non est nisi veniale. Accidia vero sicut dictum est ex genere et per se veniale est. ¶ Vel hoc tedium redundat in omissionem eorum que sunt necessaria saluti. et tunc est mortale. ¶ Si autem tedium illud ex omissione boni et difficultate aggrediendi bonum ducit in desperationem. tunc iam accedit ad peccatum in spiritum sanctum. ¶ Et si tedium illud ita crescit quod etiam ducit ad tedium vite in tantum quod inicit sibi manus. tunc iam similis erit Jude qui laqueo se suspendit. De avaricia.

Avaricia secundum Tullium. est inmoderatus amor habendi. Hoc ergo aut consistit in appetendo. aut in acquirendo. vel retinendo. ¶ Si primo modo. hoc est quinque modis. Primo. quia appetit aliena appetitu completo qui procederet in opus si esset facultas. sic est mortale peccatum. ¶ Secundo. quia appetit illicita voluntate completa. ut si aliquis indignus conatur beneficium ecclesiasticum adipisci. sic iterum est mortale. ¶ Tercio. si appetit talia sive sint illicita. sive aliena cum appetitu condicionato. scilicet si posset habere sine offensa dei. ac iniuria proximi. et tunc est nullum. vel est peccatum veniale. sive talem actualiter condicionem addat. sive habitualiter eam intendat. ¶ Quarto si simpliciter appetit habere superflua. et hoc appetitu suffocante mentem a cura sui et consideracione divinorum. et hoc est peccatum mortale. ¶ Quinto si superfluo amore inheret temporalibus. tamen infra amorem dei. hoc tamen veniale est. ¶ Si autem avaricia consistit in acquirendo. hoc est tripliciter. ¶ Quia vel acquirit res iniuste quocumque modo. et tunc est mortale. ¶ Vel acquirit res per tale opus. aut artem. aut officium. quod per se mortale peccatum est. si etiam esset sine lucro. et tunc est mortale. ¶ Vel conquirit talia per operam illicitam. que veniale peccatum est. ut cum quis verba iocosa componit ad lucrum. salva tamen honestate. et hoc est veniale. nisi aliquis

ꝓpter delectacionē dissolucōis totaliter
det se talibꝫ. tūc enī mortale est. Dico
autē ꝓpter delectacionē. Quia si aliqˢ
ꝓpter necessitatē ꝓ talia sustentacionē
sibi conquireret. cū aliam artē lucrosā
nesciret. non reputarē eū in statū dā-
nandorū. ¶ Si autē auaricia con-
sistat in retinendo. hoc potest esse q̄ūqꝫ
modis. ¶ Primo. qꝛ retinet sicut
ea que restituere tenetur. ⁊ aīo retinendi.
sic est mortale pc̄m. ¶ Scd̄o. qꝛ re-
tinet ea que ad necessitatem suā ꝑtinent
⁊ suorū. vel ad cōseruacionē status sui
⁊ suorū. scd̄m qd̄ decet suā dignitatem.
hoc non est pc̄m. ¶ Tercio. qꝛ re-
tinet sup̄flua respectu vtriusqꝫ tam
dādorū ⁊ hoc tēpore extreme necessitatis
alienuˀ. sic est pc̄m mortale. ¶ Qrto.
qꝛ retinet sup̄flua eciā citra extremā
necessitatē ex insaciabili cupiditate. sic ē
mortale pc̄m. Precipuū autē signū ta-
lis affc̄ūs est. cū quis pocius res pu-
trescē sinit apud se. q̄m vtiliť alijs dis-
penset. ¶ Qnto. qꝛ retinet super-
flua quedam ex inordinato amore tē-
poralium ꝓ q̄uē modicū deficit a medio
largitatis. saluo tn̄ statu v̄tutis. sic est
veniale. ¶ Nota qd̄ auaricia est
ex genē mortale pc̄m. qꝛ ab aplō ydo-
latrie cōꝑatur. Non qꝛ sit de spē illiˀ
pc̄i cū nō hēat actū eiˀ. sed qꝛ aliqd̄ silē
facit ydolatrie. s. seruiendo creature
pocius q̄m creatori. De gula.

Gula ē ex genē veniale pc̄m.
qꝛ appetitus comedendi ex
sua racōe non subiacet dn̄io voluntatis.
¶ Gula est inmoderatus appetitus co-
medendi. quod potest esse q̄uqꝫ modis.
¶ Primo. si est ibi solus appetitus cibi.
et hoc nunq̄m est pc̄m. nec delectacio
cibū consequēs est pc̄m. in quantū or-
dinatur cōtra defectū sibi contrarium.
Hec enī pure sūt naturalia. in quibꝫ
non est meritū nec demeritū. ¶ Scd̄o.
si appetitui necessitatis adiungitur appe-
titus delectacōis ⁊ voluptatis in cibo.
hoc est veniale pc̄m. ¶ Tercio si ē
ibi transgressio p̄cepti. ut cū aliquis sine
necessitate soluit ieiuniū ecclīe. vel q̄n re-
ligiosus comedit carnes. cū hoc in suo
ordine sit ꝓhibitū sub p̄cepto. tunc est
pc̄m mortale. ¶ Quarto. cū appe-
titus edendi est cū libidine. uel q̄n nimio
uel finali affectu inheret delectacioni
cibi. ⁊ hoc est mortale pc̄m. ¶ Qnto.
si inducitur in cōsuetudinē talem que
facit totam vitam hōis delectacionibꝫ
huiˀ deputari. Hec tam vicina sunt
mortali pc̄o. qd̄ ebrietas ab aplō int
pc̄a mortalia cōputatur. ¶ Ebrie-
tas tn̄ q̄uqꝫ est veniale pc̄m. ut q̄ndo
vltra necessitatem aliqˢ accipit. scd̄m
mensuram tn̄ imperceptibilē. Qn̄ vero
quis egreditur a mensura ꝑceptibili
scd̄m racionē bn̄ ordinatam ad discer-
nendū. ⁊ hoc in tali mensura ex qua

ut no cunt'

eñtitur status mentis effrenata li
bidine. tūc peccat mortalit'. qū deo
hoc ꝓponit. ¶ Si quis ante aliquē
inebriat ita .s. inuitans eū ad potū
ut intendat statū eius mētis euertere.
et hoc facit in eius nocumentū. pec
cat mortalit'. Quia magis aufert ei
qm̄ si auferret ei aliqd temporale qꝛ v
sū ratōis ei tollit. De luxuria.

Luxuria ex suo genē est mor
tale pc̄m. qꝛ est cont' illud
preceptū. Non mechaberis. ¶ Concu
piscencia luxurie distinguit' .vij. mod'.
¶ Primus est cū concupiscēcia consis
tit in primo motu tm̄. et sic est veniale
pc̄m. ¶ Scd's est. cū ~~pc̄m~~ sequit'
consensus delectacionis licet in opus
non procedat. et sic est mortale pc̄m.
¶ Tercius est cū consentitur etiam
in opus. et sic iterū est mortale.
¶ Quartus modus est cū concupis
cencia non solū tenetur corde sed etiā
pascitur visu. et sic iterū est mortale.
Math'. Qui viderit mulierē ad con
cupiscendū eam. et c. id est hoc aīo et
fine attendat mulierē ut eam concu
piscat. Quia scd'm aug'. hoc non ē
iam titillari. sed plene cōsentire libi
dini. Sū ante dicitur ad concupiscē
dū eam. Quia si aliquis videret mu
lierem ut rem pulcrā et ulterius nō
procederet. tunc vel nullū esset pc̄m.
vel solū esset pc̄m curiositatis

¶ Quintus modus est in stultiloqio.
ut cū quis mulierem precatur. vel
propter libidinē hēt cū ea familiaria
colloquia. et est mortale. ¶ Sext'
modus vocatur ab apl'o. turpitudo.
Glosa. ut in osculis et amplexib; Hoc
est ī mortale pc̄m. Et tanto grauius
precedentib;. quāto magis p talia libido
accenditur propter nimiam approxima
cionē ad ignem. ¶ Notandū vo
qd' tangē mulierem pter intencionē
non est pc̄m. Siliter tangē cū inten
cōe. sed ex utilitate. non est pc̄m.
Sed tangē ex libidine vel osculari
ad se non ptinentē. pc̄m ē mortale. ¶ Septim' modus ē cū concupiscēcia procedit in opus et tunc consistit esse mor.
¶ Notandū qd' est differencia int'
primos motus genatiue et nutritiue
Qui primus motus in genatiua sep
pc̄m est. nisi p sacramentū excuset'
.s. matrimonij. Sed non semp ī nu
tritiua. qm̄ potencia cōcupiscibilis
non tm̄ corrupta est in nutritiua si
cut in genatiua. De hac materia
require sup' in titulo primo ubi agit'
de speciebus luxurie. De pc̄o in spm scm. 23.

Quamuis omē pc̄m sit genaliter
in deū trinū et vnū. ap
propriate tn̄ dicitur aliqd pc̄m esse in pa
tre. aliqd in filiū. aliqd in spm scm.
¶ In patre cū peccatur ex ipotē
cia. In filiū ex ignorancia. In spm
sanctū ex malicia. Hoc est quando

voluntas potest et scit resistere alicui malo. et tamen ex sola malicia illud eligit.

¶ Peccatum in spiritum sanctum mere procedit ex improba voluntate liberi arbitrii. et directe impugnat graciam spiritus sancti. et non habet colorem excusacionis. quia quantum est de se directe impugnatum est medicina et remedium per quod habet fieri remissio peccati.

¶ Peccatum in spiritum sanctum dicitur irremissibile in hoc seculo et in futuro. non quia dimitti non possit. sed quia raro dimittitur aut vix in hoc seculo quantum ad culpam. Item quia modicum aut nichil dimittitur in futuro quantum ad penam. ¶ Item quia non legitur dimissum. propter quod dicitur irremissibile. sicut melchisedech dicitur esse sine patre. quia non legitur de eius patre. ¶ Item quia adversatur fonti remissionis. s. spiritui sancto. ¶ Item propter impotenciam hominis qui vix potest se preparare ad graciam quando tanta moles peccati premit.

¶ Sciendum quod hoc nomen irremissibile accipitur tribus modis. Scilicet negative. ut quod nullo modo potest remitti. Hoc modo peccatum angeli et dampnatorum est irremissibile. ¶ Item privative. ut quod non habet congruenciam ex se quare remitti debeat. licet ex congruo dei posset omne peccatum dimitti. Hoc modo omne peccatum mortale est irremissibile. ¶ Item contrarie. secundum quod aliqua culpa habet contrariam disposicionem ad remittendum. Hoc modo peccatum in spiritum sanctum dicitur irremissibile. quia contrariatur gracie remittenti peccatum. et hoc per desperacionem. vel presumpcionem. vel alias species huius peccati. ¶ Sex sunt species peccati in spiritum sanctum. s. desperacio. presumpcio. agnite veritatis impugnacio. invidencia fraterne caritatis [s. sive gracie.] obstinacio. finalis inpenitencia. ¶ Hoc nimius sic accipitur. In remissione tria sunt. videlicet ipse remittens. et ille cui dimittitur. et disposicio remittendi in eo cui remittitur.

¶ In ipso remittente duo sunt. s. misericordia et iusticia. Contra primum est desperacio. Contra secundum est presumpcio.

¶ Item in eo cui remittitur duo sunt. s. dolor de commisso. et propositum de non committendo. Contra primum est obstinacio. contra secundum est finalis inpenitencia. ¶ Preterea disposicio remittendi in eo cui dimittitur est duplex. s. cognicio veri et dileccio boni. Contra primum est impugnacio veritatis agnite. contra secundum est invidencia gracie fraterne. ¶ De finali inpenitencia. Nota. quod si dicit continuacionem peccati usque ad finem. sic in omni peccato in quo quis discedit [sciens] est finalis inpenitencia negative. Sed finalis inpenitencia prout est una species peccati in spiritum sanctum. secundum quod hic sumitur. dicitur propositum non penitendi.

Enumeracio peccatorum. Peccata cordis. 29.

Peccata cordis sunt hec. Cogitacio. delectacio. consensus. desiderium mali. voluntas perversa. infidelitas. indevocio.

psūpcio. despacio. timor male humilians
& timor male attendens. suspicio. inuidia.
ira. odiū. timere seruilit̄. exultacio in
aduersis proximi. contemptus pauperū vel
peccatorum. personarū accepcio. perfidia. af
fectus parentū carnalis. inepta leticia.
seculi tristicia. īpaciencia. auaricia. sup
bia. proteruitas. obstinacio. malicia. te
Al' pena. diū boni. accidia. incōstancia. penitem
cia penitencie. dolor q̄d non fecit ampli
mali. ypocrisis. amor placendi. timor
displicendi. verecūdia de bono opere.
& amor priuatus. sensus singularis. am
bicio dignitatū. vana gl'ia de bonis na
ture. fortune. uel gr̄e. verecundia de pau
peribus amicis. contemptus ammonicionū
in misericordia. **Peccata oris.**

Peccata oris sūt hec. Crebra
iuracio. periuriū. blasphemia.
nomen dn̄i irreuerent' sumere. Veritatem ī
pugnare. deū de aura & aliis instruere.
contra deū murmurare. irreuerent' horas
dicere. detractio. adulacio. mendacium.
vituperiū. maledictio. infamacio. con
tencio. cōminacio. īpugnacio veritatis
agnite. īpugnacio caritatis fraterne.
sedicio. seminacio discordie. prodicio.
falsū testimoniū. mala cōsilia. derisio.
cōtradictio obediencie. inuitere opera
bona. in ecclesiis placitare. ad iram
hoīem prouocare. reprehendere in alio q̄d
ipse facit. vaniloquiū. stultiloquiū.
multiloquiū. proferre vba ociosa. uel
superflua. uel curiosa. iactancia. verborum
cōposicio. peccatorum defensio. clamor. ri
sus. cachinnus. turpiloquiū. lenociniū.
cantare cantilenas seculares. in cantu
diuino magis studere vocem frangere
quam deuote psallere. murmurare. vba
scurrilia proferre. in iniusta causa aduo
care. malū cōmendare. **Peccata operis.**

Peccata operis sūt hec. Gula.
luxuria. ebrietas. sacrilegi
ū. violencia. symonia. sortilegiū. vi
olacio dierū solempnium. indigne cōmunicare.
votorum fractio. & apostasia. dissolucio in
officio diuino. scandalizare siue exem
plo malo proximum corrumpere. ledere hoīem
uel in rebus. uel in persona. uel in fama.
furtū. rapina. vsura. decepcio. ludus.
vendicio iusticie. exactiones. ac theolonia
iniusta. ascultare mala. ioculatoribus
dare. necessaria sibi subtrahere. sup
flua sumere. vltra vires q'spiam aggre
di. consuetudo peccandi. residiuacio.
simulacio. tenere officiū ad quod nō
sufficit. uel q̄d sine peccato non agitur.
chorizare. nouitates inuenire. maio
ribus rebellare. minores opprimere. de
linquere visu. auditu. olfactu. gustu.
tactu. luctatu. osculis. nutibus. itineri
bus. nutibus. mandatis. scripturis. circū
stancias aggrauantes admittere. que
sunt tēpus. locus. modus. numerus. perso
na. mora. sciencia. etas. tēptacione preue
nire. seipsum ad peccatum cogere.

¶ I.

Peccata omissionis sunt hec. De deo non cogitare. ipsum non timere vel amare. gratias de beneficiis non agere. opera que quis facit ad ipsum non referre. de peccatis sicut deberet non dolere. ad graciam recipiendam non se preparare. gracia accepta non uti. nec eam conservare. Ad inspiracionem divinam non se convertere. voluntatem suam voluntati divine non conformare. Ad oraciones dicendas non attendere. oraciones debitas obmittere. ea ad que tenetur ex voto. vel ex precepto. vel ex officio negligere. communionem et confessionem semel in anno non expedire. parentes non honorare. seipsum non cognoscere et reprehendere. consciam negligere. ecclesiam et predicaciones fugere. temptacionibus non resistere. penitencias iniunctas negligenter facere. ea que statim facienda sunt differre. bonis proximi non gaudere. et malis eius non compati. non dolere. iniurias non remittere. fidem proximo non servare. et beneficiis eius non respondere. delinquentes non corripere. lites non sedare. ignorantes non instruere. afflictos non consolari. amonicionibus non acquiescere.

Explicit liber tercius.

Incipit liber quartus.

De humanitate christi. Capitulum. 1.

Sicut deus verum est principium effectivum in creacione. sic et refectivum in redempcione. et perfectivum in retribucione. Quia sicut pater omnia creavit per verbum increatum. sic omnia recreavit et renovavit per verbum incarnatum. ¶ Porro circa incarnacionem christi. talis fuit ordo. ¶ Salutacio angelica. ¶ Responsio virginea. ¶ Sanctificacio materna. ¶ Concepcio divina. ¶ De quibus nunc est agendum.

De salutacione angelica. 1.

Missus est gabriel qui fuit de ordine archangelorum ad beatam virginem cui ad sensum apparuit visione corporali. quamvis ei loqueretur locucione spirituali. ¶ Ad istud nobile sacramentum. nuncius debuit esse angelus propter tria. ¶ Primo propter cognacionem virginitatis ad naturam angelicam. ¶ Secundo propter ordinem perdicionis humane. quia sicut ibi venit diabolus in serpente ad mulierem. ita dominus venit per angelum ad virginem. ut sic ex opposito medicina respondeat morbo. et reparacio lapsui. et remedium nocumento. ¶ Tercio. quia sicut illa gracia fuit reparacio humane nature. sic fuit ruine angelice. et rerum communi beneficio communiter

utraqz natura debuit ministrare.
¶ Diuiditur salutacio beate virgi
nis in tres ptes. ¶ Prima ptem i
cepit angls cū dixit. Aue gr̄a plena
dn̄s tecū. bn̄dicta tu in mulieribus.
¶ Scd̄am subiunxit Elisabet cū
ait. Et bn̄dictus fructus ventris tui.
¶ Terciā apposuit ecclia. ut in reu̇
encia nomē marie hereretur. cū dixit.
maria. Nam maria non ē de textu.
¶ Ista salutacio cōmendabilis est i
quattuor. ¶ Primo. ppter auctorita
tem. Quia nullus est angelus a deo.
¶ Scd̄o. ppter nunciū. Non enim
homo dignus fuit nūciare hoc. sed an
gls. Et non quilibet angls. sed gabriel.
¶ Tercio. ab ea que salutatur. qz
virgo. Nec quelibet vgo. sed maria.
¶ Quarto. ab ipso modo salutandi.
qui indicat innocenciā virgis. cū dr̄.
Aue. Item grām conūsacōis. cū dr̄.
gr̄a plena. Item excellenciam cōcep
cōis. cū dicitur. dn̄s tecū. Item p̄uili
giū p̄rogatiue singlaris. cū dicitur.
bn̄dc̄a tu in mulieribz. ¶ Saluta
cōes quedā inueniūtur optatiē salu
tis. Regū. xvi. Salue rex. ¶ Que
dā gr̄e. Apls. Gr̄a vobis et pax.
¶ Quedam gaudij. Tobie. v. Gau
diū tibi sit semp. Quedā bn̄diccōis.
Ruth. ij. Bn̄dicat tibi dn̄s. ¶ Hec
autē salutacio angli. videtur ab oībz
conflata. Continet enī salutem cū
dicitur. Aue. Item grām cū dicitur.
gr̄a plena. Item gaudiū cū dr̄. dn̄s
tecū. Item bn̄diccionē cū dicit. bene
dicta tu in mulieribz. ¶ Ptea in
hac salutacione notatur tplex p̄roga
tiua beate vginis. Silicet nature cum
dr̄. Aue. Gr̄e cū dicitur. gr̄a plena.
Glie. cū dicitur bn̄dicta tu in mulieri
bz. ¶ Nota denuqz sex de anglica
legacōe. ¶ Primo. qm̄ reūenter sa
lutauit eam. s. beatā virginē cū dixit.
Aue gr̄a plena. et c. ¶ Scd̄o. qm̄
excellenter eam cōmendauit ibi. bn̄
dicta tu in mulieribz. ¶ Tercio.
qm̄ dulcit̄ confortauit. ibi. Ne timeas
maria. ¶ Quarto. qm̄ diligenter
legacionē suam cōpleuit. ibi. Ecce cō
cipies et paries filiū. ¶ Quinto. qm̄
eleganter modū exposuit. ibi. Spūs
scūs superueniet in te. ¶ Sexto. qz
cōuenienter plem nasciturā descpsit.
ibi. Ideo qz et quod nascet̄ ex te. scūm. et c.

De Responsione virginea. 2.

Duos legimus in scptura
sacra dialogos. Vnum
inter euā et diabolū. quo
mors cōcludebatur. Alterū int̄ ma
riam et archanglm̄. quo vita oriebat̄.
¶ Vide autē tria que fecit beata
vgo in salutacōe angelica. s. delibe
racōem. qz cogitabat qualis esset
ista salutacio. ¶ Intogacionem.
qz querebat quomō fiet istud. ¶ Cō

sensū. q̄ꝛ respondebat. Ecce ancilla
dn̄i. ꝛc̄. Nec in deliberacōe subita fu
it sicut eua. nec in interrogacōe dubia.
sicut zacharias. nec in cōsenciendo tar
da. sicut sara. ¶ In responsione cō
sensus hec v̄ginis quattuor v̄ba inueni
es. que quattuor v̄tutes beate marie
redolent. Dicit enī. Ecce. quod est obe
diencie p̄mpte. Ancilla dn̄i. quod est
humilitatis p̄fecte. Fiat michi. quod est
caritatis inflāmate. Scd̄m v̄bū tuū.
qd̄ est fidei deuote. ¶ Septē verba
locuta est v̄go beata. ¶ Primū vinū
non h̄ent. ¶ Scd̄m. fili quid fecisti
nobis sic. ¶ Terciū. qd̄cūqȝ dixit
vobis facite. ¶ Quartū. salutauit eli
sabeth. ¶ Quītū. quomō fiet istud.
¶ Sextū. ecce ancilla dn̄i. ¶ Sep
timū. Magnificat aīa mea dominū.
¶ Uerbū p̄mū fuit pietatis. Scd̄m.
caritatis. Terciū. instruccōis. Quartum.
cōsolacōis. Quītū. discrecōis. Sextū.
humilitatis. Septimū. orōnis ꝛ gratiarū
accōis. ¶ Et nota qd̄ v̄ba p̄dicta oīa
fuerūt breuia p̄ter vltimū. De scifi
cacōe materna. 3.

SAnctificacio triplex est.
¶ Quedā enī est cōis.
ut que fit p̄ sacramēta. ¶ Quedā
specialis. ut que fit p̄ grām sp̄us scī.
¶ Quedā specialissima. ut que fit p̄
grām singularē. ¶ Prima remouet
culpā ꝛ confert grām. remanet tn̄ fo
mes ꝛ p̄nitas ad peccandū. Et talis
est in baptisatis. ¶ Scd̄a remouet
culpā ꝛ p̄nitatē peccandi mortaliter.
et talis fuit scificacio scī Iohīs Bap
tiste in vtō. ꝛ Ieremie. ¶ Tercia re
mouet culpā originalem ꝛ p̄nitatem
ad peccandū tam venialit̄ q̄m mortalit̄.
et talis fuit in beata virgīe. ¶ Et
sciendū qd̄ licet grā scificacōis in vtero
sit q̄ntū ad essenciam maior q̄m gracia
sacramentalis. tn̄ quantū ad aliquos ef
fectus maior est ista. q̄ꝛ baptismus ip̄ri
mit caracterē. et ap̄it ianuā regni. et
habilitat hoīem ad alia sacramenta. quorū
nichil facit sanctificacio ex se in vtero.
¶ Uerūtamē grā sanctificacōis in
vtero p̄cellit in hoc grām baptismalē.
q̄ꝛ talit̄ sanctificatus nō potest peccare
mortalit̄. et ad venialia nimꝰ inclinat
eū fomes. p̄pter quod minora ꝛ paucio
ra venialia cōmittit. et talis grā fuit ī
Iohē Baptista. Et ideo ne in vacuum
grām dei reciperet. fugit hoīm societatē.
ꝛ artissimā in se penitenciā tenuit. ne
leui saltē maculare vitā famine posset.
¶ Patet g̊ qd̄ in scificacōe in vtero
cōfertur grā media int̄ grām sacramen
talem ꝛ grām plene cōfirmacōis in pa
tria. que h̄et sibi cōiunctū finē vltimū.
¶ Ad cōfirmacionē enī p̄fectam tria
p̄tinent. ¶ Primū. est inseparabilis
cōiunccio racōis ad deū. ¶ Scd̄m.
est indeflexibilis subieccio inferiorū

potenciarz aīe sub imꝑio racionis. ¶ Terciū est indiscōtinualis cōuersio actualis tocius hōis ad deū. qū homo diuina dulcedine affcūs. ex toto corde. et ex tota aīa. et ex oībz viribz semꝑ actu itendit ad deū. et in qdcūqz aliud in qūtū in eo relucet deus. ¶ Primū horū hēt grā scificacōis simplicit'. s. ut nullus qui eius ꝑticeps fuit peccet mortaliter. ¶ Scdm hūit beata virgo. et ideo nec venialit' vnqūa peccauit. sicut dicit beatus aug'. ¶ Terciū non potest cōuenire grē vie. eo qd hoc ex dei fruicōe causetur. que tm̄ est in patria. ¶ Tres fuerūt sanctificacōes matris dei. ¶ Prima fuit scificacio in vtero. et hec tres effcūs hūit. Silicet originalis culpe expiacōem. et grē infusionem. et fomitis tantā restriccionē qd nō posset in aliqd pcūm deduci. licet tamen ipse fomes manet scdm essenciā. ¶ Scda sanctificacio fuit in spūs sci obūbracione et filij dei concepcōe. Que tribz p'missis duos supaddidit. s. ōmnodam fomitis extinccionē. et confirmacionē in bono. ita qd que p'us tm̄ poterat nō peccare. iam nō posset peccare. Hos duos effcūs expssit angls. luce. p'mo. Spūs sanctus supueniet in te. qūtū ad p'mū. Et vtus altissimi obumbrabit tibi. qūtū ad scdm. ¶ Ista cōfirmacio non fuit liberi arbitrij ablacō sed ei' p gram cōplecio. ¶ Preterea

spūs scs venit sup eam non solū ad scificandū. sed eciam ad fecūdandum. cui' virtute v'go cōcepit. v'go peperit. et post partū v'go pmansit. ¶ Tercia scificacio fuit in filij inhitacione. qui nonē mensibz in eius vtero mansit. Et hec oībus p'missis duos effcūs addidit. Unus fuit qd oēs disposicōes fomitis sublate fuerūt. sicut qū morbus curatus est. ad huc interdū manēt reliquie curande. Scds fuit dedicacio ad diuina. ita qd eciam licitis vsibz mūdanis. s. matrimonialibz eam aptari esset impossibile. qz tunc non solū mens sed eciam corpus luce diuinitatis resplendiut. ut signatū est. ezech. xliij. ¶ Ex pdcis collige qd fomes p'sonā inficit et naturam. psonā quidem qūn ad malū pnam facit. ac stimulat ad pcūm. Naturā vo. qz carnē inficit put est p'ncipium ad carnē alterā. ¶ Sed beata virgo in p'ma sanctificacōe que fuit in vtero scificata fuit ab originali pcō in qūtū fomes respicit psonā suam. qz nichil purgandū in psona sua remansit. ¶ In scda vo sanctificacōe que fuit qū spūs scs supuenit in eā. purgata fuit a fomite put ipa fomes naturā respicit in cōparacione ad ppagandam plem. non ope nature. sed ope spūs sci. Remotus eni fuerat essencialit'. pter qd ps ab ea separata in

al'. imūdata

corpus xpi de fomite nichil hūit. sic
nec mater. ¶ Nota similiter ex p̄
dictis et subsequētib; qd beata v̄go
ex p̄ma sanctificacōe excellebat in
puritate oēs baptisatos. ¶ Ex
scd̄a sc̄ificacōe excellebat puritatem
ade quā hūit ante pc̄m. ¶ Ex cō
firmacionē excellebat angelos. qui
nec illi crescē possūt in p̄mo substan
ciali. sicut nec decrescē. Sed b̄a virgo
p̄ficē potuit in merito. ꝛ nō deficere.
¶ Puritas fuit quadruplex matris
dei in qua nulla creatura sibi potest
cōpari. ¶ P̄ma est puritas sc̄i
ficacōis in vtero. Oīs enī raciona
lis creature puritas vel est nature
ut in anglis. vel est grē gratis da
te ut fuit in inocencia p̄mi status
hōis. vel est grē gratū facientis.
Et hec tercia maior est alijs duab;.
Cū ēi in illa specie grē sc̄ificacio
matris fuit suppma. patet qd vicit
puritatē oīs creature pure. ¶ Se
cunda est puritas innocencie ī vita.
in qua similiter excellit. qz beata v̄go
vixit sine oī pc̄o. Et hoc oportuit
esse marie grē. que non solū natu
rā ipsius p̄ficeret. sed eam sup legē
corrupte nature extolleret. ¶ Ter
cia est puritas v̄ginee castitatis. in
qua excellit ꝛ angelos ꝛ hōies. An
gelos quidem. qz scd̄m Jero. hoc reti
nent p̄ virtutē castitatis quod ī an
gelis est nature necitatis. Item ex
cellit in hoc hōies. qz p̄mū exemplar
fuit hui⁹ integritatis. ps. Adducent
regi v̄gines post eam. ¶ Preterea
ostenditur istud alia racōe. Quia sū
ma est hec puritas que pocī⁹ potest
secū suū contrariū quasi pati. quam
possit violari. Et talis fuit v̄ginitas
dn̄e nr̄e. que gaudiū matris hēt cum
v̄ginitatis honore. Et ideo nec p̄mā
silem visa est nec hēre sequentem.
¶ Quarta est puritas sanctificacōis
ex supuencōe sp̄us sc̄i ꝛ p̄sencie dei. ī
qua similiter excellit oēm creaturam.
Cū enī esse matrē dei sit dignitas su
perior que pure creature cōicari potest.
necesse est grām ad hoc disponentē
eē maiorē oī grā pure creature. Opor
tet ergo p̄uilegiū sanctificacōis sue in
hac p̄ter oēm sc̄ificacionē excellere a
liorum.

De concepcōe dn̄ica.

Mox enī ut ~~beata~~ virgo
beatissima assensū an
gelo p̄buit dicens. fiat
michi scd̄m v̄bū tuū. Sp̄us sanctus
sup eam venit. ac filiū dei concepit.
Hec autē tria fuerūt simul tēpore.
nō natura. ¶ Tūc impleta sūt
p̄ambula figurarū. ꝛ documēta scrip
turarū. ac desideria p̄pharū. P̄pter qd
eciā adventus dn̄i dicitur plenitudo
tēporis. ¶ Quare autem xp̄c nec
prius nec post venit. nō nulle sūt ra
ciones.

¶ Prima est ut ordinem universi non turbaret. Singula namque fiunt suis temporibus. quanto magis in misterio dei opere. s. filii dei incarnatione. ¶ Secunda: ut fides ex promissa incarnatione proficeret. Si enim tardasset venire, cotidie decrevisset fides et tepuisset. Sed prius venire non fuit necesse. quia non prodest medicina spiritualis sine affectu recipientis. ¶ Tercia. ut supprime infirmitati culpe immediate succederet melioratio. sicut summe acutum immediate sequitur crisis et sanatio. ¶ Quarta. ut homo de lege naturali et scripta prius convinceretur. sicut aug. Quia si christus statim venisset, diceret homo quod per legem naturalem salvari potuisset, et superfluum crederet adventum christi. Similiter dicere potuisset de lege scripta. Sed comperto quod nec sic, nec sic salvari poterat cum omnes ad inferos descenderent. tunc venit ipse. quia tunc venit tempus misericordie eius. ¶ Quinta. ut sicut primus homo fuit conditus sexta die ad tocius mundi complementum. sic secundus homo fieret in sexta etate ad tocius creature perfectionem. Sexta enim etas apta est ad exercicium sapientie. ad remissionem culpe. ad initium vite eterne. et ad transitum de statu miserie ad statum glorie. Et ista notantur in sexta etate racione perfectionis senarii. ¶ Sexta. quia christus non debuit venire in principio temporis. cum adventus eius minus festivus fuisset. nec in fine ultimo. quia tunc fuisset minus tardus? Sed decebat salvatorem intrare tempus mortis et tempus iudicii introducere tempus remedii. ¶ Septima. quia decebat ductorem perfectum tunc se ostendere. cum esset oportunitas currendi ad bravium. hoc est in fine temporis. et tamen ante finem. ut per timorem iudicii stimulati. per spem premii attracti. et per exempli perfectionem animati sequi possemus efficaciter ductorem nostrum. ¶ Octava. quia decebat mediatorem quedam membrorum suorum ipsum precedere. quedam sequi. ¶ Incarnacionem christi multe figure precesserunt et prophecie de quibus aliquas assignemus.

¶ Abraham descendit in egiptum ut peregrinaretur ibi. ¶ Lapis precisus est de monte sine manibus. ¶ Fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum. ¶ Sapientia edificavit sibi domum ex columnis septem. ¶ Tronum sibi fecit rex salomon de ebore grandem. ¶ Novum faciet dominus super terram. femina circumdabit virum. ¶ Jonas in mare proicitur, et mare sedatur. ¶ Stillabunt montes dulcedinem. ¶ Descendi in ortum meum etc. ¶ Vellus gedeonis rorificatur. ¶ Manna servatur in urna aurea. ¶ Virga aaron floret. ¶ Flos de radice iesse ascendet. ¶ Emittitur columba de archa noe. ¶ Mittitur lignum in aquas marath. ¶ Paradisus plantatur. ¶ Moyses

ponitur in fiscella scirpeam. ¶ Israel
induit ioseph tunica polimita. ¶ In
sole posuit tabernaculum suum. ¶ Duo
viri ferunt in vecte botrum de terra promis-
sionis. ¶ Mittitur ioseph in cisternam.
¶ Urbs fortitudinis nostre syon. salua-
tor ponetur in ea. et c. ¶ Emitte agnum
domine. ¶ Rorate celi desuper. et c. ¶ As-
cendet dominus super nubem leuem. ¶ Misericordia
et veritas obuiauerunt sibi. ¶ Gemma
carbunculi in ornamento auri. ¶ Si-
mul in vnum diues et pauper. ¶ Ego pri-
mus et nouissimus. ¶ Jeremias. Caritate
perpetua dilexi te. ideo attraxi te miserans.
¶ Mittitur daniel in lacum leonis.
¶ Apparet in camino quartus similis filio
dei. ¶ Umbra descendit in horologio
decem gradibus. ¶ Ignis apparet in ru-
bo non comburens. ¶ Ezech. Sole
nube tegam. ¶ Eccl. Quid lucidius
sole. et hic deficiet. ¶ Ps. A summo celo
egressio eius. **Raciones incarnacionis Christi. h.**

PEr verbum igitur incarnatum facta
est humani generis reparacio.
non quia aliter saluari non
potuit. sed quia nullus alius modus fuit
ita congruus ipsi reparatori et reparabili.
ac reparacioni. ¶ Congruebat namque
iste modus reparatori. quem decebat osten-
dere suam potenciam. sapienciam. et boni-
tatem. ¶ Quid potencius quam con-
iungere duo extrema summe distancia.
hoc est creatorem et creaturam. Magna
enim fuit potencia in coniunccione disparium
elementorum. Maior in coniunccione illorum
ad spiritum creatum. Maxima in coniunccione
istorum omnium ad spiritum increatum ubi summa
et maxima est disparitas. ¶ Quid eciam
sapiencius quam tantum ad perfeccionem tocius
vniuersi. quam quod fieret coniunccio primi et
vltimi. hoc est verbi dei quod est omnium princi-
pium. et humane nature. que in operibus
sex dierum fuit vltima omnium creaturarum.
¶ Quid eciam beniuolencius. quam quod
creator rerum communicare se voluit rebus cre-
atis. Et hec benignitas magna fuit
in communicacione sui omnibus rebus per presenciam.
Maior. quia communicat se bonis per graciam. Max-
ima. quia communicat se homini. et per consequens
generibus singulorum in vnitate persone. ¶ Fu-
it eciam modus iste congruentissimus
ipsi reparabili. Quia homo per peccatum corruit
in infirmitatem. et ignoranciam. et maliciam.
per que ineptus factus est ad virtutem
diuinam imitandam. ad veritatem cognoscen-
dam. et ad bonitatem diligendam. ideo deus
homo factus est per quod se reddidit homi-
ni imitabilem et cognoscibilem. et amabilem.
¶ Fuit eciam iste modus congruentissi-
mus nostre reparacioni. quod dominus in forma ser-
ui procuraret salutem serui. ¶ Sunt
et alie raciones quare fuit conueniens in-
carnari deum. ¶ Prima est quia preuari-
cator abstulit deum. Unde conueniens fuit
ut reparator redderet nobis deum. ¶ Se-
cunda. quia humilitas decuit eum. Sed non

carnacōe sūmū & unū. hoc est d̄s & hō.
¶ Et verbū caro f̄cm̄ est. q̄tuor modis.
¶ Silicet scd̄m carnē. q2 scd̄m veritatē
carnis. Ysayas. Vere languores nr̄os
ipse tulit. ¶ Propter carnē. q2 preter
opacionē carnis. mathī. Quod enī in
ea natū est. de spū sc̄o est. ¶ Sup̄
carnē. q2 meritis nr̄is non exigentibz.
aplš. Non ex opibz iusticie que fecim⁹
nos. ¶ Propter carnē. q2 ad saluādū
carnē. et hoc q̄ntū ad fideles efficient.
licet q̄ntū ad oēs sufficient. Luc. Vo
catū est nomen eius ihc. q2 saluū faci
et plm̄ eius a pc̄is eoꝝ. ¶ Contra
carnē. q2 ad maiorem dāpnacionē infi
deliū. Ioh. Si non venissem & locutus
eis nō fuissem. pc̄m nō haberent. ¶ O
pus assūpcionis nr̄e nature non aīacio
sed incarnacio nōiatur. cū tamen a dig
niori res cōsueuerit nōiari. Hoc aute
est propter multas racōes. Silt ut expsc
sior sit nōiacio. Et ut pfundior expli
caretur dignacio misericordie. Et quia
magis nota est nobis pars carnis. Et
ut magis exprimatur hūiliacio. eo qd̄ ma
gis distat a deo caro q̄m anima.

De unione & natura assūpta. A.

Sicut in diuinitate vna ē
essencia & tres psone. ita
in xp̄o est ecōuerso vna
psona & tres essencie. s. diuinitas. aīa.
& caro. hoc est eternū. nouū. & antiquū.
Quia diuinitas est etna. sed aīa ē no
ua. q2 in assūpcione creata. caro vo
antiqua. q2 ab adam ppagata. ¶ Xp̄c
scd̄m naturā diuinitatis est genitus.
scd̄m aīam vo creatus. sed scd̄m carnē
factus. ¶ Vnio fuit triplex ī xp̄o.
s. diuinitatis ad aīam & ecōuerso. diui
nitatis ad carnē & ecōuerso. et aīe ad car
nē & ecōuerso. Due priores uniones sep
manserūt. Tercia separata fuit ī morte.
¶ Vnio g° diuinitatis ad humanā
naturā non est in unitate nature sed
psone. nō dico psone humane. sed diui
ne. hoc est non assūpte sed assumētis.
nec psone cuiuslibet sed solius uerbi.
Quia enī impossibile est qd̄ natura di
uina cōcurrat cū alia sicut pars ad cō
stitucionē tercij. vel qd̄ ipsa transeat ī
aliam. uel alia in ipsam propter simpli
citatē & unitatē eius pfectissimā. Propter
diuinitas & humanitas nō uniuntur ī
unitate nature. sed psone. Et sic intel
ligitur illud in symbalo athanasij vbi
dicit. Nam sicut aīa racionalis & caro
unus est homo. ita ds̄ & hō vnus ē xp̄c.
Ibi nāqz ponitur silitudo q̄ntū ad uni
tatē psone. & non nature. Quia caro &
aīa differunt in hoīe q̄ntū ad essenciā.
constituunt tn̄ vnā psonā. ¶ Eodem
modo int̄ diuinitatē & humanitatē xp̄i
est differencia. et tn̄ est ibi unitas in
psona. Et q2 diuina natura in nullo
supposito potest subsistere p̄ter q̄m in
pp̄o ypostasi. ideo vnio illa nō potest eē

in persona hominis sed dei. Et preterea deus
in vna personarum suarum fecit seipsum sup
positum humane nature. et tamen vna est
tantum ibi personalitas et vnitas personalis
.s. ex parte assumentis. ¶ Ad esse
namque persone triplex exigitur distinctio.
.s. singularitatis. et naturalis incommu
tabilitatis. ac excellentie siue dignita
tis. ¶ Propter primum. nullum vniuersale
est persona. Propter secundum. anima non est per
sona. Sed propter tertium. xpc secundum quod homo
est non est persona. ¶ Ex hiis patet
que sit vera uel falsa inter has. iiij.
propositiones. ¶ Prima. persona personam
assumpsit. ¶ Secunda. natura personam
assumpsit. ¶ Tertia. natura natu
ram assumpsit. ¶ Quarta. persona natu
ram assumpsit. ¶ Prime due simpli
citer sunt false. Tertia vno modo est vera.
alio modo est falsa. Si enim sumatur
natura prout est communis tribus personis
sic est falsa. Si vero sumatur natura
prout est persona filij. sic est vera. Quarta
propositio simpliciter est vera. ¶ Ad in
telligentiam istorum. Nota quod tres fuerunt
opiniones de incarnatione xpi. ¶ Pri
ma dicebat quod filius dei assumpsit hominem.
¶ Secunda dicebat quod assumpsit humanam
naturam. ¶ Tertia dixit quod assumpsit
hominem ut vestem. ¶ Prima opinio
non sustinetur in scolis nisi per positionem.
quia ponit quod in xpo due sunt persone quod
falsum est. ¶ Secunda communis est et ce

al'. diuine

lebris. et ponit hoc secundum quod xpc est
vnum solum. licet sit aliquid secundum quod homo.
Item ponit quod assumens non est assump
tum. Item quod ille homo est diuina essentia.
et econuerso. Item quod omnis proprietas filij dei
inest illi et econuerso. ¶ Tertia opinio
tanquam heretica reprobatur. quia ponit non
esse duas naturas in vna persona xpi.
et quod due substantie humane nature
non pertinent ad personalitatem filij dei. sed
extrinsecus se habent ad illam. ¶ Di
cimus ergo quod tanta est ibi vnio. ut quicquid
dicitur de filio dei dicatur de filio hominis et eco
uerso. hiis tamen exceptis in quibus exprimitur
vnio uel clauditur negatio. Si enim sit
vocabulum in quo repugnantia includitur
sicut est vniri. incarnari. assumere. assu
mi. in quibus includitur respectus vnionis
vnius nature ad alteram. tunc non tenet pre
dicta regula. Similiter non tenet si in voca
bulo includitur negatio alicuius cuius oppo
situm alteri competit. sicut incipere esse. creari.
et consilia. ¶ Nota quod proprie loquendo
compositio est corporum. Commixtio est cor
poris et anime. et vnio est diuine nature ad hu
manam. tamen ponitur vnum quandoque pro reliquo.
¶ Quinque status fuerunt primi hominis. et de
quolibet statu accepit xpc aliquid.
¶ Primus status fuit innocentie. de quo
accepit immunitatem peccati. ¶ Secundus gratie.
de quo accepit plenitudinem gratie. ¶ Ter
tius culpe. de quo accepit recompensatio
nem pene. ¶ Quartus penitentie. de quo

accepit passionẽ doloris et tristicie.
¶ Quĩtus glie. de quo accepit plenã
fruicionẽ. ¶ Corpus xpi scdm Joh.
damasc. formatũ fuit ex sanguine beate
virginis. non ex carne. ꝛ Nam vere mats
est scdm phos. tm materiã ministrare.
Sed dare virtutẽ formatiuã que actiue
materiã formet. est patris ꝛ nõ matris.
Cũ g beata virgo ꝓprietatem matris ve
habeat. oportet qd matiam contulerit. q
scdm naturã fu matia conueniens huma
ni corporis. et tñ virginalem integritatẽ
non polluit. Talis autẽ materia non ẽ
caro. qꝛ ut dicit phus. qd id quod ẽ actu
pars. non est matia generacois cũ non sit
potencia totũ. caro autẽ est actu pars.
vnde non est matia generacõis. Talis quoqꝫ
matia non fuit semen femineũ. quia
hoc puritati virginis non cõueniebat.
nec eciam scdm phm est necessariũ ad genera
cionẽ. qꝛ mulieres alique cõcipiunt sine
seminacõe tali. Ergo matia fuit sangis.
qꝛ ille scdm phm eciam est materia ge
neracõis in nobis. ¶ Qd autẽ dicit
apls. ad Romanos. Qui factus est ex se
mine dauid scdm carnẽ. intelligendũ ẽ
originalit. ꝛ non matialiter. ¶ Uir
tus autẽ formatiua in beata virgine non
fuit ex patre carnali. sed ex virtute altissimi.

Utilitas incarnacionis. 8.

Amisimus p peccatũ ꝓpriam ex
cellenciam. mentis inno
cenciã. ac dei amiciciam.
¶ Hec autẽ recupare oportuit per
beneficiũ saluatoris. ¶ Excellenciam
eni recupare non potuim9 nisi p repa
torẽ excellentissimũ. Quia si p meram
creaturã repati essem9. tunc oporteret
nos esse subiectos illi creature. ¶ In
nocencia quoqꝫ readquiri non poterat
nisi p satisfactorem sufficientissimũ. q
videlt deus esset ꝛ homo. ¶ Deus
quidẽ. q p oibꝫ satisfacẽ potat. homo vo.
de genẽe adam qui peccauerat. Ille naqꝫ
cõgrue satisfacit qui potest ꝛ debet. Sed
non potest nisi ds. ꝛ non debet nisi hõ.
¶ Amicicia similiter repari non potat
nisi p mediatorẽ cõuenientissimũ. qui
s. vtriqꝫ pti cõformis esset ꝛ vtriqꝫ pti
amicus. Hoc vo xpo cõuenit qui est deo
filis p diuinitatẽ. ꝛ hoi p humanitatẽ.
¶ Uenit ds in incarnacõe tanquã dñs
ad seruos ut eos corriget. tanquã magi
ster ad discipulos. ut eos instrueret. tan
quã medicus ad egros ut eos sanaret.
¶ Primũ ostendit ds potenciam.
Scdm sapiam. Tercium. bonitatẽ.
¶ Quattuor fructus diuine incarnaci 1.2.
onis ostendit Bern. dicens. Manna de 3.4.
celo descendit. gaudeant esurientes. De
vinea celi botrus erupit. gaudeant sici
entes. Oleũ effusum est. gaudeant e
grotantes. Lapis sine manibꝫ de mõte
pcisus est. timeant negligẽtes. ¶ Xpo
hoi plures actus cõuenerũt nobis mul
tũ salutiferi. ꝓpter quos diuersis rebus

naturalib3 et artificialib3 cōparatur.
¶ Ipse nāq3 xp̄c dicitur caput ꝓpt
sensum et motū sp̄ualem. qui mēbris
suis influit. ¶. Mediator. q2 ꝑtici
pat ꝓprietates humane nature et diui
ne. et ideo efficacit' int' deū patrem et
nos potēt mediare. ¶ ffundamē
tū. ꝓpter fidem qua in nobis illumi
nat intellcūm. ¶ Ostiū. ꝓpter cari
tatē qua ꝑficit affectū. ¶ Pastor
in quātū incorꝑat nos ecclie p sacramē
torum ꝑticipacionē. ¶ Hostia. quia
soluit obligacionē contractā p peccm
originale. et eciā p pcca actualia.
¶ Sacdos. q2 ipse se rogat. ipse se
exaudit. Ipse seruus rogat se diuin.
ipse deus exaudit se hoīem. ¶ Via
in exilio. ¶ Vita in p̄mio. ¶ Ite
Al'. exēplo. euuniat Berñ. iiij. vtilitates aduen
tus dñi dicens. Venit medicus ad
egrotos. redēptor ad venditos. ad er
rantes via. ad mortuos vita. ¶ Sūt
ad huc multe vtilitates incarnacōis
xp̄i. ¶ Quia ds̄ factus est homo.
ut fieret hō deus. ¶ Dn̄s factus
est seruus. ut fieret seruꝰ dn̄s. ¶ Ds
de celis ad t'ras descendit. ut homo de
t'ris ad celos ascendet. ¶ Deus
factus est filius hoīs. ut hō fieret filiꝰ
dei. ¶ Immortalis factus est mor
talis. ut mortales fierent imortales
¶ Diues factus est paup. ut pau
pes fierent diuites. ¶ Obscurata

est lux. ut nos illuminaret. ¶ E
suriuit panis. ut nos reficeret.
¶. Sitiuit fons. ut nos inebriaret.
¶ Tristata est leticia. ut nos letifica
ret. ¶ Pauebat fiducia. ut nos
cōfortaret. ¶ Lassata est via. ut
iter nr̄m ad celestia dirigeret. De
mirabilib3 circa incarnacionē. 9.

Excellebat incarnacio et
nrām concepcionē i plu
rib3. p quod apparet qd
ibi natura ꝑdidit sua iura. ¶ Inue
niunt' ibi multa tam ex ꝑte matris
q̄m ex ꝑte plis. q̄m ex ꝑte modi. eciā
que non sūt scdm viam nature. sed
scdm potenciam v'tutis infinite. que
solius dei est. ¶ Miracla q' fuerūt
in nr̄e. q2 scdm Berñ. ffuit sine pudo
re fecūda. sine grauamine grauida.
sine dolore puerꝑa. Ibi portauit stella
solem. palmes vitem. riuus fontē.
filia patrē. creatura creatorē. ffuit
inq̄m mater patris. filia plis. ffuit q3
ple posterior. contento minor. Mater
et virgo fuit. et cū deo filiū communem
hūit. ¶ Maledictionē legis euasit.
vbi maledcē fuerūt v'gines et cōiugate.
¶ Virgines quidem q2 non genue
rūt. Coniugate vo. q2 in dolore pepe
rūt. Sed vtrūq3 beata v'go euasit.
q2 v'go genuit. et dolorem non sensit.
Alug'. Speclm non rūpit radius so
lis. integritatē v'ginis ingressus aut

egressus viciare nō potuit deitatis.
¶ Mirabilia q̄z fuerūt in ple. Quia in instanti fuerunt ibi sanguinis sepe racio. cōsolidacio. figuracio. aīacio. deificacio. Et q̄d ista non fuerūt suc cessiua. patet ex scriptura Jeremie. ffemīa circūdabit virū. Patet eciam ex v̄tute agente sp̄us sancti. cuius est subito opari. ¶ Quāuis autē mē bra corp̄is xp̄i fuerint in cōcepcione cōpleta et p̄fecta usq̄z aīe susceptionē. ipsoꝝ tn̄ distinctio scd̄m augustinū tam p̄ua fuit et tenuis q̄d humano vi sui vix potuit subici. q̄z in tanto fuit minus corpus illud q̄m aliis cōcept⁹ tū formatur. q̄ntū infra xlvj. dies augeri potuisset in vtero. et ıt̄ mira culosū fuit q̄d in tam p̄uo corpe re cepta fuit aīa. Sed hoc factū fuit ideo ut conceptus xp̄i q̄ntū ad tēpus manendi in vtero non esset nr̄e con cepcōi dissilis. ¶ P̄tea ab instāti cōcepcōis sciuit oīa. eciā scd̄m q̄d hō. ¶ In fruicōe fuit eciam p̄fc̄a. et ın q̄ntū ad hoc. non solū fuit viator sed eciam cōp̄hensor. ¶ Item mūdus fuit ab oī pc̄o. et plenus erat gracia et v̄tute. ¶ Habuit quoq̄z patrē in celis. et matrē in t̄ris. Sed patrē sine matre. et matrē sine patre. ¶ Item p̄ incarnacionē ipse dn̄s factus est seru⁹. eternus. factus est tēporalis. Immensus. factus est p̄uulus. ffit summus. imus. Incōp̄hensibilis. factus est localis. ffit simplex cōpositus. ¶ Dicit Aug⁹. Videtur inuisibilis. palpatur inpalpabilis. inmortalis occiditur. ¶ Item Aug⁹. Quis vnq̄ā estimare posset. ut portaretur manib3 femineis portator orbis. panis angeloꝝ aleret⁹. virtus celoꝝ infirmaretur. vita oīm moreretur. ¶ Hoc quoq̄z notan dū q̄d sicut in diuinis est t̄initas p̄so narū in vnitate substancie. sic in xp̄o ē t̄initas naturaꝝ in vnitate persone. Q̄a sicut in diuinis p̄ diūsas p̄sonas non distin guitur essencia. sic in xp̄o p̄ diūsas na turas non distinguitur p̄sona. ¶ De niq̄z incarnacio xp̄i fuit mirabilis ex modo. Quia cū tres modi p̄ducendi hōiem p̄cessissent. p̄mus. s. nec de vi ro nec de femina. sicut in Adam. sc̄ds de viro sine muliere. ut in Eua. t̄cius de viro et muliere. sicut in oīb3 cōcupis cibilit̄ natis. ad cōplementū vniūsi quartū decuit introduci. vt. s. homo de muliere fieret sine viro p̄ virtutē opatoris summi. ¶ In cōcepcione ergo filij dei cōcurrit virtus innata. infusa. increata. ¶ Virtus innata maciam ministrauit. ¶ Virtus infusa purificando ad vnionē verbi aptauit. aptacōe dico congruencie. ¶ Virtus increata subito p̄fecit. q̄d natura non potuit nisi successiue.

De natiuitate xp̄i 10.

Natiuitas xpi triplex est. s. diuina. humana. et gratuita. ¶ Prima est ex patre. Secunda ex matre. Tercia fit in mente. ¶ De patre nascitur eternaliter. De matre temporaliter. In mente spiritualiter. ¶ Et iste tres natiuitates sumuntur secundum tres substancias que sunt in xpo. s. diuinitas. caro. et spiritus. Nam ex patre nascitur deus. ex matre caro. in mente spiritus sanctus. s. per graciam. ¶ Ex patre nascitur semper. ex matre nascitur semel. in mente nascitur sepe. ¶ Secundum natiuitatem autem diuinam. xpc habet patrem sine matre. Secundum humanam habet matrem sine patre. Secundum gratuitam habet patrem et matrem. secundum illud. Qui fecerit voluntatem patris et c. ¶ Has tres natiuitates xpi representat ecclesia in die natiuitatis eius. ¶ Primam. i. diuinam. in missa que cantatur in nocte. Est enim nobis hec natiuitas occulta. Ysayas. Generationem eius quis enarrabit. ¶ Secundam. in missa que cantatur in aurora. Quia natiuitas humana fuit partim occulta. partim manifesta. Occulta quidem quantum ad modum. sed manifesta quantum ad finem. ¶ Terciam in missa que cantatur in die. Quia natiuitas gratuita est manifesta. in qua xpc per affectum concipitur. et per effectum nascitur. et per profectum nutritur. Ysayas. A timore tuo concepimus et peperimus spiritum salutis.

¶ De diuina itaque generatione habetur libro primo. sed nunc de humana prosequendum est. ¶ Notandum itaque quod secundum verba apostoli. qui ait. Apparuit gracia dei saluatoris nostri et c. Natiuitas xpi fuit graciosa. gloriosa. copiosa. fructuosa. ¶ Graciosa. i. gratis. non nostris meritis exhibita. Apparuit enim gracia. ¶ Gloriosa. quia dei saluatoris nostri. ¶ Copiosa. quia omnibus hominibus. ¶ Fructuosa. quia erudiens nos. Et iste fructus natiuitatis xpi duplex. s. respectu presentis temporis et respectu futuri. Item respectu presentis temporis. iterum duplex est fructus. ¶ Primus est declinatio mali. Ibi. Vt abnegantes impietatem. quo ad malum quod est contra fidem. Et secularia desideria. quo ad malum quod est contra bonos mores. ¶ Secundus fructus est operatio boni. Ibi. sobrie. quo ad nos. iuste. quo ad proximum. pie. quo ad deum. ¶ Item respectu futuri temporis duplex est fructus. ¶ Primus quo ad gloriam anime quod notatur ibi. Expectantes beatam spem. ¶ Secundus. quo ad gloriam in resurrectione corporis. Ibi. Et aduentum glorie magni dei. ¶ Apparuit in natiuitate xpi benignitas et humanitas saluatoris nostri dei de latibulo triplici. Scilicet de sinu patris in quo celabatur. De umbra legis in qua figurabatur. De ventre matris in quo formabatur. Ipse namque agnus soluebat signacula libri

signati. ¶ Natiuitas xpi fuit v
tilis. honesta. et iocunda. ¶ Quid
autem vtilius salute hominis. Vocabis
inquit nomen eius ihesum. quia saluum faci
et populum suum et c. certe a formidine timo
ris. ab infirmitate langoris. a detencione
carceris. a subiugacione hostis. ¶ Quid
honestius partu virginis. ubi virgo est
que generat. deus est qui generatur. spiritus
sanctus qui generacionem operatur.
¶ Quid iocundius ortu dei et hominis.
Gaudii sunt quidem qui precesserunt. ut a
braham. qui exultauit ut videret diem
domini. Item qui secuntur. ut apostoli. Gaudete
in domino semper. Item qui presentes erant.
ut angeli decantantes. et pastores viden
tes. et iohes in vtero eum senciens. et sy
meon eum amplexans. sed maxime virgo
eum generans. Luc. Exultauit spiritus meus
in deo salutari meo. ¶ Protulit in na
tiuitate beata virgo nobis fructum quem erat
seminatum in concepcione. germinauit in na
tiuitate. collectus est in pannorum inuo
lucione. ad domum allatus est in purifica
cione. flagellatus est in stipite. ventilatus
in falsorum testimoniorum accusacione. commo
litus in passione. purgatus in resur
reccione. comeditur in cotidiana euchari
stie sumpcione. et in celesti fruicione.
¶ Beata itaque virgo est celum quod
rorauit. ipsa nubes que ipsum pluit.
ipsa terra que saluatorem germinauit.
¶ In natiuitate domini beata virgo fuit

terra de cuius limo fuit formatus verus
adam. terra de qua orta est vitas.
terra de qua fructus sublimis. terra bona
in qua semen cecidit. terra fluens lac
te et melle. terra germinans herbam viren
tem. terra de qua egrediebatur fons irri
gans vniuersam superficiem terre.

De circumcisione domini. ii.

Circumcisionem accepit xpc
multiplici racione. ¶ Pri
mo. ut legem quam dedit
aliis ipse impleret. ¶ Secundo ut humili
tatem ostenderet. quia cerimonialibus ad
que non tenebatur ipse se subiecit. Ipse
namque dominus legum fuit. ¶ Tercio. ut
sanguinem suum non solum in etate virili.
sed eciam in infancia pro nobis funderet.
¶ Quarto. ut nos circumcidendos fore
spiritualiter demonstraret. ¶ Quinto. ut
hereticos confunderet qui dixerunt eum
non verum corpus sed fantasticum habuisse.
¶ Sexto. ut iudeis satisfaceret qui scan
dalizati fuissent si circumcisionem non ac
cepisset. ¶ Septimo. ut legem vete
rem approbaret. que usque ad ipsum fuit
obseruanda. ¶ Legalia enim secundum
augustinum fuerunt ante passionem viua. post
passionem mortua. sed postquam claruit
veritas euangelii pro mundo sepulta.
¶ Circumciditur ihesus non solum circum
cisione legali. sed eciam spirituali. Unde
possumus circumcisionem domini quadrupliciter
assignare. ¶ Primo. circumcidit eum

pať in natiuitate cultello paupꝑtatis.
¶ Scđo. circuͦciderūt eū sui in octa
uo die cultello legis. ¶ Tercio cir
cūcidit seipm̄ in oī vita sua cultello
hūilitatis. ¶ Qrto circūciderūt eū
iudei in passione cultello crucis ⁊ hoc
ꝑ milites pilati. ¶ Circūciditur
etiam ihc̄ in suis quadrupliciter.
¶ Primo ꝑ detractores. qui auferūt
amicū ⁊ famā. ¶ Scđo ꝑ raptores
qui auferūt bona tēporalia. ¶ Ter
cio. ꝑ hereticos qui auferunt aīam.
¶ Quarto ꝑ tirānos q̄ auferūt corp᷒.
¶ Circūcisio nr̄a spūalis duplex est.
¶ Prima mētis in p̄senti a culpa.
¶ Scđa corporis in futuro a pena.
¶ Prima significata est ꝑ circūcisio
nē cōsueuem que fcā est in egipto. Et
hec triplex est. s. incipientiū a vicijs
cultello iusticie. Item ꝓficientiū a sup
fluis cultello miscdie. Item ꝑfecto
ꝝ a necessarijs cultello caritatis ꝑfecte.
¶ Scđa significata est ꝑ circūcisio
nē factā in tra ꝓmissionis in galgalis.
Quia in octauo resurrectōis ꝑ petra
xp̄m circūcidemꝰ ab oībus miserijs.
¶ Ex quo patet qđ nr̄a circūcisio
spūalis efficacior est q̄m iudeoꝝ car
nalis. Quia illoꝝ circūcisio licet pec
catū tulerit. tamē ꝑadisi ianuā non
apꝑuit. sed nr̄a vtrūqꝫ facit. ¶ In
hac materia duo nobis tāq̄m vtilia tā
gunť. ¶ Primū est xp̄i hūilitas in

circūcisione. ¶ Scđm est eius sub
limitas in nōis appellacōe. ⁊ vocatū
est inquit nomen eiꝰ ihc̄. ¶ Digni
tas autē huiꝰ nōis multiplex est.
¶ Est enī ab eterno cōsecratū. ut ait
Bernđ. ¶ Ab antiquo p̄figuratū. s.
in iosue. ¶ A ꝓphis desideratū. ysay.
Nomen tuū in desiderio aīe. ¶ A scīs
patribꝫ ꝓphetisatū. Bern. Dulce nomē
ihc̄ hec ꝓphetisatū salomonis oracło. Al' ꝓphanū.
¶ A deo nōiatū. Apls. Dedit illi
nomen qđ est sup oē nomē. ¶ Ab
angelo ꝓnunciatū. vt legitur in luca.
¶ A bīa v̄gine p̄dicatū. Luc. Et scīu
nomen eius. ¶ Ab aplīs magnifi
catū. Act. Ibant apli gaudentes a cō
spectu consilij. ⁊c. ¶ A marturibꝫ
testificatū. qꝛ ꝓ nōie isto passi sunt.
¶ A confessoribꝫ collaudatū. ps. Lau
date pūi dn̄m. ⁊c. Item. A solis ortu
usqꝫ ad occasum laudabile nomē dn̄i.
¶ A scīs v̄ginibꝫ p̄gustatū. Cantic.
Oleū effusum nomē tuū. Bern. Ihc̄
est mel in ore. melos in aure. iubilus
in corde. ¶ Ab oībꝫ scīs exaltatū.
ps. Magnificate dn̄m mecū. ⁊ exaltemꝰ
nomen eius in idipm. Petrus. Non
est aliud nomen sub celo in quo opor
tet nos saluos fieri. ¶ In hoc nōie
ihc̄ sūt q̄nqꝫ littere. que possūt esse
inicia istaꝝ dictionū. Iocunditas me
rentiū. Eternitas viuentiū. Sanitas
languentiū. Libertas egentiū. Sacie

tas esurientium. ¶ Hoc nomen ihc xpo conuenit tripliciter. s. racione. nature. ut qui ex diuina natura erat saluator auctoritate. et ex humana natura erat saluator ministerio etiam vendicaret sibi nomen saluatoris. ¶ Racione decencie. quia decuit ut nomen ex re haberet. tamen quia saluat a peccato. a mundo. a diabolo. et ab inferno. merito nomen habet illi beneficio congruens. ¶ Racione efficacie. quia xpc nos sua passione saluauit.

De baptismo xpi. 12.

In baptismo domini notatur ipsius humilitas. et nostra utilitas. ¶ Ipsius humilitas notatur in .iiij. ¶ Primo quia venit ihc. s. dator salutis. et non indigens salute. ¶ Secundo. quia in iordanem ubi creator elementorum subiecit se humili elemento aque. ¶ Tercio. quia ad iohannem. s. dominus ad seruum. rex ad scutiferum. sol ad luciferum. ¶ Quarto. quia venit ut baptisaretur ab eo. s. fons a riuo. plenitudo a stilla. auctor baptismi a ministro. ¶ Utilitas nostra notatur in .iiij. que circa xpm baptisatum euenerunt. ¶ Primo. quia xpc confestim quam baptisatus fuit ascendit de aqua. per quod notatur in nobis gracie infusio. Homo enim per baptismum liberatus a culpa ad virtutes ascendit. ¶ Secundo. apertum est celum. per quod notatur hominis post baptismum decedentis consolacio. ¶ Tercio. descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum. per quod notatur quod baptismus facit hominem spiritus sancti templum. ¶ Quarto. vox patris facta est. hic est filius meus dilectus. in quo notatur quod per baptismum de filio ire fit filius gracie. ¶ In baptismo xpi notantur substancialia baptismatis nostri. s. baptisans. baptisandus. materia. forma. intencio. ¶ Baptisans fuit iohannes. in quo nobis ministri sanctitas designatur. ¶ Baptisatus fuit xpc. s. nostrum baptismum consecrans. quia contactu sue mundissime carnis vim regeneratiuam dedit aquis. ¶ Materia fuit aqua. magis conueniens et communius ceteris liquoribus ad baptismum nostrum existens. ¶ Forma notatur per testimonium trinitatis. Fuit enim ibi pater in voce. filius in persona. spiritus sanctus in columba. ¶ Intencio consequitur formam. Voces enim ut ait philosophus. note sunt earum que sunt in anima passionum. ¶ Per vocem patris que audita est in baptismo xpi. notatur quinque dignitates et excellencie domini nostri ihu xpi. ¶ Cum enim dicitur. hic est. commendatur xpc a vera essencia. quia solus deus verum habet esse. Omne enim esse a forma est. Deus enim est forma sine materia. ut dicit Boecius. ¶ Cum dicitur filius. idem xpc commendatur a similitudinis paterne conueniencia. Ex eo namque dicitur filius. quia fit ut ille. propter

quod filius dicit᷑ ymago pr̄is potius
eciam q̄m sp̄us sp̄us s̄cs ꝓpter racio
nem q̄ua h̄cs supra ī p̄ncipio. ¶ Cū
dicitur meus. cōmendatur a substāne
indifferencia. Dicitur enī meus .i.
michi cōsubstancialis. ¶ Cum dicit᷑
dilectus. cōmendatur ab amoris bn̄
uolencia. Johis. Pat̄ diligit filium.
et oīa que h̄et dedit in manu eius.
¶ Cum enī dr̄. in quo michi bene cō
placui. cōmendatur a speciali cōplacē
cia. Sed nota qd̄ placitū est quieta
voluntas. Et ī cōplacui .i. cū sp̄u s̄cō
in filio secd̄m naturā assūptā quieui.

De plenitudine gr̄e xp̄i. 13.

Post hec cōsiderandū est
verbū incarnatū q̄ntū
ad plenitudinē carisma
tū sp̄ualiū. que sūt plenitudo gr̄e in
affectu. et plenitudo sapie in intellc̄u.
ac plenitudo meriti in ope et effectu.
¶ Circa p̄mū tenendū est qd̄ in xp̄o
a sui cōcepcōe fuit plenitudo gr̄e. q̄n
tū ad grām ꝑsone singlāris et q̄ntū
ad grām capitis. et q̄ntū ad graciam
vnionis. Et hec t̄plex grā est eadem
in essencia. sed differt in effectu.
¶ Gra enī ꝑsone singlāris est grā
h̄itualis q̄ua h̄uit xp̄c plenissime et
ꝑfectissime. excepta fide et spe. quas
virtutes non h̄uit. sed id quod eis ī
patria succedet. q2 cognicio fidei suc
cedet. spei vō succedet cōprehensio rei.

¶ Secd̄m autē qd̄ p̄dicta grā ꝑso
ne singlāris exuberat in xp̄o ita qd̄
influit in mēbra corꝑis sui mistici se
sū et motū sp̄ualem secd̄m fontalē ple
nitudinē oīs gr̄e in ipso h̄itantis. dr̄
grā capitis. ¶ Et in nota qd̄ xp̄c
secd̄m vtraq3 naturā dicitur caput eccl̄ie.
q2 non solū in q̄ntū deus sed etiam in
q̄ntū homo influit sensū et motū sp̄s
et gr̄e in oēs qui adherent ei. vel ꝑ fidē
rectā. uel ꝑ fidei sacramentū. Sed in
q̄ntū ds̄. influit talem grām auctori
tate. In q̄ntū autē homo. influit eā
ꝑ modū miti. et illud meritū quod
non solū ex cōgruo sed etiā ex digno
m̄uit grām mēbris. et hoc h̄uit ex v
nione ad verbū. ¶ Ex p̄dc̄is colli
ge qd̄ xp̄c in q̄ntū homo dr̄ caput ec
clesie t̄plici racōe. ¶ Primo ꝓpter
influenciā gr̄e. sicut dc̄m ē. ¶ Secd̄o.
ꝓpter cōformitatē nature q̄ua habet
caput ad membra. Quia licet xp̄c ex
cellat membra sua q̄ntū ad naturā
diuinitatis. tamen cōformis est illis
in natura humanitatis. ¶ Tercio.
dr̄ caput methaphorice. Quia sicut
corpus xp̄i verū constat ex purissīs
mēbris. ita corpus xp̄i misticū ex pu
ris fidelibz. z Nam de plenitudine eī
accipiunt oēs bn̄ficiū gr̄e et sp̄us qui
ad eū accedūt uel ꝑ fidem rectā. uel
ꝑ fidei sacramentū. ¶ Illa racōe
xp̄c secd̄m qd̄ homo dr̄ caput. s. ꝓpter

nature cōformitate q̄ua caput h̄et
ad totū corpus. ¶ Nam sicut corpus
xp̄i naturale constat ex purissimis
membris. ita corpus eius misticū ex
purissimis fidelibꝫ. ¶ Preterea
scḋm qḋ eadem gr̄a p̄sone singlaris
habilitauit humanā naturā xp̄i ad
vnionē ūbi. ut videl᷑ digna esset vni
ri tante celsitudini vocatur gr̄a vni
onis p̄ q̄ua ipse xp̄c non tm̄ felicitate
glie. verū etiam adoracōe latrie dig
nus fuit. ¶ Verū in q̄tum est construc
cio t̄nsitiua cū dicitur gr̄a vnionis.
tūc eīn aliud est gr̄a. aliud est vnio.
Sed scḋm qḋ est constructio intrāsiti
ua. ut sit sensus. gr̄a vnionis. i. vnio
humane nature ad diuinā. que gratis
et sine meritis data est humanitati xp̄.
sic differt gr̄a vnionis a gr̄a p̄sonali.
et a gr̄a capitis. sic vnio differt a gr̄a
h̄ituali. ¶ Propter quod dr̄ in Joh.
qḋ spūs sc̄us datus est ei non ad men
suram. quod dupliciť intelligitur.
¶ Primo sic. non ad mensurā. i. to
taliter. non p̄ticlariter. Quia q̄cquid
potuit deus ei dare de spū sc̄o. dedit ei.
¶ Scḋo sic. non ad mensuram. i.
sup̄ oēm p̄porcionē respc̄u alioꝝ hoīm.
De hoc dicit Joh. Plenū gr̄e et v̄itatis.
¶ Nota qḋ multiplex distinguitur
plenitudo. ¶ Prima est sufficiencie.
que in quolibet iusto rep̄it̄. ¶ Scḋa
est copie. que fuit in ap̄lis. Act. ij. Re
pleti sūt oēs spū sancto. Hec fuit etiā
in stephano. Act. vij. Stephan⁹ plen⁹
gr̄a et fortitudīe et c̄. ¶ Tertia ē vni
ūsitatis. que est in ecclia cui nullū deest
donū. ¶ Quarta excellencie. que
fuit in beata v̄gine que oēs sc̄os exce
debat in gr̄a. Ecc. xxiiij. In me gr̄a
oīs vie et v̄itatis. Luc. Aue gr̄a plena.
¶ Q̄nta superefluencie. que fuit in
xp̄o. Joh̄is. Plenū gr̄e et veritatis.
¶ Circa innocenciā xp̄i hoc sciendū
est qḋ h̄uit immunitatem oīs culpe. et q̄n
tū ad actū. et q̄ntū ad posse. qꝛ nec pec
cauit nec peccare potuit. nec a patre
pc̄tm originale traxit. qꝛ patrē carna
lem non h̄uit. nec a matre pc̄tm trax
it. qꝛ spūs sc̄s eam a fomite totaliter
liberauit. De plenitudīe sapie xp̄. ijº.

Sicut in xp̄o fuit oīs ple
nitudo gr̄e. ita et oīs ple
nitudo sapiencie. nō solū q̄n
tū ad cognita. verū eciam q̄ntū ad mo
dos et differencias cognoscendi. que sūt
q̄tuor. ¶ Primus est sempiternalis
cognicio ex p̄te diuinitatis. Et hoc m°
cognoscit oīa simul. s. finita et īfinita.
qꝛ apud deū oīs infinitas est finita.
Ds eīn videt multa vno. i. seipso.
Vn̄ non differt ibi quod videt a p̄ qḋ videt. qꝛ. s.
semp̄ videt se p̄ se. et in se videt oīa. nō
solū que fecit. sed et que face potest. que
sūt infinita. ¶ Scḋs modus ē cog
nicio sensualis et sensualitatis ex p̄te

carnis. et iste modus est cognicio per experienciam. quo Christus non sciuit omnia simul. quia sensus non est perceptiuus rerum nisi ad obiecti presenciam. ¶ Tercius modus est spiritualis experimentis. et iste est triplex. scilicet per naturam. per graciam. et per gloriam. Per naturam igitur est modus cognoscendi tercius. quo modo cognouit Christus omnia que spectant ad uniuersi constitucionem. sed longe excellencius quam Adam eciam existens in natura bene instituta. ¶ Quartus modus est per graciam. Hoc modo cognouit Christus omnia que spectant ad humani generis reparacionem. longe tamen excellencius quam aliquis prophetarum uel eciam angelorum. Non enim solum habuit Christus scienciam per habitum innatum ut Adam et angeli. sed eciam per habitum infusum uelut sancti illuminati. Cognicionem uero non habuit per habitum acquisitum quia propter imperfeccionem in ipso non fuit. ¶ Quintus modus est per gloriam. Hoc modo cognouit Christus omnia. finita quidem cognicione actuali. Infinita uero non nisi cognicione habituali. Anima enim Christi per gloriam comprehensionis capiebat quantumcumque capere potuit natura finita unita infinito. ¶ Sciendum igitur quod res habent cognosci in arte. scilicet ab ipso artifice. uel ab alio artem contemplante. Et utroque modo cognouit Christus res. ¶ Primo modo per naturam diuinitatis. ¶ Secundo uero per gloriam comprehensionis.

¶ Patent igitur ex predictis quinque differencie cognicionis que in Christo erant. ¶ Primum enim modum habuit cognicionis ut deus. Secundum ut homo. Tercium ut viator. Quartum ut illuminator. Quintum ut comprehensor. ¶ Christus secundum utramque naturam dicitur lux. Quia secundum diuinitatem illuminat intus animam. secundum humanitatem informat exterius vitam. Et hoc tripliciter. scilicet miraculis. predicacionibus. et exemplis. Primum est potencie. Secundum sapiencie. Tercium bonitatis. ¶ Nota preterea quod sciencia Christi hominis limpidissima est inter sciencias creatas. quia nichil habet admixtum cum suo contrario. uel actu uel potencia. presertim cum non possit ignorare aliquid propter unionem ad verbum. Tamen quia anima creata est. non est sciencia eius ita limpida sicut sciencia dei quamuis sciat omnia que scit deus. ¶ Quod dicitur Ihesus proficiebat sapiencia et etate coram deo et hominibus. non est intelligendum quod in se profecit. quia ab instanti concepcionis plenus sapiencia fuit. sed pocius in aliis qui doctrina sua et exemplo profecerunt. Et hoc coram deo. id est ad gloriam dei. et hominibus. id est ad utilitatem hominum. ¶ Proficiebat tamen Ihesus in se cognicione experimentali et sensuali. quia didicit secundum apostolum ex his que passus est obedienciam.

De merito Christi. al.

Simul fuit Christus viator et comprehensor ab instanti concepcionis sue. Ex tunc enim

cepit mereri et erim. Meruit autem in quantum viator, non in quantum comprehensor. ¶ Perfectio et plenitudo meriti xpi notatur in istis. ¶ Primo quantum ad eum qui merebatur. quia non tantum erat homo sed etiam deus. ¶ Secundo quantum ad tempus quo merebatur. quia ab instanti conceptionis sue usque ad horam mortis. ¶ Tertio quantum ad id per quod merebatur. quia per habitum perfectissimum caritatis et per exercitium perfectissimum virtutis. ¶ Quarto quantum ad eum cui merebatur. quia non tantum sibi sed etiam et nobis. Omnibus enim operibus suis que procedebant ex libero arbitrio meruit sibi vitam eternam iam habitam et nobis habendam. Illis in quantum operibus que retulit ad nos. Et est probabile quod retulit omnia opera sua ad nos cum venit in mundum propter nos. ¶ Quinto quantum ad id quod merebatur nobis. quia veniam. gratiam et gloriam. Stolam quoque carnis et apertionem ianue celestis.

al. virtutis.

¶ Ante incarnationem xpi diabolus habuit manum attrahentem et manum impellentem. Attrahentem dico potentem in culpa. impellentem sine obstaculo in limbum. Sed xpc primam manum suo merito debilitavit. secundam vero penitus amputavit. ¶ Igitur in merito xpi radicata sunt omnia merita nostra sive satisfactoria pene. sive meritoria vite eterne. quia nec ab offensa creatoris sunt digni absolvi. nec immensitatem premii quod deus est digni sunt assequi nisi per meritum hominis dei. ¶ Sexto quantum ad id quod merebatur sibi. quia licet non mereretur glorificationem mentis quia habebat. meruit tamen hec sibi humilitate passionis. accelerationem resurrectionis. glorificationem sui nominis. dignitatem iudiciarie potestatis. Sicut ait apostolus. Xpc factus est pro nobis obediens usque ad mortem. et c. Sequitur. Propter quod et deus exaltavit illum. quo ad primum. et dedit illi nomen quod est super omne nomen. quo ad secundum. ut in nomine ihesu omne genu flectatur celestium terrestrium et infernorum. et c. quo ad tertium.

¶ Septimo quo ad modum quo merebatur. Dicitur enim mereri aliquis tripliciter. scilicet de indebito faciendo debitum. vel de debito magis debitum. vel de debito uno modo faciendo debitum alio modo.

¶ Primis duobus modis meruit nobis et non sibi. quia non poterat de non debito sibi facere debitum. vel de debito magis debitum. cum sit sanctissimus nec potuit in sanctitate proficere. ¶ Tertio vero modo sibi meruit. quia bonum glorie quod sibi fuit debitum per gratiam unionis. fecit sibi debitum alio modo. scilicet per meritum bone actionis. Meruit enim sibi vitam eternam iam habitam. sicut nobis habendam.

De voluntate xpi. 16.

Voluntas in xpo duplex fuit. scilicet creata et increata.

Et dictum est supra in primo libro de voluntate eius increata. ¶ Voluntas christi creata duplex fuit, scilicet racionis et sensualitatis. ¶ Et voluntas racionis duplex est, scilicet racionis ut racio est, et racionis ut natura est. ¶ Voluntate racionis ut racio est conformavit se in omnibus voluntati increate. Sed voluntate racionis ut natura est et voluntate sensualitatis voluit aliquid oppositum quod noluit voluntate racionis ut racio est, scilicet non mori. Et in hoc iste voluntates non fuerunt sibi contrarie, licet volita contraria fuerunt. Quia secundum voluntatem divinam quod iustum erat voluit. Secundum voluntatem racionis iuste consensit. Sed secundum voluntatem carnis penam recusavit. ¶ Et sic unaqueque voluntas quod suum erat tenuit, scilicet voluntas divina iusticiam, voluntas racionis obedienciam, voluntas carnis naturam. ¶ Unde patet quod aliquid velle est illicitum racioni quod non est illicitum sensualitati, sicut in christo fuit velle non mori. ¶ Quamvis autem voluntas non moriendi fuit causaliter a sensualitate, fuit tamen occasionaliter a racione, quia christus sicut voluit fecit illud horribile venire in ymaginacionem et in estimacionem, quo facto naturaliter mortem refugit. Hoc voluit propter nostram instruccionem. Sic racio advocavit pro sensualitate dicens, Pater si fieri potest et cetera. ¶ Hec peticio fuit tam sensualitatis quam racionis. Sed sensualitatis fuit tamquam affectantis, racionis autem tamquam proponentis. Et hoc christus fieri voluit ad triplicem instruccionem nostram. 1.2.3. ¶ Prima est ut sciamus non esse peccatum aliquid ex sensualitate velle quod est contrarium voluntati divine. ¶ Secunda est ut martires non desperent si mortem horreant, cum illam eciam dei filius exhorruit. ¶ Tercia est ut discamus discrete petere, scilicet supponendo voluntatem nostram voluntati divine. Et hoc notatur in condicione apposita, Si fieri potest et cetera. Et ibi, Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu et cetera.

De defectibus quos assumpsit christus. ix

Non solum christus assumpsit humanam naturam, sed eciam defectus circa naturam, quos videlicet ipsum decuit assumere. Unde cum pene sint exercitive virtutis perfecte et testificative humane nature, non simulate assumpsit penalitates tam corporales quam spirituales que respiciunt naturam nostram in communi, sicut famem et sitim in absencia alimenti, tristiciam et timorem in presencia nocumenti et huiusmodi, ut est calor, frigus, lassitudo et cetera. Nec tamen omnes defectus corporales assumpsit, sicut sunt defectus egritudinum multiformium. Nec omnes spirituales, sicut sunt peccatum, ignorancia, rebellio carnis ad spiritum. ¶ Preterea quia nullus innocens debet invitus penam sustinere, cum hoc esset contra

ordinē diuine iusticie. xpc penalitates
sic suscepit. ut tn̄ pati inuite nō posset.
qr passio sua nec fuit cōtra voluntatē
diuinitatis. nec cōtra voluntatē racōis.
licet fuit contra voluntatē sensualita
tis et carnis. ¶ Dicitur etiā qd xpc
vē timuit. et vē doluit. et vere tristis fuit.
ꝓut ista notant ꝓpassionē. non scdm
qd significant passionē. ¶ Differt
autē ꝓpassio a passione. Quia tūc af
fectio dicitur ꝓpassio qn̄ aīa sic afficit
qd ocłm mentis non cōturbat. ¶ Pas
sio vero dr qn̄ ita fortis est qd oculum
mentis turbat et facit a rectitudine
uel a contēplacōe dei deuiare. et tunc
racio leditur et patitur. Et sic differūt
ista duo sicut habitus et disposicio.

De passione xpi. 18.

Circa passionē dn̄i cōmen
datur in ope paciencia
insupabilem. in modo. humilitatem ad
mirabilem. in causa. caritatē inestima
bilem. ¶ Circa opus. nota qd xpc
sustinuit in tactu. clauorum asperitatem.
In auditu. obprobriorum cōfusionē. In o
doratu. sputorum feditatē. In gustu. ace
ti et fellis amaritudinē. In oclis. lacri
marum effusionē. In corde. timorem.
¶ De modo paciendi hoc tenēdū
est. qd xpc passus est passione generali
qr scdm oīa membra corporis. Ysay. Vidi
mus eū non habentem speciem neqz decorem.
¶ Item passione acerba. Tren. O
vos oēs qui transitis ꝑ viā et c. ¶ Fuit
autē passio xpi maxima. tū racione
intencōis ꝓpter optimā disposicionē
ipsius pacientis. tū ꝓpter ipsius innocē
ciā. tū ꝓpter eius honoris excellenciā.
Honorabilis enī si cōfunditur plus le
ditur. et pcipue inter suos. ¶ Item gra
uis fuit eius passio ꝓpter eius vituosi
tatē. Quia vilis homo de eius morte dole
re non debet. cū turpitudo sua tunc fine
habeat. ¶ Ite passio ignominiosa. Ysay.
Vidimus eū despectū et c. Hec autē ig
nominia attenditur in patibulo crucis
que fuit suppliciū pessimorum. et in cōsor
cio iniquorum. s. latronū. cū quibz erat
deputatus. ¶ Curat autē xpc passi
one generali infectionē vniūsalem. passi
one acerba. libidinē. passione ignomi
niosa. supbie psūpcionē. ¶ In modo
passionis attenditur caritas maxima.
qua nos liberauit ab inferno dando ve
niam. qua mundū renouauit. largien
do grām. qua celū aperuit conferendo
gloriam. Hec tria notantur in titulo cru
cis. Nam ꝓpter pimū dicitur. ihc. Propter
scdm. dr nazarenus. Propter terciū. dr
rex iudeorum. ¶ Xpc quinqz vicibz san
guinē suū fudit viuus. et semel mortuus.
s. In circumcisione. In oracione. In coro
nacōe. In flagellacōe. In crucifixione.
In lanceacōe. ¶ Per primū docemur
pctā abicere. Per scdm mentis angustiā.
Per terciū. aīam nrām virtutibz ornare.

P quartū. carnē domare. P quintum.
membra nrā mandatis dei ligare. P
sextū. vulnatū cor in dei amore hēre.
¶ Postremo qz iste passiones in xpo
non attingebāt diuinā naturā sed hu
manā. ideo in morte xpi facta ē diuisio
aīe a carne. ut tū salua esset vnio tam
aīe qm̄ carnis ad diuinitatē. ¶ Hoc
sciendū est qd xpc si passus no fuisset.
tū semꝑ defecisset qntū ptinebat ad cō
dicionē humane nature in se considerate
sine vnione. Sed in potestate nature
vnite fuit uel sic deficere uel non. De
effectū passionis xpi. 19.

Effectus passionis xpi mul
tiplex est. sicut patet in
his vsibz. Passio debilitat. s. virtutē
demonū Job. Quasi in hamo capiet
leuiathan. ¶ Spolians. s. infernū
Isay. Voca nomen eius. spolia. detrahe.
¶ Informat. s. p exemplū. Petrus.
xpc passus est p nobis. vobis relinquēs
exemplū. z c. Vnde xpc est quasi liber
positus in pulpito crucis. vbi discam9
obedienciam. pacienciam. humilitatem. z
caritatē. Disce autē specialit quomodo
se hūerit in capitlo quod sibi tenebatur.
Vnū Bern. Stetit ihc coram pside īcli
nato capite. vultu placido. sermone ra
ro. voce submissa. defixis in terram aspec
tibz. paratus ad obprbria. z ad vbera pmp
tus. ¶ Honorat. s. imitatores suos.
Hest. Sic honorabitur quē rex volūt
honorare. ¶ Excitat. s. ad pugnā
spūalem. Machab. Ostenderūt elepha
tibz sanguinē vue. ¶ Inflāmat. s.
ad diligendū. Bern. Sup oīa te mi
chi reddit amabilem o bone ihu calix
quē bibisti. opus redēpcionis nostre.
¶ Reparat. s. ruinā angelicā. Ipse
eīm xpc est lapis angularis qui facit
vtraqz vnū. ¶ Pacē dat. s. int deū
z hoīem. int hoīem z anglm. z inter
hoīem z hoīem. Eccl. In tēpore iracun
die factus est recōciliacio. ¶ Et ar
mat. s. cont mūdū. carnē z diabolū.
Vnū significatur p clipeū quē Josue
leuauit cōtra hay. ¶ Sanat. s. mē
tis vulnā. Numi. Aspicientes ser
pentē eneū sanabantur. ¶ Vini
ficat. s. spūalit. Aplūs. Cū essemus
mortui cōuiuificauit. z c. Aug. Mors
est victus ne remaneret vincl. ¶ Du
cit. s. p mare hui9 mundi. Exodi. de
virga moysi. ¶ Dulcorat. Exodi.
de ligno misso in aquas marath.
¶ Obumbrat. Cantic. Sub umbra
illi9 quē desiderabā. z c. ¶ A culpa
reuocat. Isay. Attritus est ppter scele
ra nrā. ¶ Reserat. s. celū. Isay.
Dabo ei clauē dauid. i. crucē sup hume
rū eius. ¶ Illuminat. Vnū crux
est quasi candelabrū tabernacli. Item
tobias illuminatus est p fel piscis.
¶ Ornat. vnū dixit sancta agnes.
Sanguis eius ornauit genas meas.

¶ Xpc passione sua vicit diabolū
quē ligauit. Infernū. quē spoliauit.
Morte. quā superauit. Mundū. quem
contēpsit. Suppliciū. quē ptulit. Ce
lū. quod apuit. ¶ Xpi passio tol
lit septē vicia. ¶ Tollit eñ supbiā
capitis inclinacio. p quā videbatur ti
tulū crucis fuge. in quo scriptū erat
rex iudeoꝝ. ¶ Inuidiam. brachio
rū extencio quasi ad amplexus. ¶ A
uariciam. multoꝝ erogacio que in
passione dedit. Bern. Disce xpiane
quātū debeas dilige xpm qui nobis
dedit carnē suam in cibū. sanguinem
in potū. aīam in pciū. aquā lateris
in lauacrū. vestem crucifixoribꝫ. cor
pus discipulis. matrē ioh̄i. ¶ Acci
diam. festinacio ad passionē. ¶ I
ram. mollis responsio. ¶ Gulā.
fellis et aceti potacio. ¶ Luxuriā.
lateris vulnacio. ¶ In redēpcione
nra fuit gra mirabilis. ¶ Primo.
P. īnotini. ex pte morti. qr caritas dei vidit
qd nec p amicos. nec p pciū potamus
nos redimere. ppterea fratrē nrm se fecit
carnē nram assumendo. et pciū dedit
sanguinē p nobis fundendo. Unde ps.
Redime me et miserere mei. qr vnicus
.i. non hēns amicos. et paup sum ego
.i. non hēns pciū. ¶ Scdo. ex pte
redimentis. qui cū liberare nos pos
set ex potencia. fecit hoc potius ex
misericordia. ut ad amorem nos astringeret.

et ut iusticie ipsius satisfaceret. ¶ Ter
cio. ex pte recepti qui opprimebatur cri
minū seruitute et detinebatur in carce.
Sed cōtra primū magnū erat ut fili
dei seruus fieret. ut seruus fili fieret
liber. Contra scdm magnū fuit qd
dn̄s ad carcerem limbi descendet. ut ser
uus liber exiret. ¶ Quarto ex pte
iusticie. qr nulla iusticia dictabat ut
innocens puniret p reo. ¶ Quinto
ex pte excellencie diuine. qr mirū erat
qd inpciabile ponebatur sub precio
vilis creature. ¶ Sexto ex pte p
cij dati. Si eñ redemisset nos sole.
ad huc ad gras tenerem. Nūc autem
redemit nos aīa et corpe et vita ut in
nichil hoc sibi subtraherem. ¶ Cir
ca passionē dn̄i nota septē suauitates.
¶ Scilt. capitis inclinacionē ad osculū.
in signū nre recōciliacois. ¶ Bra
chioꝝ extensionē ad amplexū. in sig
nū nre recepcois in grām a pctō rede
untis. ¶ Lateris apcionē pter
effusionē pcij nre redempcois et ablu
cionis. Exiuit eñ sanguis et aqua in
remissionē pctoꝝ. ¶ Clauoꝝ in
manibꝫ et pedibꝫ infixionē. pter me
moriam nre recordacois. Ysay. Si ob
liuisci potest mulier infantis. et c.
¶ Corporis denudacionē. in exemplū
nre confessionis. que debet esse nuda.
¶ Crucis portacionē. in exemplū nre
imitacois. ¶ Corone spinee iposi
¶ cionē.

in figurā nr̄e glificacōis. ¶ De
effectu passionis dn̄i. aug. ait. Per
redēpcoris nr̄i mortē. de tenebris ad
lucē. de morte ad vitam. de corrupcōe
ad incorrupcionē. de exilio ad patriā.
de luctu ad gaudiū. de tr̄a ad celeste
regnū vocati sum⁹. ¶ Itē dicit aug⁹
qđ xpc fuit sacerdos p quē recōsiliati
sum⁹. fuit sacrificiū quo recōsiliati
sum⁹. fuit tēplū in quo recōsiliati sum⁹.
fuit d's cui recōsiliati sum⁹. ¶ Xpc
fuit mediator ppli iudaici r gentilis.
et scđm hoc dicitur lapis angularis.
Item hoīm r angelorꝫ. et scđm hoc dr
pacificus. Item dei r hoīm. et scđm hoc
dicitur redēptor. ¶ Verū. Quid
vltra debuit face r non fecit. Absoluit
vinctū. illuminauit cecū. reduxit er
roneū. recōsiliauit reū. ¶ Item
aug. ait. Ecce p inimico pietas fla
gellatur. p stulto sapiencia illuditur.
p mendace vitas necatur. dampnatur
iusticia p iniquo. miscdia affligitur
p crudeli. p misero replet' sinceritas
aceto. inebriatur dulcedo felle. morit'
vita p mortuo. ¶ Xpc pp̄ter nr̄am
infirmitatē medecinas ipse accepit.
Curauit enī nos p dietā. qm̄ ieiuna
uit. xl. diebꝫ r noctibꝫ. Per sudorem. qm̄
factus est sudor eius velut gutte san
guinis. Per minucionē. qm̄ clauis r lan
cea vulneratus est. Per potacionem. qm̄
gustauit acetū cū felle mixtū. Per em

plastrū. qm̄ facies eius est sputis illi
ta. Per electuariū. qm̄ corpus suū r san
guinē in cena dedit discipulis suis.

De cruce xpi. 20.

In cruce dn̄i nota hec.
¶ Suplicium. quo
nullū maius. Treñ. O vos oēs qui tn̄
situs. r c. Nullū maius dico ex eo qđ
passus est ipse iustus ab iniustis. pro
iniustis. cū iniustis. ex iniustis causis.
sub iniustis iudicibꝫ. r iniustis penis.
¶ Obprobriū quo nullū vili⁹. Sapie.
Morte turpissima condēpnemus eū.
¶ Preciū quo nullū conueniēci⁹. Ut
sicut p lignū venit culpa. sic p lignū
redēpcio. ¶ Misteriū quo nullū p
fundi⁹. Ephe. ut possitis cōphendere
cū omnibꝫ scīs que sit longitudo. r c.
quod exponit aug⁹. de cruce. ¶ Ex
emplū quo nullū pfectius. i. petri.
Xpc passus est p nobis. vobis relin
quēs exemplū. r c. ¶ Crux mul
tis rebꝫ cōpatur. Ipsa est enī clauis
celi. vectis arche. nauis maris. ar
bor danielis. palma fructuū salomo
nis. baculus iacob quo transiuit ior
danē. speculū mutacōis. scala ascen
cionis. hamꝰ quo leuiathan capitur.
torcular quo xpi sanguis exprimitur.
cithara qua demon saulis cōpescitur.
palus in quo serpens eneus suspēditur.
tau quo frontes fidelium signantur.
Candelabrū quo tabnaclm illūinat'.

Lignum aquas marach dulcorans. Virga moysi per mare rubrum populi dei duces. Gladius ipsum goliath decapitans. Vexillum ad pugnam spiritualem colligens. Cathedra discipulos christi erudiens. Equus amicos dei honorans. Clipeus iosue hay impugnans. Liber presencia misteria continens. Altare oblacionem acceptissimam recipiens.

¶ Septem verba christus protulit in cruce. ¶ Primum. pater ignosce illis etc. ¶ Secundum. hodie mecum eris in paradiso. ¶ Tercium. mulier ecce filius tuus. ¶ Quartum. Sitio. ¶ Quintum. Hely. hely. lamazabathany. ¶ Sextum. pater in manus tuas etc. ¶ Septimum. Consummatum est. ¶ Per primum docemur iniurias remittere. Per secundum penitentes exaudire. Per tercium. parentes honorare. Per quartum. salutem nostram desiderare. Per quintum. ad deum in necessitatibus clamare. Per sextum. auxilium nostrum in deo ponere. Per septimum. vitam nostram sine debito consummare. ¶ Quattuor crucis brachia significant quattuor virtutes quibus debet extendi homo noster interior. ¶ Signat enim pars superior caritatem. Pars inferior. humilitatem. Ad dextris. obedienciam. Ad sinistris. paciencia. ¶ Item in quattuor brachijs crucis notantur quattuor beneficia crucis. ¶ Significat enim superior. ianue celestis apertionem. Inferior inferni destructionem. Ad dextris gracie collationem. Ad sinistris peccatorum remissionem. ¶ Quattuor ligna fuerunt in cruce. sicut dicit magister in historijs. ¶ Pes namque crucis fuit de cedro. Stipes de cipresso. Transuersale de palma. Tabula de oliva. ¶ Signat autem cedrus altitudinem contemplacionis. Cipressus famam bone opinionis. Palma fructum iusticie. Oliua lenitatem misericordie.

De descensu christi ad inferos. 21.

Anima christi post mortem descendit ad infernum sive ad limbum ad liberacionem eorum qui christi membra existentes de hoc seculo transierunt. ¶ Diabolus enim dum manus in eum extendit in quo nichil iuris habebat. merito amisit in alijs potestatem. ¶ Alia causa quare christus ad inferos descendit est. ut tantus esset descensus. quantus fuerat liberandorum casus. ¶ Primus enim homo sic in statera liberi arbitrij [posit⁹] erat ut posset ad vitam ascendere pro ut vellet. Sed peccato [uel ad mortem descendere] facto sic alterum brachium statere depressum est pondere culpe ut esset in imo inferni. alterum vero in summo celi. Non autem ascenderet brachium depressum nisi descenderet aliud brachium. Descendit ergo dominus usque ad infernum. ut hominem captivum elevaret usque ad celum. ¶ Tercia racio est quare christus descendit ad infernum. s. ut sicut unus fuerat lume

mundi per presenciam corporalem. ita mor
tuis esset lumen per diuinitatis ma
iestatem. ¶ Quarta racio est. ut idem
xpc hoc exequeretur per efficaciam
quod in passione sua meruerat secundum
sufficienciam. ¶ Duo autem meruit
per suam passionem. s. satisfactionem et ia
nue apercionem. et ideo hec duo efficit in
descensu suo ad inferos. Quia per satis
factionem soluta sunt vincula captiuita
tis. per apercionem autem ianue facta est il
lustracio illius carceris. eciam secundum
lucem exteriorem. ¶ Liberauit autem
xpc omnes illos qui iuuari seu capaces esse
poterant. sicut fuerunt sancti patres
qui non propter reatum persone. sed tantum propter
reatum nature detinebantur. ¶ Dap
nati autem huius meriti capaces non fu
erunt. nec paruuli in limbo. quia de corpore
xpi non sunt per fidem vel per fidei sacra
mentum. ¶ Secundum est eciam quod
anima xpi per triduum mortis sue cum sanctis
patribus in limbo fuit. Ibidem fuit et
latro cui dixit dominus. Hodie mecum eris
in paradiso. Et nomine paradisi notatur
ibi dei fruicio. Quia peracta passio
ne tam ipse latro quam alii qui in lim
bo fuerunt viderunt deum per essenciam.
¶ Ad quem infernum xpc descendit
si scire volueris. notandum tibi est quod
nomine inferni accipitur dupliciter. pro
pena. s. et pro loco pene. ¶ Secundum
primum modum dicitur quod demones in

fernum semper secum portant. ¶ Ac
cipitur infernus pro loco pene sumitur.
Sic infernus quadrupliciter distingui
tur. ¶ Primus est infernus dap
natorum. in quo est pena sensus et
dampni. ac tenebre exteriores et interiores
.i. absencia gracie. ¶ Supra istum
locum est limbus puerorum ubi est pena
dampni et non sensus. et sunt ibi tenebre
interiores et non exteriores. ¶ Supra
hunc locum est ignis purgatorius ubi
est pena sensus et dampni ad tempus.
et sunt ibi tenebre exteriores et non inte
riores. quia graciam habent. ¶ Supremus locus
hec est limbus sanctorum patrum ubi
fuit pena dampni et non sensus. et fue
runt ibi tenebre exteriores. sed non tene
bre priuacionis gracie. Ad hunc locum xpc
descendit. ac suos inde liberauit. Et sic
infernum momordit. quia partem abstulit
et partem reliquit. Mortem vero quantum ad
electos penitus destruxit. sicut dicitur
in Osee. O mors ero mors tua. mor
sus tuus ero inferne. ¶ Hic quoque
locus sinus Abrahe dicebatur. quia Abra
ham ibi fuit. Sed nunc celum empireum
est sinus Abrahe. quia ibi est iam Abraham.
¶ A nullo predictorum locorum est tran
situs ad alium. nisi quod olim fuit tran
situs a tercio ad quartum. s. a purgatorio
ad limbum sanctorum patrum. ¶ Ex predictis
collige quod xpc mortuus est in corpore.
descendit ad inferos in anima. et resur

¶ Eciam domine pater quare cantatur. libera
animas omnium fidelium defunctorum de manu in
ferni et c. quia infernus sumitur ibi pro purgatorio.
Sic et sumitur pro limbo quando dicitur ad inferos
descendisse. vel infernum destruxisse.

rexit in vtroq;. ¶ Dicendū quoq; qd xpc in illo triduo totus fuit in sepulcro. sed non totū. et totus fuit in inferno. sed non totū. Quia totus dicit psonā. totū vero naturam. ¶ Silit dicendū est qd viuo mecū corpe faciat hoīem. xpc in illo triduo non fuit homo licet aīa et caro vnite eēnt cū vbo. De resurrectoē xpi. 22.

Xpc tercia die resurrexit a mortuus. resumēdo corpus. non tale quale prius hūit. sed īpassibile et īmortale. ¶ Caro enī que in natiuitate floruit. et in passione decidit. p gliosam resurrectionē refloruit. Tunc renouata est ut aquile iuuentus xpi. Tūc leo suū catulū suscitauit. Tūc fenix reuixit. Tunc sicut dr in ieremia. figulus ex eodem luto fracti vasis fecit aliud vas sicut placuit in oculis eius. Tūc ionas de ventri ceti illesus exiuit. Tunc vestitū est candelabrū auro. Tunc suscitatū est tabnaculum dauid quod cecidit. Tūc refulsit sol qui pus erat in nubilo. Tūc viuificatū est granū frumenti quod cadens in tra mortuū fuerat. Tunc ceruus resūpsit cornua. Tūc sampson tulit portas cū postibz. Tunc ioseph eductus de carcere tondetur et cōstituit dūs egipti. Tunc cōlassus saccus circūdatur leticia. ¶ Dūs pbauit resurrectionē suā esse veram p angelos qui non menciūtur. Math. Respondens angls dixit mulieribz. et c. ¶ Itē pbauit p nuncios quorz validissimū est testimoniū. Math. Et quidā de custodibz venisi sūt et c. ¶ Pbauit et eam nō arte magica factam. et hoc p comestionē. ¶ Pbauit eā non esse fantastici corpis. et hoc p tactū. ¶ Pbauit eā in eodem corpe factā quo passus est. et hoc p ostencionem cicatricū. ¶ Pbauit eam fuisse in corpe glificato vnito deitati. et hoc p ingressum in domū ianuis clausis. ¶ Pbauit etiā dūs resurrectionē suā multis apparicōibz. ¶ Appa ruit enī ipsa die resurrectōis quīqes. s. Marie magdalene. Iohā. xx. Mulieribz. Math. ultiō. Petro. sed nō nunciatur modus. Luce. in fine. Euntibz in emaus. Luce. in fine. Discipulis ianuis clausis qū thomas non fuit cū eis. Iohis. xx. ¶ Itē apparuit int resurrectionē et ascencionē quīqes. s. Thome cū alijs discipulis. Iohā. xx. In monte thabor. Math. ultiō. In ierusalem. qū comedit cū discipulis. Luc. in fine. et Marc. In monte oliueti qū ascendit. Luce. in fine. et c. p. acc. ¶ Multis de causis surrexit dūs. s. vt scripturas impleret. qū enī dixit dūs. Ecce ascendim⁹ ierusolimam et c. subiūxit. Et tcia die resurget. ¶ Et

nos ad surgendũ spũalit᷑ puocaret.
Quia turpe est ut sedeat seruus. q̃n
corã se surgit dñs. ¶ Ut futurã
resurrectionẽ in se pbaret. ¶ Ut
potenciã sue diuinitatis ostenderet.
Quia mortuos suscitare nõ est opus
nature. sed potencie diuine. ꝛ nõ ẽm
regressus a puacõe ad hitũ. ¶ Ut
nos ad contẽpnendũ t̃rena ꝑ adipiscẽ
da glia tali aiaret. ¶ Resurrexit
xp̃c velocit᷑. qꝛ t̃cia die. ꝛ nam sicut ia
nuis clausis intrauit ad discipulos.
et sicut salua v̓ginitate de utero matꝭ
natus exiuit. sic eũ mortuũ nec petra
in qua iacuit. nec militũ custodia po
tuit retinẽ. ¶ Integralit᷑. qꝛ in cor
pore ꝛ aĩa. ¶ Socialit᷑. qꝛ multa
corpa scõꝝ qui dormierũt. cũ eo surrex
erũt ꝛc. ¶ Etnalit᷑. ꝛ aplꝰ. Xp̃c re
surgẽs ex mortuis iam nõ moritur ꝛc.
Siliter surgendũ est nobis spũaliter.
sicut ꝛ eisdem modis resurgenꝰ in die
iudicij corpalit᷑. ¶ Resurrectio xp̃i
est causa ꝛ figura resurrectõis nostre
spũalis. Causa dico motiua. ꝛ hoc du
plicit᷑. ¶ Quia causa motiua in cõ
pacõe nrã. Dũ eñi considerãm᷒ gliam
resurrectõis xp̃i mouemũ ad resurgẽ
dũ in nouitate vite. ¶ Itẽ causa
motiua in congratulacõe dei patris. Qm̃
pat᷑ dans resurrectõem filio. mouetur
ad daudũ eandẽ gliam fratribꝫ suis.
Sicut rex qui facit filiũ suũ militẽ mo
uetur amore filij ut multos cũ eo faci
at milites. ¶ Figura vo fuit. qꝛ si
cut xp̃c resurrexit in nouitate vite.
ita ꝛ nos in nouitate vite ambulem᷒.
¶ Item sicut diem resurrectõis xp̃i
p̃cessit dies mortis in parasceue. ꝛ dies q̃
etis in sabbato sequẽti. ita nrãm glio
sam resurrectionẽ p̃cedat in nobis
vicioꝝ mortificacio. ꝛ quies contẽplaci
onis exterioꝝ. ¶ ꝛ Nota qd᷒ sicut du
plex est mors. s. aĩe ꝑ culpã. ꝛ corpis
ꝑ extinctionẽ. ita duplex est resurrectõ
. s. aĩe ꝑ grãm. ꝛ corpis ꝑ gliam. Et
sicut mors aĩe causauĩt mortẽ corporis.
sicut hetur in Genes. iij. ita econũso.
aĩe resurrectio cãsabit resurrectionẽ
corpis gliosam. ¶ Sciendũ qd᷒ q̃
dam resuscitaũt᷑ ficte. sicut samuel.
Qui licet Sauli ṽe apparuit ut di᷑ i
ecc᷒. tamen nõ ṽe resuscitatus fuit.
¶ Quidã imꝑfecte. sicut lazarus
iterũ moriturus. ¶ Quidã pfecte.
sicut xp̃c semp victurus. ¶ Et p̃
ma resuscitacio sigt conuisionẽ siue
penitenciã ypocritarũ. ¶ Scdã
penitenciã recidiuancium. ¶ Tercia
conuisionem pseuanciũ.

De ascensione xp̃i. 23.

Differencia est int᷑ ascẽ
cionẽ. ꝛ assupcionem. ꝛ
euolacionẽ. Qm̃ ascen
cio ptinet ad xp̃m. ꝛ assupcio vo ad beatã
v̓ginẽ. Sed euolacio ad alios sanctos.

¶ Ratio huius est. Quia fit ascencio xpi virtute ascendentis. assumpcio autem virtute xpi assumentis. quia filius specialiter obsequitur matri. Euolacio vero ministerio angelorum fit. ¶ Alia est differencia. Quia locus euolancium est distinctio chororum. Locus autem assumpte virginis est supra choros angelorum. Locus vero xpi ascendentis est ultra locum beate virginis assumpte. ¶ Circa hanc ascencionem sunt octo consideranda que circumstabant ascencionem et colliguntur in officio de ascensione. ¶ Primum est quod videntibus illis s. discipulis. eleuatus est. ut s. desiderium veniendi ad ipsum exitaret in eis. ¶ Secundum quod nubes suscepit eum ab oculis eorum. Per numbram nubis signatur quod in hoc mortali corpore ihesum in alto videre non possumus. ¶ Tercium. quod eleuatis manibus ferebatur in celum. Eleuauit autem manus propter duo. s. ut suos patri offerret. et ut inimicos manu alte retracta percuteret. ¶ Quartum est quod benedixit eis. ut eos contra hostem muniret. et bonis celestibus augeret. ¶ Quintum est quod ascendit in iubilacione. quod refertur ad vocem iocunditatis vel receptorum ascendencium cum ipso. qui prius lacrimabili voce clamauerunt in portis inferni. Aduenisti desiderabilis quem expectabamus in tenebris. et c. ¶ Sextum est quod ascendit in voce tube. et hoc refertur ad sonum predicacionis ipsorum apostolorum. qui sonus fuit eis iniunctus. dicente domino. Euntes in mundum vniuersum. et c. Ex tunc enim In omnem terram exiuit sonus eorum et c.

¶ Septimum est quod ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem. i. captiuos in captiuitate inferni quos secum victor adduxerat. ¶ Octauum est quod dedit dona hominibus. quia omnia intra bona desursum sunt. quo xpc ascendit.

¶ Horum prima duo habentur ex epistola. Sed tercium et quartum ex fine euangelii secundum lucam. Item quintum et sextum ex ps. Item septimum et octauum ex ps. ¶ Ascendit xpc regressus ad celum multipliciter. s. tanquam bonus obediens completa obediencia quo ad patrem. tanquam bonus mediator facta pace et concordia quo ad homines. tanquam strenuus pugnator contra demones. ¶ Ascendit xpc pluribus de causis. s. ad hereditandum sibi post laborem quo fatigatus fuit xxxiij. annis nobis seruiens. ¶ Ad intercedendum pro amicis pro quibus vtiliter laborauit. Bernardus. Securum accessum ad deum habes o homo vbi habes filium mediatorem et matrem inuenientem. Filius ostendit patri latus et vulnera. mater ostendit filio pectus et vbera. Ibi nulla potest esse repulsa. vbi tot concurrunt amoris insignia. Xpc ergo optimus aduocatus est. qui tot habet linguas pro nobis loquentes. quot vulnera pro nobis suscepit. ¶ Ad conquerendum

te immicis p quib; labores tlios mun
lis expendit. Isay. In vacuū laboraui.
¶ Ite ascendit xpc ut nobis locum
pararet. Ioh. vado parare vobis
locū. ¶ Vt fiducia hoc ipm spe
randi nobis tribueret. ¶ Vt in pos
sessione corpalem hereditatis eterne
nos mitteret. ¶ Vt spm scm no
bis mitteret. Ioh. Nisi ego abiero pa
clitus non veniet ad vos. &c. ¶ Vt
desideriū nrm post se traheret. Cantic.
Trahe me post te. &c. ¶ Vt viam
nobis ad celū ostenderet. Quia sicut di
cit lucas. Eduxit dns prius discipulos
suos foras ciuitate in bethaniam. ut
ipsa educcōe cognoscerent hic eos non
habere manente ciuitate. Qd aute in
bethaniā eduxit eos prius que interptat
domus obediencie. p hoc significatur
qd p opera obediencie trāsituri essent
ad celestia. ¶ Post hec trāsire fecit
eos in monte oliuaꝝ. vt p monte intel
ligatur eminēcia spus in contēplacōe.
p oliuas autē. pinguius pectoris deuo
cio. Vltimus vo post ista non restat ni
saltus aīe in celū. ¶ Exaltat fuit
xpc tripliciter. s. in tra p vite meritū.
sup tram p crucis suspendiū. super
celos p ascencōis iubilū. ¶ Ascencio
xpi fuit angelis mirabilis. Isay. Qs
est iste qui venit de edom. &c. ¶ De
moribz tribilis. p. Regū. Non fuit
tantū gaudiū heri et nudius tercius.

ve nobis. Hec sūt vba philistinoꝝ
qui vociferabat israel dū duceretur ar
cha federis a sylo in castra. ut p eam
adiutoriū herent diuinū in prelio.
¶ Hoībz salutaris. sicut patet sup
ex multiplici fructu ascencionis xpi.
¶ Ascendit xpc multipliciter. s. patenter.
qz videntibz illis eleuatus est. ¶ Po
tenter. qz eleuatis manibz ferebatur in
celū. ¶ Gaudenter. qz in iubilacōe
ascendit. ¶ Decenter. qz duabz tur
mis regrediebatur. s. hoīm et angeloꝝ.
Non autē dico qd ibi fuerūt angeli
in adiutoriū necitatis. sed in obsequiū
dignitatis. Hoīes quoqz illos dico
quos de inferno liberauit. et qui post
resurrectione usqz ad ascencione mor
tui sūt de mūdo saluandoꝝ nec purga
torio ulterius indigentes. ¶ Clementer.
qz bndixit eis. ¶ Xpc non statim
post resurrectione ascendit triplici ra
cione. ¶ Prima est. qz differenda
fuit ascencio. ut multipliciter pbaretur
eius resurrectio. vt dr Actuū. p. In mul
tis argumētis p dies quadraginta
apparens eis. &c. ¶ Scda. ut pa
cienciam nram informaret. qua in
cedem debem equanimiter expectare. sicut
agricola non statim post seiacione
metit. sed fructuū maturitate expec
tat. ¶ Tercia. pter disciploꝝ con
solacione. ut dicit Glosa. Actuū. i. Sicut
quadraginta fuerūt hore mortis xpi.

ita quadraginta dieb; cu eis conuisat est post resurrectione. qz consolacio diuina excedit tristiciam humanam. ¶ Nota qd xpo conuenit descendere de celo tantumodo scdm natura diuina. qz deus illuc venire dicitur vbi specia li effectu apparet. ¶ Sed ascende conuenit ei ppe scdm humana natura. qz scdm illam solumodo mutat locu. et non scdm naturam diuinam.

De consessu xpi ad pris dexteram. 29.

Ascendens xpc in celum sedet ad dextera dei patris omnipotentis. ¶ Duo intelligunt p dexteram. ¶ Primu e equalitas maiestatis. ad qua xpc sedet scdm diuinitate. De hac dextra hetur ad hebreos. Talem hem9 pontificem qui consedit in dextra maiestatis in ex celsis. ¶ Scdo intelliguntur p dex tera pociora bona glie in quibz xpc sedet scdm humanitate. qui collatu est ei a deo quicqd conferri potuit. Et licet ab instanti concepcois xpc bona gre et glie hnit. eadem tn bona fuerut in ascencoe manifestata et in loci con gruencia copleta. De hac dextera dr iij. ad colos. Que sursu sut querite. vbi xpc est in dextra dei sedens. Ibi di cit glosa. qd sursu vbi xpc sedet sut pociora bona gre et glie. ¶ Dici m9 g qd ascencio xpi fuit tam ad locu qm ad dignitate. ¶ In quatu quide fuit ad locu. sic ascendit sup oes celos i. usqz ad dignissimu locu celi empi rei siue ad altissima eius ptem. eo qd nobilissimo corpi xpi congruit talis locus. Non est tamen dicendu qd corp9 xpi obligatu sit ad illu locu. sed qz sibi locus ille scdm congruencia sit deputat9. ¶ In quatu aute ascencio fuit ad dig nitate. sic sedet ad dextram pris. no ta men quo ad situ qui pat non copetit. sed quo ad excellenciam dupliciter sicut dcm est. qz p dextera intelligitur vel eq litas maiestatis. que copetit xpo scdm diuinitate. vel pfectio pium que sibi co petit scdm humanitate. ¶ Secundu quoqz no est qd credim xpm ad dextam dei pris sedentem. Stephan9 aute vidit eu a dextris pris stante. Quia nos cre dim9 eu regnante et quiescente que nota tur in sessione. Sed stephan9 in tribu lacoe positus hnit eu ppugnatore et sus ceptore. vnde vidit eu stante. ¶ Meri to dr xpm sedere a dextris dei. Sedere qui te. qz laborauit. Ps. In laboribz sui a iuue tute mea. Ad dextram aute. qz diu fuit i sinistra aduersitatis. Ps. Afflictus su et huliatus su nimis. Dei vo dr. qz post abiectione nimio sequi debet glia. et qu qui se huliat exaltabitur.

Explicit liber quartus.

Incipit liber quintus.

De gracia et virtutibz. Caplm. i.

Quemadmodum deus de celo non descendit per essenciam suam incommutabilem sed per influenciam ab ipso manantem ita nec spiritus racionalis elevatur super se per situm localem sed per habitum deiformem. Et tamen necesse est spiritui racionali si debet esse dignus eterne beatitudinis quod particeps fiat influencie spiritualis. De origine gracie. i.

Ad bonum gracie non potest quis per se venire cum non sit hoc secundum limites nature sed secundum influenciam largitatis divine. Sicut enim creatura per sua deflectibilitate suo principio semper indiget ut sit in esse nature. Sic idem principium per sua bonitate influere non cessat creature racionali vitam spiritualem ut vere sit in esse gracie quia habere non potest sine deo largitore. ¶ Veruntamen inexcusabilis est homo si graciam gratum facientem non recipit. Quia gracia gratis data semper presto est liberum arbitrium excitare et commonere. Cuius est huic ammonicioni consentire. et hoc est quod in se est facere. Quo facto. poterit homo graciam gratum facientem habere. quia hoc est ad graciam gratum facientem se preparare. ¶ Omnis enim gracia habeatur de dono dei efficiente. non tamen sine libero arbitrio consenciente. Quia sicut ait Augustinus. Qui creavit te sine te. non iustificabit te sine te. ¶ Igitur gracia gratum faciens. a tribus est. sed aliter et aliter. Est enim a deo efficiente. a gracia gratis data liberum arbitrium excitante et monente. et a libero arbitrio consenciente. ¶ Quamvis enim liberum arbitrium non possit graciam efficere in homine. potest tamen ad hoc se habilitare et preparare quod habeat. sicut aliquis qui non potest illuminare domum. potest tamen aperire fenestram. quo facto. sol intrat et domum illuminat. Quod autem dico de libero arbitrio consenciente. intelligo in adulto. quia in parvulis sufficit fides et sacramentum ecclesie et meritum Christi. et excusat impotencia sui. ¶ Sciendum eciam quod habilitacio sive preparacio ad graciam triplex est. scilicet efficiens. formalis. et materialis. ¶ Prima est a deo. Secunda a gracia gratis data. Tercia a nobis. ¶ Anima quoque habet facultatem et instrumenta cognoscendi et diligendi deum ex natura. sed non habet cognicionem veritatis et ordinis dilectionis nisi ex gracia. ¶ Ad opera bona tria nos incitant. ¶ Natura. que scripta est in corde hominis dicens. Quecumque vultis ut faciant vobis homines et cetera. ¶ Racio. que dicit ea esse delectabilia. utilia. et honesta. ¶ Gracia. que dicit serviendum esse deo. quia summe bonus. Que dicit

subueniendū eē p̄rimo. q2 dei filius. q2 dei ymago. q2 in beatitudine socius.

¶ Grā non datur ei qui se ad grām nō habilitat. et de hoc multa exempla hēs. ¶ Silicet. in illo q̄ manū ad largiente non extendit. q2 d̄s in quātū in se est dat oīb3 affluent̄. ¶ In illo qui oclōs contra lumē claudit. cum tū deus facit solem suū oriri sup̄ bonos ⁊ malos. ¶ In illo qui fonte respi ciens fundū vasis sursū erigit. Quia d̄s sicut ait aug9. ingenti liberalitate at q3 vbertate replet creaturas p̄ captu eaꝝ. ¶ In illo qui domū suā cingit spinis ne ingrediatur amicus. Ipse vo deus semp̄ stat ad ostium et pulsat. ¶ In illo qui zizaniā de agro suo non extirpat. p̄pter quod fructus p̄fice nō possūt. ¶ In illo qui ligna igni subtrahit. q2 tūc ignis deficit. ¶ In illo qui os ad sumendū cibū apire neg ligit. q2 talis debet merito fame mori. ¶ In illo qui tēpore pugne arma p̄ icit. q2 talis sepe capitur ⁊ vulnatur. ¶ In illo q̄ remos nō mouet tēpore tēpestatis. q2 talis sepe mergit̄. ¶ In il lo q̄ existens in egritudine medico cōtra dicit. ¶ Grā nobis a deo p̄cedit sic radius a sole. sicut gāmen a radice. si cut mel a flore. sicut riuus a fonte. sicut ymago ab artifice scđm exem plar intus ⁊ facturam exterius.

Distinctio graciaꝝ. 2.

Gracia dicitur t̄pliciter. ¶ Primo genālit̄er. Et sic grā est adiutoriū diuinū creature gratis ip̄ensū ⁊ indiffe rent̄ ad quēcūq3 actū. Sine hui9 ad iutorio grē nichil possum9 face. immo nec in eē durare. ¶ Scđo d̄r gracia specialit̄. et talis grā d̄r gratis data. s. donū quo se homo p̄parat ad suscipien dū sp̄us sancti donū. qđ donū grā gratū faciens appellatur. Virtu9 enī grē. s. grē gratis date est reuocare liberū arbitriū a malo ⁊ excitare ad bonū. sine qua nul lus facit sufficient̄ qđ in se est ut se p̄pa ret ad salutē. ¶ Tercio d̄r grā p̄prie. s. donū datū diuinitus ad merendum. quod quidem donū grā gratū faciens appellatur. Sine ista grā nullus potest mereri. nec in bono p̄fice. nec ad gl̄iam p̄uenire. ¶ Ista triplex grā inueniť in v̄bis apl̄i. ubi ait. Grā dei sū id qđ sum. Ecce p̄ma. Et grā eius in me va cua nō fuit. Ecce scđa. Et grā eius sep̄ in me manet. Ecce t̄cia. ¶ Preť p̄ic dcā. dicitur grā gratis dans. sicut deus. ¶ Item grā grē signū. ut est p̄phia. ⁊ potestas faciendi miracl̄a. ¶ Grā gratū faciens distinguiť in operantem. ⁊ cooperantē. ¶ Grā operans d̄r p̄ue niens. ⁊ incipiens. ac liberans. q2 p̄ctm̄ expellit. ¶ Grā cooperans d̄r subse quens. ⁊ p̄ficiens. ac adiuuans. q2 liberū arbitriū semp̄ adiuuat ⁊ ei cooperatur

in mixto. ¶ Multiplex distinguitur bonum. ¶ Est enim bonum per essenciam. i. hoc est deus. Unde nemo bonus nisi solus deus. ¶ Est etiam bonum per participacionem. et illud distinguitur secundum quod aliquis plus et aliquis minus participat. ¶ Item est bonum nature. unde Aug. Omne quod est in quantum est. bonum est. Gen. Vidit deus cuncta que fecerat et erant valde bona. ¶ Item est bonum in genere. i. bonum ex obiecto. sicut elemosina. Nam ibi est actus in debita materia. etiam si desit forma circumstanciarum. ¶ Item est bonum ex circumstancia. hoc autem est quod bonum ex genere vestitur debitis circumstanciis. sicut est dare elemosinas indigenti tempore debito ex compassione et huiusmodi. ¶ Item est bonum virtutis. hoc est quod operi additur perfecto ex parte operantis que est per habitum mentis bene constitute. ¶ Item est bonum meritorium. ut quod additur ipsi operi debitus finis intencio super motum naturalem. ¶ Item est bonum gratie. ut est ipse habitus gratum deo faciens. ¶ Item est bonum glorie. ut est bonum remuneracionis eterne.

De effectu gratie. 3.

Effectus gratie est. quod excitat liberum arbitrium ad bonum cogitandum. et sanat ipsum mutando affectum. ipsum quoque roborat producendo ad actum. ¶ Item gratia hominem deo reconciliat. a peccato quoque liberat. et penam eternam in temporalem commutat. ¶ Item gratia nostra opera meritoria facit. et bona per peccatum amissa restituit. atque stabulum in palacium convertit. ¶ Item per gratiam anima fit sponsa Christi. filia regis eterni et templum spiritus sancti. ¶ Item gratia ipsam animam purgat. illuminat. et perficit. ¶ Item gratia mentem elevat. deo assimilat. et spirituali solacio cibat. ¶ Nota quod quamvis virtus gratuita simul insit anime cum gratia. non tamen habet effectum suum tam cito sicut gratia. Cum effectus gratie est facere gratum deo. et facere dignum vita eterna. Et hic effectus statim inest puero post baptismum. ¶ Virtutis autem effectus est elicere actum meritorium de potencia. et hic effectus non statim inest puero post baptismum. Hoc autem non est propter defectum virtutis. sed propter impotenciam nature agentis. Puer enim non est habilis ad actus voluntarios. ¶ Unde sciendum est quod triplex est perfectio. ¶ Prima est gratie. et causat esse gratuitum. ¶ Secunda est virtutis et causat bonum actum. ¶ Tertia est operis virtutis et causat meritum. ¶ Prima perfectio perficit animam. Secunda perficit potencias anime. Tertia perficit ipsos actus.

Quid sit virtus. 9.

Nunc de virtutibus est agendum. et primo quid sit virtus. ¶ Virtus est ut ait Aug. bona qualitas mentis qua bene vivitur. qua nullus male utitur. quam solus deus in homine

opatur. Hec diffinicio datur in copa
cione ad agente. ¶ Item secdm
aug? virtus est habitus mentis bene
constitute. Hec datur in copacione
ad subiectu in quo est. ¶ Item dicit
phus. ¶ Virtus est habitus volu
tarius immediate consistens quo ad nos
terminata racoe put sapiens determina
bit. Hec diffinicio terminat in copa
coe ad actu circa que est. ¶ Item
Tulli? Virtus est disposicio pfecti
ad optimu. Hec datur in copacione
ad fine. ¶ Item ysidorus. Virtus
est animi habitus. nature decus. vite ra
cio. mor pietas. cultus diuinitatis.
honor hois. eterne beatudinis meritu.
Hec diffinicio datur in copacoe ad
effectu. ¶ Diffinicio augustini. s.
pma sic exponitur. Virtus est bona
qualitas. Hic ponitur qualitas p
genere. Bona vo dr ad differencia ma
laru qualitatu aie. Dicitur quoque
bona. qm a bono deo datur. et bonos
tm inhitat. et bonos facit. et ad bonu
pducit. Mentis ponitur ad dram q
litatu que sunt in corpe. Qua bn viuit
ponitur ad dram qualitatu quibus
recte intelligit. sicut est sciencia.
Qua nullus male vtitur. ponit ad
dram qualitatu quibz et bene et male
vti possum? Qua solus deus in hoie
opatur. ponit ad dram vtutu cardi
naliu que hentur p acquisicionem.

Circa aliam diffinicione aug?
notandu est qd ibi ponitur habitus me
tis bn constitute. et hoc ad silitudine
regni. quod tunc bn constituitur. qndo
bn consulitur. et recte impatur. et iuste
obeditur. Eodem modo bn instituta
est mens. si racio recte consulit. si vo
luntas bn impat. et si sensualitas bn
obtepat et debito modo. ¶ Ethimo
logia virtutis est hec. Virtus enim
dr quasi vis mitus. Et hec vis con
sistit in aggressione arduor. et tolle
rancia adusor. et in abstinencia placi
tor. ¶ Item virtus dr quasi viror
nitens. ¶ Item virtus dr quasi viru
tiens. ¶ Item vtus dr quasi viribz
innitens. ¶ Item virtus dr quasi viri
status. De qualitate virtutu. h.

Cum vtus in medio co
sistat. istud mediu in tbz
consistit. s. in hendis.
agendis. et sustinedis. ¶ In agedis
s. inter sup. et citra modu. et apls. Ra
cionabile sit obsequiu vrm. ¶ In ha
bendis. s. int superfluu et indigenciam.
Puerbior. Diuicias et paupertate ne de
deris michi. ¶ In sustinendis. s. int
eleuari in psppis. et deici in aduslis. Vn
no declinabis ad dextram uel ad sinistra.
¶ Multiplex est pfectio. s. sufficiencie.
Hanc habent oes existentes in caritate.
¶ Ordinis. huius pprium est seruare co
tinenciam. ¶ Religionis. huius ppu

est renunciare oibz. ¶ Placionis.
ad hos ptinet aiam pone p oibz suis.
¶ Securitatis. huius pmu est habere
morte in desiderio. et vita in paciencia.
¶ Ad pma pfectione tenetur qlibet.
ad vltima vo nullus tenetur. Sed
ad tres medias tenetur aliqui ex cau
sis. ¶ Virtus coparatur multis re
bus. ¶ Auro. Ecc. Aurum pbat for
nax. ¶ Thesauro. Math. Sile e
regnu celor thesauro abscondito in
agro. ¶ Gemmis. Ecc. Quasi vas
auri solidu ornatu oi lapide. et c.
¶ Armis. Reg. Quomodo cecide
runt fortes in bello et pierunt arma
bellica. ¶ Arboribz. Math. Ois
arbor bona bonu fructu facit. De
hoc hugo de sco victore. Arbor sapie
p timorem seminat. p gram irrigat.
p fidem radicatur. p deuocione gmi
nat. p desideriu crescit. p caritate robo
ratur. p spem viret. p circuspectione
frondet. p disciplina floret. p virtute
fructificat. p paciencia maturescit.
p morte carpitur. ¶ Floribz. Cant.
Fulcite me floribz. ¶ Fontibz. Cat.
Fons ortor. puteus aquar. ¶ Se
mitis. Pub. Vie eius vie pulcre. et
oes semite eius pa. et c. ¶ Vestitu
tu deaurato. ps. Astitit regina a dex
tris tuis in vestitu deaurato. et c.
¶ Stellis. Baruch. Stelle dede
runt lumen in. et c. ¶ Pigmentis.

Cantic. Que e ista que ascendit sicut
virgula fumi. et c. ¶ Cibariis. vnde
ioh. Meus cibus est ut faciam voluntate
pris. ¶ Alis. ps. Quis dabit mi pe
nas sicut columbe. et c. ¶ Tres bone
sunt condiciones vtutis. Que sunt tepta
cois remocio. actuu. s. bonor multi
plicacio. et in bono delectacio. ¶ Pri
ma. ipsam vtute in radice firmat.
Scda. quasi floribz decorat. Tercia.
sapore fructuu delectat. ¶ Silit
dicendu est qd ad consumacione vir
tutu. ista .iiij. concurrunt. s. Disposicio
pparans. habitus informans. Opacio pro
bans. pmiu coronans.

De equalitate virtutum. G.

Virtutes oes in eodem
hoie sunt equales. licet
ut se distincte sunt et pprias hentes ex
cellencias. Et hec equalitas i multis
consistit. ¶ Equales naqz sunt vir
tutes. Primo. quatu ad essenciam. quia
ois vtus simplex est. ¶ Scdo. quatu
ad equale radicacione in aia. scdm
qd in ipis est. ¶ Tercio. quatu ad
equalem effectu. qz equalit faciunt dig 4°.
nu vita eterna. ¶ Quarto. quatu ad 5°.
relacione ad eunde fine. qz operantur
oes propter deu. ¶ Quinto. quatu ad
equalem facilitate ad actus suos.
quatu in ipis est nisi impediantur.
¶ Sicut virtutes equales sunt p
dictis modis. ita sunt inequales aliis

modis. Primo. quātū ad vsum. q2 virtutes sūt sicut arma. Sed sicut miles nescit pugnare cū oībz generibz armorz que hēt equaliter. immo melius pugnat cū illis que frequēcius vsitatur. sic est de virtutibz. Secūdo. quātū ad auctoritatē. q2 secūdū hoc. maior oībz virtutibz est caritas. Et quelibet virtus potest ēē maior alia secūdū aliquā prerogatiuā quā hēt. uel secūdū aliquē effectū. Tercio. quātū ad feruorem. q2 vna virtus alia feruēcius operatur.

Sciendū est qd eadem virtus in numero nō est equalis sibi semper. Crescūt eciā virtutes multis modis. s. quātū ad intencionē. quātū ad radicacionē. quātū ad potenciam virtutis. quātū ad maiorē expressionē diuine similitudinis. quātū ad diuturniorē pmanēciā. Preterea notandū est qd crescente vna virtute crescūt 7 oēs. et habes exemplū in cithara. in qua si debet esse debita pporcō sonorz. necesse est ut quādo vna corda tenditur eciā oēs alie tendantur. ne in armonia fiat dissonācia. Quare autē polleat aliqis vsu vni9 virtutis quā plus quā alterius. multe sunt raciones. Prima est q2 deo sic placet qui eciā dator est virtutis. Secūda ē natura cōplexionis que magis est cōsona opibz vni9 virtutis quā alterius. Tercia est vsitacio. q2. s. magis exercitauit se circa vnā virtutē quā circa aliam. Quarta. q2 minus impugnatur a vicio cōtrario illi virtuti. Quinta. quia maiorē hēt discrecionē in opibz vni9 virtutis quā alterius. Quelibet eciā virtus hēt suas pprias racōes. Sexta ē difficultas status. q2 cū de nouo quis conuertitur licet hēat maiorē caritatem quā alius qui diu fuit in caritate. nō ē tamen ita expeditus ad bonū agendū sicut ille. 7 hoc pter reliquias peccatorz que ad huc inheret. Magnitudini sciencie respōdere debet magnitudo virtutis. 7 hoc multiplici racione. Racōe exempli diuini. Joh. Plenū grācie 7 veritatis. Luc. Potens in ope 7 sermone. Act. Cepit ihc̄ facere 7 docere. Racōe exempli angelici. qui quāto plus cognoscūt tanto plus diligunt. Racōe exempli humani. Math. Qui autē fecerit 7 docuerit. hic magnus vocabitur in regno celorz. Racōe exempli naturalis. Quā lux 7 calor in sole pporcionātur. Racōe obligacōis. Luc. Cui plus committitur. 7 c. Racōe pene declinacōis. Luc. Seruus sciens voluntatē dn̄i sui et non faciens. vapulabit multis.

De cōnexione virtutū. A.

Connexe sibi sūt cōtinuate q2 virtutes. ita ut qui vnā hēt. oēs hēat. Prima racio ē largitas dei dantis. qui nō dat vnā sine alia. Secūda racio est q2 sicut vnū

al' cōtinētur

membrum indiget alio. sic est in virtutibus. ¶ Tercia racio est. quia sicut si in cithara vna corda defuerit non est armonia perfecta. ita nec in anima perfecta erit spiritualis melodia. nisi omnes affuerint virtutes. ¶ Quarta racio est. quia contra singula vicia sunt alique virtutes. vnde omnes oportet habere virtutes. vt omnia vicia oppugnentur. Nam sicut miles mundi non est expeditus nisi omnia arma habeat. ita nec miles christi si aliqua sibi virtus defuerit. ¶ Quinta similitudo est. quia sicut stelle et planete semper sunt in speris suis. ita virtutes oportet esse in anima. ¶ Sexta est quia anima est quasi vas auri solidum ornatum omni lapide precioso. id est virtutibus. ¶ Septima est. quia anima est sicut ortus nobilis cui non deest decor alicuius floris vel arboris. ¶ Octaua est. quia anima est quasi apotheca cui non deest medecina alicuius pigmenti vel radicis. ¶ Ea que de connexione virtutum dicta sunt. intelligi debent de virtutibus gratuitis. que omnes quo ad habitum sunt connexe. sicut quo ad actus inuito nos sunt equales. Et licet simul sint virtutes. tamen alique sunt matres virtutum. non quod habitus virtutis generet virtutis habitum. sed motus motiua. sicut dicit Bernardus. Leccio inquit parit cogitacionem. cogitacio amorem. amor frequenciam. frequencia familiaritatem. familiaritas fiduciam. fiducia facilem impetracionem.

¶ Secundum hunc modum quattuor dicuntur esse matres virtutum. Scilicet. fides origine. quia ex motibus fidei surgunt motus aliarum virtutum. Caritas educacione. Prudencia regimine. Humilitas conseruacione. ¶ Vicia vero non sunt connexa sicut virtutes. Racio huius est. Quia vicia in nobis sunt ex operibus nostris. que simul non sunt. Virtutes autem theologice non sunt in nobis per acquisicionem sed per infusionem. ¶ Alia racio est. Quia vicia sunt opposita adinuicem. sicut auaricia et prodigalitas. quod non est in virtutibus.

De commendacione virtutum. 8.

Virtus commendabilis est. ¶ Primo. a causa efficiente. que deus est. Ipsam enim ut ait Augustinus. solus deus in homine operatur. ¶ Secundo. a causa materiali in qua est. quia non nisi bonos inhabitat. Non est sic de bonis naturalibus. quia talia pluit deus super iustos et iniustos. ¶ Tercio a causa formali. quia decor spiritualis est. Psalmus. Omnis gloria eius filie regis ab intus et cetera. ¶ Quarto. a causa finali. Augustinus. Premium virtutis est ipse qui virtutem dedit. ¶ Virtus est bona multipliciter. ¶ Primo in se. Quia sicut dicit Augustinus. virtus est bona qualitas mentis. Nota quod bona est possessio que propinqua est ciuitati. Hec autem intra ciuitatem est. quia in anima. ¶ Secundo comparacione. Hebrei. Optimum est gracia stabilire cor. ¶ Tercio in opera

cione. q bonū facit opus hōis. quod
non esset meritoriū nisi ex v̓tute pcederet.
Greg. Nichil hēt viriditatis ram⁹
boni opis. nisi manserit in radice ca
ritatis. ¶ Quarto in cōmutacōe.
q de lupo facit agnū. et tenebras con
uertit in lucē. malū enī culpe. mutat ī
bonū grē. Et malū pene. mutat in bo
nū glie. quod significatur in cōuersione
aque in vinū. ¶ Q̇nto. distinccōe.
q p v̓tutes distinguūtur filij dei a filijs
diaboli. Joh. In hoc cognoscēt oēs
q mei estis disc. ꝛ c̄. ¶ Sexto. in
exemplificacōe. q oēs sci studebant
v̓tutibz. Unū cōmendam⁹ in Abel. inno
cenciā. In Abrahā. obedienciā. In
Ioseph. continenciā. In moyse. mansu
etudinē. In dauid. hūilitatē. ꝛ sic de alijs.
¶ Laudabilis est v̓tus pp̄ter multa.
.s. q magne dignitatis. Xp̄m enim
hūit doctorem. Unū illud. Discite a
me q mitis sū ꝛ hūilis corde. ꝛ c̄.
¶ Quia magne sublimitatis. Tul
lius. Uirtus una est altissimis defixa
radicibz. ¶ Q̇a iocūditatis. P̄s.
In custodiendis illis retribucō multa.
¶ Quia magne vtilitatis. Boici⁹.
Nūq̄ sine pena sūt vicia. nūq̄
sine p̄mio sūt v̓tutes. ¶ Quia
magne securitatis. Tulli⁹. Uere de
uī sapiencia est. ut oīa tua in te po
sita esse dicas. ¶ Cōmendabilius
est studiū v̓tutis studio sciencie.

¶ Racione exempli. q sci sic fecerūt.
¶ Racōe auctoritatis. Apls. Non
in sermone est regnū dei. sed ī v̓tute.
¶ Racōe effcūs. Quia virtus pc̄ām
expellit. sciencia non. ¶ Racione
originis. Quia v̓tus a deo infundit̄.
sciencia p studiū acq̄ritur. ¶ Racōe ob
iecti. Quia v̓tutis obiectū est bonū.
sciencie verū. ¶ Racōe finis. Q̇a
v̓tutis finis est glia. ꝛ non sciencie.
¶ Racōe materie in qua est. Quia v̓
tus nō est nisi in filijs dei. sciencia nō
semp. ¶ Racōe securitatis. Q̇a
securius est eē bonū. q̄m philosophū.
¶ Racione honestatis. Q̇a maior
glia est sequi dn̄m. q̄m Aristotilem.
¶ Racōe vitandi mali. Quia p̄mi
parētes si extendissent manū ad lig
nū vite sicut ad lignū sciencie. non
tot incurrissēt mala in se ꝛ ī posteris.

De effcū virtutū. 9.

Virtutis gaudiū pcellit
gaudiū mūdi. ¶ In
iugitate. P̄u. Secura mens. quasi
iuge cōuiuiū. Sed gaudiū ypocrite
ad instar pūcti. sicut dicit Iob. ¶ In
puritate cōsciē. Sicut mūdus quies
citur in floribz q̄m in luto. ¶ In
dignitate. Glosa ad Galath. Elacio
animi de his que digna sūt. et gaudi
ū mūdi de indignis est. ¶ In salu
britate. Sapie. Nichil in vita vtili⁹
hōibz. ꝛ c̄. Ex consilio. p̄ubior. Ex

trema gaudij luctus occupat. ¶ In
libertate. Apls. In libertate vocati
sum⁹. Peccator autē ligatus est. Pubi.
funibꝫ peccatorum suorum vnusquisqꝫ cōstringit.
¶ In diuina presencialitate. Aug⁹. Ta
le bonū est ds. ut nemini eū deserenti
bene sit. ¶ Et nota cōtrariū in ma
lis. ¶ Virtus operatur mira mul
tiplicit(er). s. in celo. cū vim facit. vnde
regnū celorum vim patit(ur). ¶ In mun
do. Quia custodit hōiem ne cōburat(ur)
igne cōcupiscencie. et ne mergatur in a
quis voluptatis. et ne inquinetur luto
incōtinencie. et ne laceretur spinis auari
cie. ¶ In corde humano. Quia vul
neratū sanat. inquinatū mūdat. mortuū
viuificat. excecatū illūinat. ¶ In
inferno. Quia ignis infernalis nō
potest ledere v(ir)tuosū. sicut nec ignis
materialis salamandrā. ¶ Virtus
racionabilē illūinat ad cognicionem
veri. concupiscibilē excitat ad amorē
boni. irascibilem cōfortat ad detesta
cionē mali. ¶ Item deo assimulat.
Quia patri per virtutis vigorē. filio au
tē per v(er)itatis splendorē. sed spiritui sancto per
caritatis feruorē. ¶ Et angelis con
format. Ieron. In carne p(re)ter carnē
viuere nature est angelice nō humane.
¶ Item mentē iocundat. ornat. sub
leuat. honorat. sanat. viuificat. albat.
ditat. mūdat. ¶ Item v(ir)tus mala
p(re)terita expellit. p(re)sencia īpugnat. a

futuris p(re)munit. ¶ Itē virtus me
rem b(o)ni instituit. dilectū deo hōiem fac(it).
fructū tam mūti q(ua)m p(re)mij adducit.
temp(or)alia discrete disponit. que in se sūt
indifferencia. bona facit. ¶ Sicut
eciā que dcā sūt declarant nobis v(ir)tutū
effectus generales. ita sūt eciā singlares
v(ir)tutū effectus aliqui speciales. Sicut
est qd humilitas deo subicit. penitencia
reducit. iusticia deducit. obediencia
cōducit. paciencia perducit. p(er)seuerancia
introducit. puritas iungit. caritas
deo vnit. De merito virtutū. 10.

Meritū est boni operis
efficacia ad optinendū
id quod nō habetur. vel ad
habendū melius quod habetur. vnde per
meritū de nō debito fit debitū. vel ipm
debitū fit magis debitū. Sicut rex dat
equū quē miles non dū meruit. sed per
vsum equi meret(ur) eundē equū iā datū.
¶ Ad intelligendū p(re)dicta. sciendū
qd triplex distinguitur meritū. s. cōgrui.
digni. et condigni. ¶ Meritū con
grui est per quod disponitur subiectū
ut possit recipe(re) grām secdm racionē
diuine iusticie. Illud vocat(ur) disposicio
materie. s. dū quis facit quod in se est.
¶ Meritū digni dicit idoneitatem
op(er)antis ad assequendū id qd meretur.
¶ Meritū condigni dicit equalita
tē meriti ad remuneracionē. Dico autem
equalitatē. non arismetricā. sed geo

merita. i. non quantitatis sed porci
onis. Et per istud patet quod deus semper
remunerat supra meritum. sicut punit ci
tra condignum. Tamen non est inter meritum
et premium equalis quantitas. sed porcio.
Quia apud deum non est iusticia commu
tatiua. cum nulli debeat aliquid. sed distri
(com)mutatiua. butiua. Vocatur autem iusticia commuta
tiua iusticia fori. qua datur unus pa
nis pro denario. vel vlna panni pro solido.
Iusticia vero distributiua est principium
quo distribuuntur dona secundum porcionem
ad merita. et ista est apud deum. Unde apostolus.
Unusquisque mercedem accipiet secundum suum
laborem. ¶ Dicendum igitur quod nullus sibi
meretur primam graciam merito digni. vel
merito condigni. sed tantummodo merito congrui.
¶ Similiter existens in caritate non po
test alteri mereri primam graciam merito con
digni. sed merito digni et merito congrui.
Potest autem in gracia existens mereri
sibi augmentum gracie ex condigno. et per con
sequens merito digni et merito congrui.
prout ista supius exposita sunt. ¶ Pre
fati tres modi merendi generaliter habentur.
Unde si alii inueniuntur. ad eosdem tres
possunt reduci. ¶ Cum ergo dicitur quod
beata virgo meruit portare xpm. intel
ligendum est comparatiue. i. meruit quod ipsa
pocius portaret quam alia. ¶ Item
mali dicuntur mereri temporalia. quia
nullum bonum irremuneratum. sicut nullum
malum impunitum. Sed istud dicitur improprie.

Quia opera in mortali peccato facta non
sunt directe bona cum non sint informata
caritate. Tamen quia talia opera habent ali
quid boni. deus intemptatur ea ut bona
et aliquid dat pro eis. ¶ Item peccator me
tur aliquando graciam occasionaliter. quia
pauperes interdum optinent benefactoribus
graciam suis precibus. quarum precum occasio
fuerunt elemosine. ¶ Item satis im
proprie sumitur meritum ubi dicitur. Felix
culpa que talem meruit habere redemptorem.
Ibi ponitur meruit pro exigebat.

De habilitacione ad graciam. ii.

Quamuis sibi nullus
mereatur primam graciam sicut
dictum est. potest tamen
peccator habilitare se ad graciam. faciendo
quod in se est. quia nulli talium gracia denegatur.
Hoc autem non est ex merito digni vel condig
ni. sed congrui. Hec vero congruitas
multo magis est ex parte bonitatis dei
graciam conferentis. quam ex parte hominis se
ad graciam habilitantis. Quia in preparacione
ad graciam. et eciam in infusione gracie
habet se anima per modum materie. Ipse vero deus
ut primum mouens et efficiens. ¶ Al
ia racione patet quod ista congruitas ma
gis est a deo quam ab homine. Quia habili
tacio que est ex parte hominis solummodo dat lo
cum diuine misericordie. quod salua iusticia
possit alicui conferri gracia. Quia iniuria
diuine iusticie fieret si tali daretur gracia
in quo adhuc esset obex gracie. i. peccati

volũtas. ¶ Sufficiens gͣ habili
tacio ad grãm est. si hõ facit qđ in se ẽ.
ffacẽ autẽ qđ in se est. tria cõplectitur.
.s. ut homo actũ pcti. ⁊ voluntatem
peccandi deserat. et conetur in bonũ
ut est sibi possibile. ¶ Nota qđ
omne meritũ uel demeritũ acquiritur in hac
vita. ¶ Item nota qđ non bonum
facẽ sed bene facẽ laudabile ẽ. Non
enim verbis. sed adũbijs meremur.

Ex quibꝫ causetur meritũ. 12.

Opera meritoria totalit̃
sunt a grã. et totalit̃ sunt
a libero arbitrio. licet
pncipalius a grã. Quia grã cõparatur
ad liberũ arbitriũ. sicut sessor ad e
quũ. Sicut enim sessor equũ dirigit.
ita grã liberũ arbitriũ in exercicio
vtutũ. Nos enim malũ facẽ possum⁹
sed non bonũ. ¶ Ad efficaciam
enim merendi tria valent. ¶ Primũ
est difficultas opis. qđ patet in mar
tirio. ¶ Scđm est pmptitudo vo
luntatis. Apls. Hillarẽ datorẽ dili
git deus. ¶ Terciũ est magnitudo
caritatis. Ipsa enim caritas ẽ pondus
sanctuarij. scđm quod oĩa in teplo pon
tabantur. ¶ Adhuc ad hoc qđ a
liqđ opus sit meritoriũ. tria requirunt̃.
¶ Primo. qđ ipm opus fiat in cari
tate. Quia opa que fiunt extra cari
tatẽ mortua sunt sicut carbo extinct⁹.
¶ Scđo. qđ fiat ex caritate. Mul
ta fiunt in caritate. que tñ non sunt
meritoria ex eo qđ nõ fiunt ex caritate
.i. qꝛ nõ referũtur ad finẽ debitum.
¶ Tercio. qđ sit opus referibile ad
bonũ. Hoc ideo dico. qꝛ mala non
possũt fieri intencõe bona. Alioqͥn
sequeretur absurditas. qđ idem op⁹
esset meritoriũ ⁊ demeritoriũ. ¶ Atten
ditur in merito tria ex pte hõis. s. sb
iectũ. hoc est aĩa. ꝑte liberũ arbitriũ.
ꝑte intencio siue finis. ¶ His tri
bꝫ tria respõdent ex pte dei. s. grã.
vtus. caritas. Gracia quidẽ reddit
subiectũ deo gratũ. Virtus autẽ ha
bilitat liberũ arbitriũ. Caritas vero
intencionẽ dirigit ~~dirigit~~ ad finem
debitũ. ¶ Dicit trimegistus. qđ
meritũ consistit penes liberũ arbitri
ũ occasionalit̃. Hoc dicit. qꝛ liberũ
arbitriũ facit ad meritũ. sed nõ suffi
cit. penes vtutẽ formalit̃. Hoc dic̃.
qꝛ ex vtute tanqͣm ex forma pcedit
motus ⁊ elicitur de potencia. penes
motũ vtutis essencialit̃. Hoc dicit.
qꝛ motus essencialit̃ est meritũ. qꝛ
illud quod ẽ penes motũ ipm ẽ pe
nes grãm efficacit̃. Hoc dicit. quia
sine grã nullus motus est meritori⁹.
penes opus instrumẽtalit̃. Hoc di
cit. qꝛ opus exterius est quasi causa
instrumẽtalis ipsius meriti. ¶ Nõ
generalit̃ qđ nõ meremur sine grã. neqꝫ
in passionibꝫ in quãtũ passiones.

nec in motibus nature. Dicit enim philosophus: Natura neque boni neque mali sumus, neque inviti. Augustinus: Nemo invitus bene facit, etiam si bonum est quod facit. Neque libero arbitrio ligato. Quicquid enim non habet usum racionis et liberi arbitrii, in eo non est meritum vel demeritum, sicut infantes, dormientes, insani, animalia bruta.

De fine actionum. 13.

Quia meritum vel demeritum circa finem actionum attenditur, ideo nota regulas de hac materia. Ex fine dicitur actus bonus vel malus. Malus actus non fit ex fine bonus. Una intencio multos actus informat. Ut si aliquis intendat unum solidum dare pro deo, ita quod cotidie det unum denarium, si quamquam obliviscitur et non refert donacionem alicuius vel aliquorum denariorum, tamen donacio est meritoria propter primam intencionem. Finem sub fine potest quis ponere. Verbi gracia. Aliquis intendit ire ad forum, et hoc intendit ut emat medicinas. Ad hoc emit eas ut curetur ab infirmitate. Ad hoc curari desiderat ut deo melius serviat. In isto precedentes voluntates omnes sunt meritorie propter ultimam. Secundum ultimum finem omnes precedentes voluntates iudicantur bone vel male. Divisi fines non sunt faciendi, quorum unus non sit ad alium referibilis. Verbi gracia. Aliquis intendit ire ad unam domum. Ad hoc vadit ut luxurietur. Ad hoc vult luxuriari ut sanior sit. Ad hoc vult sanus esse ut deo serviat. Iste finis ultimus illam voluntatem que est luxuriari non informat, sed pocius econverso illa voluntas istam intencionem deformat. Quia una intencio perversa plures depravat voluntates. Nota quod accio corporalis potest referri ad finem temporalem dummodo postea illud temporale referatur ad deum. Accio autem spiritualis, ut predicacio, non potest referri ad finem temporalem etiam si illud temporale referatur ad deum. Et hoc est quod dicit Augustinus: Debemus manducare ut evangelisemus, non evangelisare ut manducemus. Si autem in actionibus finis primus ponatur deus et finis ultimus temporale, perversissimum est. Non autem licet constituere duos fines, scilicet temporalem et eternum, ita quod eternum sit finis ultimus.

Quid mereamur. 14.

Opera bona meritoria sunt trium, scilicet vite eterne, augmenti gracie, remissionis pene. Premium itaque, scilicet premium substanciale vite eterne, respondet radici operis, scilicet caritati. Premium vero accidentale respondet generi operis, sicut et augmentum gracie. Quia operibus excellentibus et operibus supererogacionis meremur maius augmentum gracie quam aliis operibus.

¶ Remissio autē pene. respōdet
penalitati opis. ⁊ Nam opa que ma
gis sūt penalia. magis sūt meritoria
remissionis pene. Est eñ regula ī
theologia qd̄ pena pene resolutoria
est. ¶ ⁊ Nota qd̄ tota vis merendi
vitā eternā. ⁊ etiam alia. consistit in
caritate. non tñ totus effc̄us. qꝛ me
rendi effectus cōsideratur etiā penes
magnitudinē opis. sicut patet in me
rito remissionis pene. qꝛ non solū cō
sistit in caritate sed etiā in opibꝫ pe
nalibꝫ ⁊ huiꝰ. Exemplū habemꝰ in
xp̄o qui meruit nobis apcionē ianue
padisi cū effectu. Hoc autē meritū
non erat in sola caritate. sed etiā in
excellencia opis. hoc est in passione
sua. ¶ Sciendū qd̄ de pͥmo sub
stanciali meretur hō tantū vno ope
qntū ꝑ mille. manente eadem radice
. s. caritate. ⁊ nō crescente. ¶ Va
lent tñ huiusmodi opa ad multa alia.
⁊ vīi vsus. ¶ Iocundat. s. mentē.
Stabilit. s. vtutes. ⁊ auget. s. mtū
pmīj accidentalis. Peccata remittit.
. s. qntū ad penā. que iam sūt dimissa
quo ad reatū ꝑ grām. Debilitat. s.
fomitē. Remouet. s. accidiam. Exer
citat. s. hoīem in assuetudine boni.
⁊ atqꝫ repellit. s. temptaciones diaboli.
¶ ⁊ Nota qd̄ pͥmā grām nullus po
test mereri ꝓ se. et hoc multiplici ra
cione. ¶ Pͥma. qꝛ talis non hēt
radicē merendi. i. grām. ¶ Secū.
ꝓpter status iii dignitatē. qꝛ pctōr non est
dignus pane quo vescit. ¶ Tercia.
qꝛ nulliꝰ hōis opus placet deo. nisi pla
ceat ipse pͥus. vñ dr̄ in Gen̄. qꝛ deus
pͥus respexit ad abel qm̄ ad munia eiꝰ
¶ Quarta. qꝛ naturalit̄ antecedit cau
sa suū effectū. Sic ⁊ gr̄a pcedit omne
mtū. cū ipsa sit causa mtoꝝ. ¶ Ipa
eñ scd̄m aug'. voluntatē nr̄am pcedit
ut velimꝰ. ⁊ sequit ne frustra velimus.
¶ Gr̄a sicut dictū est sup. ꝑ bonū vsū
eius ⁊ mto cōdigni meretur augeri in
via. ut aucta mereatur ꝑfici in patria.
et hoc a deo cuiꝰ est grām infundere. au
gere. ⁊ ꝑficere. scd̄m cooꝑacionē volunta
tis nr̄e. ⁊ Nam sicut deus est ipiꝰ gr̄e
fontale pncipiū influendi. sic ipse so
lus est principiū augendi ꝑ modū in
finitatis. Gr̄a vo ꝑ modū mti ⁊ dig
nitatis. Sed liberū arbitriū meretur
ꝑ grām mto cōdigni augmentū gr̄e
in statu vie. Sic etiam meretur mto
cōdigni ipsius cōplementū in statu pa
trie. ¶ Qd̄ vo ex cōdigno mereamur
vitā eternam multe sūt cause. ¶ Pͥma.
efficacia doni spūs scī cooꝑantis ī mto.
¶ Secd̄a. vitas dei pmittentis. ¶ Ter
cia. ꝑsuasibilitas liberi arbitrij cōsen
cientis ⁊ finalit̄ ꝑseuantis. ¶ Qrta.
difficultas merendi. ¶ Qnta. dig
nitas status xp̄i capitis nr̄i intuem
entis. qꝛ glificari debet cū suis mēbris.

¶ Sexta. liberalitas dei tribuentis
que non decet pma reddere. ¶ Sep
tima est obsequiu sibi fideliter obtem
perantis. ¶ Octaua. nobilitas opis
qd ex caritate pcedit. quod tantu po
derat in cospectu iudicis. quantu amor
ex quo pcedit. Et ideo no potest suffi
cienter nisi summo bono remunerari.
¶ Opa que no fiunt ex caritate licet
non valeant ad vita eternam. valent tn
ad alia multa. v. iii. vsus. ¶ Aptat
cor. s. ad susceptione gre. Minuit pe
na. s. illa que debetur si non fieret il
lud opus. non aute illam que ia debetur.
Et dat bona tre. s. temporalia. Occupat.
s. ne sit homo nimium ociosus. Assuef
acit. s. ad bonu opandu. Delectat. s.
mente. Mitigat. s. fomite. Arcet. s.
fluxu pcti. ¶ Ultimo sciendu est
qd nullu bonu erit irremuneratu. et nullum
malu erit impunitu. Diuisiones et
differencie vtutu. ii.

Virtutes scdm Macrobiu
dicuntur quedam pollitice.
quedam purgatorie. quedam purgati animi.
quedam exemplares. ¶ Primas docet
salomon. Scdas. eccl. Tercias. cant.
Quartas in deo legimus. ¶ Pollitice
namque dicitur scdm qd regunt vita hu
mana quo ad opa exteriora. et scdm
qd pugnat contra vicia. ¶ Purga
torie dicitur. scdm qd iam sunt in victo
ria viciorum. et respiciunt ptim interiora.
et ptim exteriora. ¶ Purgati animi
dicuntur. qui iam deuictis vicijs posses
sor virtutu quiescit. raro insurgentibus
pmis motibus. ¶ Exemplares di
cuntur. que in mente diuina consistunt.
Nam ydee virtutu in deo sunt. et ipse
reru omn est exemplar. ¶ Aristote
les diuidit vtutes in intellectuales et co
suetudinales. ¶ Intellectuales diui
dit in prudencia. artem. intellectu. scien
tiam. sapiencia. ¶ Virtutes mo
rales diuidit in pncipales que sunt tempe
rancia. et fortitudo. et iusticia. et adiunctas.
ut sunt mansuetudo. liberalitas et huius.
¶ Item phia moralis diuiditur in
ethicam. yconomica et politicam.
¶ Harum pma mores quo ad seipsum
instruit. ¶ Scda familiam dispo
nit. ¶ Tercia vrbes et regna regit.
¶ Circa vtutes hoc tenendu est. qd
cu vna sit gra gratificans aiam. septe
tn sunt vtutes quibus humana vita re
gitur. Tres quidem theologice. et. iiii.
cardinales. ¶ Et licet he vtutes
sint gratuite p informante gram. pos
sunt tn informes fieri p culpa. et iteru
informari p penitencia adueniente
gra. que est habitu virtus. origo. finis.
et forma. ¶ De hac lege sola cari
tas excipitur que informis esse non po
test sicut cetere virtutes. cu ipsa sit vir
tutu forma. Nam cu habitus aliarum vir
tutu habentur sine gra et caritate in quibus

consistit vita virtutum. tunc sunt informes. Cum autem gratia supervenerit tunc informantur et decorantur. et tunc deo fiunt acceptabiles. ¶ Unde virtutes informes sunt sicut colores in tenebris. et sicut carbones extincti et sicut rami aridi. et sicut ale mortue. et sicut aurum obscuratum. et sicut gemme commisse in silices. ¶ E contrario virtutes formate sunt sicut colores in luce visibiles quidem et conspectui placentes. et sicut carbones ardentes. et sicut rami virentes. et sicut ale vivientes ac volantes. et sicut aurum fulgens. et sicut gemme vas aureum decorantes. ¶ Differencia est inter virtutes. precepta. et dona. et fructus. et beatitudines. Quia virtutes potencias disponunt. Precepta vero opera respiciunt. Dona perfectionem virtutibus addunt. Fructus gustum saporem spiritualem apponunt. Beatitudines ipsi virtuti statum et premium sive vie sive patrie coniungunt. ¶ Alia est differencia. Quia virtutibus operamur bene. Donis operamur expedite. Beatitudinibus operamur perfecte. Fructibus fruimur deo.

Al'. valentes.

Differencia virtutum cardinalium et theologicarum. 16.

Differencia virtutum cardinalium et theologicarum hec est. ¶ Quia virtutes theologice movent in finem. Cardinales vero movent ad ea que sunt ad finem. ¶ Item quia theologicarum virtutum finis et obiectum est ipse deus. Sed cardinalium virtutum finis est deus. et non obiectum proprie. ¶ Item virtutes theologice movent ad opera ex racionibus sumptis a iure divino. Sed cardinales a iure naturali. ¶ Item virtutes theologice non habentur sine donis. cardinales vero sine donis haberi possunt. ¶ Item virtutes theologice attenduntur quantum ad actus interiores. cardinales vero quantum ad opera exteriora. ¶ Item virtutes theologice habentur per infusionem. cardinales vero per acquisicionem. ¶ Item theologice virtutes sunt discretive actuum in deum. cardinales vero discretive actuum in proximum. ¶ Item in theologicis sic est quod habitus generant actus. sed in cardinalibus est econverso. scilicet quod actus generant habitus. secundum quod dicit philosophus. Quales inquit sunt actus. tales sunt habitus.

De virtutibus theologicis in genere. 17.

Anima quantum ad superiorem partem in qua consistit ymago trinitatis rectificari habet per tres virtutes theologicas. Unde sicut ymago creatoris consistit in trinitate personarum et in unitate essencie. sic ymago recreacionis consistit in trinitate habituum et in unitate gracie. ¶ Per hos autem tres habitus virtutum anima fertur in summam trinitatem secundum tria appropriata tribus personis. Ita quod fides dirigit in summe verum. videlicet credendo et assenciendo.

Spes vo in sũme arduũ. inuitendo et expectando. Caritas autẽ in sũme bonũ. desiderando et amando. ¶ Virtutes theologice differũt int̃ se multiplicit̃. ¶ Primo. scd̃m actus ꝓprios. Nam fides facit deo assentire. Spes in deo cõfidere. Caritas facit deũ dilig̃e. ¶ Scd̃o differũt racõe subiecti. Nam fides est in racionali. Spes in irascibili. Caritas in cõcupiscibili. i. ambe sũt in voluntate. Quia ꝓpter siliitudinẽ actuũ accipit nomen potenciaꝝ haꝝ. ¶ Tercio differũt racõe obiecti. Nam fides est circa verũ. Spes circa arduũ. Caritas circa bonũ. ¶ Qrto racione effectus. Nã fides in p̃senti deũ sequit̃. Spes in celũ comitatur. Caritas ꝑhenniter cõplectit̃. ¶ Quinto differũt racione finis. Quia ꝑ fidem d̃s cognoscitur ut vitas. ꝑ spem h̃etur ut etnitas. ꝑ caritatem diligit̃ ut bonitas.

De fide. 18.

Fides scd̃m aplm̃. ẽ substãcia reꝝ sperandaꝝ argumentũ non apparenciũ. ¶ In hac diffinicõe fides d̃r substancia. i. fundamentũ substans edificacione spũali. quod est grã et glĩa. Ipsa nã qꝛ fides facit iã aliqualit̃ res spandas in nobis subsistere ꝑ grãm. et faciet tandem ꝑ glĩam. Vel ideo fides est fundamentũ grẽ et glĩe. qꝛ ipsa ẽ ꝑmus h̃itus virtutũ. Primus dico nõ tẽpoꝛe sed natura. ¶ Reꝝ sperandarũ dicitur. qꝛ fides facit ꝑ assensum in nobis subsistẽ res sperandas. ¶ Argumentũ d̃r. i. arguens mentẽ. Quia fides inclinat intellcm̃ ad credẽ dũ ea que nõ apparent. ꝓpter qd̃ dicit̃ fides pocius argumentũ q̃m cõclusio. Quia fides ꝓbat de non apparentibꝫ qd̃ sunt. et non ꝓbantur. ¶ Non apparentiũ d̃r. qꝛ fides sua luce et vitate manifestat ea que nõ apparẽt tam p̃rita. q̃m p̃sencia. q̃m eciam futura. ¶ Preita quidẽ. qꝛ scd̃m aplm̃. fide intelligimus aptata ẽẽ scl̃a. ¶ Presencia vo. sicut ait aug⁹. Deimus inquit deo aliqd̃ posse et nos intellig̃e non posse. ¶ Futura autẽ. qꝛ ꝑ fidem credimus resurrectionẽ mortuoꝝ et hm̃i⁹. ¶ Fides d̃r multiplicit̃. ¶ Scilicet. h̃itus informatus caritate. illuminãs mentẽ ad credendũ. Act. Fide purificãs corda eoꝝ. ¶ Qualitas informis. Jacobꝫ. Fides sine opibꝫ mortua est. ¶ Maior fidei. aug⁹. Fides est credẽ que non vidẽi⁹. ¶ Facilitas credendi. Math. Non inueni tantã fidem in israel. ¶ Deuocio fidei. Math. O mulier magna est fides tua. ¶ Articulus fidei. vt in symbolo athanasij. Hec est fides catholica ut credamus et cõ a ẽ. ¶ Sicut in alia sciencia quedã sũt ãnctedencia ut suppositiões. quedam vo

sequēcia. ut cōclusiones. queda vo ine
dia ut ꝓposicões ꝓbantes. ita est in doctri
na fidei. ¶ Quedam sūt ad modum
supposicionū ut vniūsalia antecedēcia
articlōs. s. qd scriptura cōdita ꝑ expo
sita sit inspiracōe spūs sci. Et qd vera
sunt que loquitur dn̄s in scriptura ꝑ ꝓ seos
suos. ꝑ hmōi. ¶ Queda ad modū con
clusionū. ut ea que ad mores ꝑtinent
.s. fornicacionē mortale pctm̄ ee. ꝑ hmōi.
¶ Queda ad modū ꝓposicionū. ut sūt
articuli fidei. ¶ Nota qd fides quasi
media est int opinionē ꝑ sciam. Quia o
pinio se hēt ad vnā ꝑtem cōtradiccionis
cū formidine alterius ꝑtis. Fides autem
se hēt ad vnā ꝑtem cōtradiccōis sine for
midine alterius ꝑtis. ꝑ sine cause cognicōe.
Scia vo se hēt ad vnā ꝑtem cōtradiccōis
sine formidine relique. ꝑ cū cause cognicōe.
atq ꝓ media necia. vn̄ scia est necessarior.
Et ita patet qd fides ꝑticipat cū vtroq.
¶ Ad fidei ꝑfeccionē ꝑtinent septem.
¶ Primū est qd sit prime vitati muira.
sicut fides moysi. qui se negauit filium
filie pharaonis. magis eligens affligi
cū ꝑplō dei. qm̄ tēporalis pcti hēre iocun
ditatē. ¶ Scdm̄. qd sit caritate for
mata. sicut marie magdalene quā fides
saluā fecit. et cui dimissa sūt pcta multa
qꝛ dilexit multū. ¶ Terciū. qd sit
deuocōe feruida. sicut illi mulieris cui
dixit dn̄s. O mulier magna ē fides tua.
¶ Qrtū. qd sit bonis opibꝫ ꝓbata sic

fides cornelij. ¶ Quītū. qd sit forti
tudine roborata. sicut fides stephani.
laurencij. ꝑ aliorꝫ martirū. qui ꝓ fide
fortes facti sūt in bello. ¶ Sextum.
qd sit obediencia decorata. sicut fides
abrahe. ¶ Septimū. qd sit humilita
te subiecta. sicut fides be virgis. que ait.
Ecce ancilla dni. ꝑ c. ¶ Nota qd
fides magis innititur auctoritati qm̄ racioni.
Quia scdm̄ Greg. Fides non hēt meritū.
cui humana racio ꝓbet experimentum.
Intellige. sufficiens. Quāuis enī fides
racionibꝫ firmetur. tn̄ nec talibꝫ nec ecia
experimento sensibili debet q̄s crede cōtra
fidem. sicut patet in eukaristia. vbi ꝑ
visus. ꝑ gustus ꝑ tactus. dicūt ee panē
ꝑ vinū. sed fides dicit ee corpus ꝑ sangui
nē dni nri ihu xpi. vn̄ ꝑ Aug. Quod i
telligimus inquit. debemus racioni. Qd cre
dimus. debemus auctoritati. Quod opina
mur. debemus errori. ¶ Nota qd duplex
est cognicio de deo. s. naturalis ꝑ accide
talis. ¶ Naturalis cognicio est du
plex. s. ante pctm̄ qua homo cognosce
bat deū apte in creaturis. Item post
pctm̄. ꝑ hoc ꝑ speculū ꝑ in enigmate.
¶ Accidentalis cognicio triplex est.
¶ Prima est acquisita ꝑ raciones na
turales. quā phi habuerūt. ꝑ dr dei
scia. ¶ Scda est que hētur testimo
nijs scripturarꝫ ꝑ miraclorꝫ. et hec cog
nicio dr fides informis. ¶ Tercia ē
que hētur ꝑ infusionē grē gratū facien

tis. Et hec dicitur fides formata. et per talem
cognicionem assentit anima prime veritati propter
se et super omnia. unde adveniente ea pereunt
omnes cogniciones alie accidentales ad mi-
nus quo ad actum. Cum enim alie cogniciones
veniunt in animam. tunc fides tanquam velocior
preoccupat motus omnium. ¶ Cum fides
sit de non apparentibus. et difficile sit oc-
culta credere. necessaria sunt duo ad hoc
ut firmiter credatur veritas. ¶ Primum
est illustracio veritatis elevans animam.
¶ Secundum est rectificacio auctoritatis
animam firmans. Quorum primum est per fidem.
secundum per scripturam autenticam. et per spiritum
sanctum editam. ¶ Auctoritas igitur prebet
fulcimentum fidei. et fides assentit veritati.
¶ Utrumque vero per Christum est. propter quod
et splendor et verbum dicitur. quia mentem per
fidem illuminat. et veritatem per doctrinam osten-
dit. ¶ Hoc quoque sciendum est. quod
una tamen fides est tam presentibus quam pre-
teritis et eciam futuris. licet magis clara
sit et explicata in eis qui secuntur Christum.
quam in eis qui precesserunt adventum eius.
sicut novum testamentum clarius est quam
vetus. Quod enim nos credimus esse factum.
antiqui patres credebant esse futurum.
exceptis illis articulis que adhuc restant
complendi. sicut est resurreccio mortuorum.
et iudicium extremum. et remuneracio beatorum.
et punicio reproborum.

De effectu fidei. 19.

Fides multa bona facit in
homine. ¶ Salvat. unde dictum est Ma-
rie magdalene. Fides tua te salvam fecit.
¶ Mentem purgat. Actuum. Fide purificans
corda eorum. ¶ Contra mundum pugnat.
Hebreorum. Sancti per fidem vicerunt regna et cetera.
¶ Postulata impetrat. unde O mulier
magna est fides tua. fiat tibi et cetera. ¶ Per-
severanciam dat. Apostolus. Tu autem in fide
stas. ¶ Temporalia contempnit. Hebreorum.
Fide moyses grandis effectus negavit
se filium filie et cetera. ¶ Iustificat. Apostolus.
Credidit Abraham deo. et reputatum est ei ad
iusticiam. ¶ Beatificat. unde. Quia
vidisti me thoma credidisti. beati qui non
viderunt et crediderunt. ¶ Super funda-
mentum fidei quidam edificant aurum contem-
placionis. quia qui contemplatur sine fide.
quasi qui nititur videre solem sine oculis.
¶ Quidam argentum predicacionis. Quia
qui predicat sine fide. non loquitur enim
qui secundum deum est fidelem sermonem.
¶ Quidam lapides preciosos bonorum o-
perum. Quia qui bonum operatur sine fide.
est sicut qui facit structuram super arenam.
¶ Item alii edificant ligna. scilicet amore
ardenciorem temporalium. ¶ Alii fenum
scilicet fumum delectacionum carnalium. ¶ Alii
stipulam. scilicet ociosorum verborum et operum inutili-
um. ¶ Isti quidem salvantur ratione
fundamenti. sic tamen quasi per ignem quo ex-
uretur edificium non idoneum tanto fun-
damento. ¶ Fides habet quosdam ef-
fectus essenciales et principales. ut est facere

× purgatorium non Emir
asseritur per auctorem.

filios dei. et facit dignos vita eterna. et facit similes deo. et purgare animas a tenebris peccati sine infidelitatis. et isti effectus sunt a deo. ¶ Alios habet effectus volunitarios et secundarios. ut est credere et dirigere opera aliorum virtutum. et imperare omnibus suo modo. Et isti effectus sunt a libero arbitrio. De articulis fidei. 20.

Si respectus habeatur ad eos qui symbolum composuerunt. tunc articuli fidei sunt. xii. ad numerum. xii. apostolorum. Si autem consideremus que radicaliter sunt credenda. tunc articuli sunt. xiiii. Quorum. vii. spectant ad diuinitatem et vii. ad christi humanitatem. Et hec significata sunt in septem stellis. et in septem candelabris aureis. in quorum medio filius hominis ambulabat. ¶ Sunt ergo. vii. articuli fidei qui pertinent ad diuinitatem. ¶ Primus est. vnum deum esse. qui notatur ibi. Credo in deum. ¶ Secundus est. patrem esse deum. Ibi. patrem omnipotentem. ¶ Tercius est. filium esse deum. Ibi. Et in ihesum christum filium eius et cetera. ¶ Quartus est spiritum sanctum esse deum. Ibi. Credo in spiritum sanctum. Sic patet quod predicti quattuor articuli sunt de vnitate diuine essentie. et trinitate personarum. ¶ Quintus est credere remissionem peccatorum his qui sunt in ecclesia. Ibi. Sanctam ecclesiam catholicam. sanctorum communionem. remissionem peccatorum. ¶ Sextus est. mortuorum resuscitacio. Ibi. Carnis resurrectionem.

¶ Septimus est bonorum remuneracio. sub quo comprehenditur et malorum punicio. Ibi. Et vitam eternam. Amen. Et isti tres vltimi articuli ad diuinitatem pertinent. quia virtute diuinitatis fit remissio peccatorum. que est anime viuificacio. et corporum resuscitacio. atque corporis et anime simul glorificacio. ¶ Alii vii. sunt articuli qui pertinent ad christi humanitatem. ¶ Primus est credere filium dei esse conceptum de spiritu sancto. Ibi. Qui conceptus est de spiritu sancto. ¶ Secundus est filium dei esse natum ex maria virgine. Ibi. Natus ex maria virgine. ¶ Tercius est filium dei esse pro nobis in cruce mortuum. Ibi. Passus sub poncio pilato crucifixus mortuus et sepultus. ¶ Quartus est filium descendisse ad inferos. secundum animam. Ibi. Descendit ad inferna. ¶ Quintus est filium dei resurrexisse. Ibi. Tercia die resurrexit a mortuis. ¶ Sextus est eundem ascendisse ad patris equalitatem. Ibi. Ascendit ad celos sedet ad dexteram dei patris omnipotentis. ¶ Septimus. filium dei iudicaturum bonos et malos. Ibi. Inde venturus est iudicare viuos et mortuos. ¶ Isti xiiii. articuli colliguntur ex symbolo quem apostoli ediderunt. ¶ Articulum primum et secundum. de diuinitate posuit petrus. ¶ Tercium. Andreas. ¶ Quartum. Bartholomeus. ¶ Quintum. Symon. ¶ Sextum. Thadeus. ¶ Septimum. Mathias. ¶ Item primum articulum de humanitate christi posuit Iacobus

Al. resurrectio.

maior. et eciam scdm. ¶ Tciu Iohes
¶ Quartu. Thomas. ¶ Quintu.
Matheus. ¶ Sextu. Iacobus minor.
¶ Septimu. philippus. ¶ Tria sunt
symbola. ¶ Primu aplorum. Scdm.
nicenu consilij. Terciu. athanasij.
¶ Primu factu est ad instruccionem fi
dei. Scdm ad fidei explanacionem. Ter
ciu ad fidei defencionem. ¶ Nota qd
aliud est crede deu. aliud crede in deu.
aliud crede deo. Nam crede deu. e crede
ipm esse. Crede aute in deu. est credendo
ipm amare. et credendo in eu ire. Crede
vo deo. e crede vbis eius. De spe. 21.

Spes est certa expectacio
future btitudinis. ex dei
gra et pris meritis pueniens.
¶ In hac diffinicone non sumitur cer
titudo demonstracois in qua plene vni
pti consentitur. sed ctitudo opinionis.
qua vni parti consentitur quia ra
cione probari videtur.
Nec tn omo. sed cu formidine. Ianu
aute expectacois causa pncipalis est
gra dei. et non nra merita. qr opa nra
non sunt meritoria n ex gra dei. Sine
meritis tn spare aliquid. non est spes
sicut ait Greg. sed psumpcio. ¶ In
pdca diffinicone diffinitur motus spei.
et non virtus. ¶ Sed vtus spei
diffinitur sic. ¶ Spes est audacia
mentis de largitate dei concepta sperandi
vitam etiam per bona merita. ¶ Inter

fidem et spem. talis est dria. ¶ Fides
est de ptitis et futuris. Spes aute de futuris
tm est. ¶ Fides est etiam de bonis et
malis. spes aute de bonis tm. Conueni
unt tamen in hoc. qd tam fides qm spes
de inuisibilibz est. ¶ Fides est de bo
nis tam sibi qm alijs. Spes aute de bo
nis sibi tm. ¶ Certitudo spei ex tribz
oritur. s. ex diuina largitate. ex abu
dancia meritorum. ex pgustacione eternorum.
¶ Nota qd spes pnt est viatorum. sic
est cu certitudine opinionis. sicut dcm e.
¶ Spes aute eorum qui sunt in purga
torio. et qui in limbo fuerunt. est cu certi
tudine sciencie. Vn declinat aliquo m
a spe pprie dicta. ¶ Spes vo que fu
it in stephano qui vidit celos apertos. et que
fuit in paulo qui dixit. scio cui credidi
et certus su. et c. et que fuit in adam an
pctm. fuit cu ctitudine visionis. tamen
satis debilioris qm in celo. et ita spes sic
sumpta. adhuc est minus pprie dicta.
¶ Ex his patet qd in patria non est
spes. Quia beatitudo est simul omm
bonorum plena possessio. et ita ibi nichil
est futuru quod speretur. Et licet scis
adhuc sit futura resurreccio corporu
scdm rem. tn presens est scdm cognicio
nem. ¶ Spes aute sic futuru respi
cit. qd puat presenciam tam rei qm cog
nicois. pnt spes pie sumit. ¶ Du
plex e spes. s. suffragij. et pme auctori
tatis. ¶ Prima ponenda est in scis.

Secunda in solo deo. ¶ Et hec est triplex. s. venie. ps. In te domine speravi non confundar in eternum etc. ¶ Gratie. ps. Sperantem autem in domino misericordia circumdabit. ¶ Glorie. prouerb. Qui sperat in domino saluabitur. ¶ Effectus spei multiplex est. ¶ A tribulatione liberat. ps. In te sperauerunt patres nostri et liberasti eos. Exemplum de susanna et daniele. ¶ Confortat. ij machab. vij. mater pereuntes septem filios sub vno diei tempore conspiciens bono animo ferebat propter spem quam in deo habebat. ¶ Mentem eleuat. Ysay. Qui sperant in domino mutabunt fortitudinem. assument pennas ut aquile etc. ¶ Saluat. ps. Qui saluos facis sperantes in te domine. ¶ Temporalia ministrat. ps. Oculi omnium in te sperant domine. et tu das escam illorum etc. ¶ Spes comparatur multis rebus. ¶ Dicitur enim galea. Thessal. Et galeam spem salutis etc. ¶ Anchora. Hebr. dicitur de spe. Quam sicut anchoram habemus anime tutam ac firmam. ¶ Medicina. ps. In domino sperans non infirmabor. ¶ Gemma. prouerb. Gemma gratissima expectatio prestolantis. ¶ Solacium. Hebr. vi. fortissimum solacium habeamus qui confugimus ad tenendum propositam nobis spem. ¶ Clauis. Glosa super illud ps. Spera in domino. Per spem intratur ad videndum quod creditur. ¶ Lignum vite. Sapientie. Si coram hominibus tormenta passi sunt. spes illorum immortalitate plena est.

De caritate. 22.

Caritas secundum apostolum diffinitur sic. Caritas est finis precepti de corde puro et consciencia bona et fide non ficta. ¶ Et sumitur hic finis consummacionis. quia caritas est consummacio siue perfectio precepti diuini. Potest etiam dici finis terminacionis preceptorum. quia omnia opera que sunt in precepto tendunt ad caritatem. ut magis ac magis habeatur. ¶ De corde puro ponitur. i. intellectu puro prout dicit glosa. Et sumitur hic intellectus pro actu intelligendi. secundum quem causatur motus caritatis. Quanto enim quis deum magis intelligit. tanto magis diligit nisi alias impediatur. Et ita hec prepositio de. notat causam efficientem. ¶ Et consciencia bona. i. spe. Quia qui puram habet conscienciam secure sperat. ¶ Et fide non ficta. i. simulata. vel non fragili. sed inter aduersa forti. ¶ Prosper in libro de vita contemplatiua describit caritatem sic. ¶ Caritas est ut michi videtur recta voluntas ab omnibus terrenis ac presentibus prorsus auersa. iuncta deo inseparabiliter et vnita igne quodam sancti spiritus a quo est et ad quem refertur incensa. inquinamenti omnis extranea. corrumpi nescia. nulli vicio mutabilitatis obnoxia. super omnia que diliguntur carnaliter excelsa. affectionum omnium potentissima. al. potissima. diuine contemplacionis auida. in omnibus semper inuicta. summa actionum bonarum.

salus morum. finis celestium preceptorum. mors criminum. virtutum vita. virtus pugnancium. palma victorum. sanctarum mencium armatura. causa meritorum bonorum. perfectorum premium. sine qua nullus deo placuit. cum qua non potuit aliquis deo displicere. fructuosa in penitentibus. leta in proficientibus. gloriosa in perseverantibus. victoriosa in martiribus. operosa in omnibus omnino fidelibus. ex qua quicquid est boni operis vivet. ¶ Caritas quantum ad actum diffinitur quattuor modis. ¶ Primo sic in tercio libro sentenciarum. Caritas est dilectio qua diligitur deus propter se. et proximus propter deum et in deo. ¶ Secundo sic. Caritas quid est nisi vita copulans amantem cum amato. ¶ Tercio sic secundum Augustinum. Caritas est virtus qua videre deum et perfrui desideramus. ¶ Quarto sic secundum Augustinum. Caritas est virtus que animi nostri rectissima affectio est. ¶ Harum diffinicionum prima datur in comparacione ad deum. ¶ Secunda in comparacione ad eius possessorem. ¶ Tercia in comparacione ad terminum. ¶ Quarta in comparacione dilecti ad dilectum.

al. aliquis [illegible]

Differencia inter caritatem et alios amores. 23.

Amor triplex est. scilicet. Gratuitus. naturalis. et viciosus. ¶ Amor gratuitus est laudabilis quia virtus. et habet finem principalem bonum incommutabile. ¶ Hic dividitur in amiciciam et concupiscenciam. Secundum amiciciam diligit quis deum purissime. non respiciens utilitatem suam sed bonitatem amati. Hoc modo plus diligit homo deum quam seipsum. Secundum concupiscenciam vero diligit quis deum. quia remuneracionem in eo expectat. ¶ Amor naturalis nec laudabilis nec vituperabilis est. et habet finem indigencie. vel utilitatem propriam. ¶ Iste similiter dividitur in amiciciam et concupiscenciam. ¶ Secundum amiciciam diligimus hoc amore nos et nostram perfeccionem. et nostram conservacionem. et magis ea que magis sunt necessaria. ut caput pro quo totum corpus exponimus. Hic amor communis nobis et brutis est. ¶ Secundum concupiscenciam vero diligimus deum. quia necessitati nostre subvenit et subveniet. Et hoc amore non diligitur res propter se. sed propter usum eius. Et tamen hoc modo plus diligit homo se dileccione naturali quam deum. ¶ Amor viciosus vituperabilis est. quia peccatum. et habet finem voluptatem sine dileccione in creatura. Hic amor eciam dividitur in amiciciam et concupiscenciam. ¶ Secundum amiciciam diligimus hoc amore delectacionem creature propter se quamvis in nobis non habeatur. ¶ Secundum concupiscenciam vero diligimus voluptatem creature propter nos. ¶ Amor iterum multiplex est. scilicet. naturalis erga se. pius erga parentes. iocundus erga socios. iustus erga omnes. violentus erga inimicos. sanctus erga deum. ¶ Item est differencia

nit amorem . et dilectionem . et caritatem .
¶ Quia amor est ppie nature . et dicitur
amor quasi amor vinis . Hic quietat
appetitum in re amata . ¶ Dilectio
est amor proximi . et dicitur dilectio quasi duo
ligans . Hec enim sociat amantem et a
matum in amore . ut . s . mutuo se dili
gant . ¶ Caritas est amor in deum .
Hec amicum terminat et indicat omnibus
cariorem . Unde dicitur caritas quasi
cara vnitas . uel quasi carum deo faciens .
¶ Alia est differentia inter predicta . Quia ama
mus deum propter se . diligimus eum super omnia . ca
ritas vtrumque complectitur . s . propter se et
super omnia . ¶ Diligere deum in hoc dif
fert a dilectione proximi . quia diligere deum est
velle ei bonum quod habet . s . quod sit summe
bonus . omnipotens . et huiusmodi . ¶ Item dili
gere deum est ipsum velle possidere . et possideri
ri ab ipso . ¶ Item diligere deum . est
velle eius precepta seruare cum intencione
fruendi eo . ¶ Item diligere deum . est vo
luntatem dei voluntati eius in omnibus preferre .
¶ Diligere vero proximum . est velle sibi
summum bonum . non per essenciam sed per gratiam .
¶ Item diligere proximum est ei bonum suc
cessiuum optare et querere . ¶ Item dili
gere proximum est velle ei hoc bonum quod sibi .
¶ Est item differentia inter dilectionem dei et
proximi . Quia deum diligimus in se et propter
se . proximum vero in deo et propter deum .
¶ Cum dicimus duplicem esse caritatem
. s . dei et proximi . hec duplicitas non quantum

ad habitus intelligitur . sed quantum ad actus .
Quia vno habitu caritatis diligitur
deus et proximus . ¶ Caritas quandoque dicitur
habitum . Apostolus . Caritas dei diffusa est in
cordibus nostris . ¶ Quandoque motum . Cant .
Ordinauit in me caritatem . ¶ Quandoque
signum . vnde . Maiorem caritatem nemo habet .
i . maius signum caritatis . ¶ Quandoque
etiam personam in trinitate . Joh . Deus cari
tas est . et sic sumitur personaliter
¶ Quandoque sumitur essencialiter . et sic tota
trinitas dicitur caritas . ¶ Quandoque su
mitur pro feruore caritatis . vnde . Dimissa
sunt ei peccata multa . quoniam dilexit . et cetera .

De effectu caritatis . 29 .

Caritas peccatum expellit . vnde .
Dimissa sunt ei peccata multa
quoniam dilexit multum . ¶ Legem custodit .
Apostolus . Qui diligit . legem impleuit .
¶ Deum homini iungit . Joh . Qui manet
in caritate in deo manet et deus in eo .
¶ Mentem virtutibus ornat . Apostolus . Cari
tas paciens est . benigna est et cetera . ¶ Per
fectionem adducit . Apostolus . Ad huc excel
lenciorem viam vobis demonstro . et cetera . ¶ Glo
riam tribuit . Joh . Si quis diligit me .
diligetur a patre meo . ¶ Caritas in
cordibus nostris diffunditur . cum ad proximum
dilatatur . Effunditur per predicacionem et
opera misericordie . Infunditur per illuminacio
nem gratie . Superffunditur per opera perfeccionis
et supererogacionis . ¶ Per caritatem venit
deus ad homines in incarnacione . et in homines in

gre collacione. ¶ Per ipsam caritatē currūt hoīes ad deū bona operacione. et puenīūt ad eū in glificacōe. ¶ Vulnerans est vulnare. qr intima cordis penetrat. Cant. Vulnerata caritate ego sū. ¶ Languidū face. et hoc p desideriū essendi cū amato. Cant. Nūciate dilcō qr amore langueo. ¶ Inebriare. qr sic tendit in amatū qd sui ipsi⁹ et oīm rez pter ipm obliuiscitur. Cant. Comedite et bibite. et c. ¶ Liquefacē. qr cor in diuina dulcedine resoluitur sic qd appetitus cū appetibili mirabili amicicia vnit. Cant. Aīa mea liquefacta ē. et c. ¶ Amor hēt vim diffusiuā in bona opacōe. Vnitiuā in pximi dilectōe. Transformatiuā in iustificacōe. ¶ Item aliter hoc ostenditur. Quia vim hēt diffusiuā. ut patet in rez creacōe. Vnitiuā. ut patet in xpi incarnacōe. Trāsformatiuā. ut patet in glificacione.

Quibȝ rebȝ caritas cōpatur. 2h.

Caritas est bonoz pncipiū. qr a deo. Ipsa est eciam bonoz mediū. qr scdm deū. Ipsa est et bonoz finis. qr pter deum. ¶ Vel aūt caritas dr bone opacionis pncipiū. qr mouet ad illud. Greg. Caritas opatur magna si est. ¶ Dicitur eciā mediū qr informat opa. ¶ Dr quoqȝ finis. qr opa dirigit et ad finē debitū pducit. ¶ Quomodo caritas dicatur finis. sciendū qd triplex ē finis. s. consūpcōis. consummacōis. et terminacōis. ¶ Pmo modo caritas ē finis pctoz. qr illa cōsumit. ¶ Scdo modo caritas est finis pceptoz. qr illa pficit. ¶ Tcio modo tam vita etna qn eciā ipse deus ē finis nri laboris. Sed vita etna debet esse terminus quo qsitur. deus aūt terminus in quo quiescitur. ¶ Caritas dr forma vtutū multipliciter. ¶ Pmo. qr mouet oēs vtutes ad opa exteriora p que pficiuntur vtutes. et meretur augeri. ¶ Scdo. qr oēs vtutes mouet ad finē caritatis. s. ad bonū. Caritas enī hēt bonū p fine et obiecto. Alie autē vtutes hēnt bonū p fine sed non p obiecto. et ille finis vtutū pfectionē denotat. ¶ Tercio. qr caritas augmētat vtutū delectacionē et tollit fastidiū. et alleuiat oīa pter ipsius desiderium. ¶ Quarto. qr cōplet aīam et pficit. nō quidem in ēē nature. sed in ēē gratuito et meritorio. ¶ Caritas multis rebus silis dicitur. ¶ Compatur auro qd fornax tribulacōis pbat. Aurore quā sequitur dies eternitatis. Arche noe. in q qui non fuit inuentus perijt. Arbori bonos fructus pferenti. Alle ad celestia subleuanti. Bitumini aīam deo coniungenti. Claui celū apienti. Corone mentē decoranti. Capiti sensū et motū influenti. Caritas enī influit sensū

.i. racione inuendi alijs virtutibus. Influ
it eciam motum .i. affectum mouendi in actione.
¶ Dici. mentem illuminanti. Ebon
thronum deo exhibenti. ffluuium deo attra
henti. ffirmamento aquas voluptatis
ab aquis eternitatis diuidenti. ffonti
mentem irriganti. Gemme animam ornanti.
Gladio flammeo paradisum custodienti.
Igni affectum accendenti. Iugo suauiter
prementi. Manne de celo descendenti. Rose
rubenti. Radici humorem gracie que a sum
mo trahit ad virtutes transmittenti ut sic
nutriantur et conseruentur in bono. Soli
fulgenti. Thesauro latenti. Vinculo
raciones omnes diligendi in dilecto colligenti.
Vino inebrianti. Vesti peccatorum turpi
tudinem cooperienti. Vnguento vulnera le
talia curanti. De excellencia caritatis. 26.

Caritas excellit omnes alias
virtutes in multis. ¶ Pri
mo in dei conformitate. Ioh.
Diligamus deum quia ipse prior dilexit nos.
¶ Secundo in speciali dignitate. Richar
dus. Caritas est regina virtutum.
¶ Tercio in preciositate. quia est aurum de
ophir. ¶ Quarto in speciositate.
quia est planeta veneris et anime pulcritudo.
Quia sicut pulcritudo exterioris hominis
est ex decenti membrorum ordinacione et ve
nustate coloris. sic et pulcritudo anime est
ex decenti ordinacione actuum et habitu venu
sto. Hec autem caritas facit in anima.
cuius actus ordinatus est et venustus hi
tus. ¶ Quinto in supportacione labo
ris. Augustinus. Omnia grauia et inmania le
uia facit amor. ¶ Sexto in vigo
rositate. Cantica. ffortis est ut mors di
lectio. ¶ Septimo in vtilitate. Augustinus.
Habe caritatem. et fac quicquid vis.
¶ Octauo in dulcedine. Quia cari
tas secundum actum suum facit delectari nos
in deo. non solum in patria. sed eciam in via.

De signis dileccionis. 27.

Signa dileccionis sunt. quia
amicus amicum libenter au
dit. libenter de ipso loquitur. sepe de illo
cogitat. sine tedio illi obsequitur. corpus
et res pro illo exponit. offensam cauet.
offensum placat. congaudet prosperitati. con
dolet aduersitati. gaudet de sua presencia.
dolet de absencia. diligit et odit hoc quod
ille. conatur ei placere. timet displicere. trahit
alios ad eius amiciciam. munera ab eo da
ta non alienat. consilijs suis acquiescit.
petit ab eo fiducialiter. ¶ Qualiter
quis scire possit vtrum habeat caritatem.
Nota quod quidam se sciunt non habere
caritatem. ut qui sunt in actu peccandi uel
in proposito. ¶ Quidam dubitant se habere.
quia raciones habent pro vtraque parte. ut sunt illi
qui incipiunt facere quod in se est. ¶ Qui
dam putant se habere. sicut qui multa
bona opera fecerunt et diu abstinuerunt
a peccato. et adhuc tamen sustinent motus
temptacionum et ymaginantur turpia.
¶ Quidam experiuntur se habere cari

tatē. ut illi qui gustaūt diuinā
dulcedinē. in quib; fomes fere ex
tinctus est. ⁊ quasi semꝑ uel bo
na faciunt uel affectāt. ¶ Qui
dam certi sūt se hēre. ut quib; ds
reuelauit. qualis fuit paulus.

De gradib; amoris. 28.

Gradus amoris sunt
isti. ¶ Primus est.
diligo me ꝑpt᷑ me. Iste amor non ē
bonus. ¶ Scd̄us est. diligo de
ū ꝑpter me. Hic est mercennarius.
et tunc erit bonus si ꝑncipalis fi
nis est deus. ¶ Tercius est. dili
go deū ꝑpter se. id est. q᷑ bonus.
Hic est valde bonus. q᷑ talis amor
vno tm̄ ocl̄o. i. dextro deū respicit.
¶ Quart⁹. diligo me ꝑpter deum.
Hic est optimus. q᷑ in tali amore
nichil querit hō de suo. eciā in seipso
sed solūmodo que dei sūt. ¶ Su
ꝑ oīa diligendus est deus. q᷑ cū ipe
sit primum. ex hoc ipso ipe est su
mū. et hoc ipso qd̄ summū ē. sume
bonū est. et hoc ipso qd̄ sume bonū.
sūme beatū. et hoc ipso qd̄ sume
beatū. sume bificatum. et hoc ipso
sume fruendū. et hoc ipso est ei su
me ꝑ amorē inherendū. ⁊ in eo tan
qm̄ in fine quiescendū. ¶ Tria
gen̄aliter diligūtur. s. vtile. hone
stū. delectabile. ¶ Prop᷑ ꝑmū di
ligenda est tribulacio. q᷑ vtilis.

¶ Propter scd̄m. diligenda est v̄tus
amplius. q᷑ honesta. ¶ Prop᷑ ter
ciū. diligendus est maxie deus. q᷑
delectabilis. Immo ꝑpter hec oīa di
ligendus est deus. q᷑ ipm̄ dilig᷑e est
vtile. honestū. ⁊ delectabile. ¶ Gra
dus caritatis in q̄ntū ipsa pc̄cm̄ tol
lit sūt isti. ¶ Primo tollit caritas
pc̄cm̄ mortale. non q̄ntū ad hitū. sed
quantū ad actū. Liberat eū a pc̄co
mortali. sed non a potestate cadendi
in illud. ¶ Scd̄o m̄ caritas tollit
pc̄cm̄ mortale q̄ntū ad actū ⁊ hitum.
sed veniale neutro m̄. sicut patet in
aliquib; scificatis in vtō. ¶ Ter
cio modo caritas tollit pc̄cm̄ morta
le vtroq; modo. et pc̄cm̄ veniale q̄n
tū ad actū. sed non quo ad hitum.
Talis fuit caritas in beata virgine
ante cōcepcionē xpi. ¶ Quarto
modo caritas tollit vtrūq; vtroq; m̄.
sic fuit in beata v̄gine in concepcōe
xpi. ⁊ post. Tunc eīn in ipsa sublata
fuit fomes peccandi totalit᷑. ¶ Quin
to modo tollit caritas vtrūq; vtroq;
modo. ⁊ insuꝑ oēm miseriam. sed
hoc fiet in patria. ¶ Perfecta ē
caritas. q̄n est hitu magna. moti
uacioni directa. ope exercicioni solicita.
radice stabilita. feruore discreta.
dulcedine consolatoria. ¶ Dili
gitur deus toto corde. i. intellctū sine
errore. tota aīa. i. voluntate sine

contrarietate. tota mente .i. memoria sine oblivione. De ordine caritatis. 29.

Ordo caritatis secundum Aug. est diligere primo quod supra nos est .i. deum. Deinde quod nos sumus. Post hec quod iuxta nos est .i. proximum. Ultimo quod infra nos est .i. corpus proprium. In eodem gradu contineri debet corpus proprium. quia utrumque tenet racione inferioris homini respectu nostri spiritus. ¶ Secundum Ambrosium. diligendus est primo deus. secundo parentes. inde filii. postea domestici. ultimo inimici. Sed hec de exhibicione quidam intelligunt. ¶ Aliquis diligit plus alio multipliciter. .s. maiori affectu. sic super omnia diligendus est deus. Sed inter homines magis diligendi sunt parentes quam filii. deinde consanguinei secundum gradus cognacionis. ¶ Maiori effectu. Sic plus diligendi sunt filii quam parentes. Sed eque pertinentibus. prius succurrendum est magis indigenti. ¶ Ad maiorem graciam. Sic magis sunt diligendi. qui magis se ad graciam habilitant. ¶ Ad maiorem gloriam. Sic sunt diligendi secundum gradus participandi bonum gracie. ¶ Nota quod idem est ordo dileccionis nature et gracie. Hoc excepto. quod homo dileccione naturali magis diligit se quam deum. Sed econverso est in dileccione gratuita. ¶ Postea sciendum est quod idem ordo caritatis qui secundum Aug. est in via. eciam in patria erit. Quia cum gloria perficiet naturam. quicquid non est imperfeccionis in natura. manebit in gloria.

De dileccione proximi. 30.

Maximo se debent homines diligere. quia omnes membra sunt unius corporis Christi mistici. quia uno spiritu sancto vivificantur spiritualiter et vivunt. quia unam habent fidem. quia unum baptisma receperunt. quia unum precium et dominum habent. quia ad unum regnum tendunt. ¶ Dileccionem proximi suadet ius nature. Mathei. Quecumque vultis ut faciant vobis homines et cetera. ¶ Ius scripture. Deuteronomii. diliges dominum deum tuum et cetera. ¶ Exemplum creature. Quia simile simili congaudet. et omne simile diligit sibi simile. ¶ Magis est diligere quam diligi triplici racione. ¶ Primo. quia quod diligimus scimus. sed quod diligimur non scimus sed credimus. ¶ Secundo. quia quod diligimus ipse est virtutis. sed quod diligimur est aliene. ¶ Tercio. quia cum diligimus alios obligamus. cum vero diligimur aliis obligamur. ¶ Quarto quia cum diligimus meremur nobis. cum autem diligimur alii merentur sibi. ¶ Per dileccionem proximi efficimur imitatores Christi. Joh. Hoc est preceptum meum ut diligatis invicem. sicut

dilexi vos. ¶ Saluatoris discipuli. Ioh. In hoc cognoscent omnes quod mei estis discipuli. etc. ¶ Contemplatores dei. Ioh. Qui diligit fratrem suum in deo manet et videt deum.

¶ Societas fraterna vtilis est ratione subleuationis. Prouerbiorum. Ve soli quia cum ceciderit non habebit subleuantem.

¶ Ratione consolationis. Psalmus. Ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in vnum.

¶ Ratione excitationis. Seneca. Semper ante oculos tuos ponendus est aliquis cuius exemplo proficias. quia nisi ad regulam prauam non corriges. Prouerbiorum. Ex modica scintilla augetur ignis.

¶ De dilectione inimicorum. 31.

Circa dilectionem. Nota quod alia est dilectio affectus et alia effectus. ¶ Dilectio affectus duplex est. Quia alia innocentie. et alia beneficentie. ¶ Dilectione innocentie tenemur diligere inimicos. quia non debemus eis optare malum in quantum malum. sed in quantum eis expediens vel reipublice. ¶ Affectus dilectionis beneficentie duplex est. scilicet principalis. et secundarius. ¶ Affectus principalis est velle inimicis et optare bona spiritualia. sicut est gratia et gloria. Hoc modo tenemur affectu diligere inimicos.

¶ Affectus dilectionis beneficentie secundarius. est optare inimicis bona temporalia. Hoc modo non tenemur semper diligere inimicos. quia non semper expedit eis habere bona temporalia. ¶ Eodem modo distinguendum est de dilectione effectus. quia similiter est innocentie et beneficentie.

¶ Primo modo tenemur diligere omnes inimicos. quia tenemur eis mala non inferre. nisi forte propter bonum persone vel reipublice.

¶ Secundo modo distinguenda est dilectio beneficentie. Quia si est beneficium spirituale necessarium ad salutem. tunc tenemur inimicis illud impendere. sicut orare pro eis. non quidem in speciali. sed in communi. ita scilicet ut non excludamus eos ab orationibus communibus. Si vero est beneficium temporale. ad hoc non tenemur nisi in causa necessitatis. ¶ Nota tamen quod dupliciter possumus habere inimicum. scilicet persone nostre. vel ecclesie. Igitur persone inimico benefacere perfectionis est. nisi in quantum beneficium ipsi vel alii occasionaliter est nocivum. quia in tali casu subtrahere beneficium vtile est.

Inimico autem ecclesie subtrahere beneficium perfectius est et melius. nisi quando per beneficium speratur ecclesie reconciliandus.

¶ Ex predictis patet quod optare bona temporalia inimicis ecclesie imperfectionis est nisi per accidens. scilicet quando per hoc putantur conuertendi. Inimicis vero persone optare bona temporalia perfectionis est. nisi per accidens. scilicet quando putantur eis vel aliis fore nociua. ¶ Nota quod licet amicum diligere sit magis debitum. tamen inimicum diligere est magis remissionis pene

meritorium. et ad alia multa valet. ¶ Primo. quia magis accedit ad perfeccionem. Maioris enim virtutis est. quia magis gratuitum. ¶ Secundo. quia motus caritatis in inimicum magis est meritorius remissionis pene. et hoc racione difficultatis. licet in amicum sit magis meritorius vite eterne racione intencionis. Amor enim naturalis ferueciorem facit motum caritatis. sicut et disposicio materialis confert forme. ¶ Tercio. quia inimicum diligere expressius signum caritatis est. quia contra motum nature est. Vnde eciam difficile est nisi assit gracia per quam vincatur natura. ¶ Nota quod ille cui iniuria facta est non debet reconciliacionem querere ex debito necessitatis. Sed si facit. complet debitum perfeccionis. Vnde dicit Crisostomus. quod talis debet reconciliacionem querere ut duplicem coronam consequatur. Vnam quia iniuriam passus est. alteram quia prior rogauit.

De virtutibus cardinalibus in genere. 32.

PEr virtutes cardinales rectificatur anima in suis viribus. ¶ Nam prudencia rectificat racionalem. ¶ Fortitudo irascibilem. ¶ Temperancia concupiscibilem. ¶ Iusticia vero rectificat omnes vires prout nomine iusticie comprehendit. non solum specialem que est in commutacionibus vel in distribucionibus. sed eciam iusticiam legalem que est omnis virtus prout eius actus ad proximum ordinatur. et iusticiam generalem que est omnis virtus prout eius pertinet actus ad debitum obediencie preceptorum. Ipsa enim iusticia generalis comprehendit virtutes ordinantes ad proximum. ut est equitas et liberalitas. et ordinantes ad seipsum. sicut est penitencia et innocencia. et ordinantes ad deum sicut est latria. pietas. et obediencia. Propter hoc iusticia dicitur circuire omnes vires. et quod non tantum est virtus specialis sed eciam generalis comprehendens tocius anime rectitudinem. cum ipsa dicatur rectitudo voluntatis. ¶ Item per virtutes cardinales homo in operibus instruitur. et contra vicia armatur. ¶ Primum fit dupliciter. quia instruitur quo ad se per prudenciam. et quo ad proximum per iusticiam. ¶ Secundum fit eciam dupliciter. quia homo armatur in prosperis per temperanciam. et in aduersis per fortitudinem. ¶ Item dicit Augustinus. quod prudencia est in eligendis. fortitudo in tollerandis. temperancia in vtendis. iusticia in distribuendis. ¶ Item dicit Augustinus. quod prudencia est in precauendis insidiis. Iusticia in subueniendo miseriis. Fortitudo in perferendis molestiis. Temperancia in cohibendo a delectacionibus prauis. ¶ Ait Augustinus in musica sua. quod succedit prudencie. contemplacio. fortitudini. firmitas adherencie. temperancie. mensura dilectionis. Iusticie. debita ordinacio ad deum et ad proximum. ¶ Ite

iiij. vtutes appellant cardinales. qr
sicut ostiu vtitur in cardine. ita in his
vtitur et regit vita hois. ¶ Voca
tur ecia politice. qr ordinat in vita ci
uili. ¶ Dicuntur ecia humane. qr
humano studio acqruntur. n diuinit
infundant. ¶ Appellant et consue
tudinales. qr non ex vno actu sed ex
cosuetudine innascuntur. uel qr hone
stas humana se magis in istis exercitat.
sicut et scoz deuocio se magis exercitat
in vtutibz theologicis. ¶ Iste vir
tutes suos hent gradus pfectois. scdm
quos alii eas possident incipientes.
alii pficientes. et alii pfci. ¶ Di
cuntur eni iste vtutes qnqz politice. se
cudu qd regut vita hois. quo ad opa
exteriora. put pugnat cotra vicia. et hoc
modo sut incipienciu. Purgatorie
dicunt. scdm qd iam sut in victoria
viciorz. et consistut ptim int. et ptim
ext. et sic sut pficienciu. ¶ Dicunt
purgati animi. scdm qd iam deuictis
vicijs qescit ho. ita qd raro pmi mot
insurgut. et hoc modo ptinet ad pfcos.
¶ Exemplares dicuntur. put sunt
in mente diuina. Nam sicut reru
oim ds est exemplar. ita et idee vtutu
in ipso cosistunt. De prudencia. 33.

PRudencia scdm qd est v
tus politica. e ut ait Ma
crobius. ad racois nor
ma que cogitat. queqz agit. vniuisa
dirige. ac nichil pt rectu velle uel fa
cere. ¶ Prudencia vo put e vir
tus purgatoria. est ut ide ait. mu
du et oia que in mudo sut diuinoz
conteplacoe despice. oemqz aie cogi
cione in sola diuina erige. ¶ Pru
dencia put e vtus purgati animi. e
sola diuina cognosce. et ea tanqm ni
chil sit aliud intueri. ¶ Prude
cia sane exemplaris est ipsa mens
diuina cui oia nuda sut et aperta.
¶ Ptes prudecie scdm Tulliu. sut
intelligecia. prudencia. et memoria.
¶ Intelligecia vo e p qua animus
pspicit ea que sut. ¶ Prudencia
aute est vtus ut idem ait Tullius p
qua videtur futuru anteqm sit fcm.
¶ Memoria vo est scdm eundem p
qua repetit ho ea que fuant. ¶ Ito
qd duplex e iudiciu racois. s. discre
tiuu. et diffinitiuu. ¶ Iudiciu dis
cretiuu est quo racio iudicat aliquid
esse faciendu. Circa tale iudiciu est
sciencia et non vtus. ¶ Iudiciu
vo diffinitiuu e quo racio impat a
liqd fieri. uel no fieri. et circa istud e
vtus. Tu in pmo iudicio se het scia
ad opacoes bonas ut cosiliarius.
In scdo vo iudicio se het vtus ut im
perator. ¶ Prudecia het regere
ceteras vtutes in accoibz suis scdm
oes ptes philosophie moralis. que
sut ethica. siue monastica. yconomica.

⁊ politica. ¶ Quarum prima .s. ethi
ca mores quo ad seipsum instruit.
¶ Secunda .s. yconomica. familiam
disponit. ¶ Tercia .s. politica.
urbes ⁊ regna regit. ¶ Triplex
est prudencia. ¶ Prima est cordis.
et hec est in disposicione presencium. ⁊ in
recogitacione preteritorum. ⁊ in provisione
futurorum. Deut. Utinam saperent .s.
presencia. et intelligerent .s. preterita. ac
novissima providerent .s. futura.
¶ Secunda est oris. et hec est in mode
racione verborum. Proverbiorum. Qui modera
tur labia sua. prudentissimus est. Psalmus.
Pone domine custodiam ori meo. ⁊ cetera.
¶ Tercia est operis. et hec consistit
ut ait Tullius. in fuga mali. ⁊ eleccione
boni. Psalmus. Declina a malo. ⁊ fac bonum.
¶ Nota quod alia est prudencia mun
dana. alia humana. alia divina.
¶ Prima est in temporalibus congregandis.
Secunda in commodo carnis. Tercia in ob
sequiis divinis. ¶ Officium prudencie
est actus aliarum virtutum dirigere. sicut su
pra dictum est. Bernardus. Discrecio non tam
virtus est quam auriga virtutum. Nolle
fallere. nec falli posse. ut ait Seneca.
res est secundum veritatem estimare. Seneca.
Tunc per racionem recte vivis si divi
na prius estimes. si dignitatem rebus
non ex opinione multorum. sed ex earum
natura constituas. ¶ Nobis com
missa ad dei gloriam ⁊ proximi edificacionem dispensare. Luc. Quis putas
est fidelis servus ⁊ prudens ⁊ cetera.
¶ Mutabilitatem fuge. Seneca.
Scito te in quibusdam perseverare debere
que incepisti. quedam nec incipere.

De temperancia. 39.

Temperancia secundum Macro
bium. prout est virtus politica.
est nichil penitendum appetere. in nullo
legem moderacionis excedere. sub iugo
racionis cupiditatem domare. ¶ Tem
perancia prout est virtus purgatoria. est
omnia relinquere in quantum natura patitur
que corporis usus requirit. ¶ Temp
erancie prout est virtus purgati animi. est
terrenas cupiditates non solum repri
mere. sed penitus obliviscere. ¶ Tem
perancia prout est virtus exemplaris. est
quedam in se perpetua intencione conversio.
¶ Partes temperancie sunt secundum Tullium
tres .s. continencia. clemencia. modestia.
¶ Continencia secundum eundem Tullium.
est virtus per quam cupiditas consilii guberna
cione regitur. ¶ Clemencia est per quam
motus animi in odium alicuius temere
concitati. commutari in hillaritatem reti
nentur. ¶ Modestia est virtus per quam
pudor honestus caram ⁊ stabilem com
parat auctoritatem. ¶ Species tempe
rancie sunt tres .s. sobrietas. continencia.
⁊ modestia. ¶ Prima consistit circa
gustum. in quo ponit modum sobrietas.
¶ Secunda consistit circa tactum. quoniam

ad vim geñatiuã. qz ibi ponit modũ
castitas. Hec eni hõ vehementem
appetitũ cõseruandi se in ẽẽ indiui
dui p nutritiuã. et cõseruandi se ĩ ẽẽ
speĩ p geñatiuã. Isti aute appetitus
restringũtur p sobrietatẽ et cõtinenciã.
¶ Tercia cõsistit in dcis et fcis. ffac
tũ autẽ put hic accipitur ptinet ad tres
sensus. et circa ppas coꝝ matias. s.
visũ. auditũ. olfactũ. Ptinet eciã
hic fcm ad tactũ. non q̃dem q̃ est in
geñatiua. sed ad alios tactus. quoꝝ
organa sũt manus ad pcuciendum.
ad capiendũ. pedes ad ambulandũ.
In oĩbz istis modũ ponit modestia.
¶ Dignitas tẽpancie ẽ hec. Qd
aĩam decorat. Quia sicut ĩ naturis
forma ẽ decencior q̃m matia. sic in
moribz plus approbatur modus q̃m
ipsa accio. Pꝛoter hoc tẽpancia com
patur soli qui medius planetarũ
ẽ et decencior int oẽs. ¶ Meritũ
cumulat. Quia mediũ tenuere bi.
vñ dr qd vbis non tñemur sed ad
ũbijs. i. nõ in eo qd aliq̃d facimus.
sed in eo qd bñ facim⁹. Istud patet
in illa vidua que obtulit duo minu
ta. et magis cõmendata ẽ q̃m q̃ mag
na dona miserũt in gazophilaciũ.
¶ Viciosos appetitus refrenat.
Vñ cõpatur freno. et remo. et lime.
que supfluũ rubiginis tollit de ferro.
¶ Mores tempat. scdm qd apls

instruit dicens. Racionabile sit obse
quiũ vrm. ¶ Mediũ seruat. Bern.
Tene mediũ. si non vis pdere modũ.
De hoc medio dr. Medio tutissimus
ibis. Istud mediũ voluit dñs nos te
nere q̃n fecit euã non de capite uel de
pede. sed de costa. et q̃n fecit hõiem pti
corpalem. et ptim spũalem. ut digni
tate nature eẽt sub natura angelica.
et sup corpeam creaturã. ¶ Xpo as
silãt. Qui stetit in medio discipuloꝝ.
Sedit in medio doctoꝝ. Suspensus
ẽ in medio latronũ. Locatus ẽ in p̃sepio
in medio duoꝝ aĩaliũ. Visus ẽ a iohe
in apocal. ambulãs in medio duoꝝ
candelabꝛoꝝ aureoꝝ. ¶ Natura
cõseruat. Quia natura ĩ medijs de
lectatur. et p extrema corrũpitur. Vñ phus.
Excellencia sensatoꝝ corrũpit sensus.
¶ Ferculis eius cibat. Vñ tẽpancia
cõpatur ligno vite qd erat in medio pa
disi. De fortitudine. zh.

Fortitudinis scdm Macro
biũ put ẽ vtus politica
ẽ animũ sup metũ piculi age. nichil
qz ñ turpia timere. tolerare fortiter
adũsa uel psp̃a. ¶ ffortitudinis
purgatorie ẽ aĩo non tireri a corpore
recedente nec altitudinẽ abhorrere. *al. recedente*
¶ ffortitudinis purgati animi ẽ pas
siones ignorare nõ vince. ut nesciat
irasci et nichil cupiat. ¶ ffortitudo
exemplaris ẽ. qz semp idẽ ẽ nec mutatur
¶ aliqñ.

¶ Partes fortitudinis secundum Tullium sunt iiii. s. magnificencia. fidencia. paciencia. perseuerancia. ¶ Magnificencia secundum eum est magnarum rerum et excelsarum cum ampla quanta proponere cogitacio atque administracio. ¶ Fidencia est virtus per quam in magnis et honestis rebus multum in se animus ex spe certa fiducie collocat. ¶ Paciencia est honestatis et utilitatis causa rerum arduarum atque difficilium voluntaria et diuturna perpessio. ¶ Perseuerancia est virtus in racione bene considerata stabilis et perpetua permansio. ¶ Multi sunt effectus fortitudinis. ¶ Primus. quia de hostibus triumphat. Machab. Iudas vir fortissimus etc. ¶ Secundus. homo sua bona seruat. Luc. Cum fortis armatus custodit atrium suum etc. ¶ Tercius. quia ditat. Prouerbiorum. Manus fortium diuicias parat. ¶ Quartus. regnum celorum expugnat. Math. Regnum celorum vim patitur. ¶ Quintus est. quia ornat. Prou. Fortitudo et decor indumentum eius. ¶ Sextus. in extremis assecurat. Prou. Leo fortissimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. ¶ Septimus remuneracionem expectat. Prouerbiorum. Mulierem fortem quis inueniet. Procul et de ultimis etc. ¶ Fortitudo consistit in tribus. s. in aggressione arduorum. Ps. Viriliter agite et confortetur cor vestrum etc. ¶ In contemptu terrenorum. Hebreorum. Moyses negauit se filium filie pharaonis. magis eligens affligi cum populo dei etc. ¶ In sustinencia tribulacionum. Cantic. Fortis ut mors dileccio. ¶ In resistencia temptacionum. Apostolus. Nemo coronabitur nisi qui legitime certauerit. ¶ In impugnacione viciorum. Job. Milicia est vita hominis super terram. ¶ Multa iuuant fortitudinem. ¶ Primum est exhortacio. Unde legitur de Iuda Machabeo quod armauit socios non clipeo vel haste munitione. sed sermonibus optimis. ¶ Secundum. exemplum robustorum. ut legitur de eleazaro quod elegit fortiter mori pro patriis legibus. exemplum. s. virtutis et fortitudinis posteris relinquens. ¶ Tercium. excitacio in pugnis. Unde legitur in iosue. quod dominus non deleuit statim hostes filiorum israel. sed reliquit aliquos ut per eos haberent exercicium preliandi. ¶ Quartum. spes remuneracionis. ii. paralipom. Confortentur manus vestre et non dissoluantur. erit enim merces operi vestro. ¶ Quintum. hostium debilitas. Greg. Debilis est hostis qui non vincit nisi volentem. ¶ Sextum. oracionis adiutorium. Exod. Cum autem eleuaret manus moyses vincebant filii israel. Si autem etc. ¶ Septimum. armorum spiritualium apparatus. Unde sampson vicit philisteos in mandibula asini. i. temperancia et simplicitate. ¶ Octauum. memoria dominice passi

omnis. Quod significatum est in david qui contra Goliam venit in baculo et funda. ¶ Nonum. cibus spiritualis. ps. Panis cor hominis confirmat. Reg. 3. Ambulavit helias in fortitudine cibi illius et cetera. et cum et petrus potatus spiritus sancti gratia confortatus est dicens. Oportet deo obedire magis quam hominibus. Item vero apostolus ante talem confortacionem dixit. Nescio hominem. De iusticie ¶ Iusticia. 36.

Iusticie politice secundum Macrobium est observare unicuique quod suum est. ¶ Iusticie purgatorie secundum eundem est. ad unam huius propositi viam unumquemque virtutis officium conservare. ¶ Iusticie purgati animi est ita cum superna mente sociari ut servet cum ea fedus perpetuum imitando. ¶ Iusticie exemplaris est quod perhenni lege a sempiterna operis sui continuacione non flectitur. ¶ Partes iusticie secundum Tullium sunt sex. s. religio. pietas. gratia. vindicacio. observancia veritas. ¶ Religio secundum eundem Tullium est que superioris cuiusdam nature quam divinam vocant curam cerimoniamque affert. ¶ Pietas est per quam coniunctis sanguine et benivolencie officium et diligens tribuitur cultus. ¶ Gratia est in qua amiciciarum et officiorum alterius memoria et remunerandi voluntas continetur. ¶ Vindicacio est virtus per quam vis et iniuria et omne quod obfuturum est defendendo atque ulciscendo propulsatur. ¶ Observancia est virtus per quam homines aliqua dignitate antecedentes cultu quodam et honore dignantur. ¶ Veritas est per quam immutata ea que sunt. aut fuerunt. aut futura sunt. dicuntur. ¶ Nota quod iusticia non tam est virtus specialis quam generalis. ut habes supra de virtutibus cardinalibus in genere. ¶ Iusticia dicitur in libro sapientie esse perpetua multiplici racione. ¶ Primo. quia perpetuat animam stabiliendo eam in loco debito. s. sub deo. et supra corporales creaturas. ¶ Secundo. quia manebit in patria secundum essenciam et secundum usum. ¶ Alie vero virtutes cardinales et si manent secundum essenciam in patria. non tamen secundum omnem usum. ¶ Temperancia enim non refrenabit motus illicitos. Prudencia non cavebit ab insidiis. Fortitudo non aggredietur terribilia. ¶ Iusticia pervertitur tripliciter. ¶ Amore videlicet persone vel pecunie. Ysay. Ve qui iustificatis impium pro muneribus. ¶ Timore. Euangelium. Nolite timere eos qui occidunt corpus. ¶ Rancore. Euangelium. Sciens quod per invidiam tradidissent eum. ¶ Plura movent ad rectitudinem iusticie. ¶ Primum est rectitudo corporis humani. Quia indecens est valde in corpore erecto curvum habere animum. ¶ Secundum. quia ut ait Augustinus. Iusticia est in corde hominis naturaliter. ¶ Tercium est. quod bruta animalia docent multa que ad iusticiam pertinent. ut in

nocenciã. concordiã. et hu̾. ¶ Or
tũ. scriptura. Ecc̾. Usqȝ ad morte
certa p̱ iusticia. ¶ Effectus iusticie
ẽ. q̾d beaificat. Math. Beati qui esuri
unt et siciũt iusticiam. Et petrus.
Si q̾d patimini ꝓpt̾ iusticiã. beati.
¶ Exaltat. Ecc̾. Qui operatur iusti
ciã exaltabit̾. ¶ Appetitũ concu
piscencie refrenat. Isay. Erit iusticia
cinglũ lumborꝫ eius. ¶ Locũ deo
p̱parat. Ps. Iusticia et iudiciũ p̱paracõ
sedis eius. ¶ A morte eciã libat.
Prouibiorꝫ. Iusticia liberat a morte.
¶ Coronat. Thio. Reposita est m̾
corona iusticie. ¶ Remunat. Ps.
Retribuet m̾ dñs scd̾m iusticiã meã.
¶ Iusticia cõsistit in fide. Aplus.
Credidit Abraham deo. et reputatũ
ẽ ei ad iusticiam. ¶ In oracõe.
Ps. Clamauerũt iusti et dñs exaudi
uit eos. ¶ In scã meditacione.
Ecc̾. Beatus vir q̾ in sapia mora
bitur. et q̾ in iusticia meditabitur.
¶ In humiliacõe. Math. Sic decet
nos implere oẽm iusticiam. Glosa.
Pfecta iusticia ẽ subdere se minori.
¶ In erudicõe. Prouibiorꝫ. Semi
nanti iusticiã. merces fidel̾. De donis. za.

Licet oẽs habitus tati diui
nitus possũt dici dona
dei generalit̾. specialiter
tñ et appropriate. vij. sũt dona spc̾ sci.
que p̱ ordinẽ Isay. enumerat. incipi
ens a summo usqȝ ad ultimũ descen
dendo. ¶ Septẽ q̾ dona sũt mul̾
tiplici racõe. ¶ Primo. ut p̱ hec
vij. vicia expellant̾. Ita. s. ut timor
expellat superbiam. pietas inuidiã.
Sciencia irã. que ẽ quasi quedã insa
nia. Fortitudo accidiam. consilium
auariciã. Intellect̾s gulã. Sapia lux
uriam. ¶ Scd̾o. dona. vij. eẽ di
cuntur ꝓpter expediendas vires natu
rales. Nam irascibilis indiget ex
pediri tã in p̱spis qñ in aduũsis. In
p̱spis quidem p̱ timorẽ. In aduũsis
autẽ. p̱ fortitudinẽ. ¶ Concupis
cibilis indiget expediri q̾ntũ ad af
fectũ respectu p̱ximi. quod fit p̱ pie
tatẽ. et q̾ntũ ad affctũ respectu dei.
quod fit p̱ gustũ sapie. ¶ Racio
quoqȝ indiget expediri in v̾itatis spe
culacõe. quod fit p̱ donũ intellect̾s. et
in v̾itatis eleccõe. quod fit p̱ donũ con
silij. atqȝ in electi execucõe. quod fit
p̱ donũ scie. Per hoc eni donũ recte
cõuersam̾ in medio nacõis p̱ue et
p̱uise. ¶ Tercio dicuntur dona eẽ
vij. ꝓpter regimen actiue vite et con
tẽplatiue. ¶ Uita contẽplatiã
tria dona debet h̾ere. s. timorẽ ad
reũenciam maiestatis. Intellectũ
ad intelligenciã v̾itatis. sapienciã
ad gustũ bonitatis. ¶ Actiua vo
vita debet h̾ere pietatẽ ad agendũ.
fortitudinẽ ad sustinendũ. Sciam ad

directione pietatis. consiliū ad direc
tionē fortitudinis. ¶ Plura q̄ꝫ
dona sūt ad intellcm̄ spectancia. qꝛ
lux cogniciōis multū expedit ad diri
gendos pedes nr̄os in viam rectā.
Propter eandē causam fit donoꝝ com
binacio vbi quasi semꝑ adiungitur
vnū directiuū cū alio quod spectat
ad actionē uel passionē. ¶ Dicit
Greg'. sup̄ ezechielē. qd̄ sum' ꝑ sapiē
ciam maturi. ꝑ intellcm̄ ꝑuidi. ꝑ con
siliū cauti. ꝑ fortitudinē animosi. ꝑ
sciam discreti. ꝑ pietatē misericordes.
ꝑ timorē humiles. De dono timoris. 38.

Timor est ut ait aug'.
fuga mali. ¶ Spes
timoris sūt. vi. ¶ Pri
mus ē naturalis. quo q̄libet timet
naturalit' nocumentū nature. Iste
timor nec ē meritorius nec demeritori'.
qꝛ nō subiacet libero arbitrio. et
dr̄ naturalis nō a natura instituta
sed destituta. qꝛ iste timor ē pena ꝑ
pcc̄o ꝑmoꝝ parentū inflicta. Hoc
timore xp̄c naturalit' mori timuit.
¶ Scd̄s ē timor humanꝰ. quo .s.
quis nimis timet pelli sue. Iste ti
mor nascitur ex nimio amore p̄sen
tis vite. et est q̄nq; mortalis actꝰ eiꝰ.
.i. cū pocius peccaret quis mortalit'
q̄m amitteret vitā suā. Et q̄nq; veni
alis ē. ut cū quis ꝑius faceret veniale
pcc̄m q̄m ꝑmitteret se occidi. ¶ Ter
cius ē mūdanꝰ. quo .s. quis timet mi
nus rebꝫ suis. Hic nascit' ex nimio
amore rerū tēporaliū. et est q̄nq; mor
talis q̄nq; venialis. penitus eodem mō
quo dcm̄ est de humano. ¶ Quartus
ē timor seruilis. quo .s. q's timet pec
care ꝓpter iehennā ꝑncipalit'. ¶ Quin
tus est timor inicialis. quo .s. q's timet
iehennā. et dei offensam. tanq̄ quasi
duos oclo͛s hēt. vnū ad penā et aliū
ad deū. et hic est ꝑncipalior. ¶ Sex
tus ē timor filialis. quo .s. quis timet
offensam dei tantūm. uel sepacionē
a deo. ¶ Quinq' p̄dcōꝝ timoꝝ
sic accipitur. ¶ Aliquis timor ē a
spū scō et cū spū scō. s. inicialis. et fili
alis. ¶ Aliq's ē a spū scō. et nō cū
spū scō. sicut timor seruilis. ¶ A
liquis ē cū spū scō. sed non a spū scō
cū non sit donū. sicut timor naturalꝰ.
¶ Aliq's nec est a spū scō. nec cum
spū scō. sicut timor humanꝰ et mūdanꝰ.
Quos nec spūs sci gr̄a secū cōpatit'.
nec ꝑ spm̄ scm̄ dantur. ¶ Est ad
huc alius timor reuerencie. qui solus
int' timores erit in patria. sicut dr̄ in
ps'. Timor dn̄i scūs ꝑmanet in sclm̄
scli. Reuerencia v'o est resilicio a con
siderata magnitudine dei in ꝓpriam ꝑui
tatē. ¶ Timor dn̄i multa bona
opatur. ¶ Pcc̄m expellit. Ecc'.
Timor dn̄i expellit pcc̄m. ¶ Sa
pienciā gignit. Ecc'. Radix sapie.

timor dñi. ¶ Et negligenciã abic.
Eccl. Qui timet deũ nichil negligit.
¶ Mentẽ stabilit. prouerbiorum. Et nisi
in timore dñi tenueris te instanter cito
subuertet domus tua. ¶ Spiritualiter
ditat. ps. Non ẽ inopia timentibus eũ.
¶ Bona opa cumulat. Eccl. Qui
timet deũ faciet bona. ¶ Cor delec
tat. Eccl. Timor dñi delectabit cor.
¶ Vitã plongat. Eccl. Timor dñi
apponet dies. ¶ Deuocionẽ irri
gat. Eccl. Timor dñi fons vite. ¶ Fi
nalit̃ remunerat. Eccl. Timenti deũ bñ
erit in extremis. De timore seruili. 39.

Timor seruilis donũ spũs
sci est. nec tñ cũ spũ sco ẽ.
Sicut aurora ẽ a sole. nec tñ cũ sole ẽ.
¶ Timor seruilis spũi sco locũ pa
rat. ut eũ sicut seta filũ introducat.
Seta nãqz sic filũ introducit ut ipm
pcedat. sed cũ ipso nõ pmaneat. sicut
ait Aug. ¶ Timor seruilis ẽ bo
nus quo nemo bñ vtitur. Quia licet
habitus timoris seruilis bonus sit in se
scdm qd etiam donũ spũs sci est. tñ
actus eius quãqz peccatũ est. ¶ Ti
mor enĩ seruilis duo facit. ¶ Pri
mũ est qd pparat viam caritatis.
¶ Scdm ẽ qd retrahit a pccõ metu
pene tñ. Racione primi. bonus est.
Sed racõe scdi. distinguit. ¶ Vn
notandũ qd vsus timoris seruilis
duplex est. s. cũ quis vtitur ẽencia
habitus tñ. vel cũ utitur seruilitate tñ.
¶ Primo m̃ vsus eius bonus ẽ. Na
ille vsus ẽ abhorrere penas eternas.
quod bonũ ẽ. cũ sit eciã cũ timore ini
ciali. ¶ Scdo m̃ vsus eius ẽ malus.
Quia sic vsus eius ẽ vitare malũ ex
coactõe per penã. cui9 tñ affectus hetur
in volũtate. qz si sequeret̃ effectus.
si speraret̃ impunitas. ut ait Aug.
Et sic intelligitur dcm Augusti qui
ait. qd timor seruilis bonus ẽ. Nõ
tñ qui timet seruilit̃ bñ agit. Quia
agere bonũ est ex bonitate fci. sed agere
bñ. i. meritorie est ex bonitate agentis
qui agit ex vĩtute caritatis et gracie.

De timore iniciali. 40.

Timor inicialis sic dictus
est. qz est primo incipien
cũ qui ad huc in angustia sũt sup
pccõ suo quod commiserũt. Sed hec
angustia foras mittitur. qñ consciã
serenat̃ ad plenũ. ¶ Pfecta quoqz
caritas dicit̃ foras mittere inicialem
timorẽ in qñtũ hẽt natura timoris
seruilis. scdm hoc. s. qd hẽt ocłm ad
penã. ¶ Timor enĩ inicialis hẽt
duos oculos. vnũ ad gliam qui est
ei ẽencialis. alterũ ad penã qui ẽ ei
accidentalis. sed timori seruili ẽenci
alis. ¶ Pfca timor inicialis ab
stinet a pccõ veniali pp̃ter penã pur
gatorij. In quo talis potest conuenire
cũ pfecto. qui eciã timet penã purga

tori in quantum est dilatoria glorie sue separatiua ad tempus. ¶ Duplex est amor. s. filialis. ut cum deum diligimus propter se tantum. et mercenarius. in quo diligimus deum propter se principaliter. et secundario habito respectu ad mercedem. Huic duplici amori respondet duplex timor. s. filialis. et initialis. Nam filialis timor respondet amori filiali. Initialis vero respondet amori mercenario.

De timore filiali. 91.

Timor filialis proprie timet offendere deum. qui etiam si propter peccatum non separetur a deo. tamen a peccato abstineret ne ipsum offenderet. Et in hoc differt timor filialis a timore initiali qui proprie est timor separationis. quia propter conscientiam peccati timet a deo separi. Timor vero filialis tantummodo timet offendere deum. ¶ Alia est differentia. Quia timor initialis est imperfectior. sed filialis perfectior est. ¶ Tercia est differentia. Quia cum in timore pene duo sint. s. punitio et cautela. ipsa punitio pertinet ad timorem initialem. Talis enim punitio est ex conscientia peccati de quo nescit an sit dimissum. ¶ Cautela vero pertinet ad timorem filialem. Sicut enim perfectus cavet et timet peccatum quia deum offendit. ita per consequens cavet penam. sed tamen per accidens. Timor filialis dicitur sanctus et castus.

De dono pietatis. 92.

Donum pietatis consistit in tribus. s. in cultu dei. et in veneratione sacre scripture. et in honore proximi. ¶ Cultus dei consistit in professione divine maiestatis. et hec est theosebia. ¶ Veneratio sacre scripture consistit in hoc. ut ei firmiter credatur. ut solicite custodiatur. ut fideliter dispensetur. ¶ Honor proximi consistit in reverentia superiorum. in conformitate equalium. in subventione inferiorum.

De dono scientie. 93.

Scientie donum similem actum habet cum prudentia. que est virtus politica. sed differunt in ratione agendi. ¶ Prudentia enim procedit ex principiis iuris naturalis. Scientia vero donum ex principiis fidei. ¶ Primus actus scientie doni est. docere recte conversari in medio nationis prave et perverse. ¶ Tria requiruntur ad hoc quod aliquis bene conversetur in medio nationis prave et perverse. ¶ Primum est quod habeat rationes quibus se defendat ab impugnantibus fidem suam. ¶ Secundum est quod a malo abstineat. ¶ Tercium est quod bene et prudenter temporalia administret. ¶ Preterea scientie doni est dirigere opera ad normam rationis et ad conformitatem dei. ¶ Item per scientie donum scitur ne sub specie boni malum lateat. ¶ Item per consilium regitur pietate. propter quod etiam hec duo dona combinantur. ¶ Item per donum scientie scit homo quid sit. et a quo sit. et ad quid sit. ¶ Scientie donum est scientia

faciendorum. Et ideo racio consciencie con
sistit in cognicione. Sed racio faciendorum
consistit in opere. De dono consilii. ee.

Consilium sumitur tribus mo
dis. ¶ Quandoque enim dicitur
consilium deliberacio de rebus
valentibus ad finem quem intendimus. Et
tale consilium pertinet ad prudenciam. vel
est idem cum prudencia. ¶ Quandoque dicitur
consilium persuasio rerum excellencium ad
quas non tenemur. Secundum quod dicitur. hoc
est consilium. Si vis perfectus esse. vade et
vende omnia que habes et sequere me. etc.
¶ Quandoque dicitur consilium prudencia valde
exercitata in medio contemplatiuorum et
actiuorum donorum et deliberacio de operibus
arduis sine teneamur ad ea sive non.
Et secundum hoc sumitur consilium donum.
¶ Nota quod sicut ad sciencie donum
pertinet reprobare malum et eligere bonum.
ita pertinet ad consilium cauere pericula
que sunt in hoc seculo vel exilio. ¶ I
tem sicut sciencie donum habet regere pietatem.
ita donum consilii habet regere fortitudinem.
¶ In hoc enim differunt consilium et
sciencia. quia consilium est circa arduum et dif
ficile. sed sciencia est circa bonum et malum.
De sapiencia et intellectu. ff.

Sapiencia et intellectus dif
ferunt. Quia sapiencia est cog
nicio dei absolute. Intel
lectus vero est cognicio dei collatiue. scilicet in
comparacione ad creaturas. ¶ Item alia

est differencia. Quia intellectu cognoscitur
~~cognoscitur~~ deus per illuminacionem de au
ditis in scriptura. sapiencia vero cognoscitur
ipso experimento. ¶ Item per intellectum
deum cognoscimus. per sapienciam vero dulce
dinem eius gustamus. Unde sapiencia dicitur quasi
sapida sciencia. vel sapore virtutum condita sciencia. ¶ Item
sicut dicit Gregorius. per intellectum sumus pro
uidi. per sapienciam maturi. De beatitudinibus. gg.

Beatitudines. vii. sunt
secundum distinccionem graduum.
quamuis. viii. sint secundum
sentenciam. quas saluator enumerat in
sermone de monte. scilicet. paupertas spiritus.
mititas. luctus. esuries iusticie. mi
sericordia. cordis mundicia. pax.
¶ Harum beatitudinum numerus sic ac
cipitur secundum integritatem perfeccionis.
¶ Requiruntur autem ad integritatem
perfeccionis tria. scilicet. recessus a malo. pro
cessus in bono. et perfectus status in op
timo. Sane autem malum procedit aut
ex timore superbie. aut ex rancore ma
licie. aut ex langore concupiscencie.
¶ Contra hec tria sunt tres beati
tudines. scilicet. paupertas spiritus. contra timo
rem superbie. mititas contra malum ran
coris. luctus contra malum libidinis.
¶ Item profectus in bono attenditur
secundum diuinam imitacionem. que est secundum
duas vias domini. scilicet. misericordiam et veritatem.
de quibus in psalmo. Uniuerse vie domini misericordia
et veritas. ¶ Igitur secundum has duas

vias sumunt due bitudines. s. esu
ries iusticie. et affectus misericordie.
¶ Postea status in optio attenditur
in duobus. s. in limpida cognitione. et
tranquilla affectione. Et secundum hoc su
muntur due ultime bitudines. s. mundi
cia cordis ad deum videndum. et pax men
tis ad perfecte fruendum. ¶ Per bitu
dines excluduntur. vii. capitalia vicia.
¶ Paupertas spiritus excludit superbiam.
Mansuetudo iram. Luctus invidiam.
Quoniam qui luget pro peccatis aliorum non in
videt illis. Esuries iusticie. accidiam.
Misericordia. avariciam. Mundicia cordis
gulam. Quia mundicia cordis non servit
ventri ad modum bruti animalis. Pax
excludit luxuriam. Quoniam gustato spiritu
desipit omnis caro. ¶ Sicut in enu
meratione donorum est ordo artificialis quia
primo ponuntur digniores. ita in bitu
dinibus est ordo naturalis ubi digniores
ponuntur ultimo. De prima beatitudine. ex.

Paupertas spiritus sumitur hic
pro abstinencia ab amore
mundi. i. ab amore mundi
carnalium voluptatum. et diviciarum. ac
pompe excellencie. Hec tria complectitur
amor mundi. Unde dicitur super Luc. Pau
peres sunt. qui non querunt illecebrosa.
Super Math. quoque dicitur. Pauperes spiritu
sunt humiles deum timentes. Alia glosa
dicit. quod pauperes sunt qui nichil habent
et omnia possident. De secunda. xx8.

Mitis est qui nec patitur
nec deducitur. sicut dicit
Aristotiles. ¶ Est
autem mititas eadem cum mansuetudine.
Dicitur enim ex glosa super Math. quod
mansuetus est qui nulla amaritudi
ne animum sentit. ¶ Ex quo patet
quod mansuetudo est purgati animi. Et
potest dici quod mansuetudo est idem cum
paciencia aliquo modo. Quoniam paciencia est
in sustinencia molestiarum corporalium.
Mansuetudo vero in sustinencia contume
liarum. De tercia. xx9.

Luctus est lugere pro peccato et ipsum
odire. ita quod insurgant
ad destructionem ipsius. ¶ Lugere au
tem de malo ut fugiatur ipsum in quantum
auertit ab amato. sic lugere est solius
caritatis. ¶ Lugere vero de aliquo
malo spirituali est cuiuslibet virtutis. Al. speciali.
Quelibet enim virtus luget de suo con
trario. De quarta. h0.

Esuries iusticie est ve
hemens desiderium iusticie
sive summi boni. ¶ Esuries autem
iusticie pocius est bitudo quam esuries
aliarum virtutum cardinalium. quia per iusticiam
immediate coniunguntur deo. quod non fit per a
lias virtutes cardinales. ¶ Iusticia
enim prout sumitur hic, comprehendit
fidem. spem. et caritatem. que immedi
ate coniungit nos deo. Al. coniungunt.
De quinta. h1.

Misericordia est per qua per tremis celestia mercamur. ¶ Opera misericordie sunt .xiiij. videlicet .vij. corporalia. et .vij. spiritualia. ¶ Corporalia sunt hec. Visitacio infirmorum. potacio sicientium. cibacio esurientium. recepcio captivorum. vesticio nudorum. collectio peregrinorum. sepultura mortuorum. ¶ Prima sex de istis habemus de evangelio. .vij. de Tobia. ¶ Opera misericordie spiritualia sunt hec. Delinquenti ignoscere. peccantem corrigere. ignorantem docere. titubanti consulere. mestum consolari. pro salute proximi orare. Iniurias sustinere. Et hoc ultimum pre ceteris dicitur opus misericordie. quia responsio mollis et humilis paciencia frangit iram. et hoc proprium est .s. furorem irati mitigare.

Mundicia De sexta. hz.

cordis est qua clarificatur cor et mundatur ad videndum deum. et ardentissime diligendum. ¶ Accipitur autem mundicia cordis non pro virtute sed statu quodam qui est purgati animi. De septima. hʒ.

Pax est status virtutis in quo est delectacio in deo sine contradictione carnis. mundi. aut diaboli. vel si est aliqua. inefficax est. Unde patet quod pax est status purgatissimi animi. ¶ Pacificis magis attribuitur esse filios dei quam aliis. quia licet misericordia maxime assimilet hominem deo quantum ad opera exteriora. tamen quantum ad interiora magis assimilat pax.

Octava De octava. hg.

beatitudo est de qua dicitur. beati qui persecucionem patiuntur propter iusticiam. quoniam ipsorum est regnum celorum. Hec virtus .s. sustinencia persecucionum propter iusticiam. annexa est paci. Cum enim pacificus sit absque contradictione carnis. mundi. et diaboli. patet quod idem paratus erit superare temptacionem mortis. Unde sustinencia mortis pro christo in eodem gradu est cum pace. Propter hoc dicitur quod .viij. sunt beatitudines secundum scienciam. sed tamen .vij. quantum ad distinctionem graduum. quia super pacem non est virtus alia. ¶ Dicit enim Aug(ustinus). Pax est finis et consummacio omnium virtutum. ¶ Octava beatitudo dicitur redire ad caput duobus modis. ¶ Primo. quia idem premium sibi promittitur quod prime beatitudini .s. regnum celorum. ¶ Secundo. quia omnes probat ab ultima usque ad primam utrum vere sint. Greg(orius). Qualis unusquisque apud se lateat. illata contumelia probat. ¶ Ex predictis colligitur quod habitus virtutum cardinalium principaliter disponunt ad exercicium active. ¶ Habitus vero donorum disponunt ad actus contemplative. ¶ Habitus vero beatitudinum disponunt ad perfectionem utriusque. De sensibus spiritualibus. hh.

Per sensus spirituales capit anima spiritualia. quia videt

sponsi sui pulcritudinē sub racione
splendoris. ¶ Audit summam ar
moniā sub racōe ubi. ¶ Gustat
summā dulcedinē sub racōe sapiencie
cōprehendentis utrumque .s. verbum et splendo
rem. ¶ Odoratur summā fragran
ciam sub racōe ubi inspirati in corde.
¶ Tangit summā suauitatē sub racōe
ubi incarnati. et inter nos habitantis cor
poraliter. et reddentis se nobis palpa
bilem et osculabilē per ardentissimā ca
ritatē. ¶ Ex predictis patet quod sen
sus spirituales dicunt percepcōes menta
les circa veritatē contemplandā. que quidē
contemplacio incipit a sensu et peruenit
ad ymaginacionē. de ymaginacōe
ad racionē. de racōe ad intellectum. de
intellectu ad intelligenciā. de intelli
gencia ad sapienciā. seu noticiam
excessiuā que incipit hic in via. et
consummatur in gloria. De fructibus spiritus sancti. hs.

FRuctus. xij. non dicunt
nouos habitus. sed statum
cōsolacionum. quibus cōso
lantur spiritus iustorum. et iste cōsolacōes
consequuntur opera perfecta. ¶ Sunt au
tem isti fructus. Caritas. Gaudium. pax.
paciencia. longanimitas. bonitas.
Benignitas. Mansuetudo. Fides. Mo
destia. Continencia. Castitas. De du

LAtria ¶ lia et latria. hs.
est reuerencia et seruitus
deo exhibita. tamen si cre
ature exhibeatur honor deo debitus.
est ydolatria. ¶ Latria cōprehen
dit quinque .s. fidem. sapienciā. reueren
ciam. sacrificiū. oracionē. ¶ Prima
duo sunt meritis. sequencia duo sunt operis. ultimum
est oris. ¶ Dulia debetur creature
in quantum est ymago dei. tamen dulia est
honor qui debetur sanctis. ¶ Tamen de
beata virgine sciendum. quod in quantum ipsa
persona sancta. debetur ei dulia. Sed in
quantum est mater dei debetur ei yperdulia. i.
superior dulia. ¶ Sane si persona
cui debetur dulia sit in prelacione con
stituta. debetur ei reuerencia. que consistit
in obediencia preceptorum. et in exhibicōe
honoris. Si autem est persona simplex
debetur ei reuerencia tantum. que consistit
in exhibicōe honoris. ¶ Yperdulia
debetur creature excellenti. sicut est caro
christi. beata virgo. crux christi. Tamen sciendum
quod ligno vere crucis christi in qua pependit.
si non sit figurata. ut signum crucifixi.
debetur ei yperdulia. quia instrumentum fuit
nostre redempcionis. ¶ Crucibus autem
factis in quantum sunt ligna sine res ta
les. nichil debetur. Sed crucibus factis
in signum christi crucifixi debetur latria.
¶ Ymaginibus enim debetur eadem adoracio
que debetur illis quorum sunt ymagines.
Tamen non ymagines in quantum res sunt. sed illa
quorum sunt ymagines adorantur.

De preceptis in generali. hs.

PReceptum est imperium faciendi

aliq̄d uel non faciendi. ¶ Precep
tor̄. Alia sūt affirmatiua. ut Hono
ra patrem tuū. Alia negatiua. ut nō
mechaberis. ¶ Precepta affirma
tiua stricte sumendo dicūtur precepta.
sed negatiua phibicōes. ¶ Precep
ta affirmatiua obligāt semp. sed nō
ad semp. ¶ Precepta decalogi pos
sūt intelligi data uel innata. ¶ Pri
mo uº tm̄ ptinet ad pplm̄ israeliticū.
¶ Scdō modo oēs obligāt. Quia
quod cōtinet decalogus explicite.
hoc cōtinet lex nature que scripta est
in corde cuiuslibet implicite. Istud enī
preceptū legis nature. quod tibi non
vis fieri alij ne feceris. includit hec
precepta. Non occides. Non furtū faci
es. et huiꝰ que decalogus ponit expli
cite. ¶ Quedam precepta tradunt
imperatiue. s. illa que sūt affirmatiua.
Quedā autē indicatiue. s. negatiua.
Et hoc ideo. quia difficilius ē facere bonū.
quā declinare a malo. Plures enī in
faciendo bonū requirūtur circūstā
cie. ¶ In quibꝫdam preceptis phibe
tur actus et affectus. ut patet in his.
Non mechaberis. Non cōcupisces
vxorē proximi tui. Quia appetitus ē in
ius inordinatus ad ea. ¶ In qui
busdam solūmō phibetur actus. ut
cū dr̄. Non occides. Hoc dico scdm
formā tradendi. non scdm veritatem
intelligendi. Nam scdm veritatem in
telligendi. oīa precepta negatiua coh
cent manū et animū. ¶ Multis
modis ligamꝰ. Scilicet lege nature.
Que est dilige sup oīa deū. Et nulli
facere quod nobis facere nolumus.
¶ Preceptis diuinis. Sic ligabatur
Adam preceptis sibi datis. et iudei sius.
¶ Voto. quia scdm Augꝰ. Vouere ē
voluntatis. sed reddere ē necessitatis.
Cū quibusdā etiam cōsilia sunt pre
cepta. sicut religiosis qui vouerūt
talia. ¶ Decretis patrū. Vt ē
ieiunare aliquas vigilias. et huiꝰ.
¶ Consuetudie. scdm qd̄ in francia
primogenitꝰ succedet ī regno. ¶ Ma
iestatis platorꝫ. Cū sup cathedra moy
si sederūt scribe et pharisei. et c̄.
¶ Consciā. Quia scdm Augꝰ. Quic
quid cōtra cōsciam fit edificat ad
iehennā. ¶ Numerꝰ preceptorum
sinuitꝰ sic. Quia quedā ordināt nos
ad deū. quedā ad proximū. Quod ds̄
insinuare voluit. qui in duabꝫ tabu
lis illa dedit. ¶ In prima tabula
sūt tria precepta que ptinēt ad deū.
Quorꝫ primū ptinet ad patrem. quia est
de diuina vnitate. Scdm ad filiū.
quia est de iuramenti veritate. Terciū
ad spm̄ scm̄. quia est de spuali vacacōe.
¶ In scdā tabula fuerūt. vij. precep
ta ad proximū ptinencia. Quorꝫ pri
mū est de exhibendis bonis. ut est
illud. Honora patrem tuū et matrē.

Reliqua .vij. sūt de cauendis malis
que inferri possūt corde. uel ore. uel
ope. ¶ Ope ledim⁹ proximū triplicit͛.
Pater quod cauet͛ tria p̄cepta. Primū
est. non occides. Scdm̄ ē. non me
chaberis. Terciū. nō facies furtū.
¶ Ore quoqȝ ledim⁹ proximū. ⁊ cont͛
hoc est illud. Non dices cōtra proximū
tuū falsū testimoniū. ¶ Corde le
dim⁹ proximū duplicit͛. Aliqȝ respc̄u
rei racionalis. De hoc dicit͛. Non
cōcupisces vxorē proximi tui. Aliqȝ re
respc̄u rei irracionalis. Vn̄ dicit͛.
Non cōcupisces rem proximi tui.

De p̄mo p̄cepto. .lj9.

Primū p̄ceptū h̄et tres
clausulas. ¶ Prima
est. Non h̄ebitis deos alienos. coram
me. Vbi p̄hibet͛ adorare creaturā
sp̄ualē .i. angelos. ¶ Scd̄a est.
Non facies tibi sculptile. hoc ē ymaa
gines fictas que nullius rei natural͛
sūt represētatiē. ¶ Tercia. Neqȝ
oēm silitudinē .s. ymaginē rei na
turalis. et sequit͛. que ē in celo desup͛.
ut solis ⁊ lune. Et que in t͛ra deorsū.
ut hōis. bouis ⁊ siliūm. Neqȝ eoꝝ
que sūt in aquis sub t͛ra .i. piscīū.
Non adorabis ea .s. actu exteriori. neqȝ
coles .s. affc̄u interiori. ¶ Ex his
patet qd̄ nō reprehendūtur xp̄iani qui
faciūt ymagines. nō quidē ad adoran-
dū ⁊ colendū. sed ad memorandum.

Honor autē qui exhibetur sc̄is. non
ē latrie sed dulie. ¶ Scd̄m racio
nē allegoricā prima clausula huius
p̄cepti ostendit iudeos ⁊ saracenos eē
ydolatras qui deos h̄ent alienos. Iu
dei quidē messyam .i. antixp̄m. Sara
ceni v̄o machometū. ¶ Contra se
cūdam .s. non facies tibi sculptile. fa
ciūt heretici qui nō credūt de deo nisi
qd̄ ymaginacōe ⁊ fantasia confingūt.
¶ Contra t͛ciam faciūt mali xp̄iani.
Quia supbus colit silitudinē eoꝝ que
sūt in celo desup͛. Nam sup͛ oīa diligit
platurā. Auarus colit silitudinē eoꝝ
que sūt in t͛ra .s. pecuniā ⁊ diuicias.
Voluptuosi colūt silitudinē eoꝝ que
sūt in aquis. hoc ē delicias. De scd̄o

Secundū est. ¶ p̄cepto. .lx.
Non assumes nomen dei
tui in vanū. Hic p̄hibet͛
iuramentū quod fit sine causa. ⁊ peri
uriū. Vtrūqȝ .s. p̄ nichilo iurans ⁊ false
iurans sumit nomē dei in vanū. Quia
p̄or sine causa noiat summā v͛itatē.
scd̄s autē noiatam contēpnit. ¶ T͛i
bus modis peccat quis in piurio si
ue iuramento. Cont͛ consciām. uel
iurando illicitū. uel veniendo cōtra
iuramētū. ¶ Pret͛ea sciendū qd̄ iu
ramenta que quis facit ex certa sc̄ia
⁊ sonāt in blasphemiā. ut qn̄ iurat
quis p̄ intestina dei. ⁊ silia. vel sonāt
in irreuerenciā. sicut qn̄ quis iurat p̄

vulnra xpi sunt peccatum mortale. vel gra
ue. eciam si verum est quod iurat.

Istud preceptum non solum intelligitur
sedm predictam racionem litteralem. sed e
ciam sedm intencionem moralem.

Assumitur enim nomen dei multipli
citer in vanum. s. corde. ore. et opere.

1. 2. 3.

Corde. sicut mali qui nomine tantum si
ne re dicuntur xpiani. Quia licet sa
cramentum baptismi receperunt. tamen
rem sacramenti. i. graciam non habent.

Ore. sicut mala iuracione. voti fra
ccione vel transgressione. predicacione que
fit vana intencione. et inordinata ordine.
de qua dr. populus hic labiis me honorat.
cor autem eorum longe est a me.

Opere
sedm quod ypocrite nomen dei assumunt
in simulacione operis exterioris. non in pieta
te cordis. Vanum sumunt illud in vanum.
qui receperunt mercedem suam. De tercio. 61.

Tercium est. Memento ut
diem sabbati sanctifices.
Non facies in eo omne opus.

In hoc precepto quoddam est morale.
ut vacacio que est ad deum orando.
colendo. meditando.

Quoddam est
ibi cerimoniale. ut assignacio diei
septime que figurabat tropologice
cessacionem a peccato. Allegorice. quietem
corporis xpi in sepulcro. Anagogice.
requiem eternam in celo.

Istud eciam
preceptum tripliciter potest accipi.

Pri
mo generaliter ut cessemus a viciis.

Secundo specialiter. ut cessemus ab o
peribus corporalibus que impediunt vacacio
nem ad deum.

Tercio specialissime.
ut est in viris contemplativis. qui ab om
nibus mundanis se separant. ut totaliter
deo vacent.

Prima vacacio est
necessaria. Secunda debita. Tercia perfecta.

Secundum quod sabbatum dr requies
sive vacacio ad deum. sic dies dominica po
test dici dies sabbati. et quelibet dies
statuta ad divinam venacionem quibus
cessandum est ab opere servili. i. a peccato.
et ab opere impediente vacacionem ad deum.

Opera servilia determinantur ab ecclesia
opera mechanica. agricultura. mercatum.
placitum. et similia. De quarto. 62.

Quartum est. Honora pa
trem tuum et matrem. Huic
precepto additur promissio.
s. ut sis longevus super terram. Quia
congruum est ut conservacio vite aliene
mereatur conservacionem vite proprie.

Pater dr in hoc precepto homo
qui est principium per generacionem quo ad
esse nature ut pater carnalis. vel qui est
principium per ministerium regeneracionis quo
ad esse gracie ut prelatus spiritualis

Sumitur alio modo pater non sedm
racionem propriam sed communem pro sene qui
dr pater etate. vel pro rege qui dr pater
defensione.

Honor hic intelligitur
dupliciter. s. exhibicio corporalis in suste
tacione. et spiritualis in reverencia et obedi

encia. Sed obediencia diuersificatur
secundum diuersitatem p̄im. quia patri spūa
li debemus obedire in spūalibus. plato
seculari uel regi in tēporalibus. vel publice patri car
nali. in dispositōe rei familiaris.

Quintum ē. ¶ De quinto. 63.
Non occides. Hic expli
cite phibetur homicidium.
sed implicite ōis motus ire cōtra pri
mum. siue ille sit cordis tm̄ ut ira. siue
oris ut cōtumelia. siue opis ut percussio
citra mortē. uel depilacio. ¶ phibe
tur eciā hic ōis occisio iniusta. Sed in
1.2.3 iusta sit tripliciter. s. ex causa. ut in illo
qui occiditur sine culpa. Vel ex ordine.
ut cū ille qui nō est minister legis oc
cidit. Vel ex aīo. ut qn̄ minister quidē
legis occidit. sed libidine vindicē. non
amore iusticie. ¶ Distinguitur ho
micidij genus dupliciter. s. verū quod
dr̄ corporale. et interptatū. quod dicit̄
spūale. ¶ Homicidiū spūale du
obus modis fit. ¶ Uno modo omit
tendo. Ut cū q̄s videt aliū in extrema
necessitate ⁊ nō subuenit ei. interpre
tatiue dr̄ eū occidisse. ¶ Alio mo
do fit cōmittendo. Et hoc quandoqz corde.
.s. odiendo. Joh. Qui odit fratrem suū
homicida est. Quandoqz ore. s. detrahēdo.
quia ille cū detrahit occidit in consciā
illius qui audit detraccionē. in qua
prius viuebat p bonā famā. Quandoqz ope.
.s. malo exemplo alicui occasionem
ruine pstando. ⁊ tunc interpretatiue dr̄
illum occidere. ¶ De sexto. 64.

Sextum est. Non mechabis.
In hoc precepto sicut dicit
Aug. phibetur ōis illici
tus cōcubitus. ⁊ illorum membrorum ōis ille
gitimus vsus. ¶ De hac materia que
re sup li. tercio. de luxuria. ⁊ cā. sequenti.

Septimum ¶ De septimo. 65.
est. Non furtum facies.
Hic phibetur secundum Aug.
ōis cōtractio rei aliene ex cupiditate.
¶ Contractio rei aliene potest licite 1.2.3
fieri tribus modis. ¶ Primo modo qn̄
fit non ex cupiditate. sed ex obediencia.
sicut fecerūt filij israel auferendo va
sa egipciorum. ¶ Secundo. qn̄ fit ex cau
tela. ut si aliquis furetur gladiū furio
si ne sibi uel alijs noceat. ¶ Tercio.
qn̄ fit ex necessitate. ut cū aliquis ad
mortē esuriens furetur panē. Quia in
necessitate oīa sūt cōia. De octauo. 66.

Octauum est. Non loqueris
cōtra proximū tuū falsū
testimonium. Hic phibet̄
omne genus mendacij. sicut dicit Aug.
quod terminatur p tres differencias.
¶ Est enim mendaciū pniciosum. quod
nocet. Officiosū quod prodest. Jocosū
quod delectat. ¶ Includitur etiā
in hoc precepto taciturnitas veritatis tēpe
necessitatis. cū causa et oportunitas fuerit
ipam veritatis taciturnitatē ēe licitam.

De nono precepto et x°. 67.

Nonum preceptum et decimum est. Non concupisces domum proximi tui. Nec desiderabis vxorem eius. non seruum. non ancillam. non bouem. non asinum. nec omnia que illius sunt. ¶ Duo prohibentur hic. s. concupiscencia carnis in vxore proximi. et concupiscencia oculorum in re aliena. Nam ad hec duo inclinatur maxime natura corrupta. Ad vnum propter conseruacionem sui in esse speciei. et ad aliud propter conseruacionem sui in esse indiuiduum. ¶ Hic non prohibetur appetitus qui est ex corrupcione fomitis uel a delectacione sensualitatis. quia impossibile est quod ille concupiscencie non sint in nobis. sed prohibetur appetitus qui est ex consensu racionis. ¶ Quamuis illud preceptum ad duo tantum determinetur. tamen intelligitur ibi prohiberi vniuersaliter omnis concupiscencia male voluntatis.

De consilijs in genere. 68.

Consilium prout diuiditur contra preceptum est persuasio boni melioris ad quod non tenemur. ¶ Consilia in multis differunt a preceptis. ¶ Primo. quia ad precepta tenemur. ad consilia vero non. Quia precepta seruare est necessitatis. consilia vero voluntatis. ¶ Item lex vetus dat precepta. euangelium vero superaddit consilia. ¶ Item consilium pertinet ad perfectos. preceptum autem ad proficientes. Sed permissio ad imperfectos. prohibicio vero ad peruersos. ¶ Precepta separant nos ab illicitis. sed consilia a concessis. ¶ Item per precepta declinamus peccatum. sed per consilia declinamus occasiones peccandi. ¶ Item per precepta maxime negatiua penam fugimus. sed per consilia premium cumulamus. ¶ Item consilium seruatum affert premium. non seruatum non adducit supplicium. ¶ Item ad precepta constringimur ex debito. sed ad consilia non nisi ex voto. ¶ Item consilium per votum fit preceptum. sicut dicit Augustinus. vouere est voluntatis. sed reddere est necessitatis. ¶ Item melius est deuotum in minoribus. quam indeuotum in maioribus promissionibus inueniri. Tamen melius est nuda precepta seruare cum deuocione. quam se ad consilia obligare. et in his negligentem esse. ¶ Nota quod in lege moysaica fuerunt iudicia. et ceremonialia. et moralia. Lex autem euangelica iudicia temperabat penam auferendo. figuras euacuat verum veritates exhibendo. precepta consumat moralia adiciendo. ¶ Addit autem tria. s. instruccionem documentorum. promissionem premiorum. et perfeccionem consiliorum. Et ideo dicitur lex moysaica differre ab euangelica. quia illa est figurarum. ista veritatis. Illa pene. hec gracie. Illa occidens. hec viuificans. Illa litteralis. hec spiritualis. Illa timoris. hec amoris. B.
A.

Illa seruitutis. hec libertatis. Illa omnis hec honoris. De consiliis euangelicis in speciali. 69.

Consilia que christus adiecit preceptis. hec sunt. ¶ Primum est paupertatis que consistit in abdicacione proprietatis. xiiii luc. Qui non renunciauit omnibus que possidet non potest meus esse discipulus. Math. Omnis qui reliquerit domum. aut agros. aut patrem. aut matrem. etc. propter nomen meum. centuplum accipiet. etc. De hoc Jero. Monachus habens obulum non valet obulum. ¶ Secundum est obediencie. xxiii illo. Super cathedram moysi sederunt scribe et pharisei. que dicunt facite. Math. Si quis vult venire post me abneget se etc.

¶ Sciendum autem quod duplex est obediencia. s. perfecta que se extendit ad omnia que non sunt contra deum. vel contra regulam quam quis professus est. et que dispensacioni prelati non subduntur. De hac obediencia dicit Bernardus. Perfecta obediencia legem nescit. terminis non artatur. non continetur professionis angustia. Ad hanc nullus tenetur debito necessitatis. sed solum perfeccionis. sicut tenemur emulari semper carismata meliora. ¶ Alia est obediencia imperfecta. sufficiens tamen ad salutem. qua quis obedit tantum in hiis que seruare promisit. vel in hiis que in illis implicite continentur. sicut sunt illa sine quibus religionis professio non seruatur. ut recipere officia. et huiusmodi. et talis obediencia necessitatis est. ¶ Cum ergo dicit beatus Benedictus in regula. quod si prelatus preceperit aliquid impossibile temptandum est facere. loquitur de obediencia perfecta. quia dum seruat subditus in his ad que non obligatur ad prelati preceptum consilii est et perfeccionis magne. et non necessitatis. Sed si seruat ad simplicem monicionem tale quid maioris perfeccionis est. ¶ Tercium. castitatis de qua dicitur. Sunt eunuchi qui se castrauerunt propter regnum celorum. Ad idem pertinet illud. Math. Audistis quia dictum est antiquis. Non mechaberis. Ego autem dico vobis. Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam. etc. ¶ Hic ostenditur quod non solum dampnabilis est consensus in opus mechie. sed etiam consensus ad delectandum. ¶ Nota quod concupiscere ex subito motu veniale est. Sed concupiscere ex deliberacione mortale est. ¶ Predicta tria consilia sunt specialia et substancialia omnis perfecte religionis. quia suos obseruatores elongant a malo. non solum quantum ad culpam. sed etiam quantum ad causam. Omne namque malum oritur ex triplici radice. s. ex concupiscencia carnis. et ex concupiscencia oculorum. et ex superbia vite. Predicta vero tria consilia. perfecte nos elongant ab hac radice triplici. ¶ Quartum consilium est caritatis. Math. Diligite inimicos vestros. Istud quantum ad dileccionem affectus

est pceptū. sed qūtū ad dilectionem
effcūs. est consiliū. Quia inimico vel
le gr̄am ⁊ gl̄iam est necessitatis. sed
ostendere illis signa beniuolencie.
hoc pfeccōis ⁊ consilij est. vñ ad hoc
non oēs tenent̄. ¶ Sane negare
hōi signa familiaritatis qū veniam
petit uel nccītas postulat. vindcā est.
vel qū se ille qui hostis h̄etur ad fa
miliaritātē ingerit. si h̄eatur psūpcio
qd̄ non simlāte uel irrisone faciat. quia
tūc diligit. ⁊ int amicos deputādus ē.
Sed qd̄ aliquis vltro se ad familiari
tatē ingerat (inimico). hoc pfeccōis est. vñ qd̄
aliquis iniuriā passus recōciliacionē
querat ⁊ amiciciā. nō est debitū necces
sitatis sine quo nō est salus. sed est p
feccōis ⁊ cōsilij. quo magnū expectat̄
p̄miū. ¶ Quītū est mansuetudinis.
Math̄. Si quis te pcusserit in vnā
maxillā. p̄be ei ⁊ aliam. Hoc sic in
telligit̄. Paratus sis alia sustinere
paciēnt̄. Et istud consiliū est pacīe
respectu lesionis corpis. Sed ad idē
ptinet aliud qd̄ est pacīe respectu
ablacōis rerū. sicut est illud. Qui
tecū vult in iudicio cōtendē ⁊ tunicā
tollere. relinque ei ⁊ palliū. ¶ Nō
qd̄ cōtingit sua repetē corā iudice
fideli dupliciť. Aut cū cōtencōe ⁊ frau
de. aut cū caritate. ¶ Primū nulli
licet. ¶ Scdm̄ vō licet infirmis
⁊ impfcīs. pfectis autē non. vñ nō
repetē consiliū est infirmis. pfectis
vō pceptū. Illis autē qui abrenūci
auerūt ppetati non licet repetē sua
ut sua. sed ut cōgregacōis. et nec p
se. sed pter cōe bonū. ¶ Sextū ē
misīcdie ⁊ erogacōis. ut est illud. Omi
petenti te tribue. Et illud. Si vis p
fectus ēē vade ⁊ vende oīa ⁊c̄. ¶ Nō
qd̄ dare supfluū est nccītatis in necessi
tate extrema. Sed dare quibȝ egem⁹
ē consilij. ⁊ Aug⁹. Melius minꝰ egere.
qm̄ plus h̄ere. ¶ Quod autē dicit
dn̄s. Oīa qūȝ vultis ut faciant vobis
hōies. uos eadem facite illis. sic intel
ligendū est. Quecūqȝ vultis raciona
biliť ⁊ dictante caritate ut faciant vo
bis hōies. ⁊ c̄. vñ si petemus rem ali
quā ⁊ non indigremus. nō vellemus
racionabiliť iam dari nob̄. ¶ Sep
timū consiliū ē de simplicitate vboꝶ.
Vnde ibi. Sit sermo vestř est. est. nō. nō.
Cui⁹ sensus est. Si affirmacio uel
negacio est in ore. sit ⁊ in corde. Ad
hoc consiliū reducit̄ illud. Audistis
qȝ dcm̄ est antiquis. Non piurabis.
Ego autē dico vobis. non iurare oī
no. ¶ Nota qd̄ iurare qūtū ad
infirmitatē ptinet. pmissionis est.
Non iurare autē qūtū ad pfeccionē
ptinet. consiliū est. ¶ Prohibet eciā
dn̄s iurare p creaturas. s. p celū. ⁊ p
terram. vel p capillū. pter ydolotriā.
ne. s. credam⁹ aliquid numinis ēē in

illis. Fiunt tn̄ iurādū iuramenta per
euangelia. ⁊ cruces. i. p eū cui hec sūt
dedicata. ¶ Octauū est de vitanda
occasione peccati. vn̄ dr̄. Si oculus
tuus scandalizet te. erue eū ⁊ pice abs
te. Scd̄m aug. nullū membrū ad litt
am erui p̄cipitur. sed occasio peccandi.
Potest eīm occasio eē ex aspectu. ⁊ tūc
ocls̄ scandalizat. Cū autē sic bona in
tencōe. tūc ocls̄ dexter. Vel potest eē
occasio ex contactu. ⁊ cū bona intencōe.
tūc manus dextra scandalizat. Item po
test eē occasio peccandi ex alio. ⁊ hoc a
cōsiliario. qui dr̄ ocls̄. vel ab adiutore
qui dr̄ manus. et dext. qui ē consiliari
uel adiutor in spūalibȝ. Huiusmodi
g̊ si scandalizent abicienda sūt. qꝛ occa
siones peccandi sūt vitande uel fugiēde.
¶ Nonū consiliū ē de rectitudine in
tencōis ac simplicitate finis. vn̄ dr̄.
Attendite ne iusticiā vrām faciatis
coram hōibȝ ut videamini ab eis. Itē
illud. Nesciat sinistra tua quid faciat
dextra tua. Item. Sic luceant opera
vrā coram hōibȝ. ut glorificent prēm ꝛc.
¶ De his nota qd̄ cōtingit consti
tuere duos fines. s. tēporalem ⁊ eternū.
Sed si eternus est finis vltim᷒. hoc bn̄
licet. Actio autē spūalis ut p̄dicatio
nō potest referri ad finē tēporalem.
ita etiam qd̄ illud tēporale referatur
ad deū. qꝛ non sūt facienda mala ut
veniant quecūqȝ bona. Et hoc est qd̄

ait aug᷒. Non debem᷒ euangelizare
ut manducem᷒. sed manducare ut euā
gelizem᷒. ¶ Nota etiā qd̄ tenemur
illos actus referre ad deū quoꝝ hem᷒
dūiū ex impio racōis. ut ē mādūcare.
cogitare. elige. ⁊ silia. Sed nō tenem̄
actus viriū referre in obedienciā ra
cioni. ut est nutritiua. respiratiā ⁊ hui᷒.
¶ Decimū consiliū est de cōformitate
opis ad doctrinā. Vt ibi. Alligāt onā
grauia ⁊ īportabilia. ⁊ digito suo no
lūt ea mouere. Dicūt eīm ⁊ nō faciūt.
Ad idem. Ypocrita. eice p̄mo trabē de
oculo tuo. ⁊ postea videbis eice festucā
de oculo fr̄is tui. ¶ Nota qd̄ in p
dicacōe asseritur aliqū intencio gen̄a
lit. s. de his que ptinēt ad statū salutis.
Aliqū vo asseritur intencio scd̄m sta
tū pfeccōis. ut potē religionis. p̄mo
modo tenet p̄dicator face qd̄ dicit. cū
asserat oēs ad hoc teneri. Scd̄o m̊
non tenet nisi ⁊ ipse eandē pfecconē
vouit. ¶ Utrū autē malus peccat
p̄dicando. distinguit. Quia existens
in pcc̄o notorio peccat qui p̄dicat. siue
ex necessitate officij hoc faciat. siue ex
volūtate. qꝛ scandalizat. Existēs autē
in pcc̄o occulto si p̄dicat ⁊ non studet
ex dicto suo cōpungi. ad huc videtur
peccare. qꝛ videtur contēpnē. ¶ Un
decimū consiliū ē de vitanda solicitudīe.
Vt ibi. Nolite soliciti eē dicentes ꝛc.
Et ibi. Nolite cogitare de crastino.

¶ Sciendu͂ g͂ q͂d triplex est solicitudo.
¶ Prima est laudabilis. ⁊ est pruden
tie spiritualis. ⁊ tu͂ apl's ad cor. Qui
sine vxore est. solicitus est que sunt dn͂i
quom͂ placeat deo. Item ad Romanos
de p͂latis. Qui p͂est in solicitudine.
¶ Scd'a est tollerabilis. et est ista
solicitudo cure te͂poralis quo ad corp͂.
Luc. Martha. Martha. solicita es et
turbaris erga plurima. ¶ Tercia
e͂ vituprabilis. et ista est superflue the
saurizac͂o͂is quo ad auariciam. Ecc'.
Peccatori dedit deus afflictione͂ ut addat
⁊ co͂greget. et hoc est vanitas ⁊ cassa
sollicitudo mentis. ¶ Solicitudo
p͂ma p͂cipitur. Scd'a p͂mittit'. Tercia
p͂hibetur. ¶ Duodecimu͂ e͂ fraterne
correpc͂o͂is. vt ibi. Si peccauit in te
frater tuus. corripe ⁊c. ¶ Nota q͂d
corripe fr͂em q͂nq͂ est consiliu͂. ut q͂n
corripitur sup͂ venialib;. Quanq͂ est p͂
ceptu͂. ut corripe de mortalib;. Et isto
modo scd'o ad o͂es p͂tinet ⁊ obligat
semp͂. sed no͂ ad semp͂. q͂r p͂ loco ⁊ te͂pe
s. q͂n vacat ⁊ licet. ⁊ creditur q͂d vtil
sit correpcio. ¶ Sciendu͂ q͂d tri
plex e͂ correpcio. s. amoris. timoris.
⁊ pudoris. Hu͂c ordine͂ fraterne corep
c͂o͂is docet dn͂s in eua͂gelio. ¶ Pri
mo eni͂ iubet fr͂em reuocandu͂ e͂e
amore. cu͂ iubet eu͂ singlarit' co͂uenir
re dicens. corripe eu͂ int' te ⁊ ip͂m solu͂.
¶ Si hoc non valet. docet eu͂ scd'o
reuocandu͂ e͂e timore. vbi ait. Si te
no͂ audierit. adhibe tecu͂ vnu͂ uel du
os testes. ¶ Tercio docet. ut si nec
hoc valuit. q͂d reuocetur pudore.
Vnde dicit. q͂d si nec illos audierit.
dic ecclie. Si aute͂ ecclia͂m non au
dierit. sit tibi sicut ethnicus ⁊ pub
licanus. i. excoi͂cari debet. ⁊ sic vitari.
¶ Sane p͂dictus ordo fra
terne correpc͂o͂is intelligitur tm͂ in c͂
minalib;. Quia de culpis co͂munib;
solent fr͂es claustrales se in suis ca
p͂lis accusare non p͂missa amonic͂o͂e.
¶ Veruntamen accusans aliu͂
caueat diligent' ne hoc faciat ad
diffamandu͂. sed ad corrigendum.
Qm͂ si quis ex deliberac͂o͂e co͂trariu͂
facet. mortalit' peccaret.

Explicit liber quintus.

Incipit liber sextus.
De sacramentis.

Celestis medicus humani generis reparator tali modo sanavit egrotum. sicut optime competebat egrotanti. et egritudini. et occasioni egrotandi. et ipsius egritudinis curationi. ¶ Egrotus quidem homo est. Morbus autem originalis culpa est. Origo vero istius culpe licet principaliter fuerit ex consensu rationis. occasionem tamen sumpsit ex sensibilitatis. ¶ Ad hoc ergo quod medicina responderet morbo. oportuit quod non tantum esset spiritualis. verum etiam aliquid haberet de sensibilibus signis. ut sicut sensibilia fuerunt anime occasio labendi. ita essent ei occasio resurgendi. Porro medicina veri vulneris consistit in ecclesiasticis sacramentis.

Diffinitiones sacramenti. 1.

Sacramentum est ut ait Augustinus invisibilis gratie visibilis forma. Hec diffinitio generalis est et convenit sacramentis tam nove legis quam veteris. Quia tam illa quam ista sunt ex similitudine representativa. et ex institutione significativa. Secundum autem quod eadem diffinitio convenit sacramentis nove legis. sic supplenda est ita ut eius similitudinem gerat et causa existat. Quia non solum ex similitudine representant vel ex institutione significant. sed etiam ex virtute divina sanctificant et gratiam conferunt per quam anima curatur ab infirmitatibus viciorum. Et hoc est quod Augustinus in alia diffinitione dicens. Sacramentum inquit est illud in quo sub tegumento rerum visibilium divina virtus salutem secretius operatur. ¶ Est etiam tertia diffinitio Hugonis de sancto Victore qui ait. Sacramentum est materiale elementum extrinsecus oculis suppositum. ex institutione significans. ex similitudine representans. ex sanctificatione aliquam gratiam invisibilem conferens. ¶ Tria hic tanguntur que sunt de ratione sacramenti stricte et proprie accepti. ¶ Primum est materialis similitudo ex qua habet aptitudinem significandi. [margin: aliter naturalis] ¶ Secundum est actualis institutio. ex qua habet ordinationem determinatam respectu huius significati. ¶ Tertium est spiritualis sanctificatio. ex qua habet virtutem efficiendi istud significatum. ¶ Item dicit Augustinus. Quod sacramentum est sacre rei signum. Istud autem non est diffinitio. sed potius ethymologia sacramenti.

De institutione sacramentorum. 2.

Sacramenta legis gratie Christus instituit tanquam nove legis lator. in qua vocavit ad premia. dedit precepta. instituit sacramenta. ¶ Christus enim verbum patris cum summe virtutis sit. summe veritatis. et

sume bonitatis. racione bonitatis primi
sit prima bificancia. racione veritatis de
dit precepta dirigencia. racione virtutis
instituit sacramenta adiuuancia. ut
sic per sacramenta repararetur virtus ad
implenda precepta. et per precepta perueni
atur ad primam. ¶ Instituit autem
christus sacramenta in verbis et elementis
ut ait Aug. Accedat inquit verbum
ad elementum. et fit sacramentum. Et est
ibi elementum pro materia. et forma verborum
pro forma. ¶ Ad hoc vero instituta
sunt sacramenta in elementis et verbis
ut haberent euidenciam significandi. et
efficaciam sanctificandi. Quia dum elemen
ta oculis. et verba auribus se offerunt qui
sunt duo sensus principue cognoscitiui
dant euidenciam significacionis. Deinde
verba sanctificant elementa. ut plenior
fiat humane curacionis efficacia.
¶ Instituit autem deus sacramenta
duplici modo. ¶ Quedam. s. ante ad
uentum suum. ut matrimonium et peniten
ciam. Sed hec duo confirmauit et con
summauit in lege euangelica dominus penitenciam
predicauit. et nupcijs interfuit.
¶ Alia quinque sacramenta solus christus
inchoauit. ¶ Confirmacionem quando
quidem manum paruulis imposuit. ¶ Vnc
cionem vero discipulos ad curandum mitten
do. qui infirmos vngebant oleo sicut
dicitur in marcho. ¶ Baptismum autem
suscipiendo. deinde formam dando. ¶ Or
dinem vero apostolis potestatem ligandi atque
soluendi tribuendo. et conficiendo sacra
mentum altaris. ¶ Eukaristiam
autem comparando se grano sinapis. et con
ficiendo ac dando discipulis imminente
passione sacramentum corporis et sanguinis.
¶ Instituta sunt eciam sacramenta
multiplici de causa. ¶ Primo propter
humiliacionem qua homo querit salutem in
inferioribus se. ¶ Secundo propter eru
dicionem. qua homo per visibilia ad inuisi
bilia cognoscenda rapiatur. ¶ Tercio.
propter exercitacionem. qua nociua declinet
homo occupacione et ocium. ¶ Quarto.
propter congruitatem medici ad medecinam.
quia cum medicus sit deus et homo. congru
enter medecina continere debet aliquid
diuinum. s. inuisibilem graciam. et aliquid
humanum. s. visibilem gracie formam.
¶ Quinta est congruitas ex parte infir
mi. quia cum infirmus sit homo constans
ex corpore et spiritu. spiritus autem in corpore non
bene capiat spiritualia nisi in corporalibus.
congruum fuit dare medicamenta spiritua
lia in rebus corporalibus sicut pillule
in nebula. ¶ Sexta est propter aug
mentum meriti. Multum enim valet ad meri
tum quod creditur deo in his vbi humana
racio non prebet experimentum. Patet igitur ex
predictis que sit sacramentorum causa effici
ens. quia diuina institucio. Que forma
lis. quia gracie sanctificacio. Que finalis.
quia humane infirmitatis curacio.

De effectu sacramentorum. .3.

Effectus sacramentorum no
ue legis multiplex est.
¶ Primo. a peccato mundat. ¶ Secundo.
in bono confirmat. ¶ Tercio. cor
pori xpi mistico incorporant. ¶ Quar
to. iustificat. ¶ Quinto. ad futuram
vitam preparant. ¶ Sexto. erudiendo
illuminat. ¶ Septimo. a malo
preseruat. ¶ Ista patent in septem
sacramentis per ordinem. Nam primum operatur
baptismus. Secundum. confirmacio.
et sic de alijs. ¶ Sacramenta di
cuntur gracie vasa et causa. non quod in eis gracia
substancialiter contineatur. uel causaliter
efficiatur. cum in sola anima habeat colloca
ri. et a solo deo infundi. sed quia illis
et per illa graciam curacionis a summo medi
co xpo oportet hauriri. licet non alli
gauit potenciam suam sacramentis. quin et
per alias vias graciam suam conferre va
leat. ¶ Sacramenta semper habent
significacionem virtutis. sed non semper
efficaciam curacionis. Non propter defec
tum ex parte sui. sed ex parte suscipientis.
Diuina gracia nulli datur repugnanti.
et impugnanti fontem gracie. Tamen sacramen
ta non sanctificant nisi accedentes dig
ne et absque omni fictione. Nonnumquam tamen
virtute sacramentorum fit de attrito con
tritus. ita quod defectus dignitatis uel
preparacionis ex parte suscipientis. suppletur
virtute diuina in sacramentis. dummodo

non accedat sciens se in mortali. uel in
proposito peccandi. ¶ Item sciendum quod
quidam suscipiunt sacramentum tantum. ut
ficte accedentes. Quidam rem tantum. ut qui
per contricionem et fidei deuocionem recipiunt
graciam priusquam veniant ad sacramenta.
Quidam suscipiunt et sacramentum et rem.
ut digne accedentes. ¶ Sacramentum
dicitur a sacrando. et hoc potest fieri tripliciter.
Aut sanitatem efficiendo tantum. Aut sani
tatem significando tantum. Aut simul effi
ciendo et significando. ¶ Primo mo
do conuenit racio sacramenti rebus signi
ficatis per sacramenta tam veteris quam no
ue legis. ¶ Secundo modo conuenit signis
veteris legis. ¶ Tercio modo conuenit sa
cramentis noue legis. Huius exemplum
habemus in naturalibus. Quia medecina dicitur
sanare efficiendo tantum. Sed vrina sanat
indicando tantum. Euacuacio vero sanat effi
ciendo et significando. ¶ Quinque sunt
que animam iustificant. sed diuersimode.
Deus autem iustificat auctoritate. Gracia
autem iustificat formaliter expellens mor
bum spiritualem. Implecio mandatorum ius
tificat ut dieta. Sacramenta vero tamquam
vasa medicinalia in quibus confertur
gracia. Sacerdos autem ministerio. ¶ Ex
emplum horum habemus in curacione morbi
corporalis. Deus enim sanat corpus
auctoritate. Medecina effectiue. Dieta
conseruatiue. Vas medicine contentiue. Vt dicitur
vulgariter. pixis iste sanauit me. Medicus

vo sanat ut minister. De numero sa-
cramenta cramentorum. ℞.
Sacramenta noue legis .vij. sunt secundum
diuersitatem hominum in ecclesia.
¶ Primum est intrancium. ut baptismus.
¶ Secundum pugnancium. ut confirmacio.
¶ Tercium vires resumencium. ut eucharistia.
¶ Quartum resurgencium. ut penitencia.
¶ Quintum exeuncium. ut extrema vnccio.
¶ Sextum ministrancium. ut ordo.
¶ Septimum nouos milites introdu-
cencium. ut matrimonium. ¶ Sacra-
menta figurata sunt in .vij. signaculis
quibus fuit veteris testamenti pagina si-
gillata. que agnus qui habet clauem
dauid. qui claudit et nemo aperit rese-
rauit. ¶ Item in .vij. tubis quibus
angeli cecinerunt. ¶ Item in .vij.
stellis quas habebat filius filio hominis in
dextera sua. ¶ Item in .vij. panibus
quibus dominus turbam saciauit. ¶ Item
in .vij. oculis super vnum lapidem. ¶ Item
in .vij. lucernis tabernaculi suppositis
candelabro. ¶ Item in .vij. circui-
cionibus iericho. ¶ Item in .vij. locioni-
bus naaman in iordane. ¶ Sacra-
menta .vij. sunt quia disponunt ad .vij. vir-
tutes habendas. ¶ Nam baptismus
est sacramentum fidei. Confirmacio.
spei. Eucharistia. caritatis. Penite-
cia. iusticie. Extrema vnccio. perseuran-
cie. que est fortitudinis complementum.
Ordo. prudencie. Matrimonium. temperancie.

¶ Alia est racio numeri sacramentorum.
quia ordinantur contra triplicem culpam. et
contra quadruplicem penam. ¶ Nam
baptismus ordinatur contra peccatum ori-
ginale. Penitencia contra mortale. Ex-
trema vnccio contra veniale. Ordo con-
tra ignoranciam. Eucharistia contra
maliciam. Confirmacio contra impo-
tenciam. Matrimonium contra concupiscen-
ciam. quia temperat et excusat. ¶ Alia
racio numeri sacramentorum. Quia sacra-
menta sunt cause sanatiue morbi
spiritualis. ad modum corporalium.
¶ Medicina vero corporalis quadru-
plex est. scilicet curatiua. conseruatiua.
preseruatiua. melioratiua. ¶ Simili
modo et sacramenta curant. ¶ Bap-
tismus enim curat simul et totaliter.
¶ Penitencia enim curat paulatim
quantum ad penam quousque nullius pene
homo debitor sit. ¶ Extrema vnccio
curat a morbis leuioribus. scilicet a veni-
alibus. sicut baptismus et penitencia
curant a morbis letalibus. Sic ergo pre-
dicta tria sacramenta sunt quasi me-
dicine curatiue. ¶ Confirmacio
est medicina conseruatiua sanitatis
spiritualis. in qua datur spiritus sanctus
ad robur et ad conseruacionem gracie date
in baptismo. ¶ Matrimonium est me-
dicina preseruatiua. ¶ Ordo est me-
dicina melioratiua in quo augmenta-
tur gracia. ¶ Eucharistia hec omnia

simul facit. Curat enī venialia
que sūt occasio ruine maioris. con
servat etiam grām innentā ī hōie.
et augmentat. sic qz meliorat. et in
chilominus a pctō pservat. De dis
pensacōe sacramentoꝝ. h.

Potestas dispensacōis sa
cramentoꝝ regulārit solū
spectat ad genus humanū. ¶ In
omībz autē sacramentis dispensandis
necīa est in dispensante intencio. q̄
quis intendit facē quod xp̄c institu
it ad humanā salutē. vel saltē facē
quod facit ecclia. in quo claudit in
genāli intencio p̄dicta. Quia ip̄a ec
clesia sicut sacramenta a xp̄o accepit.
sic ad salutē fideliū dispēsat. ¶ Rur
sū qz dignitatis ordo exigit ut maio
ra maioribz. minora minoribz cōmit
tant. Quedā respiciūt excellenciam
dignitatis. ut sacramentū confirma
cōis et ordīs. vñ cōferūtur ab epīs.
¶ Quedā respiciūt indigenciā ne
cessitatis. ut baptism9 et matrimoniū.
quoꝝ vnū regenāt. alterū vo genāt.
Et hoꝝ dispensacio eciam p̄sonis ī
ferībz cōceditur. maxīe ī articulo ne
cessitatis. quod dico racōe baptismi.
¶ Quedā autē sacramenta sūt quasi
media. ut eucharistia. et penitēcia.
et vnccio extrema. Et istoꝝ dispensa
cio ad solos ptinet sacdotes. qui sunt
quasi in medio int' epōs et alias mi
nores p̄sonas cōstituti. ¶ Sacra
menta dispensari possūt et a bonis
et a malis. a fidelibz et infidelibz intra
eccliam et extra. Si dispēsari posset
tm̄ a bonis. nullus eēt certus de sui
recepcōe sacramenti. cū nullus sit ctus
de bonitate ministri. sicut nec de p̄pa.
et ita semp oporteret iterari. et malicia
vni9 p̄iudicaret aliene saluti. Idcirco
sacramentoꝝ dispensacio cōmittitur
hōi non racōe sctitatis que variatur.
sed racōe auctoritatis que semp ma
net q̄ntū est de se. ¶ Sciendū au
tē qd' sacramenta quedā hñt substan
cialia. quedā vo sacramentalia. Quātū
ad substancialia. nō plus valet opa
cio boni ministri q̄m mali. qz ds ibi
opatur ut auctor. hō ut minister.
Sed in sacramentalibz sicut sūt oro
nes. plus potest valere opacio boni
q̄m mali. Hoc autē est p accidēs. nō
p se. et q̄ntū ad aliquos effcūs accidē
tales. non q̄ntū ad ēenciales. ¶ Om
nis g' apud hereticos sūt sacramenta
vera. non tn̄ recipientibz vtilia. n̄
ad ecclie redeant vnitatē. vn̄ Aug9
Ecclia cōpata padiso indicat posse
hōies baptismū foris suscipe. sed sa
lutē non tenē. Nam et flumina de pa
diso fonte foris largit manauerint.
nec tn̄ in mesopotamia nec ī egipto
quo illa flumina pueniūt est felicitas
vite que de padiso cōmemoratur.

De caractere et iteracione sacramentoꝝ. 6.

Triplex ē status fidelium
in acie ecclesiastice ierarchie. s. fidei ge
nite. fidei roborate. fidei multiplicate.
¶ Scdm pmū fit distinccio fideliū
ab incredulis in baptismo. ¶ Se
cundū aliū fit distinccio forciū ab in
firmis. et hoc in sacramento cōfirmacōis.
¶ Scdm terciū fit distinccio clericoꝝ
a laicis ꝑ sacramentū ordinis. ¶ Hinc
est qd hec tria sacramenta caractēs im
primūt ꝑ quos indelebilit' impssos sēp
distinguūt. vn iterari nullaten' possūt.
¶ Caracter gⁱ baptismalis ē incipi
enciū. Confirmacōis vo pficiencium.
Sed ordinis ē pfcoꝝ. ¶ Porro tri
plex distinccio fit ad similitudinē distinc
cōis alicui' exercitus. ¶ Prima est
cōmunis. s. tocius exercitus ab alio ex
ercitu. et hoc fit hic spūalit' in baptis
mo. ¶ Scda est specialis. s. militū
a pluribz. hoc autē fit ꝑ cōfirmacionē.
¶ Tercia est specialissima. s. ducū
ab vtrisqz. et hoc fit ꝑ sacramentū ordīs.
¶ Porro qz caracter ē signū distinc
tiuū spūale indelebile. ideo nō confert'
in sacramentis que solēt iterari. sicut ē
penitencia. matrimoniū et hui'. ¶ No
tandū autē qd caracter baptismalis
ē fundamentū omniū caracterū alioꝝ.
Et ideo illo non hito. non possūt ceti
caractēs impmi. Et ꝓpter hoc oportet
de nouo fieri ut illi caractēs hēantur.
Tamē si quis ordinat' non baptizatus.
nichil ꝓrsus agitur. ¶ Quāuis
tria sacramenta ut dcm est ꝓpter carac
teris impssionē non iterent'. tamē cōe ē
hoc oībz non iterari sup eandem pso
nam et materiam et ex eadem causa. Et
hoc ideo ne fiat contumelia sacramēto.
Quia ex hoc credi posset qd sacramēta
pus dispensata fuissent inefficacia
et inepta. ¶ Dicta sunt de sacra
mentoꝝ substancia. Dicta de cōgru
encia. Si ea que de substancia sunt
omittant'. euacuant' sacramenta et sūt
iteranda. Omissio vo illoꝝ que sūt
de congruencia non euacuant sacramēta.

De differencia sacramentoꝝ. 7.

Ab inicio instituta sunt
sacramenta ad curacionē
hominum. et semp cū morbo
cucurrerūt. ¶ In lege enim nature
fuerūt oblacōes. sacrificia. et decima
ciones. ¶ In lege autē scripta ap
pbata est circūcisio. et adiuncta est ex
piacio. atqz supaddita oblacionum. deci
macionum. et sacrificioꝝ. multiformis
distinccio. ¶ In lege autē noua sta
tuta sūt sacramenta numero pauci
ra. vtilitate potiora. virtute efficacio
ra. et pmmnencia digniora. atqz sig
nificacōe euidenciora. In quibz ē im
plecio simul et euacuacio omniū pdictoꝝ.
sicut dicit hugo de sancto victore.

¶ Primi temporis fuerunt sacramen
ta sicut umbra. Medii temporis sicut
ymago sive figura. Postremi
temporis .s. gratie. sicut corpus quod
intra se continet veritatem et gratiam
quam significatione representant ac pre
sencialiter conferunt ac promittunt.
¶ Porta patent quod eiusdem nunta
tionis similitudo in legis nature obla
tione sed occulte invenitur. In circumci
sione vero evidencius exprimitur. Per
baptismum autem manifestius decla
ratur. ¶ Item sacramenta ve
tis legis nutriebant parvulos. exerce
bant perfectos. et duros onerando do
mabant. Sed sacramenta nove le
gis conferunt quod vetera de longin
quo monstrabant. Unde priora sacra
menta preparaverunt et perduxerunt
ad nova sicut via ad terminum. sicut
signum ad signatum. sicut figura ad
veritatem. et sicut imperfectum ad perfectum.
¶ Est alia differentia. quia commune est omnibus
sacramentis quod consistat in rebus
sensibilibus invisibilem graciam sig
nificantibus. Sed speciale est sacra
mentis nove legis. quod consistat eci
am in verbis. ¶ Item sacramenta
al. figurat. nove legis efficiunt quod significant
sed hoc non faciunt sacramenta veteris
legis. ¶ Item sacramenta nove
legis iustificant. et quantum ad opus
operans. et quantum ad opus operatum.

Sed sacramenta veteris legis iustifi
cant quantum ad opus operans solum. quia
non valebant facientibus nisi quantum il
lorum se caritas et devocio fidei exten
debat. Istud non intelligitur de cir
cumcisione. que cum non fuit in lege
data nequaquam inter legalia computatur.
Quia ipsa in parvulis tollebat origi
nale. et gratiam conferebat. quod non
faciebant sacramenta legalia. ¶ Item
in lege distinguebat circumcisio populum
dei ab aliis gentibus. sed nunc distinguit
caracter baptismalis. ¶ Item lega
lia secundum Aug. fuerunt ante passionem
domini viva. sed statim post passionem
mortua. et postquam claruit veritas
evangelii sunt sepulta. Nostra vero
sacramenta usque ad finem mundi semper
in suo vigore manebunt. De baptis
mo. s.

Baptismus ¶
est ianua omnium sacramentorum.
quia nulli confertur ante
ipsum in ecclesia aliquod aliorum. ¶ De
substancia baptismi sunt quinque.
¶ Primum est expressio forme vocalis
a domino institute. que est hec. Ego
baptizo te. in nomine patris et filii et
spiritus sancti. Absque omissione vel addi
tione dictionis. Absque transpositione ordinis.
et absque commutatione nominis. ¶ His
enim .iiii.or modis forma verborum violatur
.s. omissione. additione. transpositione.
et commutatione. id est si loco patris et filii

ꝛ ſpūs ſcī ponit̄ nomen oīpotētis.
ſapientis ꝛ benigni. Quia in quo
cūq; ydiomate baptizetur. non de
bet poni appropꝛiata tribꝫ pſonis.
ſed expſſa nōia pſonaꝝ. Siliter ī
loco baptizo. non debet dici īmergo
uel intingo. ¶ Scdm ē ablucio
p elementū aque in toto corpe. uel
ſaltē in digniori pte. ¶ Tertiū
eſt qd īmerſio illa fiat ab vno ꝛ eodē
tēpore qui ꝛ forma v̄boꝝ exprimitur.
ita qd non vnus puerū īmergat ꝛ
alius v̄ba pferat. ¶ Quartū ē
intencio. uel ſpecialis uel gēnalis.
Specialis autē intencio eſt. ut iſte
baptizandus mūdet̄. Gēnalis ē facē
illud quod facit ecclīa. Intēcio quoq;
illius reqrit̄ur qui baptizatur ſi eſt
adultus. Quia qui inuite baptizāt̄
nō recipiunt ſacramentū. ¶ Quītū eſt fides ipſi᷒ baptizandi. Quia
in adultis reqritur ppīa fides. ſed ī
puulis aliena. p quā puuli in fide
eccliē baptizantur. ¶ Baptiſm᷒
ūnto fit in aqua ꝛ non in alio liquo
re. qꝛ cū homo p pcm̄ pmi parētis
incurrerit īmūdiciam ꝛ ignorācīā
ꝛ cōcupiſcenciam. p baptiſmū ab
his tribꝫ malis liberatur. et hoc no
tatur in ppꝛietatibꝫ aque. s. puritate.
pſpicuitate. frigiditate. Nam bap
tiſmalis aqua ſua puritate nos mū
dat. ſua pſpicacitate illuminat. atq;
ſua frigiditate ab eſtu cōcupiſcen
cie nos temꝑat. ¶ Item baptiſ
m᷒ fit in aqua. ne quē inopia eius
caret. et ne ꝑpt defectū piclm̄ ſalu
tis incurrerent hoīes ſi in alio li
quoꝛe fieret. ꝛ ut inueniat̄ apud
oēs cōis materia baptizandi. ¶ Tri
plex eſt baptiſm᷒. s. fluminis. fla
minis. ꝛ ſanguinis. Int̄ hos talis ē
drā. ¶ Baptiſm᷒ fluminis a
tota pena liberat ꝛ a culpa. ꝛ grām
in hitu infundit. ꝛ caracterem īprimit.
¶ Baptiſm᷒ flaminis delet culpā
nō ſemel tm̄ ſed pluries. ꝛ hēt gra
ciam in vſu in quo cōſiſtit meritū.
¶ Baptiſm᷒ ſanguinis liberat ab
oī tēptacōe. ꝛ confert ſtatum pmiū.
qꝛ pprīū ē martirij ſtatī euolare.
¶ Ex his patet qs ſit melioꝛ int̄
hos baptiſmos. qꝛ ſe hn̄t ut exce
dencia ꝛ excellſa. ¶ In baptiſmo
qddam ē ſacramentū tm̄. ut ablucio
extrioꝛ. Quiddā res tm̄. ut gra inti
oꝛ. Quiddā ꝛ res ꝛ ſacramentū. ut ca
ract̄. ¶ Octo ſūt de ſolēpnitate
baptiſmi que non ſūt de ſubſtācia.
Tū v̄ſus. Sal. oleū. criſma. cere᷒
criſmale. ſaliua. fflatus v̄ntrem.
baptiſmatis iſta figurāt. Hec cū
patius non mutāt ēe ſed oꝛnant.
¶ In qttuoꝛ locis baptizandus
inungitur. s. in fronte. ut fidē pub
lice ptēſtetur. In v̄tice ut agenda

subtilius ab eo intelligant. Inter
scapulas ut iugū xpi suaui⁹ por
tetur. In pectore ut dulci corde ds
diligat. ¶ Baptism⁹ fuit in
stitutus matialit. qn̄ xp̄c baptiza
tus est. fformalit. qn̄ dixit Ite do
cete oēs gentes baptizantes ⁊c.
ffinalit. qn̄ ait nichodemo. Nisi
quis renatus fuit ⁊c. Effectiue.
qn̄ xp̄c passus est. ¶ Effctus
baptismi multiplex ē. ¶ ad a
lia sacramenta pparat. Quia bap
tism⁹ est sacramentū intrancium.
¶ a pcco mūdat. Quod signifi
catū est in mari rubro vbi submē
si sūt egipcij. ¶ Notandum
autē qd̄ in baptismo originalis
pcti macula tollitur totalit. ffo
mes vo nō tollitur sed remittitur.
¶ Penā relaxat. vn̄ puer in
duitur veste candida. ¶ Racio
nalē illūinat. vn̄ ponitur sal ī
ore pui. ¶ Concupiscibilem
ad bonū inflāmat. vn̄ datur ca
dela puo. ¶ Irascibilem con
fortat. vn̄ israel vicit amalech
post transitū maris rubri. Gram
tribuit. Quod significat p colū
bā que sedit sup xp̄m baptiza
tū. ¶ Caractere imprimit. hoc
figuratur p mare vitreū ī apoc.
¶ ffomitē mitigat. Quod signi
ficat aque frigiditas. ¶ Comu

mone ecclie pstat. Sicut ieremias
circumcisus fuit qmuis scificatus
fuit in vtero. ¶ a satisfactione
exterior liberat. Quia baptism⁹
nō requirit gemitū neqz planctū.
intellige exteriorem. Nam interior
exigitur in adulto. s. contricio.
¶ Potestatē diaboli diminuit.
Quod signt exsufflacio. ¶ Ianuā
celi apit. Quod significatur. qz xp̄o
baptizato apti sūt celi. ¶ Nota
dū autē qd̄ passio xp̄i apuit ianu
am padisi p causam meritoriā ⁊ sa
tisfactoriā genalem. ¶ Bap
tism⁹ autē apit p causam efficientē
singlārem. ffacit enī istū hōiem sin
glārem euolare. ¶ Item os ad
laudandū. aures ad audiendū apit.
vn̄ ponit saliua in ore ⁊ in aure
pui. ¶ Templū xp̄i efficit. vn̄
dicitur baptizato. Exi immūde spūs
⁊ da locū aduenienti spūi sancto.
¶ Laudabilē deo reddit. vnde bal
samus ē in crismate. Solent pui
baptizandi usqz ad pascha ⁊ pentec
nisi vrgeat necitas uel timeatur pi
clm reseruari. ad significandū qd̄
in baptismo fit resurreccio spūalis
⁊ qd̄ gra spūs sci datur. ¶ Bap
tismus xp̄i ⁊ iohīs conuenerūt in ma
tia ⁊ in modo. sed differūt in forma.
qz baptismus iohīs tradebatur in
nōie venturi. ¶ Differebant

etiam in effectu, quia baptismus Christi iustificat, et Iohannis non. ¶ Item in fine, quia baptismus Iohannis assuefecit ad baptismum Christi.

De cathecismo et exorcismo. 9.

Cathecismus et exorcismus tamquam preparatorium premittitur baptismo, ut in ipso gratia efficacius operetur. ¶ Tribus de causis cathecismus institutus est. ¶ Primo propter instructionem de articulis communibus ad fidei susceptionem. ¶ Secundo propter responsionem ad fidei professionem. ¶ Tertio propter sponsionem ad fidei observationem. Quia vero adultus peccatum proprium habet et per se respondere potest, requiruntur hec ab eo. Parvulus autem quia non habet peccatum actuale nec per se credere potest, requiruntur hec ab eo per vicarium qui pro eo respondet de fidei observantia. ¶ Exorcismus ideo institutus est ut a baptizando diaboli potestas pellatur. Nam propter peccatum hominis diabolus potestatem in hominem accepit, et etiam in illa que venerunt ad usum hominis. Unde tam adulti quam parvuli exorcisari debent ad expulsionem tam noxie potestatis.

De confirmacione. 10.

Confirmacio sacramentum est pugnancium. ¶ De substancia confirmacionis sunt sex. Duo ex parte sacramenti in se, scilicet materia crismatis et forma verborum que talis est secundum morem magis communem. Signo te signo crucis, confirmo te crismate salutis. In nomine patris et filii et spiritus sancti. ¶ Duo ex parte ministri, scilicet dignitas pontificalis et intencio debita. ¶ Duo ex parte suscipientis, scilicet frons in qua debet fieri crismacio, et quod confirmandus sit baptizatus. ¶ Unctio crismatis explicite fit in tribus sacramentis, quarum diversitas ex fine accipitur. ¶ In baptismo fit in vertice, ad significandum fidei susceptionem. Quia vertex est locus cellule rationalis. ¶ In confirmacione fit in fronte, ad significandum audaciam confessionis, cuius impedimentum est timor et verecundia, que specialiter manifestantur in pallore vel rubore frontis ex propinquitate cellule ymaginalis. ¶ In ordine fit in manibus, ad significandum potestatem consecrandi sacramentum dominici corporis. ¶ Huius sacramenti multiplex est utilitas. ¶ Quia gratiam in baptismo datam confirmat. Psalmus. Confirma hoc deus quod operatus es in nobis, scilicet in baptismo. ¶ Ad miliciam spiritualem preparat. Unde confirmandi tamquam pugnaturi pugiles inunguntur, ne ab inimicis de facili teneantur. Et quia omnes christiani debent esse in bello Christi, propterea et omnes debent hoc recipere sacramentum, ut facilius

possint contra mūdū. carnē. ⁊ dia
bolū pugnare. ¶ Ad cōfessionē
constantē nōis xpi aīat, quē oportet
verū deū ⁊ verū hoīem confiteri.
¶ Primo ut cōfiteamur eū scdm di
uinā naturā patri ⁊ spūi scō coeq
lem. quod notatur in forma vbor
ubi fit expssio tinitatis. ¶ Scdo
ut cōfiteamur eū scdm humanā na
turā crucis suppliciū ptulisse. quod
notatur in crucis signatōe. ¶ Intus
⁊ extra spūali decore nos ornat. In
tus quidē p consciē puritatē. Sed
extra. p odorem bone fame. Et hec
duo significatur in crismate quod
cōficitur ex oleo ppter puritū. et ex
balsamo ppter scdm. ¶ In bonis
agendis ⁊ malis sustinēdis robo
rat. Datur enī hic spūs ad robur.
¶ Aīam ⁊ corpus armat. Aīam
quidem p impssionē caractis cont
pusillanimitatis viciū. Corpus vo
p clipeū crucis cōtra insultus de
monū. ¶ Contra verecundiam ⁊
timorē in confessione xpi audaciā
pstat. Primū notatur in crismacōe
frontis. qui est locus verēdie. Se
cundū. in potestate ministri. ¶ Post
pugnā coronat. Quod notatur ī
vitta que ligatur circa collū cōfir
mati. ¶ Quedā sūt circa cōfir
macionē que non sūt de sacramenti
ee. sed de bene ee. ut sūt hec. Qd

il°. caput.

ieiunio a ieiuno detur. qd p aliquē
epo psentetur. qui ⁊ patrinus efficit.
qd vitta capiti circūliget. ¶ Per
istud sacramentū fiunt fideles pleni
xpiani. plenitudine dico copie. qui
tamē in baptismo pleni facti sunt
xpiani plenitudīe sufficiēne. ¶ Sa
cramenta se hēnt in dignitate. ut exce
dencia ⁊ excessa. Nam eucharistia p
eminet in ee. Baptismus in effcū.
Matrimoniū in misterio. Significat
enī cōmunionē xpi ⁊ ecclie. Confir
macio. in dignitate ministri. quia
non confertur nisi ab episcopis.
Penitencia. in frequenti peccatorū
remissione. et sic de alijs sacramen
tis.

De sacramento eucha
ristie et mirabilibus
in ea. ii.

Eucharistia ē sacramen
tū caritatis. tā diuine
qm nre. qz dēs in hoc
sacramento magne dileccōis signū
nobis ostendit. ⁊ nre dileccōis af
fectū p idem sacramentū specialiter
erga se inflāmauit. ¶ De sub
stancia hui⁹ sacramenti sunt. iiij.
¶ Primū est qd cōsecrans eucha
ristiam sit sacerdos. ¶ Scdm ē
spēs panis ⁊ vini. ¶ Terciū est
intencio cōsecrantis. ¶ Quartū
est forma vbor. Hec videlicet. Hoc
est corpus meū. Et. hic est enim

calix sanguinis mei. ¶ Ad intel
ligendū ista plenius. Nota circa i
tencionē. qd aliud est intencio. Ali
ud ē attencio. Quia intencio semp
est necessaria. uel specialis uel ge
nalis. sicut dcm̄ est de baptismo.
Attencio enī non est de substancia.
sicut qñ rapitur mens in placione
vboꝝ ad alia. quod qñqꝫ cōtingit
ex infirmitate. qñqꝫ eciam ex nec
ligencia uel incuria. ⁊ tūc pccm̄ ē.
¶ Sciendū ptea qd non solū re
quiritur intencio cōsecrantis. sed e
ciā intencio istud sacramentū institu
entis. Vnde si aliqs sacdos staret in
foro ⁊ sup oēs panes pferret formā
vboꝝ eciam cū intencōe cōse cradi.
nō fieret ibi tūsubstanciacio
Et hoc non esset ppter de
fectū vtutis vboꝝ. cū sacdos vna
vice consecrare posset tot hostias
quot toti mūdo sufficerent si esset ne
cessitas ecclie. sed esset ppt defcm̄
intencōis illius qui hoc sacramentū
instituit. qui nō intendit qd cū tali
ludibrio uel stulticia fieret cōsecra
cio. sed p vtilitate uel necessitate
ecclie gnalis uel pticlaris. ¶ Cir
ca formā quoqꝫ vboꝝ sciendū ē qd
cū dicitur. Hoc est enim corpus meū.
ista coniūccio. enī. non ē de substācia
forme. sed de bene eē ipsi9. vnde omit
ti non debet. Aliud est namqꝫ forma

necessaria sine qua nō potest tra
substanciacio fieri. Et aliud ē for
ma debita sine qua nō debet fieri.
Eodem modo dicendū est de specieb;
panis ⁊ vini. ¶ Vnde nota qd
matia eucharistie. Alia ē necessa
ria. Alia debita. ¶ Materia eucha
ristie necessaria est ut panis sit fru
mentin9. qꝛ sine illo nō potest fieri
confectio. ¶ Materia vo debita est
qd panis ille sit azim9. Quia licet
in fermentato posset confici. tamē
hoc fieri nō debet duplici de causa.
¶ Prima causa ē. qꝛ panis azim9
cōgruit institucōi. Xpc enī dedit dis
cipulis suis corpus suū confectū in ta
li matia. ¶ Scda est. qꝛ talis
panis cōuenit eciā significato.
Xpc enī sine oī fermento pccī fuit.
¶ Similiter dicendū est de matia
calicis. Quia alia ē matia neces
saria. alia debita. ¶ Materia ne
cessaria calicis est vinū. qꝛ sangs
xpi non potest in alia matia con
fici. qm̄ in vino. ¶ Materia vo de
bita est qd aqua vino misceatur. ⁊
hoc duplici racōe. ¶ Primo. quia
talis matia cōuenit institucioni.
Xpc enī sanguinē suū sub tali spē
dedit. ¶ Scdo. qꝛ talis materia
cōuenit eciā significato. Quia ecclia
que p aqua significatur. xpo p fide
⁊ caritate iungitur. ¶ Sciendū

est postea quod in aceto et in agresta non conficitur. Quia acetum non est vinum sed fuit. Agresta vero non est vinum sed erit. ¶ In confectione sanguinis tam modicum aque debet misceri vino quod absorberi possit ab illo. Alioquin impeditur consecratio, scilicet si vincitur vinum ab aqua. Istud designat quod cum ad Christum convertimur, non ipse in nos, sed nos in ipsum mutamur, quia corpori suo mistico incorporamur. ¶ Si una gutta vini imponitur ex aliqua negligencia sanguini, non propter hoc desinit esse sanguis, neque propter admixtionem sanguis in sanguinem mutatur, sed utraque species in sua natura permanet. Sed si multum de vino ponitur ad unam guttam sanguinis sicut quandoque fit in ablucione, tunc ibi desinit esse sanguis, quia species vini illius gutte sub qua est sanguis absorbetur a multo vino adiuncto. ¶ Circa eucharistiam quoddam est sacramentum tantum, ut species panis et vini. Quoddam est ibi res tantum, ut corpus Christi misticum. Quoddam est ibi res et sacramentum, ut corpus Christi verum quod traxit de virgine. Illud enim est res primi et sacramentum secundi. ¶ Sub utraque specie totus Christus est indivisus, scilicet corpus et anima et deus. Et per hoc utrobique est unum et simplicissimum sacramentum. Sub specie namque panis est corpus Christi per conversionem,

et sanguis per conexionem, et anima per coniunctionem, ac deitas per unionem. Ista enim quatuor non possunt dividi nec ab invicem separari. Eodem modo dicendum est de sanguine. ¶ Postea totus Christus sic est in tota specie quod et in qualibet eius parte, sive species illa sit integra sive divisa. Et per hoc non est ibi ut circumscriptus vel occupans locum, vel habens situm, vel perceptibilis per aliquem sensum corporeum. ¶ Exemplum huius habemus in speculo, quod si dividatur in multas partes, in qualibet apparet ymago que prius apparebat in integro. ¶ Idem exemplum est de sermone quem multis recito, quia quilibet auditor recipit illum totum. Tamen quamvis sermo sit unicus in proferente, totus tamen est in quolibet audiente. ¶ Hostia frangitur in tres partes propter multas raciones. ¶ Primo propter tres personas divinas in una essencia. Sic tres partes in divisione hostie, unus tamen Christus. ¶ Secundo propter tres status ecclesie, scilicet militancium, triumphancium et in purgatorio ardencium. ¶ Tercio propter tres status Christi, scilicet quibus fuit mortalis, mortuus et immortalis. ¶ Quarto propter tres partes in corpore domini in tempore passionis eius, scilicet manuum, pedum et lateris. ¶ Quinto propter tres substancias in Christo, scilicet divinitatis, anime et corporis.

¶ Sacramentum corporis xpi prefiguratum est multipliciter. Scilicet in oblacione melchisedech. in qua figura habemus formam exteriorem sacramenti. et primum effectum .s. refectionem. Ibi enim precessit figura spiritualis refectionis in pane et vino. In eucharistia vero est refectio spiritualis in re. ¶ Item in manna vbi significabatur effectus gratie. ¶ Item in agno paschali. quo figurabatur liberacio a seruitute egipciaca. Ita nunc agnus est signum liberacionis a diabolo. ¶ Item in diuersis sacrificijs de quibus habetur in leuitico. quibus figurabatur oblacio passionis xpi. vbi fuit hostia quo ad reconciliacionem. et victima quo ad satisfactionem pro peccatis nostris. et holocaustum quo ad totius corporis sui lesionem. ¶ In oblacione manue. de qua legitur in iudic. pro qua figurabatur in quo deberet fieri oblacio. et super quem. quia in fide ihesu xpi. qui per petram designatur. ¶ In virga ionathe mellita. vbi figurabatur quis offerre debeat. quia ionathas. per fauum ante mellis designatur deuocio offerentis. ¶ Effigia sanguinis xpi fuit vinum ad designandum refectionem. Cantic. Introduxit me rex in cellam vinariam. ¶ Item aqua ad designandum ablucionem. Vidi aquam egredientem etc. ¶ Item sanguis ad designandum redempcionem. Hebr. Sine sanguinis effusione non fit remissio.

De dignitate eucharistie. 12.

Dignitas et excellencia huius sacramenti apparet in multis. ¶ Primo. quia sicut iam predictum est tam ante legem quam in lege fuit prefiguratum. ¶ Secundo. quia a prophetis pronunciatum. Ps. Panem angelorum manducauit homo. preteritum ponit pro futuro prophetiali certitudine. ¶ Tercio. quia a xpo institutum. et hoc dupliciter .s. verbo et facto. Verbo. vt patet in iohe. Ego sum inquit panis viuus qui de celo descendi. Facto vero. vt in matheo. Accipite et comedite. hoc est corpus meum etc. ¶ Quarto. quia ab apostolis seruatum. ad corinth. xi. Conuenientibus vobis in vnum etc. ¶ Quinto. quia a summis pontificibus solemnizatum. qui ordinauerunt cantum et oraciones et loca et tempus. et vestimenta et vasa diuersa. que omnia sunt ad decorem huius sacramenti. ¶ Maxima dignitas apparet in hoc sacramento. quia cum xpus constet ex tribus substantijs .s. diuinitate. anima. et corpore. ipsa quidem diuinitas excellit omnia. Ps. Magnus dominus et laudabilis nimis. etc. Item anima eius precellit omnes animas. cum sit plena gratia et veritate. id est perfectissima in affectiua et cognitiua. Item corpus eius excellit omnia corpora.

quod de sanctificato corpe fuit assumptu beatissime v'ginis 1 diuinitati vni tu. Ergo in xpo nobilissimu i celo 1 nobilissimu in tra vnita sunt.

¶ Mirabilia multa sut in hoc sacramento. ¶ Primu est qd ibi e corpus xpi in tanta qutitate sicut fuit in cruce. 1 sicut iam est in celo. nec tn excedit t'minos illius forme. ¶ Scdm. qd sut ibi accidencia sine subiecto. ¶ Terciu. qd panis ita conuertit' in corpus xpi. qd tamen nō fit materia corporis xpi. nec ecia adni chilatur. ¶ Qrtu. qd corpus nō augetur ex multaru hostiarz conse cratoe. nec minuit' ex hostiaru sup cione. ¶ Quitu. qd idem corpus numero in pluribz locis est. i. sub oibz hostijs cōsecratis. ¶ Sextu. qd qn diuiditur hostia. nō diuiditur cor pus xpi. sed sub qualibet pte totus est xpc. ¶ Septimu. qd qn tene tur hostia in manibz 1 videtur oclis. corpus xpi nec tangit' nec videtur. sed hec tmmodo que circa spes sut. ¶ Octauu. qd cu desinut iste forme tuc eciam ibi desinit ee corpus 1 san guis xpi. ¶ Nonu e. qd cu non sit ibi panis vel vinu. tame accide cia eundem hent effctu vt prius. s. saciare. inebriare. 1 hm°. ¶ Nō qd deo cōuenit ee vbiqz simplicit' 1 pse. Creature cōuenit ee in vno loco tm. Corpus vo xpi medio modo se het. Cu eni sit creatura nō debet equari creatori. in hoc qd sit vbiqz. Cu vo sit vnitu diuinitati. debet i hoc excellere alia corpa. vt simul 1 semel in locis pluribz ee possit. sub isto videlt sacramento. ¶ Ite in hoc sacramento eucharistie qdam e scdm natura. vt hoc qd ibi sunt accidencia in loco determinato. Qnda est ibi su pra natura sed non sup intellcu. vt qd ibi sut accidencia sine subiecto. Qdam est ecia ibi sup naturam 1 sup intellcu. vt qd ibi sit xpc tant' qntus fuit in cruce. nec tamen exce dit t'minos illius pue forme. ¶ De mirabili tnsubstanciacoe. Nota qd triplex e mutacio. ¶ Vna e artificialis. vt qn fit vitru de cine ribz. ¶ Alia est naturalis. 1 hec duplex est. s. accidentalis. 1 substa cialis. Accidentalis e. vt qn ide ma net subiectu sub diu'sis accidentibz sibi inuice succedentibz. Substan cialis est. vt qn eadem materia ma net sub diu'sis formis substancia libz. sicut patet in tnsmutacoe ele mentorz adinuice. ¶ Tercia mu tacio e supnaturalis. vt qn nec ma teria nec subiectu manet. sed tm acci dencia sine subiecto. et talis muta cio e in tnsubstanciacoe panis in corpus xpi. ¶ In reru mutacoe

potest considerari triplex difficultas.
vel ex parte termini a quo. vel ex parte
termini ad quem. vel ex parte distancie
terminorum adinuicem. ¶ Primo mo-
do creacio est mirabilior omnibus muta-
cionibus. quia est de non ente simpliciter.
¶ Secundo modo conuersio panis in cor-
pus christi est mirabilior omnibus. quia est in
ens actu prius existens. ¶ Tercio
modo incarnacio est mirabilior qua-
cumque mutacione. quia ibi est vnio infinite
distancium. ¶ Gramatici distin-
guunt quadruplicem mutacionem substan-
cialem. ¶ Prima est a non ente in ens.
et hec dicitur generacio. ¶ Secunda est
ab ente in non ens. ut corrupcio.
¶ Tercia est ab ente in ens quod in
non est sed iam erit. ut est produccio.
¶ Quarta est ab ente in ens iam existens.
et talis est conuersio panis in corpus christi.
Hec mutacio non habet similitudinem
in natura. sed est alteracioni quasi contra-
ria. quia hic mutatur substancia vna
in aliam. et manent accidencia. sed in
alteracione econuerso est. quia ibi mutantur
accidencia et manet eadem substancia.
sicut patet in corporalibus quando de albo
fit nigrum. et in spiritualibus quando de iusto
fit impius. de ignorante fit sciens.
¶ Nota quod hec proposicio de. sumitur
multipliciter. Quandoque notat causam. ut
cum dicitur christus conceptus de spiritu sancto.
Quandoque materiam. ut cum dicitur christus natus

est de virgine. Quandoque ydemptitatem sub-
stancie. ut cum dicitur filius natus de patre.
Quandoque transsubstanciacionem sine con-
fusione. ut cum dicitur corpus christi fieri
de pane. Quandoque ordinem. ut cum dicitur
creatura esse de nichilo. De effectu eu-
charistie. 13.

Digne ¶ suscipientes corpus
christi. bonum multiplex
consequitur. ¶ Primum est christi com-
memoracio. Math. Hoc facite in
meam commemoracionem. scilicet mee dilec-
cionis. liberacionis. mutacionis. ¶ Ite-
rum maior viuificacio. Quia non minus
per virtutem huius sacramenti fit de attri-
to contritus. Genes. Lignum vite co-
mestum vitam prestabat. Sic per graciam
purgamur. illuminamur. perficimur. refi-
cimur. viuificamur. Et bene redit vi-
ta per cibum. per quem et mors intrauit.
¶ Corporis christi mistici incorporacio.
Verum dictum est Augustino. Nec tu
me mutabis in te sicut cibum carnis
tue. sed tu mutaberis in me. Istud
non intelligitur de vnione corporis
mistici de nouo facienda. sed de au-
mentanda. Non enim vnit dissilia.
¶ Item spiritualis refeccio. Ps. In
loco pascue ibi me collocauit. Deus
enim non tantum sacramentum instituit quod
nos in esse gracie generaret. ut baptismum.
vel quod genitos roboraret. ut confir-
macionem. verum eciam quod roboratos

enutriret. ut eucharistia. ꝓpter
qđ hec tria sacramenta dantur oibꝫ
qui ad fidem accedūt. ¶ Item de
uocōis augmētacio. ꝑs. Impinguasti
ti in oleo caput meū. ⁊ Nutrimen
tū eiū quod hic nobis datur q̄tum
ad eē gratuitū in tribꝫ attenditur.
·s· in conseruacōe deuocōis ad deū.
⁊ dilectōis ad proximū. ⁊ dilectionis [delectacionis]
intra nos ipsos. ¶ Itē fomitis
mitigacio. ꝑs. Sup aquā refectōis
educauit me. Quia sicut aqua re
frigat. sic ⁊ istud sacramentū a ferno
re cōcupiscencie. ¶ Gre collacio.
Exodi. Descendente manna. descen
debat pariter ⁊ ros. ¶ Item virtutū
roboracio. ꝑs. Panis cor hōis cōfir
met. ¶ Item pctōꝝ remissio.
Quia p istū cibū fit reparacio deꝑdi
ti. ⁊ iū qđ dicitur in oracione dñica.
panē nrm cotidianū da nobis ho
die. statim sequit̄. et dimitte nobis
debita nra. Istud intelligit̄ de veni
alibꝫ. ⁊ non de mortalibꝫ. Quia sic
alimentū naturale pdest viuenti ⁊
nō mortuo. siliter alimentū spūale.
¶ Item cōtra diabolū armacio.
ꝑs. Parasti in cōspectu meo mensā adu
sus eos q̄ tribulāt me. ¶ Itē spei
eleuacio. Apls. Quomō cū illo nō
oīa nobis donauit. ¶ Item a
moris excitacio. Bernardus. Disce
xpiane q̄tū debes diligē xpm qui
dedit nobis carnē suā in cibū. san
guinē in potū. aīam in p̄cium. a
quā lateris in lauacrū. ¶ Item
fidei cōmendacio. Quia in sacramēto
fides eleuat̄ sup̄ naturā. ⁊ supra
sensus. ⁊ sup̄ intellcm. Apls. Cap
tiuantes oēm intellcm in obsequiū
xpi. ¶ Item angelica cōmunacio.
ꝑs. Panē angeloꝝ manducauit hō.
¶ Item celestis regni collacio. Joh.
Qui manducat meā carnē ⁊ bibit
meū sanguinē. ⁊ c. ¶ Spūalis
delectacio. Sapienc. Panem de celo
p̄stitisti eis omne delectamentū i se. ⁊ c.
¶ Item intellcus illuminacio. Reg.
Gustauit ionathas de melle ⁊ illūi
nati sūt ocli eius. ¶ De effcū
eucharistie. dicit Guardus. Corp̄
xpi est egrotis medecina. pegrinā
tibꝫ dieta. debiles confortat. valen
tes delectat. languorē sanat. sani
tatē seruat. ffit homo mansuecior
ad correpcionē. paciencior ad labo
rē. ardencior ad amorē. sagacior
ad cautelā. ad obediendū pmpcior.
ad graꝝ accionē deuocior. ¶ Sic
rite cōicantibꝫ multa bona pueni
ūt ut dictū est. sic ⁊ indigne corp̄
xpi sumentibꝫ multa mala occurrūt.
Nullius eñ opus placet deo. nisi
placeat ipse prius. ¶ Indigna
naqꝫ communio. pctīs illaqueat ho
minē. dampnacionē parat. primū

scandalizat, mentē excecat, tēptacōi
subiugat, deū irritat. vitā tempo
ralem breuiat. gratuitis spoliat.
¶ De his oibꝫ dicitur in psalmo.
Fiat inquit mensa eoꝝ corā ipis
in laqueū. Ecce pͥmū. Et in retri
butionē. Ecce scdm. Et in scandalū.
Ecce tciū. Obscurentur oculi eoꝝ
ne videant. Ecce qrtū. Et dorsum
eoꝝ semp incurua. Ecce qntū. Effū
de sup eos irā tuā. Ecce sextū. Fiat
hitacio eoꝝ deserta. Ecce septimū.
Et in tabernaculis eoꝝ nō sit qui
inhabitet. Ecce octauū. De sumē
tibꝫ eucharistiā ꝛ in sumēdo eā. ie.

Corpus xpi quattuor
modis sumit. ¶ Qui-
dam accipiūt spualit
tm̄. ut qui accipiūt rem sacramenti
.i. grām. ꝛ non ipm sacramentū cor
pis xpi. De hoc modo sumendi di
cit aug⁹. Crede ꝛ manducasti .i. cor
pori xpi mistico icorpatus es. ¶ Qui
dam sacramentaliter tm̄. ut cōicantes
in pctō mortali. ¶ Quidam spu
alit ꝛ sacramentalit. ut qui accipiūt
rem ꝛ sacramentū. sicut cōicantes in
grā. ¶ Quidā nec spualiter nec
sacramentalit. ut qui nec rem nec
sacramentū accipiūt. ¶ Pͥmi nō
manducantes manducāt. Scdi.
manducātes nō manducāt. Tcij.
manducātes manducāt. Quarti.
non manducātes non manducāt.
¶ Circa cōionem cōmittitur
pctm tribꝫ modis. ¶ Pͥmo qn
cū quis statuto tempe cōionem di
mittit. Johis. ꝛ. Nisi manducaue
tis carnem filij hoīs. non hēbitis
vitā in vobis. ¶ Scdo. cū quis
suo tēpe cōicans. male accedit. apls.
Qui ante sumit indigne. iudiciū
sibi manducat ꝛ bibit. ¶ Tercio.
cū post cōionem a pctīs se nō custo
dit. Et iste multiplex malū incur
rit. ¶ Pͥmo. qꝛ xpm quē suscep.
ignominiose a se expellit. Et certe.
Turpius eicitur qm nō admittitur
hospes. ¶ Scdo. qꝛ talis quodā
modo similitudinē iude gerit. Judas
enī postqm cū xpo cenauit. ipsum
tradidit. Sic ꝛ absolon fratrem
suū ad cōuiuiū inuitauit. ꝛ eū post
occidit. ¶ Tercio. qꝛ ordinē ho
nestatis puertit. ꝛ venturo enī reue
renciā exhibet. ꝛ psenti nullam.
Tāli similis est illis qui cū ramis oli
uaꝝ ꝛ clamore xpo occurrerūt. et
ipm postmodū crucifixerūt. ¶ Qua
lit ad cōionem accedendū sit. disce
possum⁹ in esu agni paschalis
Comedebāt enī eū iudei accinctis
renibꝫ. calciatis pedibꝫ. baculos
hn̄tes in manibꝫ. cū lactucis a
grestibꝫ. ꝛ festinant. ¶ Per pmū
significat⁹ puritas castitatis. Luc.

b.

Sunt sibi veri penitenti. et c. ¶ Primo
secundum affectus devocionis. Cant. Quam
pulcra es in calciamentis filia princi.
¶ Propter tercium memoria dominice passio
nis. Genes. In baculo meo transivi
iordanem istum. ¶ Propter quartum amari
tudo contricionis. Ps. Cibabis nos pane
lacrimarum. ¶ Propter quintum promptitudo
bone voluntatis et operacionis. Prov.
Vidisti hominem velocem in operibus suis
coram regibus stabit. ¶ Item quales
esse debeant communicantes ostenditur in
vestibus sacerdotalibus. ¶ Requiruntur
enim ista. Iudicium discrecionis. Custodia
castitatis. mortificacio carnis. Con
stancia fortitudinis. perseverancia lon
ganimitatis. perfectio caritatis
¶ Primum notatur in superhumerali.
Secundum in alba. Tercium in cinctura.
Quartum in fanone qui ponitur in bra
chio sicut clipeus. Quintum in stola.
Sextum in casula. ¶ Corpus christi
sumitur velatum accidentibus multi
plici racione. ¶ Primo propter nimium
quantum ad bonos. Quia secundum Greg.
Fides non habet meritum. cui humana
racio prebet experimentum. ¶ Secundo
propter indignitatem quantum ad malos.
Exemplum de bethsamitibus qui percussi
sunt qui archam domini viderunt. ¶ Ter
cio propter imbecillitatem quantum ad omnes.
Non enim possent videre claritatem
corporis christi glorificati. Exemplum de
moyse in cuius faciem non poterant
filii israel intendere quia resplenduit.
¶ Quarto propter vitandum horrorem cru
ditatis si christi carnem dentibus attrecta
rent. ¶ Tres sunt cause quare
laicis non datur istud sacramentum sub
duplici specie. ¶ Prima est quia pos
sent credere quod totus christus non esset
sub utraque specie. ¶ Secunda propter
periculum. quia de facili posset effundi san
guis. ¶ Tercia. ut veritas respondere
at umbre. Quia in lege nichil habe
bant offerentes eciam de libamine.

De abstinencia a communione. ix.

Abstinent quidam a communio
ne propter culpam propriam.
et aliqui sine culpa mor
tali. sed propter sacramenti reverenciam.
sicut qui senciunt se nimis immundos
mente vel carne. vel eciam indevotos.
Et isti bene faciunt dummodo possint
iuste et sine aliorum scandalo supersedere.
Tamen ubi non instat necessitas. con
sulendum est talibus ut de communione ex
pectent. quousque parati et devoti
ac circumspecti possint accedere. Nul
la tamen necessitas debet compellere ut
aliquis in mortali scienter communicet.
¶ Peccatum facit indignum communionem tri
bus modis. ¶ Aliter in habitu. ut quando
quis accedit non contritus de peccato
perpetrato et inconfessus. ¶ Aliter in actu
ut qui immutat formam sacramenti et

irreuerenter ipsum tractat. ¶ Alio in proposito. ut quando quis habet voluntatem peccandi in futuro. ¶ Potest etiam propter reuerenciam sacramenti exclusio fieri a comunione tripliciter. ¶ Primo. propter reuerenciam sacramenti exterioris. Sic excludit pollucio et immundicia corporalis. ¶ Secundo. propter reuerentiam rei contente sub formis. Sic excludit defectus iudicij et racionis. ut in pueris et amentibus. ¶ Tercio propter reuerenciam rei significate. i. vnitatis corporis xpi mistici. Sic excludit vinculum interdicti. uel suspensionis. uel excomunicacionis etiam iniuste. Sic ergo pro sola reuerencia sine omni culpa excluduntur multi a comunione. ¶ Hoc primo patet in pueris. qui tamen si sint prope etatem adultam. s. in decimo anno uel duodecimo. et appareant in eis signa reuerencie et discretionis possunt sumere. alias non. Item patet in furiosis qui excluduntur sine culpa. qui tamen comunicare possunt cum habuerint lucida interualla. Item cum habet quis lutosas manus. licet hoc sit sine culpa. tamen pro sola reuerencia non debet tangere corpus xpi. ¶ Tria genera hominum excludebantur in lege ab esu agni. s. incircumcisi. qui significant eos qui accedunt ad comunionem irreuerenter. Reg. legitur quod percussus est oza quia tetigit archam dei. ¶ Item alienigene In

significant infideles. De talium comunione dicitur in gen. Fera pessima deuorauit filium meum ioseph. ¶ Item inmundi. qui significant habentes mortale peccatum. De his propheta. mundamini qui fertis vasa domini. ¶ De his tribus nota versus. Indigne sumus si non sumus reuerenter. Vel non catholice. uel habens mortale scienter.

¶ Qui non comunicat tempore suo multa mala incurrit. ¶ Primo quia talis vtilitate multiplici priuatur. De quo habes supra de effectu eucharistie. Si enim raab saluata est quia suscepit nuncios domini. multo forcius qui ipsum xpm suscipit. ¶ Secundo. quia constitucionem ecclesie transgreditur. Statuit enim ecclesia quod qui non comunicat in pascha viuens ab ingressu ecclesie arceatur. et moriens careat ecclesiastica sepultura. ¶ Tercio. quia maledictionem incurrit. prouerb. Ve soli quia cum ceciderit non habet subleuantem se. Sed bene solus est qui xpm non habet. ¶ Quarto. quia vices deo non rependit. Aug. Verecundum est illi hospicium denegare. qui solet omnem pulsantem admittere. ¶ Quinto. quia vires spirituales perdit. Quilibet enim qui est sine mortali est membrum corporis xpi mistici. Membrum autem debet sustentari alimento corporis xpi veri. alioquin efficietur aridum. sicut et membrum corporeum ad quod non

tinsinuittitur corporalis cibi nutrimentu̅.

De officio misse. 16.

P Rerogatiuas pluri
mas habet missa.
¶ Primo. q2 celebratur a ieiunis.
¶ Secu̅do. q2 tm̅ in ecclia ꝛ sup al
tare. nisi quoq3 ꝓpter causa̅ fiat sub
tentorio. uel in alio loco honesto.
¶ Tercio. q2 oportet celebrante̅ sac
dote̅ esse. ¶ Quarto. q2 oportet e
unde̅ indutu̅ esse sacris vestibus.
¶ Quinto. q2 tm̅ fit in die ꝛ non
in nocte. nisi in natiuitate domini.
¶ Sexto. q2 semp celebrat̅ accen
so lumine. etiam si mille soles luce
re̅t sup t̅ram. ¶ Septimo. q2 ibi
sonat vba diuina. angelica. ꝛ hu
mana. Diuina q̇dem. q̄n dr̄ uel
cantatur. pater nr̄. uel legu̅tur vba
dn̄i in euangelio. Angelica vo. q̄n
cantatur Glia in excelsis deo. Hu
mana vo sicut in collectis ꝛ alijs
huiꝰ. ¶ Octauo. q2 ibi audiu̅t
t̅a nobiliora ydiomata que mu̅dus
h̅et. Hebraicu̅. ut ibi. sabaoth.
osanna. Item grecu̅. cu̅ dicitur
kyryeleyson. Item latinu̅. ut in
alijs que su̅t ibi. ¶ Nono. q2
missa suo modo ta̅ plena e̅ misteri
is sicut mare guttis. sicut sol atho
mis. sicut firmamentu̅ stellis. ꝛ ce
lu̅ empyreu̅ angelis. ¶ Decimo.
q2 sacerdotes in sole̅pnibz ecclis h̅ent

plures ministros. s. diaconu̅. sub
diaconu̅. ꝛ accolitos. ¶ Unde
cimo. q2 angelis ibi p̊sentibz suf
ficit in p̊sencia tante maiestatis
e̅e scolares. ¶ Duodecimo. q2
ibi est dn̄s celi ꝛ t̅re. ¶ Officiu̅
misse moralit̅ est ita. ¶ Introitꝰ
significat inchoacione̅ boni op̅is.
Qd̄ aute̅ introitus duplicatur. hoc
significat qd̄ in nr̄a incepcoe̅ debe
muꝰ declinare a malo ꝛ facere bonu̅.
¶ Kyriel. qd̄ .ix. vicibz variatur
significat inuocacione̅ misc̄die dei.
qua noue̅ modis indigemꝰ. Primo.
tribz modis q̄ntu̅ ad pc̄oꝝ remis
sione̅ que ꝓpetramuꝰ. corde. ore. ꝛ
ope. Secu̅do. tribz modis q̄ntu̅ ad
gr̄e collacione̅. s. fidei. spei. ꝛ cari
tatis. Tercio. tribz modis q̄ntum
ad glificacione̅ qua gaudebimus
sup̄ nos in deo. ꝛ intra nos de no
bis. ꝛ iuxta nos de p̅rio. ¶ Glia
in excelsis significat gr̄aꝝ acc̄oe̅s.
¶ Collecta. deuota̅ oracionem
significat. ¶ Epl̄a ꝛ eu̅ngeliu̅
notant veteris ꝛ noue legis obser
uacione̅. ¶ Graduale ꝛ alla̅.
significat vite actiue ꝛ conte̅platiue
ꝑfectione̅. ¶ Offertoriu̅. contri
bulati sp̄us sacrificiu̅. ¶ Secre
tu̅ significat statu̅ vite p̊sentis.
¶ Prefacio significat statu̅ patrie.
¶ Sanctus. sanctus. sanctus. sig

nificat exultacionē angeloꝝ pre
sencium. ¶ Canon significat
tñsitū menbroꝝ in corpus x̄ mis
ticū. ¶ Pater nr̄ significat fi
liacionē p gracia. ¶ Agnus dei
liberacionē p misericordiam diuinā.
Triplicatur agnus dei. ut libe
remur a malis p̄titis. p̄sentibꝫ.
ꝛ futuris. ¶ Cōplenda signi
ficat boni opis consūmacionē.
¶ Circa quedā alia que sūt in
missa. Nota significacionē alle
goricā. ¶ Intelligim⁹ eīm per
altare crucē. p calicē sepulcrum.
p patenā lapidem suppositū. p
corpale syndonē in qua corpus
xp̄i fuit inuolutū. ¶ Nota qđ
quamuis oēs misse sint eque bone
quātū ad opus opatū. cū in oībꝫ
sit idem xp̄c. multū tū differunt
quātū ad opus opans. Et ideo meli⁹
est audire missā boni sacerdotis.
quā mali. sicut ī mensa corpali
eundē cibū iocundi⁹ accipimus a
mūdo ministro quā ab īmundo.
¶ Nota qđ piculū est si celebrat
cecuciens uel manus hēns tremu
las. aut caducū morbū. aut deli
rus. aut nimis idiota. Et tū talibꝫ
iniūgendū est ut abstineat a missa.
¶ Postea qui aliqs celebraturus ē
sacerdos. nō debet sumere ablucionē in
priori missa. Alioqn ad secūdam missā

accedet non ieiunus. De negli
gencijs que fiunt in missa. ix.
Si p negligenciā euenit
qđ pfecto canone nec
vinū nec aqua repiat⁹
in calice. statim infundi debet vtrū
qꝫ. et sacerdos iterabit consecracionē
ab illo loco Simili modo. ꝛ pficiet us
qꝫ in finē. ita tū qđ dimittat duas
cruces que fieri singlarit⁹ super
hostiam cōsueuerūt. Vel melius
potest dici qđ aliam hostiā sumat
ꝛ canonē a pncipio incipiat. ¶ Qđ
si de simplici vino uel aqua fiat cō
secracio. vinū reputabitur p sacra
mento. aqua nō. ¶ Si quid de
sanguine cecidit sup corpale. uel
sup pallā altaris. uel sup albam
uel casulā. pars illa recidatur et
ī loco reliquiaꝝ seruetur. Prius tū
extrahatur sacramentū quātū potest
ꝛ sumat⁹. deinde abluatur. ꝛ hec ab
lucio iterum sumat⁹. ¶ Si vero sup
terram. uel lapidē. uel lignū cecidit.
lingendus. extergendus. ꝛ radendus
est locus ille. ꝛ puluis in sacro loco
ponendus. ¶ Porro si ī ipsum
sanguinē musca uel aranea cecidit.
uel tale aliquid quod vix sine vo
mitu aut mortis piculo sumi po
test. pfundatur ꝛ lauetur quāto cau
cius potest in calice. ꝛ hāc ablucio
nē sumat sacerdos. sed musca sine

aranea sup piscina crematur. ¶ Quod si de corpore xpi sup pallam altaris. vel sup aliud ceciderit vel vestimentum. non abscidatur. sed vino abluatur et a ministro sumatur. ¶ Si infirmus corpus dni reiciat. suscipiatur prout diligencius potest et sumatur.

De sacramento penitencie. 18.

Penitencia est ut ait Ambrosius. preterita mala plangere. et plangenda iterum non comittere. ¶ Item Greg. Penitere est acta peccata deflere. et iterum flenda non comittere. ¶ Circa predictas diffiniciones nota. Quedam tantum per essenciam. ut homo est animal rationale. Quedam per causam. ut dies est sol lucens. ¶ Diffinicio autem penitencie data est per causam et non per essenciam. Verumptamen penitencia diffinitur per duplicem actum. Unum qui est respectu preteriti. s. preterita mala plangere. Alterum respectu futuri. s. plangenda non comittere. Et primus actus est in re. secundus in proposito. ¶ Penitencia duplex est. Scilicet. quedam interior tantum. et hec est de iure naturali. Quedam exterior que fit ad arbitrium hominis. ¶ Prima non est sacramentum proprie. Secunda vero sacramentum est. Non enim penitencia per se suscepta dicitur sacramentum ecclesie proprie. cum talis etiam ante baptismum possit fieri. Sed penitencia ministrata per ministros ecclesie sacramentum est. ¶ Notandum quod lugere pro peccatis propriis est actus penitencie. Sed lugere pro malis alienis. actus virtutis est s. misericordie. Lugere vero pro bonis eius. est actus tercie beatitudinis. de qua dicitur. Beati qui lugent. etc. ¶ De duracione penitencie. Sciendum quod exteriorem non oportet esse perpetuam. sed circa interiorem distinguitur. ¶ Est enim interior penitencia secundum habitum. et hec debet esse perpetua. Alia est secundum actum. et hanc non oportet esse perpetuam. Semper enim tenetur quis ad interiorem penitenciam habitualem qua vellet non peccasse. et vult de cetero non peccare. Sed ad exteriorem penitenciam non semper tenetur. ¶ Preterea alius est dolor racionalis. qui est peccati detestacio. Alius sensibilis. qui est passio. Et primus dolor semper debet esse in penitencia. Secundus non est de necessitate. ¶ Item quamvis homo nunquam sit certus de peccati remissione. tamen propter hoc non oportet esse penitenciam exteriorem perpetuam. Quia non exigitur in talibus certitudo sciencie. sed sufficit certitudo coniecture probabilis. ut est quando homo facit probabiliter quod erat ex parte sua. dolendo. confitendo. satisfaciendo. cavendo. ¶ Cum in omni

¶ L

sacrāmento noue legis sit aliqua ma
teria visibilis elementi. que sit signū
et causa grē. oportet eciā in sacrāmento
penitencie ita esse. Sed tūc materia
sensibilis large sumitur p oī re. sine
res illa exterior sit substancia. siue ac
cio humana. et tū scdm hoc in peni
tencia put est sacramentū sūt res. et
vba. verba quippe sūt in cōfessione
et absolucōe. Res autē est ipsa accio
humana. ¶ Ad intelligendū ista
plenius. Nota qd sicut in medicinis
corpalib; quedā cōsistūt in sola pas
sione curati. ut ē seccio vulnis. Que
dam vo in accōe eiusdem. ut ē excita
cio corpis. Ita in sacrāmentis. Que
dam consistūt in passione eius qui
sanctificatur et nō in accōe nisi per
accidens. ut baptismus. cōfirmacio.
eucharistia. extrema vnctio. ordo.
Quedā vo consistūt essencialiter in
actu ipsius qui sanctificatur. ut alia
duo sacrāmenta. s. penitencia et ma
trimoniū. ¶ In primis g° que sine
actu nro opantur reqritur exterior
materia que significat et causat rē
sacrāmenti. ¶ In alijs vo ipse actus
noster est p materia sensibili. ¶ Ex p
dictis patere potest qd quedā ē sacra
mentū tm. ut actus penitencie exterior. Quedā
ē res tm. ut remissio pctōr. Quedā ē
res et sacrāmentū. ut contricio interior.

De qualitate penitencie. 19.

Est penitencia quedā
vera. Aug°. Penitencia
vera est penitenda nō
cōmittere. et admissa deflere. ¶ Que
dam ē falsa. Isydorus. Irrisor est
et non penitens. qui ad huc agit qd
penitet. ¶ Quedā est coacta. ps.
Conuersus sū in erumpna mea dū con
figitur spina. ¶ Quedam ē sera.
Aug°. Si tūc penites qū peccare
nō potes. pccā te dimittūt nō tu illa.
¶ Quedam ē iniqua. Mach. Judas
penitencia ductus retulit argentum etc.
¶ Quedā est desperata. Sapiencie.
P angustia spūs gementes. dicentes
intra se penitenciā agentes. etc.
¶ Quedā scā et meritoria. Jero°. O
felix penitenciū humilitas. o beata
spes confitenciū. quē facile vincis
inuincibilem. quē cito tremebundū
iudicē uertis in piissimū patrem.
¶ Debet penitencia ēe amara.
Jerem. Planctū vnigeniti fac tibi.
¶ Voluntaria. Aug°. Cū gaudio
debet facē inmortalis futurus quem
q; facere p morte differenda moritur.
¶ Presta. Aug°. Nulla penitēcia
ē sera. dūmodo est vera. ¶ Accele
rata. Prouerb. Ne tardes conuerti ad
dnm. Jero°. Nauicule herenti in
salo. funē pocius pcide quā solue.
¶ Fortis. Jero°. Calcatū perge
patrē. etc. ¶ Perseuans. Canticorum.

Iam pedes meos. quoniam iniquitas
illos. ¶ Item resurrectio spiri
talis debet esse cum christo semper victo.
non cum lazaro iterum morito. ¶ Pe
nitencia debet esse prompta. et non diu
dilata. ¶ Primo. quia a domino exspec 1
tamur. xxx. ysayas. Exspectat nos
deus ut misereatur nostri. et Exspectavit ut
faceret uvas. et fecit labruscas.
¶ Secundo. quia ad magna vocamur. Gen. 2
Ego ero merces tua magna. ¶ Tercio.
ne ab eternis nupcijs excludamur. sicut 3
factum est in fatuis virginibus que se diffe
rebant preparare. ¶ Quarto. ne ab 4
hostibus impediamur. sicut filij israel
a pharaone ne egrederentur de egipto.
¶ Quinto. quia relinquere peccatum eciam 5
penis compellimur. Greg. Contempnen
dus esset hic mundus eciam si rebus
prosperis abundaret. Sed iam cum tot ad
versitatibus animum pulsat. cum tot cala
mitates ingeminat. quid aliud quam ut
non ametur clamat. ¶ Sexto.
ne blande seducamur. sicut avis per
fistulam aucupis. et sicut piscis per escam
in hamo. et sicut ursus per mel.
¶ Septimo. ne morte preveniamur.
Greg. Nichil cercius morte. et nichil
incercius eius hora. ¶ Octavo.
ne consuetudine teneamur. Sicut ar
bor de facili non evellitur. cum bene ra
dicatur. Jerem. Numquid ethiops
potest mutare pellem suam. et vos. etc.

¶ Ad agendam penitenciam monet
nos. De quibus Bernardus. Nimis
durum est cor quod non emolliunt bene
ficia. nec alliciunt promissa. nec terrent
supplicia. nec castigant flagella.
¶ Impedimenta penitencie sunt hec. 1
Pusillanimitas aggrediendi. Tales
sunt sicut equus umbraticus. qui a
trunco vel umbra terretur. ¶ Pudor 2
confitendi. Sed sicut dicit Aug. vere
cundia magna pars est penitencie.
¶ Horror satisfaciendi. Sed contra 3
hoc dicit Apostolus. Hoc momentaneum
et leve tribulacionis nostre. etc. ¶ Delec 4
tacio peccandi. Sed temporale est quod
delectat. eternum quod cruciat. ¶ Spes 5
diu vivendi. Sed dominus dicit. Securis
iam ad radicem arboris posita est.
¶ Desperacio graciam obtinendi. Contra 6
dicit Ezech. Quacumque hora ingemu
erit peccator. etc. ¶ Timor recidiuan 7
di. Aug. Qui cecidi erexit me. qui
stetit tenuit me. qui iui duxit me.
Ita loquitur de domino. ¶ Exemplum 8
delinquendi. Sed stultus est qui videt
aliquem cadentem. si non sit in eodem loco
caucior. ¶ Consuetudo peccandi. 9
Sicut balaam consuetus monstris
non curavit quod asina loquebatur. ¶ Con 10
fidencia de dei misericordia ipsum qui peni
tunt recipiendi. Sed hoc est peccare
in spiritum sanctum. Greg. Misericordiam dei debe
mus erubescere. si iusticiam eius nolumus
¶ formidare.

De effectu penitencie. 20.

Per penitenciam abluitur homo a peccato. restituitur ecclesie. reconciliatur christo. donis spiritualibus ditatur. de filio diaboli filius dei efficitur. paradisus aperitur. Hec est que angelos letificat. impium iustificat. amissa bona revocat. penam eternam vitat. ¶ Item penitencia est secunda tabula post naufragium. ad quam peccator potest recurrere quamdiu est in statu presentis vite. quandocumque et quocienscumque divinam clemenciam voluerit implorare. ¶ Duplex enim est naufragium. scilicet peccati originalis. et peccati actualis. Sed de primo liberamur per tabulam baptismi. que virtutem et efficaciam accepit a tabula crucis christi. De secundo autem liberamur per tabulam penitencie. quia divina clemencia providit homini. quia pro peccato actuali non potest iterum baptizari.

¶ Nota igitur quod a peccati reatu liberamur per graciam. a sequelis autem peccatorum per penitenciam et partes penitencie. a miseria vero per gloriam. ¶ Item nota qualiter opera mortificata reviviscant. quia licet verum sit quod a privacione ad habitum non sit regressus in vita naturali. non tamen est verum in vita morali. Nam a privacione ad habitum voluntarius est regressus. scilicet a morte culpe ad vitam gracie. Unde dicendum quod sicut peccata actualia transeunt actu et remanent reatu. ita bona opera transeunt actu et remanent merito. Secundum autem quod manent dicuntur mortificari vel vivificari. ¶ Bona igitur opera quamdiu sunt coniuncta radici vivendi dicuntur vive. Quando ab illa separantur. dicuntur mortua. Quando restituuntur dicuntur vivificari. quia redeunt ad statum sue originis. videlicet caritatis. et quia valet ad maiorem radicacionem caritatis.

De partibus penitencie in communi. 21.

Partes penitencie integrales sunt tres. scilicet contricio. confessio. satisfaccio.

¶ Quamvis enim complementum penitencie possit esse in actu cordis solius. vel cordis et oris simul. et trium simul. tamen ad penitencie perfeccionem exigitur horum trium aggregacio licet ad esse simpliciter sufficiat contricio in actu. et confessio et satisfaccio in proposito. Non enim exigitur in his que habent esse successivum. quod partes integrales sint simul. sed exigitur hoc in toto quod habet esse permanens. ¶ Quod autem tres sunt partes penitencie. sic ostenditur. ¶ Penitencia est quoddam spontaneum iudicium in quo contricio est quasi quedam citacio. ubi sequitur apud iudicem rei spontanea confessio. deinde sequitur emende per iudicem imposite solucio. Sed in hoc differt iudicium fori a iudicio poli. quia

ibi confessus decapitatur in iure. et
hic absoluit᷎. ¶ Alia ē sufficien
cia istarum ꝑcium. Quia cū omē pc̄tm̄
cōmittitur corde. ore. uel ope. iustū
ē ut ita curent᷎ ꝑ cōtrariū. s. ut
peccator culpā detestetur aīo. v̄bo
accuset. et facto puniat. ¶ Item
ꝑ pc̄tm̄ offendit hō deū. ecclīam. et
seipm̄. sed ꝑ cōtricionē recōciliatur
hō deo. ꝑ confessionē ecclīe. ꝑ satis
faccionē sibi. ¶ Item iste penitē
cie ꝑtes sūt tres diete quibz in tran
situr ꝑmissionis. de quibz dr̄ in Exodo.
Ibim⁹ viam triū dierū. ¶ Iste
tres ꝑtes vnificat᷎ moralit᷎ tres mor
tuos quos dn̄s suscitauit. Quia ꝑ
contricionē suscitat᷎ in domo puella.
ꝑ cōfessionē. iuuenis in porta. per
satisfaccionē lazarus in sepulcro.

De contricione. 22.

Contricio est dolor volū
tarie assūptus ꝑ pc̄tis
cū ꝑposito cōfitendi et satisfaciendi.
¶ Hec diffinicio magistralis est.
Et ponit᷎ ibi dolor ꝑ genē. et volun
tarie assūptus. ponit᷎ ad differen
ciā doloris naturalis. qui non est
meritorius cū non sit in genē moris.
sed volūtas ponit᷎ eū in genē morali.
Pro pc̄tis. ponitur ꝑ materia doloris
ad differenciā doloris inuidie qui ē
de bono alieno. ¶ Sic ergo diffinit᷎
cōtricio ꝑut est actus v̄tutis. Sed
ꝑut est ꝑs sacramenti penitencie o
portet qd̄ aliquid in cōparacione ad
alias ꝑtes addatur. et ideo ponit᷎
cū ꝑposito cōfitendi et satisfaciendi.
¶ Nota qd̄ cor dicitur durū qn̄
diuine inspiracōi tangenti se nō
cedit. sed obuiat in affcū pc̄ti demo
rando. ¶ Effrangi vo dr̄. qn̄ a ꝑ
posito peccandi incipit recipiscere.
licet non dū totalit᷎ contritat᷎. ¶ Cō
teri autē dr̄. qn̄ voluntas ab affcū
pc̄ti resilit. ¶ In contricōe du
plex ē dolor. Primus ē volūtatis. qui
nichil aliud est nisi pc̄ti displicen
cia. Alius ē sensibilis. ¶ Primus
est de essencia cōtricōis. Et de hoc
dolore intelligit᷎ illud Jere. Luctū
vnigeniti fac tibi. Quia homo de
bet ex racōe magis velle nunqm̄
peccasse. qm̄ vnigenitum viuere.
¶ Scd̄us dolor nō requiritur de ne
cessitate cōtricōis. sed de eius ꝑfec
cione. quia talis dolor nō ē in nostra
potestate. ¶ Nota qd̄ contricio
potest tantū intendi. qd̄ non solū
culpa sed etiā tota pena dimittit᷎.
¶ Hoc autē potest dupliciter fieri.
Vno modo ex ꝑte caritatis que
displicenciā pc̄ti causat. quia sic con
tingit tantū intendi caritatem in
actu. qd̄ cōtricio inde sequēs merebit᷎
absolucionē ab oī pena. ¶ Alio
mō fit istud ex ꝑte doloris sensibilis

quie volũtas in contricōe excitat qꝛ cũ ille dolor pena quedā est ⁊ tantũ potest intendi qđ sufficit ad delecionē culpe ⁊ pene. ¶ Differencia ē int̄ attricionē ⁊ contricionē sicut int̄ informē ⁊ formatā. scdm qđ dicitur de fide informi et formata. ¶ Utrũ autē attricio fiat cōtricio distinguendũ est. qꝛ cōtricio dr̄ cũ gratia tricio. Hoc autē potest ēē dupliciť. ¶ Uno modo p concomitanciā. qꝛ grā associat̄ motui existenti in aīa et illũ informat. q̄uis non eliciat. ¶ Alio modo p causā. ita qđ motus a grā eliciatur. ¶ Primo m̄ attricio fit cōtricio. qꝛ actus ille simplex manens in aīa formatur grā adueniente. sicut adueniente luce color. ¶ Scđo modo ipossibile ē qđ attricio fiat cōtricio. ¶ Si queriť q̄n dm̄ de pccō quis dolere debet. Respondeo. qđ sicut Hugo de scō victore dicit. Ds q̄i absolui hoīem a vinclō pcī. ligat eũ vinculo ppetue detestacōis. Sed detestacio pcī ppetua duplex ē. ¶ Una ħ. s. in hitu. ad q̄ua semꝑ tenetur hō eciam post ꝑfcām pcī remissione. De qua dicit Aug. loquēs de penitente. Semꝑ doleat. ⁊ de dolore gaudeat. ⁊ nō semꝑ doluisse doleat. ¶ Alia ē detestacio in actu. Ad hanc hō non tenetur semper.

¶ Sciendũ g° qđ bi ⁊ dapnati et hi qui sūt in purgatorio non hent cōtricionē ꝓprie. Ratio autē hec est racio. Quia in cōtricōe ꝓprie supra sūt tria. s. grā. dolor. ⁊ effectus uiui satisfacientis. In beatis autē non ē dolor. In dapnatis vo non est grā. Et hi qui in purgatorio sūt nō merentur.

De cōfessione. 23.

Confessio ē ut ait Aug. p q̄ua latens morbus spe venie apitur. Hic confessio sacramentalis que est ps penitencie conueniens describit̄ p matiam que est pccm̄. et p actũ qui ē apire. ⁊ p finē qui ē spes venie. ¶ Duplex ē confessio. Quedam ē mentalis q̄ fit deo. et hec ē de iure naturali. Quedā est vocalis que fit hōi. et hec non ē de iure natāli. ¶ Igitur ante incarnacionē xpi sufficiebat cōfessio mentalis. qꝛ ds̄ nondũ erat hō. Sed postq̄m factus ē homo. debet confessio fieri hōi vicario xpi. In hoc eñ qđ ministris sacramentoꝝ dedit potestatē ligandi atqꝫ soluendi. insinuat confessionē hoībꝫ taq̄ iudicibꝫ debere fieri. Sic g° xpc instituit confessionē tacite. sed apli ꝑmulgauerūt eam expsse. ¶ Quāuis g° in contricōe dimittit̄ pccm̄. tamen cōfessio vocalis ē necessaria.

vel in re qui habetur oportunitas. uel in proposito qui eam articulis necessitatis excludit. et non contemptus religionis. Et ista necessitas confitendi post contritionem non est in tali casu propter necessitatem remedii. cum peccatum iam dimissum sit. sed propter obligationem precepti. Confessio enim et satisfactio necessaria est non solum propter reconciliationem in iudicio dei sed etiam in iudicio ecclesie. Quas circumstancias tenemur confiteri. Nota quod circumstanciarum quedam sunt trahentes in aliud genus peccati. ut coire cum muliere coniugata. et has tenetur homo confiteri. Quedam vero sunt aggrauantes in eadem specie. et harum quedam non sunt aggrauantes notabiliter. sicut scientia et huiusmodi. has non tenetur homo confiteri. quia sunt quasi venialia peccata. Quedam autem sunt aggrauantes notabiliter. et has secundum quosdam oportet confiteri. Non enim sufficit illi qui .C. marcas de alieno habuit dicere. ego accepi alienum. cum hoc possit verificari si accepisset unum denarium. Secundum alios communius sed non tutius opinantes non oportet. Que sunt autem circumstancie aggrauantes peccatum. notantur in his versibus. Aggrauat ordo. locus. mora. causa. scientia. tempus. Lucta pusilla. modus. culpe genus. et status altus. Conditio. numerus. etas. et scandala. sexus. Quamuis peccata aliena nota sint sacerdoti. tamen oportet ea confiteri quia non sunt ei nota ut indici. Quamdiu possit aliquis differre confessionem. et nota quod due sunt opiniones. Quidam enim dicunt quod peccator tenetur confiteri statim habita oportunitate sufficienti. Alii dicunt communius. quod cum confessio sit inter precepta affirmatiua non obligat nisi pro loco et tempore. Ecclesia autem terminat ut in decretali. quod homo confiteatur semel in anno. quia semel in anno habet quilibet de necessitate communicare. In casibus tamen .iiij. tenetur quis ante hoc tempus confiteri. Primus est ratione sacramenti. quia vult communicare vel celebrare. Alius est ratione periculi. ut si est in periculo mortis. Tertius est ratione conscientie. ut si dicat conscientia sibi quod statim teneatur. Quartus est ratione dubii. ut si sperat sibi amplius illo anno copiam confessoris non offerre quam modo habet. vel si habet casum de quo solus papa potest absoluere. et habet modo copiam penitenciarii domini pape. Si queritur utrum confessio facta in mortali valeat. dicendum quod confessio est in remedium et in preceptum. In quantum est in remedium non valet in mortali suscepta. tamen absoluitur homo a precepto. sicut et

ficte baptismum suscipiens. ¶ Utrum autem confessio sit iteranda.
Notandum regulariter quod nullus tenetur confessionem semel bona fide
facta amplius iterare. Sunt tamen .iiij.
casus in quibus expedit uel tenetur
homo iterare confessionem. quorum duo
sunt propter confessorem. et duo propter confitentem. ¶ Primus quidem propter confessorem est si confessori deficit clauis
potencie eo quod non habet auctoritatem absoluendi ab illo peccato. ¶ Secundus est si deficit ei clauis sciencie
quia nescit discernere. ¶ Tercius
est si confitens dimidiauit confessionem. Oportet enim quod uni fiat confessio omnium que habentur in memoria.
Si uero aliqua exciderunt a memoria. non ideo reputari debet confessio dimidiata. ¶ Quartus est si contempsit aut neclexit. uel oblitus est
satisfactionem. Nam si sciret et implere vellet. non oporteret confessionem iterari. ¶ Si uero aliquis
cadit in peccatum postquam bona fide fecit confessionem. questio est utrum teneatur confessionem prius factam iterare.
et est opinio communior quod non in
specie. sed in genere. licet aliter quidam
dicant. ¶ Nota quod confessio facta
per nuncium uel epistolam licet sit quoddam
opus bonum et meritorium. tamen in quantum
est pars sacramenti non potest sic fieri. quia determinata habet materiam. scilicet
actum sermonis quo consciencia hominis manifestari consueuit. Unde sine necessitate non licet aliter confiteri. In necessitate vero potest defectus per actum
equalentem suppleri. De qualitate
et effectu confessionis. 29.

Qualis debeat esse confessio. notatur in his versibus. ¶ Sit simplex.
humilis. confessio. pura. fidelis. Atque
ra. frequens. nuda. discreta. libens.
verecunda. Integra. secreta. lacrimabilis. accelerata. Fortis et accusans.
et sic parere parata. ¶ Ad multa
valet confessio. ¶ A morte liberat.
Quia sicut confessus in foro contencioso dampnatur. sic in spirituali liberatur.
¶ Deum homini manifestat. Augustinus.
Si nollem confiteri. non me tibi
absconderem. sed te mihi. ¶ Uulnera
mentis sanat. Jeronimus. Uulnus non
intellectum tardius sanatur. ¶ Paradisum aperit. Augustinus. O breue verbum.
peccaui. quod portas aperit paradisi.
Exemplum in latrone dextro. ¶ Peccata
tegit. Unde quedam glosa. Si homo
detegit. deus tegit. ¶ Misericordiam
diuinam emollit. Glosa super illud.
delictum meum cognitum tibi feci. Si
homo cognoscit deus ignoscit. ¶ Animum iocundat. Psalmus. In voce exultacionis et confessionis sonus epulantis.

¶ Intercessores multiplicat. Sacer
dotes enim orant pro suis confessis.
¶ Consciam mundat. Aug. Con
fitendo fit homo de fedo pulcher. ¶ Ffe
dus diaboli rumpit. sicut cum aliquis
secretum alterius detegit. ¶ Deo
coniungit. Aug. Quid prius auri
bus tuis quam cor confitens. et vita que
ex fide est. ¶ In viam salutis
dirigit. Proverbiorum. Qui abscondit
scelera sua non dirigetur. qui autem confessus.
¶ Peccatum delet. Ps. Dixi confitebor
adversum me iniusticiam meam domino etc.
¶ Satisfactionem supplet. Glosa
super Math. Iubemur confiteri peccata
nostra. ut erubescenciam paciamur pro
pena. ¶ Malum precavet. Exem
plum de dente putrido qui extrahitur
ne alii putrescant. Cui debeat fi
eri confessio. 2h.

Generaliter teneas quod con
fessio debet fieri sacerdo
ti habenti claves. que sunt sciencia
discernendi. et potestas ligandi et sol
uendi. ¶ Sciendum autem quod
sicut baptismus est sacramentum ne
cessitatis. ita et lapsis penitencia.
Unde sicut baptismus duplicem habet
ministrum. unum cui baptizare com
petit ex officio. s. sacerdotem. Alium
cui committitur dispensacio baptis
mi racione necessitatis. ita et mi
nister penitencie duplex est. Unus

cui confessio fit ex officio sicut est
sacerdos. Alius autem est qui audiendo
confessionem vicem supplere potest
sacerdotis in necessitate. ut laicus.
Dicunt tamen aliqui quod cum deest copia
sacerdotis. non oportet confiteri laico.
sed sufficit soli deo. ¶ Quamvis
omnes sacerdotes claves habeant. non tamen
possunt omnes ligare et solvere. sicut ex
communicati. suspensi. et heretici dampnati.
Hoc autem non est propter defectum ordinis.
sed quia non habent materiam. s. subditos.
qui auferuntur eis cum excommunicantur.
Possunt tamen baptizare. quia hoc est
sacramentum necessitatis. ¶ Pos
sunt eciam tales eucharistiam consecrare.
quia hoc substancialiter adheret ordini.
Ligare autem et solvere accidentaliter ad
heret ordini. ¶ Dicendum est eciam
quod nullus potest absolvere confite
tem nisi proprius sacerdos. Sed proprius
sacerdos dicitur sex modis. ¶ Primo.
ipse pastor ecclesie. ¶ Secundo. per de
terminacionem superioris. ut vicarii.
¶ Tercio. per privilegium quibusdam
indultum. ut sunt fratres predicatores
et minores. ¶ Quarto. per licenciam
proprii sacerdotis. Non tamen licencient
nisi discretis. honestis. et notis.
¶ Quinto. propter necessitatem. quia instan
te mortis articulo quilibet sacerdos
potest absolvere. et peregrini absolvun
tur ab illis apud quos sunt. ¶ Sex

to. ꝑpter defectū siu sacerdotis. q̄ .s. ē
ydiota uel ꝓditor cōfessionis. uel
solet cōfitentes mulieres ꝓcari.
Tūc eīn si non inueniit aliquē qui
auctoritatē hēat efficitur ei sacerdos
ꝓprius. non q̄libet. sed discretus ⁊ qui
est notus uel ex ordīe uel ex ꝑsona.

De sigillo confessionis. 26.

Sal que geritur extius
in sacramentis sūt signa
rerū que intus cōtin
gūt. et ideo confessio qua quis sacerdo
ti se subicit signū est interioris peni
tencie qua quis deo subicit. ¶ Deus
autē peccatū illius qui se sibi ꝑ peniten
ciā subicit. tegit. ⁊ ideo oportet de sa
cramenti necessitate q̄d sacerdos confes
sionē celet. ¶ Sūt ⁊ alie huius
celacōis vtilitates. Quia ꝑ hoc ho
mines ad confessionē magis īuitātur.
⁊ simplicius pcc̄a cōfitent̄. ¶ Sa
cerdos eciā non solū debet celare peccatū
quod in cōfessione recipit. sed ⁊ illa
oīa ꝑ que possit pccōr uel pccm̄ dep
hendi. ¶ Potest autē penitens
facē ut illud quod sacerdos ꝑ̄t facta
sibi confessionē sciebat ut d̄s. sciat
etiam ut hō. et hoc facit dū licenciat
eū ad dicendū. Et ideo si dicat non
frangit sigillū confessionis. ¶ Si
autē queritur vtrū illud q̄d scit sa
cerdos ꝑ confessionē. ⁊ scit alio modo.
possit reuelare. sup̄ hoc diuse sunt

opiniones. Sed hec ē verior. q̄d si
ue sacerdos sciat illud pccm̄ ante pcc̄i
confessionē sibi factam. siue post.
nō tenetur celare q̄ntū ad illud q̄d
scit ut homo. ¶ Nota q̄d iste
modus dicendi. dico tibi in confessi
one. non claudit tale dcm̄ sigillo
confessionis. qm̄ nō seruatur ibi
forma cōfessionis. De satisfaccōe. 27.

Sicut in bellis restituta
amicicia non statī dimit
titur debitū dāpni illati.
ita post remissionē culpe in cōtricōe.
remanet debitū pene satisfactōne.
¶ Iniungit autē sacerdos quedā ad
satisfaccōis fundamentū. sicut absti
nē a pccō. ⁊ restituē ablatū. ¶ Quedā
iniūgit ad satisfaccōis expedicionē.
ut ē vitare cōsorcia maloꝝ. ¶ Que
dam iniūgit ad substanciā satisfacci
onis. ut ieiunare. vigilare. dare ele
mosinā. ꝑegrinari. ⁊ huiꝰ opa penā
lia. ¶ Quedam iniūgit ad ꝑfec
cionē ⁊ securitatē satisfaccionis. ut
sūt opa supererogacōis. ¶ Satis
faccio debet responde culpe in trib;.
Scilicet. In nūero. ꝑs. Lauabo ꝑ sin
gl̄as noctes lectū meū. ¶ In pon
dere. Aug. Libentē debet facē immor
talis futurus. quecūq; facet ꝑ morte
differenda moriturus. ¶ In men
sura. Greg. Tanto tēpore debet q̄s
cē in penitencia. q̄nto fuit in culpa.

Ista tria requirūtur in penitencia. scdm̄ cōueniencia. non scdm̄ necessitatem.

De ptib; satisfaccōis ꝛ cōi. 28.

Satisfaccōis queta sūt ptes p̄ncipales. s. orō. ieiuniū. ꝛ elemosina. ¶ Queta v̄o sunt ptes secūarie que ad has reducūtur. ut vigilie pegrinacōes. ꝛ discipline. ¶ Dicendū ḡ q̄d oīa opa carnem affligencia reducūtur ad ieiuniū. Oīa vero opa spualia. ad oracionē. Oīa autē opa miscdie. ad elemosinā. ¶ Sufficiencia pcuū p̄ncipaliū potest accipi respectu triuiu a quo ē motus satisfaccōis. Quia p ieiuniū. reuocamꝰ a cōcupiscencia carnis. p elemosinā. a cōcupiscencia oclōꝝ. p oracionē. a supbia vite. ¶ Alio m̄ sumitur ista sufficiencia ex pte triuiu ad quē est. Quia p ieiuniū bn̄ ordinatur hō in seipso. p elemosinā ad primū. p oracionē ad deū. ¶ Tercio m̄ sumitur hec sufficiencia ex parte matie de qua fit satisfaccio. Quia p elemosinā fit satisfaccio de bonis extioris substancie. p ieiuniū. de bonis corpis. p oracionē de bonis mentis. ¶ Q̄rto m̄ sumitur hec sufficiencia ex pte modoꝝ satisfaciendi. ffit eni satisfaccio trib; modis. vel p puniciōnē. vel per redempcionem. uel p supplicacionē. Primū facimus ieiunando. Scdm̄ elemosinas dando. Terciū orando. ¶ Q̄nto sumitur hec sufficiencia ex pte effcus. p satisfaccionē eni tria magna bona nobis pueniūt. s. impetracio gratie. remissio pene. expurgacio reliq̄aꝝ culpe. Ad p̄mū videtur valere elemosina ppt̄ multiplicacionē intcessoꝝ. Ad scdm̄. ieiuniū. Ad terciū. oracio.

De singlis ptib; satisfaccōis. 29.

Elemosina duplicit̄ potest accipi. Aut intencōe sublevandi necessitatē primi. ꝛ sic ē opus miscdie. Aut intencōe recōpensandi p debito offense diuine. ꝛ sic ē opus iusticie. ¶ Primo modo ppē ptinet ad meritū vite. Scdō m̄ ad meritum dimissionis pene. qꝛ elemosina sic data ppē ē satisfactoria. ¶ De ieiunio quoqꝫ sciendū q̄d in carne duo sūt. Vnū est natura que debet sustentari. Aliud ē viciū quod debet domari. Ieiuniū ergo quod naturā seruat. ꝛ viciū domat. bonū ē ꝛ satisfactoriū. Aliud v̄o non. ¶ Oracio etiam hēt duplicit̄ fieri. Aut p impetracōe bonoꝝ. ꝛ sic est pars contēplacōis. Aut p amocione maloꝝ. ꝛ sic est ppē pars satisfaccionis.

De iustificacione impij. 30.

Iustificacio ē motus ab iniusticia ad iusticiā. ¶ In iustificacione

impii. iiii. requiruntur. Scilicet mo
tus liberi arbitrii. et contricio. et infu
sio gracie. et remissio culpe. Horum duo
prima sunt ex parte suscipientis. Alia
vero duo ex parte agentis. ¶ Predicta
iiii. sunt simul tempore. sed non natura.
Prioritas autem et posterioritas que
secundum ordinem nature est reducitur ali
quo modo ad ordinem cause et causati.
¶ Inter ista vero videtur hic ordo cau
salitatis esse. Causaliter enim motus li
beri arbitrii prior aliis tribus est. quia
requiritur consensus voluntatis in hu
mutacione. Voluntas autem et liberum
arbitrium sumuntur hic pro eodem. Prop
terea iste motus appellatur motus li
beri arbitrii. Iste quoque motus qui
appellatur liberum arbitrium consentit
deo ut primo motori. ¶ Vocatur
quoque motus fidei. quia habet aliquid
cognicionis et aliquid affectionis sicut
fides. ¶ Dicimus ergo quod motus libe
arbitrii sive motus fidei in deum
causaliter est prior quam motus quo de peccato
quis conteritur. Quia sicut in genera
cione peccati prior est conversio quam aversio.
cum conversio causet aversionem. ita et in
eius destructione prior est eius conversio
ad deum per liberum arbitrium. quam aversio
a creatura per contricionem de peccato. Quod
enim primum est in composicione. ultimum est
in resolucione. ¶ Isti vero duo motus
scilicet liberi arbitrii et contricionis sunt
priores quam gracia infundatur. quia sunt
causa preparatoria ut gracia detur.
¶ Quamvis enim deus sine ulla prepara
cione posset impium iustificare. tamen
requiritur preparacio ex parte nostra. Quoniam
sicut requiritur preparacio materie in na
turali mutacione ad recipiendum formam.
ita in mutacione voluntaria. et hoc non
est ex impotencia agentis. sed susci
pientis. ¶ Alia racio est. Quia
in iustificacione peccatoris fit introductio
unius forme. et expulsio contrarie. Ideo
requiruntur predicta duo. scilicet motus libe
arbitrii disponens ad gracie susceptio
nem. et contricio. scilicet discessus a peccato dis
ponens ad culpe expulsionem. Gracia
vero prius infunditur quam culpa remit
tatur. quia per graciam culpa remittitur.
Sicut in introductione forme prior na
turaliter est forma que expellit ex par
te agentis. quam illa que expellenda
est removeri possit. ¶ Qualiter
autem iustificacio fiat in instanti vel
successive. nota distinctionem. Potest
autem iustificacio dupliciter accipi. si
cut et generacio. ¶ Uno modo ut
dicat motum ad iusticiam cum termino
eiusdem. et sic fit successive. ut quando
succedit successiva preparacio. ¶ Al
io modo potest accipi ut dicat solum
mutacionem sine motu. Hoc modo
fit iustificacio in instanti. et hoc tri
plici racione. ¶ Prima est quia fit

vtute infinita et simplici immediate. ¶ Secunda est quia fit in subiecto simplici .s. in mente. ¶ Tercia est quia tam ipsa forma que expellitur sicut culpa. quam que introducitur sicut gratia. omnino simplex est. ¶ Ad id quod ait augustinus. quod maius est iustificare impium quam creare celum et terram. dicendum quod maius est quantum ad id quod fit. quia melius est. sed non quo ad modum faciendi. ¶ Quamuis enim in iustificacione impij sit resistencia formalis .s. contrarij ad contrarium. non tamen est ibi resistencia effectiua quo aliquid resistat agenti .s. deo. cui vtuti nichil resistere potest. ¶ In iustificacione impij aliquid est ex parte dei. et aliquid ex parte peccatoris. et aliquid ex parte ecclesie. ¶ Ex parte dei sunt duo .s. misericordia qua reatum indulget. et iusticia qua emendam aliquantulam exigit. uel hic. uel in purgatorio. Hec significantur per duos discipulos quos misit dominus in omnem locum quo ipse erat venturus. tunc quidem corporaliter. nunc autem per gratiam spiritualiter. ¶ Ex parte peccatoris sunt etiam duo .s. dolor et amor. Et hec sunt due mole quibus peccatum conteritur. que secundum legem non debet diabolo in pignore obligari. ¶ Ex parte ecclesie sunt similiter duo. Primum est meritum et precipue christi cuius meritum est inexhausibile. et etiam aliorum sanctorum qui fecerunt opera multa supererogacionis. que omnia sub potestate clauium sunt posita. ut quod minus est in vno membro ecclesie recompensetur in alio. et ideo si quis non est membrum ecclesie. non influit in ipsum meritum predictum. ¶ Secundum est indulgencia quam dat ecclesia per papam et episcopos. Tamen ut ipsa indulgencia tantum valeat quantum promittitur. exigitur auctoritas et causa .s. communis vtilitas ex parte dantis. Exigitur etiam fides formata et obediencia. hoc est ut soluat illud propter quod datur. ex parte recipientis.

Impiis.

De penitencia venialium. 31.

Penitencia est remedium institutum ad expiandum peccatum cui debetur pena sensibilis. Que cum debeatur peccato. non solum mortali. verum etiam veniali. patet quod penitencia est remedium contra vtrumque. Tamen penitencia non est simpliciter de venialibus sed de mortalibus. quia penitencia introducta est ad reconciliandam amiciciam quam peccatum mortale tollit. ¶ Licet igitur penitencia non sit de venialibus simpliciter. tamen erit per accidens. et hoc tribus modis. ¶ Primo. racione dubij. ut que creduntur esse mortalia. ¶ Secundo. racione statuti ut quod homo qui tenetur confiteri semel in anno. non habet nisi venialia. ¶ Tercio. racione periculi. ut quando

venialis delectacio ad hoc pducta ē
qd̄ nisi hō se auītat ab ea. trahit in
mortale. ¶ De remissione pcī
venialis sciendū est qd̄ in duobus
casibꝫ nō remittitur. ¶ Primus ē
si talis hēat pcīm mortale. qm̄ sine
mortali nunqm̄ dimittitur veniale.
licet econuīso possit fieri. s. qd̄ mor
tale dimittatur sine veniali. Cū eīm
pcīm mortale tollat caritatē que v
niuīsa delicta opit. constat qd̄ existēti
in pcō mortali nullū veniale remit
titur. ¶ Scd̄s ē qm̄ voluntas fixa
manet in affcū alicui⁹ pcī venialis
determinati. qm̄ illud tūc tolli non po
test. ꝑ hoc multiplici racōe. ¶ Pri
ma est qꝛ omne pcīm remissione in
diget quo ad duo. s. quo ad culpam.
ꝛ quo ad penā. Sed nō potest esse
remissio scd̄a sine pma. qꝛ qm̄ dm
hō culpam hēt debitor ē pene. Cul
pa autē in deordinacōe voluntatis
consistit. Cū voluntas sic manens.
reordinari nō potest. Alioqm̄ duo
opposita essent in eodē simul. ¶ Al
lia racio ē. qꝛ manente causa nō po
test tolli effcūs. Sed voluntas mor
dinata ad aliquid ē causa pcī veni
alis. vnde manente volūtate fixa ī
illo non remittitur ipm̄ pcīm veni
ale. ¶ Sciendū eciā qd̄ vnum
pcīm veniale potest remitti sine al
io. qꝛ pcīm mortale quod maioris ē
inherencie potest remitti sine veni
ali. ¶ Alia racio est. qꝛ pcīm mor
tale ita deo displicet. qd̄ facit eciam
ipm̄ peccantē deo displicē. qꝛ priuatur
gra. sed veniale qm̄uis deo displiceat
cū inordinatū sit. non tm̄ peccantē
facit deo displicē. qꝛ non priuatur gra.
sed obnubilatur in qntū eius pcessus
ad exteriora impedit̄. Et ꝓpt̄ hoc vnū
veniale nō impedit qn̄ aliud remitti
possit. ¶ Tercia racio ē. qꝛ veni
alia non hēnt conexionē adinuicem.
nec ex pte auīsionis qꝛ non auītunt
a summo bono. nec ex pte conuīsionis.
ideo vnū remitti potest sine alio. Nō
ē vō sic de mortalibꝫ. vbi vnū non di
mittit̄ sine alio. qꝛ conexionē hēnt
adinuicē ex pte auīsionis. qd̄libet eīm
mortale auītit a deo. licet non hēant
conexionē ex pte conuīsionis. ¶ Ex
pdc̄is collige qd̄ alit̄ se hēnt morta
lia adinuicē. et alit̄ venialia adinui
cem. et alit̄ mortalia ad venialia.
¶ Mortalia eīm sic se hēnt adinuicē
qd̄ vnū non remittitur sine altero.
¶ Venialia vō sic se hēnt adinuicē
qd̄ vnū remitti potest sine altero.
¶ Mortalia autē sic se hēnt ad veni
alia qd̄ mortale remittit̄ sine venia
li. sed non veniale sine mortali. Cui⁹
duplex est racio. ¶ Prima est. qꝛ
mortale ꝛ veniale sic se hēnt sicut ha
bitus ꝛ disposicio. sed non econuerso.

¶ Secunda racio est. quia mortale opponitur caritati. veniale autem feruori eius. Sed sublata caritate tollitur feruor ipsius. et non econuerso.

Per quid dimittatur peccatum veniale. 32.

[H]oc peccati venialis remissionem non exigitur nouus caritatis habitus. sed sufficit nouus motus. Quia peccatum veniale non tollebat virtutis habitum sed impediebat ipsius actum. ¶ Notandum eciam quod peccatum veniale non dimittitur sine contricione. Cuius hec est racio. quia quamdiu manet voluntas in aliquo veniali. numquam dimittitur. Sed voluntatem auertere ab eo quod quis prius volebat. est displicere ei illud quod voluit. Talis autem displicencia. dolor contricionis dicitur. ¶ Sed sciendum quod contricio potest accipi tripliciter. scilicet vel in habitu. vel in actu. vel medio modo. ¶ Contricio in habitu non sufficit ad peccati venialis dimissionem. quia tunc quicumque haberet penitencie virtutem habitum. non posset habere veniale peccatum. et sic veniale peccatum non posset esse cum gracia. ¶ Contricio quoque in actu non semper requiritur. quia sequeretur quod peccatum quod quis in memoria non habet remitti non posset. ¶ Propter hoc requiritur contricio medio modo. scilicet ut peccatum displiceat actualiter. vel explicite. vel implicite. Dico autem implicite. quia talis actus sufficit. quia displiceret explicite peccatum veniale si cogitacio ferretur ad illud. ¶ Notandum eciam quod tam feruens potest esse motus caritatis in deum quod omnia peccata venialia consumit eciam sine actuali cogitacione ipsorum. quia quando quis feruet in deum feruenter displicet ei omne quod a deo retardat. Et ita licet explicite de peccato veniali non cogitet. tamen in illo motu continetur implicite displicencia peccati venialis vel vnius vel omnium. ¶ Sciendum eciam quod in contricione de venialibus non exigitur propositum non peccandi venialiter sicut in contricione de mortali exigebatur. sed sufficit quod displiceat ei peccatum preteritum. et infirmitas qua ad peccatum veniale inclinatur. quamuis ab eo omnino immunis esse non possit. ita tamen quod voluntas non maneat fixa in vno veniali. quia illud sic retentum non dimitteretur in contricione generali nec in speciali. ¶ Huius autem sentencie hec est racio. Quia peccata mortalia sunt in potestate nostra ut vitentur. non solum singula. sed eciam omnia. Sed venialia vero. et si singula vitari possunt. non tamen omnia. quod ex infirmitate nature contingit. ¶ Multa sunt per que tolluntur peccata venialia. que per tria comprehenduntur. ¶ Primo. scilicet per omnia que graciam conferunt. ut sunt omnia sacramenta ecclesie. ¶ Secundo. illa quibus impedimenta feruoris et

gr̄e tollitur. sicut ē aqua bn̄dicta
que v̄tute diuina repimit. et ep̄alis
benedictio. ¶ Tercio. exerciciū
humilitatis ex pte nr̄a. sicut ē tunsio
pectoris. oīo dn̄icalis. elemosina.
ieiuniū. et huiꝰ. ¶ Racio hoꝝ ē.
qꝛ cū venialia dimittant̄ ꝑ feruorē
caritatis. qui implicite uel explicite
cōtricionē cōtinet. oīa illa queciqꝫ
nata sūt de se feruorē caritatis exci
tare. dicuntur pc̄ta venialia dimittē.
Talia v̄o sūt oīa que p̄dc̄a sūt. Tamē
cū scḋm q̄ntitatē feruoris sit q̄nti
tas remissionis. patet q̄ꝺ put ꝑ p̄mi
ssa maior uel minor excitatur fer
uor qui uel explicite uel implicite cō
tricionē cōtinet plura uel pauciora
venialia dimittūtur. nō tn̄ semꝑ oīa.

De extrema vnctōe. 33.

Mediator dei et hōium non
solū vocatur ihc̄ in q̄n
tū hēt saluare. sed etiam xp̄c in q̄n
tū hēt vnctōis grām in alios diffū
dē. ¶ Trib; vicib; fuit inunctus
dauid. ¶ P̄mo. in domo pr̄is sui
in signū regni futuri. Hoc signifi
cat vnctionē in baptismo. ¶ Scḋo
in ebron sup iudam. et postea multa
bella hūit. Hec significat vnctio
nē in cōfirmacōe. ¶ Tercio. iterū
in ebron sup oēm israel. post hāc
in pace regnauit. Hec significat
vnctionē in extremis. ¶ De sub

stancia huiꝰ sacramenti sūt q̄nqꝫ. ¶ P̄
mū est q̄ꝺ hanc iniunctionē faciens
sit sacerdos. ¶ Scḋm est intencio.
¶ Terciū est materia. ¶ Quartū
ē forma v̄boꝝ. s. hec. Per istam scām
vnctionē. et c̄. quā formā dicē debet
iniungens. ¶ Q̄ntū est locus in
iungendus. qꝛ fit ad oclos. ad aures.
et ad nares. et c̄. ¶ In hoc sacra
mēto forma v̄boꝝ est dep̄catiua.
qꝛ illud sacramentū videtur valere
quasi ꝑ modū suffragij. Datur
enī ad effcm̄ quē homo ꝑ opa ꝓpa
posset consequi nisi infirmitas im
pediret. ¶ Tamē nota q̄ꝺ in ali
quo sacramento forma v̄boꝝ ē in sola
orōne sicut hic. Dixit enī iacobus.
Inducat p̄sbiteros ecclie et orēt sup
eū. ¶ In quibusdā sacramentis
forma consistit in sola enūciacōe.
sicut in baptismo. Ait enī dn̄s.
baptizantes eos in nōie patris et c̄.
non faciens de oracōe mencionem.
¶ In aliquo sacramento sicut q̄dā
dicūt consistit forma in oracōe et
enūciacōe. ut in sacramento penite
cie. Consueuerūt enī confessores
p̄mo orare dicentes. absolucionē
et remissionē et c̄. Et postea dicunt.
absoluo te. et c̄. Cū enī in pc̄o offē
datur dēs et eccl̄ia. cōtra p̄mū iuito
fit oracio. et cōtra scḋm absolucio.
¶ Istud sacramentū nō datur nisi

adultis qui peccata venialia videntur habere. contra que institutum est. nec datur aliis quam infirmis in periculo mortis constitutis. ¶ Sanus enim non datur hoc sacramentum quia habet aliud remedium paratum. s. penitenciam. nec debet dari nisi postulantibus qui deuocionem sursum erigunt. ¶ Si sepe quis infirmatur ad mortem. sepe potest inungi. Sed in vna infirmitate non debet aliquis bis inungi nisi eadem infirmitas vltra annum protrahatur. ita quod in vno anno pro eadem infirmitate nequaquam bis inungatur.

¶ Effectus huius sacramenti est multiplex. ¶ Primus est sanitas duplex. et vna principalis. s. liberacio ab infirmitate spirituali que contrahitur per venialia quibus anima debilis efficitur ad exequendum actum gracie uel glorie. ¶ Alia est sanitas secundaria que est quasi effectus et signum prioris sanitatis. s. sanitas corporalis. Et hoc verum est quando ipsa sanitas corporalis expedit sanitati spirituali. Tunc enim istud sacramentum causat vtrumque in suscipientibus digne. Iudicium enim vtilis est sanitas corporalis. s. ad meritum glorie cumulandum. et valet eciam ad deuocionem excitandam. et ad velociorem transitum ad celum. ¶ In hoc sacramento sicut in ceteris tria sunt.

¶ Unum est sacramentum tantum. s. vnctio exterior. ¶ Aliud res tantum. s. effectus duplicis sanitatis ut dictum est. ¶ Tercium est sacramentum et res. s. quedam vnctio spiritualis interior. id est mentis iocunditas et solacium.

De sacramento ordinis. 30.

Quamuis sacramenta de quibus dictum est pertinent ad statum persone. sed duo de quibus dicendum est pertinent ad communem statum ecclesie. Quia ordo pertinet ad generacionem spiritualem. matrimonium vero pertinet ad generacionem carnalem. ¶ Ordinem vero precedit prima tonsura. quia in omni transitu a statu in statum conuenienter interponitur aliqua disposicio media. et inde in transitu a statu laicorum ad statum ministrorum dei conuenienter interponitur prima tonsura media. Fit eciam in hac tonsura aliquorum capillorum resecacio in modum corone. quia in ministerium illud assumuntur. cui seruire regnare est. ¶ Est itaque duplex signum distinctiuum in ordinatis. s. exterius tonsura. et interius caracter. ¶ Ad esse autem ordinis tonsura non requiritur. sed ad bene esse. quia disposicio congruitatis est ipsa tonsura ad ordinem. et non necessitatis. ¶ Hugo de sancto victore ordinem sic describit. Ordo est signaculum quoddam in quo potestas spiritualis traditur ordinato ad officium. ¶ Hic nota

qd sicut in naturalibz dedit deus
supiora corpa in regimen inferioz.
sic et in spualibz quosda posuit supi
ores et quosda inferiores. ut illi po
testate hēant sup istos. sicut sunt
clerici qui psunt in spualibz. ac pn
cipes et iudices sclares qui psut in te
poralibz. ¶ De sbstancia huius
sacmenti sunt sex. ¶ Pmu est po
testas ordinantis. qz oportet qd sit
epus. ¶ Scdm est matia. s.
unctio in sacdotibz. et tactus illoz
que tangenda sut. ¶ Terciu est
forma vboz. ¶ Quartu e sexus
virilis. qz mulier no recipit carac
tem ordinis. ¶ Qntu est intentio.
¶ Sextu est qd ordinandus sit
baptizatus. Baptismus nāqz e ia
nua oim sacmentoz. ¶ Quidā
e hic sacmentu tm. ut visibile sig
nu quo potestas tradi ostenditur.
¶ Quidā e res tm. ut gra que co
fertur. ¶ Qdam est res et sacra
mentu. ut caract. ¶ Septe sut
ordines. Pmus e hostiariat. Scds.
lectoratus. Tercius. exorcistatus.
Qrtus. acolitatus. Qntus. subdia
conat. Sextus. diaconatus. Septi
mus. psbitatus. qui est oim ordinu
pfectissim et tmin alioz. Alij aute
sut quasi sex gradus quibz ascendit
ad thronu salomonis. ¶ Actus
hostiarioz e custodire locu consecti
onis sacmentoz ab his qui inmudi
determinati sut. i. ab excoicatis.
¶ Actus lectoz e pphias legere.
¶ Actus exorcistaru est arcere
demones p coniuracoes ne dnentur
in corpibz non du baptizatis.
¶ Actus acolitoz e designare lu
men euangelij p lumen corpale.
¶ Actus subdiaconoz e oblacoes
accipe ab offerentibz et eas offerre
diacono. Lege aute eplam non est
eoz actus pncipalis sed couenens.
¶ Actus aute diaconoz e ordiare
hostias in altari. Pdicare aute uel
lege euangeliu e actus couenens.
¶ Actus psbitoz est consecrare
corpus et sanguine xpi. et hic e actus
pncipalis. Alius est consequens. s.
ligare et solue. p quē actu pparatur
corpus xpi misticu ut sit aptum et
ydoneu ad pceptione corpis xpi vi.
¶ In quolibet ordine caracter i
pmitur. sed qn hoc fiat nuc dicendu e.
¶ Hostiarijs qdem impmit. qn
datur eis clauis et dicitur eis sic.
Agite tanqm deo racione reddituri
p rebus que clauibz istis recluduntur.
¶ Lectoribz caract impmitur cu epc
porrigit eis libru cu debita forma vboz.
¶ Exorcistis impmitur caract cu eis
dat liber exorcismoz cu forma vboz.
¶ Acolitis impmitur in vbis que
dicit epc cu dat eis candelabrum.

¶ Subdiaconis imponitur quando eps cum forma verborum dat eis calicem vacuum et certa vasa quorum usus est in consecratione eucharistie. ¶ Diaconis et presbiteris imponitur quando eps imponit manum capitibus eorum cum verbis ad hoc statutis. ¶ Predictos ordines xps exercuit. Hostiariatum quando vendentes et ementes eiecit de templo. ¶ Lectoratum exercuit cum in medio seniorum librum ysaye apiens legit. ¶ Exorcistatum quando demoniacos sanavit. ¶ Acolitatum quando dixit ego sum lux mundi. ¶ Subdiaconatum quando linteo se precinxit et pedes discipulorum lavit. ¶ Diaconatum quando in cena corpus et sanguinem suum discipulis ministravit et dormientes apostolos excitavit. ¶ Presbiteratum quando in ara crucis se optulit et quando in cena panem et vinum in corpus et sanguinem suum mutavit. De qualitate ordinandorum. 35.

Qualitas ordinandorum consistit in duobus s. in faciendis et in devitandis. ¶ Facienda sunt hec. Sit in moribus pudicus. In habitu honestus. In cibo et potu temperatus. Competenter sciens non excellenter litteratus. Mansuetus et modestus. Tonsuram deferat clericalem. Hospitalis. Doctor in predicatione. Correctori viciorum per virgam discipline. Exemplum prebeat bone vite. Bone fame. Residentiam faciat in ecclesia sua vel beneficio. Minimum sufficiat beneficium habens curam animarum. Bonus sit gubernator familie.

¶ Hec sunt clericis vitanda. Omne crimen mortalis peccati. Non cupidus. Non litigiosus. Non lusor. Non negociator. Non exerceat venationes clamosas. Non sit incontinens. Nec mulieribus cohabitet. Non sit in comessacionibus et fabulis. Non intersit spectaculis inhonestis. Non immisceat se negocijs secularibus. Joculatoribus et histrionibus non debet intendere. Tabernas debet vitare nisi in itinere. Horas non debet negligere. Iustum iudicium non debet vendere. Ecclesiastica sacramenta non cum pacto sed gratis debet dare. Non sit excommunicatus vel suspensus aut irregularis. Non apostata. Non sit symoniacus in ordine vel beneficio. Non solemniter penitens. De ipsa ordinacione. 36.

Ante ordinis susceptionem se quisque per confessionem preparet. In peccato mortali non accedat. Prima tonsura non neccligat. Nullus ordinetur nisi examinacio precedat. Non accipiant simul minores ordines cum subdiaconatu. nec etiam duo sacri ordines simul.

sed gradatim. Nec per saltum accipi
at quis ordinem. Nec ab alieno epo
sed a suo. Nec contra epi prohibici
onem. nec sine titulo. Non furtive.
missam in qua ordinatur totaliter au
diat. Tangat omnia que sunt tangenda
unusquisque in susceptione sui ordinis.
Non accedat nisi licentiatus et presenta
tus. Ieiunus a ieiuno recipiat ordines.
Non recipiantur ordines neque con
ferantur nisi in temporibus ab ecclesia in
stitutis. ¶ Multa sunt que impe
diunt promovendum etiam sine culpa li
cet non sine causa. ¶ Non debet
promoveri ignotus. extra. de pegrin.
ca. 2. Bigamus. 26. d. et mictis. ¶ Re
ophitus. e s. d. Quin. ¶ Corpore
viciatus. xvi. q. 1. legi. ¶ De
illegitimo thoro natus. extra. de fi
liis presbyterorum. ca. 1. ¶ Servus.
extra. de servis non ordinandis. ca. 1. et 2.
¶ Obligatus ad raciocinia quoque
repellitur ab ordinibus. ¶ Ex pre
dictis patet dignitas clericalis. quia
ordines non conferuntur a quolibet.
neque cuilibet. neque in quolibet loco.
nec in quolibet tempore. neque in quolibet
hora diei. sed tempore misse.

De matrimonio. 31.

Matrimonium est legiti
ma coniunctio maris
et femine individuam vite consuetudinem
retinens. ¶ Matrimonium per sponsa
lia iniciatur. per consensum animorum ex
pressum per verba de presenti ratificatur.
per carnalem copulam consummatur et
perficitur. ¶ Ad hoc autem sciendum
quod duplex est perfectio. Prima est in
esse simpliciter. Secunda est in esse com
pleto. sicut patet in puero in quo est
perfectio quantum ad esse hominis simpliciter.
sed non est in eo perfectio quantum ad esse
hominis completum. scilicet quantitatem et opera
corum hominis. ¶ Eodem modo dicendum
est de matrimonio in quo est duplex per
fectio. ¶ Prima est que facit matri
monium. scilicet consensus animorum per verba de
presenti expressus. et ad hanc non exigitur
carnalis copula. ¶ Secunda est per
fectio que matrimonium consummat.
et ad hanc exigitur carnalis copula.
¶ Bonum matrimonii triplex est. scilicet
fides. ut nemo alieno thoro misceatur.
Proles. ut ad cultum dei nutriatur. Sac
ramentum. ut non dissolvatur. Licet enim
ecclesia possit propter impedimenta matri
monii divortia facere. nunquam tamen
potest nec debet matrimonium quod
legitime celebratum est dissolvere. quia quos
deus coniunxit homo non potest quantumcumque
sit auctoritatis separare. Solvitur
tamen per mortem matrimonium. ¶ Scien
dum autem quod duplex est matrimonii con
iunctio. et duplex est mors correspondens
illi. ¶ Est enim coniunctio spiritualis
per consensum animorum que solvitur per

¶

morte spūalem. q̄ homo moritur
mūdo p religionis ingressū. ¶ Al
lia est coniūctio carnalis p coniūc
tionē sexuū. que soluit p mortē cor
poralē. ¶ Causa matrimonij qua
druplex est. ¶ Efficiens. s. ut cō
sensus aīoꝝ p v̄ba de p̄senti expssus.
¶ Materialis. ut ipse psone legittie.
¶ Formalis. ut b̄ndictio ⁊ anuli sub
arracio. ⁊ hui⁹. ¶ Finalis causa
duplex est. Vna p̄ncipalis. sicut ē
plis procreacio. ⁊ fornicatōis euitacio.
q̄ matrimoniū non solū est in offīu
sed eciā in remediū. Institutū autē
fuit p̄mo in offīu solūm. ¶ Alia
est secūdaria. ⁊ ista ē multiplex. vn̄ vs.
Hostes cōsiliat ⁊ eo discint⁹ heres.
Vis ligat alma notat ius tūfert
auget amorē. ¶ Quadruplex
distinguit⁹ matrimoniū. ¶ Primū
est carnale int⁹ virū ⁊ mulierem.
¶ Scdm ē morale int⁹ deū ⁊ aīam
in eccliā militanti p grām. ¶ Ter
ciū allegoricū int⁹ xpm ⁊ ecclīam.
¶ Quartū anagogicū int⁹ deum ⁊
aīam in ecclīa triumphanti p coniūc
tionē glīe. ¶ Potest quis accede
ad vxorem suā. iiij. de causis. Cau
sa plis. Causa reddendi debitum.
Causa vitande incōtinentie. Istis
trib; modis non ē pctm. Quarto po
test potest fieri causa explende libi
dinis. et hoc modo ē pctm mortale

vel veniale scdm qd libido ē morta
lis vel venialis. ¶ Fit autē pctm
quinq; modis in cōiugali coitu. vn̄ vsus.
Quinq; modis peccat vxore maritus
abutens. Tempe mente loco. condi
cōe modo. ¶ Nota qd vxor dimis
sa ꝑpt fornicacionē reconsiliatur
viro multis modis. vn̄ vsus. Vir
si mechat⁹ retinet ve reconsiliatur.
Absens ꝑstituit ius fraus reuocat
mulierē. ¶ Tria sūt ornamēta
sponse. Anulus in digito. Monile
in pectore. Corona in capite. ¶ Pri
mū significat opis puritatē. q̄ in
manu ē opus. Scdm. affctus sinceritatē.
q̄ in pectore est affctus. Terciū.
contēplacōis claritatē. q̄ in capite
ē ꝑspicacitas intellcus. ¶ Beata
v̄go multis de causis fuit desponsata
viro. ¶ Primo. ut designaret ipa
beata v̄go ecclīam despōsatam xpo
que similiter v̄go est. ¶ Scdo. ut p
joseph eius origo ostenderetur. q̄ p
viros genealogia texit⁹. ¶ Tercio.
ut joseph eēt testis castitatis ipsi⁹.
¶ Quarto. ne infamaret⁹ si generaret
non hens maritū. ¶ Quinto. ne ve
lut incōtinēs dapnaretur. q̄ de tribu
erat sacerdotali. et tales cōburebant⁹.
Alie autē adulte lapidabantur.
¶ Sexto. ut v̄go viri solacio susten
taret⁹. ¶ Septīo. ut diabolo par
tus celaretur. ¶ Octauo. ne inde

Christum tanquam illegitimum iuste perse qui videntur. ¶ Nono. ne legi que commendat matrimonium contrire dus videtur. ¶ Nota quod .xij. sunt impedimenta matrimonij. Unde versus.

Error condicio votum cognatio crimen.
Cultus disparitas. vis ordo ligamen
honestas. Si sis affinis. si forte coi
re nequibis. Hec socianda vetant.
conubia iuncta retractat.

Explicit liber sextus.

Incipit liber septimus.

De fine mundi. Prologus.

Iudicij mundi [illegible] sunt antecedentia. quedam concomitantia. et quedam consequentia. ¶ Antecedentia iudicium tria sunt. s. pena purgatorii. et ecclesie suffragia. ac persecutio antichristi. ¶ Concomitantia iudicium duo sunt. s. conflagratio mundi. et resurrectio mortuorum corporum. ¶ Consequentia iudicium duo sunt. s. pena infernalis. et gloria celestis. de quibus per ordinem est dicendum.

De purgatorio. i.

Purgatorius ignis corporalis est per quem tunc spiritus iustorum qui in hac vita non impleuerunt penitentiam neque satisfactionem condignam affligantur. ¶ Hij qui sunt in purgatorio spem habent euasionis. quia sciunt se non esse in inferno. et tamen propter penarum magnitudinem hoc aliquando non aduertunt. ¶ Multe sunt rationes quare oportet esse purgatorium. ¶ Prima ratio est. quia secundum Aug. Tria sunt genera hominum. Quidam enim sunt valde mali quibus non prosunt ecclesie suffragia. Quidam valde boni quibus non sunt necessaria. Quidam nec valde boni nec valde mali. s. qui habent venialia et his debetur pena purgatorii. ¶ Secunda est. quia sicut summa bonitas non patitur quod bonum remaneat irremuneratum. ita summa iusticia non patitur quod malum remaneat impunitum. ¶ Tertia est. quia diuine lucis tanta dignitas est quod eam soli mundi cordis cernere possunt oculi. Tunc oportet quod quisque veniat ad mundiciam baptismalem antequam conspectui diuino presentetur. ¶ Quarta est. quia culpa est offensiua maiestatis diuine. et depauperatiua ecclesie. et deformatiua in nobis ymaginis diuine. Sed offensa requirit punitionem. et depauperatio requirit satisfactionem. et deformatio expurgationem. Propter hoc necesse est quod peccato pena hic vel alibi respondeat punitiua. ¶ Quinta est. quia cons

ria cōtrariis curant᷑. Sed pc̄m
oritur ex delectacōe ⁊ libidine. vnde
deleri hʒ̄ p penā. ¶ Sexta est.
q̄ nulli debet negligencia suffra-
gari. sed si non hic puniret᷑ uel ī
futuro. videtur comodū reportare
de negligencia penitencie dilate.
¶ Septia est. q̄ iniustū ē ut sp̄us
qui contēpto summo bono se subiec᷑
infimo. i. pc̄o. subiciatur postea ī
ferioribz. i. penis. ¶ Nota qđ
aīe postq̄m sufficient in igne fue-
rint p̄gate statim euolant ad gliaꝫ
et hoc patet multiplici racione.
¶ Primo. q̄ post purgacionē nul-
la remanet ad gliam in aīa dissimili-
tudo. vn̄ illi unito debet adiungi.
¶ Scd̄o. q̄ ianua celi illis semp
est apta qui obstaculū nullū hn̄t.
¶ Tercio. q̄ necesse ē illos sp̄us ī
quibz ē caritas sursū eleuās ⁊ ni-
chil retardās ad gliam eleuari.
¶ Quarto. q̄ cū d̄s sit pnior ad mise-
rendū q̄m ad puniendū. unito debet
purgatos coniunge᷑ glie quos purga-
dos subiecit pene. ¶ Quinto. q̄ nō
punit d̄s bis in idipm. ⁊ ita cū iste
sufficient᷑ satisfecit in penis ignium
non debet ampli⁹ puniri in dilacōe
p̄mior. ¶ Sexto. q̄ post p̄ga-
cionē non debet talis eē in p̄gatorio.
neqꝫ in limbo. q̄ non de numero pnior
illorꝫ. neqꝫ in inferno. q̄ non hʒ̄
mortale. g̊ oportet eē in celo. q̄ post
mortē non sunt alia receptacl̄a aiarꝫ.
¶ Septio. q̄ efficacior ē caritas q̄
iniq̄tas. Sed iniquitas statim duc᷑
ad suppliciū. g̊ caritas statim ducit
ad p̄miū. ¶ Octauo. q̄ sicut ces-
sante īpedimento corpora grauia
ferūtur deorsū. ⁊ leuia sursū. sic
sp̄us malorꝫ remoto carnis onere
feruntur statim ad locū suppliciorū
ppt̄ pc̄i q̄titatem. sp̄us vo bonorꝫ
si non sit impedimentū alicui⁹ culpe
uel pene debite statim ferūt᷑ ad loca
p̄miorꝫ. De acerbitate purgatorij. 2.

In purgatorio du-
plex pena est. vna
dampni de carencia diui-
ne visionis. Alia sensus de afflictiōe
ignis. Et q̄ntū ad vtrūqꝫ. minima
pena p̄gatorij maior ē maxia pena
mundi. ¶ Istud patet de pena dāp-
ni. q̄ affc̄us quo desideratur summū
bonū post hanc vitā ab aīabz scīs
intensior ē q̄m aliquis affc̄us rei te-
poralis in vita ista. maxime cū iam
tēpus hn̄di aduenit. ideo carencia
eius molesti⁹ tolleratur. ¶ Istud
quoqꝫ patet verū eē de pena sensus.
q̄ cū dolor non sit essencialit᷑ ipsa
lesio. sed lesionis sensus. tanto ma-
gis dolet aīa q̄nto magis sentit seu
sentiūt aliquod. ⁊ ideo ab igne ī ipsam
agente maxime affligitur. ¶ Ra-

cio acbitatis pene purgatorii hec est.
Quia cum deus plus querat emendam quam
penam. plus ponderat in penitencia vir
tutem bone voluntatis quam penam af
flictionis. Et ideo plus ponderat deus mo
dicam penitenciam voluntariam in presen
ti. quam multam non ita voluntariam in
futuro. Sicut plus valet modicum
auri quam multum plumbi. Et ideo oportet
ut quod hic deficit in voluntate suple
atur ibi in acbitate. De igne
qui purgat animas est loqui dupliciter.
Vel quantum ad id quod primo affligit
et immediate. sic est corporeus. Vel quan
tum ad id quod primo et mediate. sic
est incorporeus. Primo modo dicitur ignis
vere. Secundo modo similitudinarie. Sicut
dicitur leo verus et leo pictus. Et utrumque
tangit Gregorius qui dicit. In eo ardent
dum ardorem videt. Ille autem
ignis corporeus. dupliciter potest con
siderari. Primo. ut est instrumen
tum nature. sic agere potest in corpus et
non in animam. Secundo. prout est in
strumentum divine iusticie. Sic agit
in animam imprimendo illi speciem suam.
Et quia affligitur. quia violenter illa spe
informatur. Sicut enim anima secundum or
dinem nature unitur corpori ut instituat
vitam. sic immo secundum ordinem iusticie v
nitur igni a quo suscipit penam. Nota
quod demones non puniunt animas in pur
gatorio sed eas illuc adducunt vel
etiam assistunt ut communiter dicitur. Ex
permissione tamen divina. demones
in hac vita quandoque bonos affligunt.
Sed hec est racio. quia in presenti durat
pugna inter hominem et demonem qui hec
in eo potestatem exercicium. Sed post
hanc vitam non sic. Et ideo et aer iste ca
liginosus est assignatus demonibus
magis propter temptandi officium. quam
propter supplicium. De locis pena
libus quot sunt. et ubi sunt. require super
libro. iiii. capitulo. de descensu christi ad infe
ros. Sciendum tamen de loco
purgacionis quod dupliciter assignatur.
Aut secundum legem communem. et sic est in
uno loco. scilicet in superiori parte inferni
circa limbum patrum. Aut secundum dispen
sacionem specialem. sic purgantur anime
aliquando in diversis locis in quibus pecca
verunt. Hoc autem fit propter aliquam
suam relevacionem per suffragia eorum
quibus apparent in illis locis. vel etiam
propter aliquam viventium edificacionem.
Ignis ille plus vel minus cruciat
secundum quod quis plus vel minus de cre
mabili secum tulerit. Oportet enim
prius quam facies dei videatur. quod lig
num. fenum. et stipula. id est maiora et mi
nora. et mediocria venialia per cre
macionem totaliter consumantur. Pre
dicta vero pene diversitas non est ex diver
sitate ignis agentis. sed subiecti pa
cientis. sicut sub eodem sole unus

plus estuat alt' mim⁹. ut dicit Greg.
Necesse est aute ut ait Aug⁹. q̄d tm̄
urat dolor q̄ntu inheserat amor.
Tanto em̄ quisq₃ torquet' durius
q̄nto affc̄us eius deuialib₃ adhelat
forcius. De suffragiis ecclie. 3.

Sicut ptinet ad seueri
tate diuine iusticie bo
nos pt venialia in p̄
gatorio puniri. ita ptinet ad bonita
te misedie diuine eosdem p suffragia
releuari. Psunt g° suffragia defūc
tis. non ad mutu vite eťne. sed ad so
lucione peue. ꝛ hoc vel ad penaru
mitigatione uel ad celeriorem liba
tione. ¶ Sūt aute iiij. modi ge
nales suffragior ad quos oes alij
reducuntur. s. oracio. ieiuniu. Elemo
sina. ꝛ sacmentu altaris. Quor im
mer⁹ sic accipitur. Qm̄ defuncti ab
solui possūt a pena duob₃ modis. s.
p viam gr̄e. uel p viam iusticie. Per
viam gr̄e dupliciť. Pmo. p intcessi
one publicam capitis. que ē in obla
cōe sacmenti altaris. Scd̄o. p inter
cessione q̄si puatam mebror. s. p
oracōes iustor. ¶ Silit' p viam
iusticie dupliciť. Pmo p modū re
dēpcōis peue. s. in elemosinar lar
gicōe. Scd̄o. p modū solucōis pene.
i ieiunior afflictōe. ¶ Si aute
querit' q̄n incipiat valere defuncto
illud quod p se fieri mandauit. Di

cendū est q̄d opus opans. i. meritum
auctoris statim cōsequit' mortuus
de bonis que p̄cepit p aīa sua fieri.
sed nō opus opatū. i. fructū ipsius
opis usq₃ quo opa fiant. Q'a primū
valet ex merito absoluto. sed scd̄m ex
merito condicionali. Quor suffragia
psunt ꝛ quibus. 4.

Ad hoc q̄d valeant suff
gia reqritur aliquid ex
pte facientis. et aliq̄d ex pte mortui
recipientis. ¶ Ex pte facientis re
qritur q̄d sit in caritate. ꝛ q̄d intenci
one sua dirigat ad illos quib₃ vult
ut opa sua psint. ¶ Distinguen
dū tamen ē hic. q̄d suffragia p malū
possūt fieri dupliciť. vel ut p aucto
rem. ꝛ sic non psūt nisi p accidens.
s. in q̄ntū p elemosinas mali hōis
excitant' boni paupes ad orandū p
defūctis. vel ut p ministru. et hoc
dupliciť. Q'a uel facit ea ut minister
publicus dei ꝛ ecclie. sicut q̄n sacerdos
malus celebrat missam. ꝛ agit offm̄
mortuor. et talia sep psūt. q₃ ma
licia ministri nō nocet opi boni auc
toris. sicut patet in dn̄o iusto dante
elemosinā p malū seruū. ¶ Si vo
facit ea ut minist' puate psone existe
tis tn̄ in caritate. siue defuncte siue al
tius. et talia psūt. Quia licet opus
illud sit mortuū quo ad ministru.
non tn̄ quo ad auctore. ¶ Sed si

aliquis malus minist͂ facit aliqua ex mandato eius qui non ē in caritate. non psūt. ¶ Aliq̄d etiā exigitur ex pte recipientis ad hoc qd suffragiā psint illi. ¶ Primū est qd ipse sit in caritate. Unde nō valent his qui sūt in inferno. qr sunt a corpe xpi mistico sepati. vn nulla spūalis influencia puenit ad eos. sicut nec influencia corpis valet mēbris a corpe amputatis. ¶ Secundū ē indigencia. Unde non valēt beatis qr non sūt in via ad huc. sed in termino. nec possūt ad altiora conscendē. sed pocius econuso. illoꝝ suffragia psunt nobis. Utrūqz eīm ē in his qui sūt in purgatorio. s. caritas & indigencia. Unde sicut homo potest satisface p alio viuente qui p se non valet. ita potest etiam pro defuncto. ¶ Nota qd suffragia psūt defūctis scdm mains & minꝰ p diuersitate uiuoꝝ in mortuis. uel p caritate viuoꝝ q̄ magis solicitantur p aliquibꝫ qm̄ p alijs. ¶ Illa eīm suffragia que specialit͂ fiunt p aliquibꝫ plus valent illis qm̄ alijs. licet etiā alijs aliquo m̄ coīcent. ¶ Suffragia vo que cōiter fiunt p defūctis qm̄uis oībꝫ p modulo suo psūt. illis tm̄ amplius qui dū in via essent ī statu vie magis meruerunt ut sibi pdessent. ¶ Quamuis autē ut dcm̄ est suffragia nō psūt hijs qui sūt in celo. nec illis qui sūt in inferno. tamē aliq̄ m̄ psunt illis. ¶ Unde nota qd valent illis qui sūt in purgatorio p modū purgacōis. Et valent saluatis in celo p modū cōmuīcōis. quia multiplicatio saluandoꝝ augmētat gliam accidentalē. Ualent etiam dapnatis in inferno p modū diminucōis. Quia quāto plures saluant͂ p mutū ecclie. tanto pauciores dapnabuntur. et ita minor erit pena p subtractione consorcij illoꝝ. Ualet etiā ipsis facientibꝫ p modū mīti. ¶ Quod p pluribus defūctis celebrantur misse mortuoꝝ. hoc nō fit ppter illoꝝ indigenciā cū statum euolent. sed p grarū actione.

Utrū indulgēcie defūctis valeant. h.

Principales indulgencie psunt defūctis in pgatorio. quod patet qr crux datur aliqu p duabꝫ. uel. iij. uel. x. aīabꝫ. ¶ In ecclia eīm thesaurus ē meritoꝝ. tā xpi qm̄ pfectoꝝ. de quo solus papa qui hēt claues huiꝰ thesauri p utilitatibꝫ ecclie potest accipe & dispensare ¶ Alij autē sicut epī non hēnt in his potestatē generalem sed limitatā & non nisi p sumi pontificis dispensacione. ¶ Dicendū ē ergo qd papa ꝑ se non absoluit defunctos a pena. sed quasi p eis de cōmuni the

sauro ecclesie soluit. Sicut aliter liberat
creditor debitorem suum a debito eum
absolvit. et aliter amicus debitoris suum
pro eo debitum soluit. Sed utrumque utro
que modo absolvit papa. ¶ Illi au
tem quibus datur indulgencia non pos
sunt eam ulterius dare nec vivis nec
defunctis. et hoc duplici ratione. ¶ Pri
mo. quia indulgencia non est donum colla
tivum gratie. sed privativum pene. Privatio
autem cum nichil sit. aliis communicari non po
test. ¶ Secundo. quia dare indulgenciam
auctoritatis et iurisdictionis est quam non
habent laici ex eo quod indulgencias reci
piunt. tamen non possunt impendere defunc
tis indulgenciam per auctoritatem. sed so
lummodo boni operis seu suffragium per cari
tatem. Papa vero utrumque potest. De

adventu antichristi. 6.

Antequam veniat dominus
ad iudicium. regni roma
ni fiet destructio. ¶ Nam sicut (sil'. destructio)
dicit Glosa super apostolum. prius erit dis
cessio ab utroque imperio. qua impleta
aderit antichristus. ¶ Nascetur ex parentum
seminibus concipietur. sed post concep
tum spiritus malignus in uterum matris
eius descendet. cuius virtute et operatione
deinceps puer nascetur. aletur. ado
lescet. propter quod filius perdicionis dicetur.
¶ Nascetur autem in babilone de
tribu dan. sicut dicit Glosa super apostolum.
Post hec veniet in ierusalem et circumci

det se dicens iudeis se esse christum illis
promissum. Unde plebs iudaica specia
liter ei adherebit. Sicut dicit haymo
super apocalipsim. donec helias et Enoch predica
tionibus qui ex illis salvandi sunt ad christum
revertantur. ¶ Angelus bonus primo
deputabitur ad custodiam antichristo. sed quia ita obstina
bitur in peccato quod dicet se esse deum et extol
let se super omne illud quod dicitur deus aut
quod colitur sicut dicit apostolus. tunc primo
deseret eum angelus ex toto. nec habebit
eum postmodum ad promotionem. sed ad
accusacionem. De mala vita anti

christi. 7.

Antichristus erit luxuriosus et in con
cupiscenciis feminarum
ut habetur in Dan. xi. In aperto tamen
per ypocrisim simulabit sanctitatem ut
facilius decipere possit. ¶ Cor suum
per superbiam magnificabit. et sicut di
citur in Dan. viii. Contra principem principum
consurget. id est contra deum. Et ut dicit Glosa
super Dan. In tanta elevabitur superbia
ut leges et cerimonias mutare conetur
vel cursum temporum. ¶ Tante quoque
presumptionis erit quod non putabit se a
deo puniendum propter hoc quod iudicium dif
fertur. Psalmus. Auferuntur iudicia tua a
facie eius. ¶ Erit etiam blasphemus
sicut legitur in apocalipsi xiii. et in Dan.
viii. Sermonem contra excelsum loquetur.
¶ Ad maiorem autem dei contumeliam
faciet imaginem suam adorari. et omnes

suo caracte signari in manu dextra. et
in frontibus suis. sicut habetur in apoc.
xiij. Confitebitur enim se verum filium
dei et filium hominis. ita ut in templo dei se
deat tanquam ipse sit deus. et se faciet ad
orari. Judei namque templum quod ro
mani destruxerunt reedificabunt.
¶ Affirmabit etiam nullum fuisse an
te xpianum. sed omnes antixpos fuisse.
¶ Dicitur etiam in glo. ad thessalonic.
ij. quod sicut in xpo omnis plenitudo habi
tauit diuinitatis. ita in antixpo omnis
plenitudo iniquitatis. quia in ipso erit
caput omnium malorum. s. diabolus.

De quattuor modis quibus deci

Merito compara ¶ piet. s.
tur antixpus in Genesi
cerasti qui est serpens cor
nutus. quia iiij. cornibus armabitur. s.
callida persuasione. miraculorum operacione.
Donorum largicione. Tormentorum exhibi
cione. ¶ Primus igitur modus subuer
tendi homines erit callida persuasio. Predi
cabit enim nouam legem prauam esse. et
legem xpi per posse destruet. Predicato
res quoque suos discurrere per vniuersas
partes mundi. ¶ Impedient insuper
nunc apostoli antixpi ne scriptura secundum
veritatem exponatur a catholicis doctori
bus. vel a fidelibus audiatur. Ipsi autem bo
nos se simulabunt. et tamen mala suadebunt.
¶ Secundus modus subuertendi erit per
falsa miracula. quia per artem magicam faciet

illa. vnde Glo. super apoc. xiij. Magica
arte faciet statuam loqui et futura predi
cere. ¶ Faciet etiam sicut dicitur in apoc.
xiij. ignem de celo in terram descendere.
Glo. i. malignum spiritum faciet super suos
descendere ut loquantur varijs linguis.
Spiritus vero malignus descendet in eos
in conspectu hominum. sicut spiritus sanctus
descendit in apostolos xpi. vnde iactabunt
se meliores esse apostolis xpi qui spiritum sanctum
acceperunt in conclaui. ¶ Item per arte
magicam simulabit se mortuum. et feretur
a demonibus in aera quasi ascendit
in celum. et sic putabitur ab omnibus resur
rexisse qui prius mortuus per triduum
putabatur. Et tunc mirabuntur populi.
et adorabunt eum atque laudabunt. ¶ Ec
clesia vero non faciet tunc miracula.
De hoc modo decipiendi dicitur in ps.
Insidiatur in abscondito quasi leo
in spelunca sua. Glosa. Recte anti
xpus comparatur leoni existenti in spe
lunca. quia in eo vis et dolus operatur.
Vis enim per leonem. dolus per speluncam
intelligitur. Greg. dicit. Pensemus
que erit humane mentis illa tempta
cio quando pius martir et corpus tormen
tis subicit. et tamen tortor ante oculos eius
miracula facit. ¶ Sicut enim antixpus
finget se a mortuis resurgere. ita quoque
finget se ad celos ascendere. Apoc. xiij.
Et plaga mortis eius curata est.
Glo. Arte magica ascendet antixpus

in aera ferentibz cũ demonibus.
¶ Faciet quoqz arbores subito
florere et arescere. mare turbari. natu
ras in diuisas figuras mutari.
¶ Mortuos eciã in cõspectu hoĩm
suscitabit. ¶ Tercio decipiet p mu
nera. Ipse naqz antixpc inueniet the
sauros absconditos. p quos ad sequ
dũ se inclinabit plurimos. Dabit
enĩ diuites huiꝰ sclĩ. et tũc eorũ falsa
felicitatẽ ad decipiendũ alios ostenta
bit. ¶ Quarto cõpellet eos p minas
et tormenta. quos alit vincere non poterit.
Tanta vo sicut ait dñs tũc erit tribu
lacio. ut in errorẽ ducatur si fieri po
test eciam electi. Et hoc innuitur in
apoc. vbi dr. Pedes eius similes auri
calco. sicut in camino ardenti. P pe
des vltima xpi mẽbra. p caminũ vo
tribulacio vehemẽs designatr. Exhibe
bit enĩ cũcta que in pcedentibz marti
ribz sũt impleta genera tormẽtorũ. Sed
in illis regionibz tũc fideles vehemẽ
cius sũt vexandi. ubi fuit dñs cruci
fixus. Et sicut dicit haymo sup apoc.
Illa temptacio non p ptes sed simul to
tũ examinabit mũdũ. Soluentr enĩ
demones qui modo ligati sũt nec pos
sũt nocere quãtũ vellent. ¶ Fideles
illo tẽpore non pdicabũt. qz tanqũ
excõicati hẽbũtur tũc boni. Non ve
detur eis neqz emetur ab eis quicqũ
nisi hẽant caracterem. i. signũ aliqd
ad literam. ut adherentes sibi cognos
cantr. et alij inficiantr. Aut nomẽ bes
tie. i. confessionẽ oris. Aut numerũ
nõis eius. i. multiplicacionẽ operũ.
ut hẽtur in apoc. ¶ Sicut autẽ
antixpc erit crudelior oĩbz psecuto
ribz. ita sci tũc tẽporis forciores erunt
oĩbz retro martiribz. Quibz modis
antixpc subuertet hoĩes. 9
Predcis. iiij. modis anti
xpc multos sibi attrahet.
vñ apoc. xij. Cauda eius trahebat
terciam ptem stellarũ celi. et misit eas in
terram. ¶ Trahet autẽ malos p mu
nera. bonos p tormenta. simplices p
pdicacionẽ et miracla. Qui enĩ mi
nus sci credebantr adherebũt ei p sue ar
bitrio voluntatis. ¶ Habebit g
secũ magos et maleficos. reges quoqz
et pncipes. vñ in apoc. xiij. Vidi de
mari bestiam ascendentẽ. Glo. i. anti
xpm. hẽntem capita septẽ. i. pnci
pes viuisos. et cornua decẽ. i. eos
qui ipugnãt decalogũ. ¶ Nota
g qd antixpc pmo veniet in beniig
nitate et miraclorũ opacõe. et tũc a
iudeis suscipietr qui ei specialiter ad
herebũt. ad quorũ conuisionẽ veniet
helyas et Enoch. Et tũc antixpc in
apertam psecucionem consurget.
De gog et magog. 10.
De gog et magog dicit
quidã qd sũt decẽ tribz

ultra montes caspios clause. non
tamen ita quod possent exire si permitte
rentur. Sed non permittuntur a regina
amazonum sub cuius regno et dicione
vivunt. Hos dicunt iudei in fine mun
di exituros et venturos in ierusalem et cum
suo messya ecclesiam destructuros.
Alii dicunt quod per gog et magog
intelligitur exercitus antichristi qui in fine
seculi veniet expugnare ecclesiam.
Per gog secundum glosam. illi per quos
latenter diabolus persequetur fideles
intelliguntur. Per magog autem. illi per
quos aperte. vel hii qui tempore antichristi
prius occulte et postmodum aperte ecclesiam
persequentur. Secundum Aug. Gog
refertur ad gentes. magog ad diabolum.

De helia et enoch. 11.

Inter occultum adventum
antichristi qui ex nativi
tate. et manifestum eius adventum per
predicacionem et apertam persecucionem ve
nient helyas et enoch. et convertent
sicut dicit malachias ultimo. corda patrum
ad filios. Glosa. ad instruccionem pos
terorum de fide salvatoris. in quem et ipsi
crediderunt. et corda filiorum ad patres
eorum. Glosa. quia suscipient fidem quam
illi habuerunt. Tunc iudei et christiani pari
ter religione in christum consentient.
De eorum predicacione et sancta conversacione.
Apoc. xi. Dabo duobus testibus meis
scilicet helie et enoch. et prophetabunt. id est predi
cabunt diebus mille ducentis. lx.
Glosa. id est tribus annis sicut ipse christus
predicavit. Amicti saccis. Glosa. predi
cantes penitenciam. et exemplum osten
dentes. Hii sunt due olive. id est spiritu sancto
uncti. et duo candelabra. Glosa. id est tates
lumine aliis. Tandem antichristus oc
cidet eos in ierusalem. et iacebunt corpora
eorum in plateis tribus diebus et dimidio.
id est tribus noctibus. quia nullus audebit
corpora eorum sepelire propter metum antichristi.
Occisores autem eorum erunt valde
leti propter mortem illorum. Post tres dies
et dimidium resurgent. et occisores eorum
audient vocem talem. Helyas et enoch
ascendite huc. et ascendent in celum in
nube. Antichristus vero xv. diebus post
mortem illorum regnabit.

De duracione huius persecucionis. 12.

Regnabit antichristus sicut
dicit Glosa super apocalipsim tribus
annis et dimidio. Unde Dan. xii. Iu
ravit angelus per viventem in eternum quia in
tempus. scilicet unius anni. et in tempora. scilicet
duorum annorum. et dimidii temporis. id est dimidii
anni. Glosa. Hoc spacio dicitur dura
tura desolacio sub antichristo. Nisi
autem ut dicitur in Math. breviati fuissent
dies illi. non fieret salva omnis caro.
Greg. Quia enim et superbos nos et
infirmos aspicit deus. dies quos sin
gulariter malos intulit. misericor
diter breviatos dicit. Et glosa super

Machabeorum dicit: Hec tribulacio quanto ceteris gravior, tanto brevitate modicior.

De morte antichristi. 13.

Potestate sua dominus occidet antichristum. sicut dicit Glossa super apostolum. sive per se sive per Michaelem. ¶ Occidetur autem in monte Oliveti in papilione et in solio suo in loco illo circa quem dominus ascendit. ¶ Interfecto autem antichristo non statim veniet dominus ad iudicium. sed secundum Glossam super Danielem concedentur .xlv. dies ad refrigerium sanctorum et penitenciam subversorum. ¶ Quantum autem sit spacium inter illos .xlv. dies et finem mundi nemo scit. nisi deus. ¶ Ministri vero antichristi post mortem illius gaudebunt ducentes uxores et dicentes: Licet princeps noster mortuus sit. tamen habemus pacem et securitatem. Et cum talia dixerint. repentinus eis superveniet interitus. ¶ Iudei vero tunc convertentur ad fidem. et sancta ecclesia usque ad finem mundi pacificata conquiescet. quia ex tunc fraudulencia et sevicia diaboli penitus deficiet.

De conflagracione mundi. 14.

Ignis precedet faciem iudicis proximi. Quia virtute divina non solum ignis qui est in spera sua. sed et omnes ignes et qui in terra et qui super terram sunt concurrent ad mundi conflagracionem. ¶ Iste autem ignis habebit officium .iiii. ignium. scilicet. Ignis infernalis reprobos puniendo. Et ignis purgatorii. bonos a venialibus purgando. Et ignis terrestris. vegetabilia et sensibilia consumendo. et omnium hominum corpora incinerando. Et ignis elementaris. elementa subtiliando. et ad innovacionem disponendo. ¶ Per illum igitur ignem ita terre facies exuretur. quod figura huius mundi peribit sicut olim factum fuit per diluvium. Et ideo primum dei iudicium fuit per aquam contra ardorem luxurie que tunc viguit. Ultimum vero iudicium erit per ignem contra teporem caritatis que tunc quasi senescente mundo refrigescet. ¶ Ignis illius actio erit successiva. Habebit enim inicium. medium. et finem. ¶ Primo namque iudicis adventum preveniet. et quasi simul per illum ignem fiet purgacio iustorum. et punicio malorum. incineracio corporum. cum consumpcione terre nascencium. sicut dictum est. Quo facto. statim erit resurreccio corporum cum adventu iudicis ad iudicium. et tunc inflammabitur totus mundus per circuitum. ¶ Terminato vero iudicio tota caliditas illius ignis exequetur sentenciam iudicis. Involvet enim peccatores et trahet eos in infernum. Et ita patet quod ignis ille adventum iudicis et precedet. et concomitabitur et sequetur. ¶ Post predicta fiet mundi innovacio. Sed inter purgacionem et innovacionem multiplex est differencia. ¶ Primo.

quia purgacio erit penalium quali
tatum detractio. sed innouacio erit
pulcrioris forme inductio. ¶ Se
cundo. quia purgacio est elementorum ab im
puritate quam habent ex commixtione ad
puritatem mutacio. Innouacio vero est
celorum a statu veteri in statum nouum
mutacio. et hec est per cessacionem a motu.
¶ In celis enim propter inpermixtionem
nulla impuritas est. sed tamen imperfectio
motus. unde non erit in eis purgacio
per ignem. sed cessacio a motu. ¶ Sic
autem purgabuntur elementa quod peribit
ab igne vis combustibilis. Ab aere ob
scuritas. Ab aqua glacialis frigidi
tas. A terra vero. grauitas et opacitas.

De resurrectione generali. ¶ xiij.

Deus sicut est potentissimus
in constitucione naturarum.
ita est clementissimus in
collacione graciarum. et iustissimus in retri
bucione stipendiorum. ¶ Quia igitur
homo meruit vel demeruit in anima simul
et in corpore. premietur vel punietur in
utroque. Unde in eisdem oportet eum resur
gere. ¶ Ad vocem autem tube resur
gent mortui. sicut dicit apostolus. ¶ Du
pliciter autem intelligitur illa vox. Secundum
enim quosdam vox tube est imperium christi re
surgere imperantis. Secundum alios. vox
tube est manifesta christi apparicio. Unde
Greg. Tuba sonare nichil aliud est
quam presenti mundo filium iudicem demo
strare. ¶ Resurgent ergo omnes nulla
in eis existente differencia quantum ad
ordinem temporis. sed magna quantum
ad ordinem dignitatis. ¶ Nam mali
resurgent deformes et passibiles. In
bonis autem natura seruabitur et vicia
detrahentur. Omnes vero tam boni quam
mali resurgent integri corpore in de
bita statura. secundum etatem plenitudinis
christi. ¶ Resurrectio ergo tria corriget
in natura. scilicet defectum. sicut in paruis
et in mutilatis. siue sit in diminuta
natura membrorum. siue superfluum. scilicet un
guium. crinium. et humorum. Errorem. sicut
est in monstruositate membrorum. ¶ Re
surgent quoque corpora eadem numero que
prius erant. ex eodem puluere in quem
redacta fuerant. ita quod in quascumque au
ras vel sinus puluis ille dispersus
fuerit, ad eandem animam redeat que ip
sum primitus ut viueret et cresceret ania
uit. ¶ Non solum surgent corpora
quantum ad membra principalia. sed eciam
saluis capillis et ceteris membris que
faciunt ad decorem. ¶ Resurgent enim
homines quantum ad esse. et quantum ad integrum
esse. et quantum ad decorum esse. et resurget
unumquodque corpus in optimo suo esse et primo
esse. ¶ Duplex est mors anime. scilicet per cul
pam. et corporis per penam. Cui respondet
duplex resurrectio. scilicet anime per graciam.
et corporis per gloriam. Et sicut in primis
parentibus mors culpe intulit mortem

pene. ita resurrectio aie p grām
causabit resurrectione corporis p
gliam. ¶ In resurreccoe cōcur
rent. iiij. cause. s. efficiens. i. ipse
ds. materialis. s. pulues. formalis
. s. coniunctio corpis et aie simul. Fi
nalis. s. ut recipiat unusquisqz put
gessit in corpe. siue bonū siue malū.
¶ Resurgent eciā tūc hoies. velocit.
Integralit. Socialit. Eternalit. ¶ E
rit illa resurrectio mira quātū ad deū
pfcā quātū ad resurgentes. et mira
closa quātū ad ipsam resurrectione.

De extremo iudicio. 16.

Post resurrectionē stati
erit iudiciū. ¶ Primū
eciā iudiciū pcedet tna citacio. ¶ P
ma fuit p pphas. et iā. vocatiui et re
missis. ¶ Scda p xpm. et aplos.
et pdicatores. Luc. misit seruū suū
hora cene. et c. ¶ Tercia erit p ulti
mā vocem tube. et hec citacio erit
peremptoria. ¶ Scdm Ricardū
triplex est iudiciū. ¶ Primū ē vni
forme. hoc est iudiciū psentis eccl'ie
que nō iudicat nisi de sola qualita
te retribucionū in genere tm̄. s. qd bo
na bonis. et mala malis reddantur.
Sed nūm et qūtitatem retribucionū
nescit. ¶ Scdm dr multiforme.
quod quilibet excipitur in morte acci
piendo sentenciam de oibz bonis et
malis que gessit. Sed non oia bo
na uel mala statim accipiet. qr re
cipiet in aia tm̄. et non in corpore.
¶ Tercium dr omniforme. s. vltimū
iudiciū. qn̄ scdm numerū et qūtitate
recipiet quisqz bona uel mala in cor
pore et aia. ¶ Vltimum iudicium
erit ex oi pte horribile. qr supa erit
iudex austerus. subtus patens infernū. xlii°. iratus.
intus consciā remordens. extra mū
dus ardens. a dextris pcā accusan
cia. a sinistris demonia trencia. circa
illos boni angeli in infernū pelle
tes. ibidem oes sancti sentenciam iudi
cis approbantes. et oes mali cū bonis
pcā tapnandoz cognoscētes. ¶ De
qualitate iudicij. Nota qd erit horri
bile. Luc. virtutes celoz mouebūt.
¶ Intollerabile. Job. Quis michi
hoc tribuat ut in inferno protega me
et abscondas me. et c. ¶ Ineuitabile.
Apls. Oes nos manifestari oportet
ante tribunal xpi. et c. ¶ Inopina
bile. Apls. Dies dni sicut fur ita in
nocte veniet. ¶ Inexorabile. pu.
Qui obturat aure. et c. ¶ Erubes
cibile. Apls. Quē fructū hūistis tūc
in illis in quibz nūc erubescitis. ¶ P
dcā vo erubescencia erit in duobz.
¶ Primo. in veniendo ad iudicium.
Quia cū mali hēant tūc corpa pon
derosa. oportet eos illuc portari ab
angelis. sicut Abacuc portatus fuit
ad lacū leonū in babilone. ¶ Scdo

in stando cora iudice. qz pcta eorz erut manifesta. vtu illud. Reuelabo pudenda tua in facie tua. ¶ Locus iudicij erit in valle iosaphat. et hoc multiplici racoe. ¶ Pmo. qz locus iudicij debet esse cois. Sed ierlm et tra adiacens videtur ee comunius cu sit quasi locus medius nre habitabilis regionis. ¶ Scdo. qz debet ee locus publicus. Sed locus ille famosissimus est pter opa nre redempcois que ibidem gesta sut. ¶ Tercio copetit locus ille racoe negocij. qz tractandu e ibi opus misericordie et iusticie. Mons aute oliueti qui e apud valle illam designat misericordiam. Iosaphat aute qd interptatur iudiciu designat iusticiam.

De iudicantibus. ix.

Non solu scdm potestate diuina. sed eciam in forma humana xpc iudicabit. Quia in iuredictoe ordinaria iudicabit ut ds cu tota trinitate. sed iuredictoe delegata iudicabit ut homo. ¶ Et nota qd quqz sut modi iudicandi. ¶ Pmus modus e pme auctoritatis. quo iudicabit tota trinitas. ¶ Scds e subauctoritatis. quo iudicabit xpc ut ho. ¶ Tcius est assessorie dignitatis. quo iudicabut apli et viri pfecti qui cu iudice eminenci residebut tanqm melius scientes leges et cosuetudines regni dei. quibz totalit implendis et sciendis opam dederut. ¶ Qrtus est approbacois. quo iudicabut oes sti et ecia oes angeli. ¶ Qntus modus iudicandi e culpa iudicatorz manifestare. sic ecia mali iudicabut. ¶ In iudicando xpc hut actus oppositos. vnu .s. actiue. et aliu .s. passiue. Pmus uqz est infirmitatis. et alius potestatis. In pmo cu aduentu xpc venit ad iudicandu passiue. In scdo veniet ad iudicandu actiue. Pter hoc i pmo aduentu venit in forma infirma. In scdo apparebit in forma gliosa. ¶ Hinc est qd xpm in iudicio videbut iusti ta in natura diuinitatis qm humanitatis. A malis autem nullo modo forma diuina videri potut. et hoc duplici racoe. ¶ Pmo pter defectu disposicois in ipso vidente. qz natura sine gra non sufficit ad dei visione. ¶ Scdo pter deitu delectacois que e in visione diuinitatis. Quia videre deu scdm Iohem vita etna e que non potest coicari reprobis. ¶ Ex pdcis patet qd xpc apparebit blandus iustis. sicut dicit Greg. et terribilis iniustis. qd pfiguratu e in columpna nubis in die. et ignis in nocte. ¶ Videbut eu mali humanitate xpi ut timeant. et no diuinitate ne gaudeant. Non aute

vtraqz xpi natura videbitur. ¶ Sti
gmata quoqz xpc monstrabit et
insignia passionis. s. crucem et clauos
et c. ¶ Sedebit quoqz xpc supra in
loco eminenciori cum sanctis. mali vero
subtus in terra quam dilexerunt. Et mun
do tunc xpc iudicium exercebit. tum quia
noscit merita singulorum. in quo sunt omnes
thesauri sapiencie et sciencie dei ab
sconditi. tum quia non est reus de aliquo
illorum super quibus iudicabit. quia non enim
fecit peccatum. nec inuentus est dolus in
ore eius. Et hec duo precipue decent
iudicem. De iudicandis . 18.

Ordines .iiij. erunt in iu
dicio. ¶ Quidam enim
iudicabuntur et dampna
buntur. ut quorum merita dampnabilia
permixta sunt aliquibus bonis. sicut
illorum qui habuerunt fidem sine operibus.
¶ Quidam iudicabuntur et saluabuntur.
ut quorum merita bona permixta sunt
aliquibus venialibus malis. ¶ Qui
dam non iudicabuntur et dampnabuntur.
ut quorum merita mala omnino inpermix
ta sunt bonis. ut qui caruerunt
fundamento fidei. ¶ Quidam non
iudicabuntur sed iudicabunt et salua
buntur. ut quorum merita bona inpermixta
sunt malis. sicut perfectorum pauperum xpi.
de quibus math. xix. Vos qui secuti
estis me. sedebitis super thronos iudi
cantes et c. ¶ De predictis .iiij. ordi

nibus. notandum quod omnes homines iudica
buntur iudicio retribucionis. sed non
iudicio disceptacionis. ¶ Infideles
enim quia non fuerunt ciues ciuitatis
dei. tamquam hostes sine vlla meritorum
discussione et audiencia punientur.
¶ Iusti autem non ideo iudicabuntur.
ut merita eorum de nouo discuciantur an
bona vel mala sint. sed ut bonorum
preeminencia omnibus manifestetur. et ut cir
ca malos appareat iusta sentencia
dampnacionis. ¶ Fideles vero mali tam
quam ciues cum meritorum discussione et au
diencia punientur. ¶ Due sen
tencie ferentur in iudicio. vna pro bo
nis. alia contra malos. ¶ Senten
cia pro bonis continet septem clausulas.
¶ Prima est amabilis vocacio. ibi.
venite. ¶ Secunda est diuina benediccio.
ibi. benedicti. ¶ Tercia. paterna di
leccio. ibi. patris mei. ¶ Quarta est
remuneracionis retribucio. ibi. percipite.
¶ Quinta est regni assignacio. i. reg
num. ¶ Sexta est glorie preparacio. ibi.
quod vobis paratum est. ¶ Septima
est eterna predestinacio. ibi. ab origine
mundi. ¶ Item sentencia contra
malos continet sex clausulas. ¶ Pri
ma. a deo separacionem. ibi. Ite. ¶ Se
cunda. maledictionem. ibi. maledicti.
¶ Tercia. incarceracionis inclusionem.
et hoc cum proposicione in. ¶ Quarta pe
ne acerbitatem. ibi. ignem. ¶ Quinta.

libacõis despacõne. ubi eternũ.
¶ Sexta. demonũ associacione.
ubi. qui pparatus ẽ diabolo ⁊ an
gelis eius. De innouacõe mũdi. 19.

T Erminato iudicio sta
tim erit innouacio
mũdi. que non cõple
bitur q̃m diu pctõr ẽ mũdo. i. quousq;
q; detrudatur in infernũ. ¶ Sicut
enĩ ille maxim⁹ ignis elementa pur
gabit cũ hẽat v̾tutem expulsiuam
forme extraneẽ. sic mũdũ innouabit
cũ hẽat v̾tutem subtiliatiuam.
¶ Mundũ autẽ innouari. i. pul
criorem formã induere debere osten
dit multiplici racõe. ¶ Primo. q;
sicut dignũ fuit qd̾ elementa pur
garent p eo qd̾ infecta erãt ppt pctm
hõis. ita dignũ erit ut mũdus ino
uetur ppter glificacionẽ hominis.
¶ Scdõ. ut creature remunarent
p labore quo hõi seruierũt. ¶ Ter
cio. ut totus mũdus put ẽ possibile
cõformet hõi glificato. ¶ Quarto.
q; mũdus factus ẽ ut homo nũc p
speculũ creature deũ cognoscat quẽ
in sua natura vidẽ nõ potest. Unde
in futuro oportet speculũ meliorari
⁊ purgari. ut in pulcritudine creatu
rarũ ampli⁹ resultet spẽs creatoris.
Hoc autẽ non erit ad necessitatem
quasi ds̾ aliter videri nõ posset sicut
modo. sed ad iocũditatẽ. ut videlt

delectacõi visionis intellectualis
addatur delectacio visionis sensi
bilis. ¶ Orbes celestes ⁊ sidera
ppter impmixtionẽ nullã hẽnt im
puritatem sicut hẽnt elementa. sed
tãtũ motus imꝑfectionẽ. ⁊ ideo in
nouabũtur sed nõ purgabuntur.
¶ Innouacio v̾o in illis duo req̾
rit. s. motus cessacionẽ. ⁊ claritate
splendoris ampliorẽ. qm̃ sol stabit
in oriente ⁊ luna in occidente. ubi
creati sũt. Hu⁹ dcĩ hec est racio.
q; corpa supiora facta sũt ad vsum
hõis duplicẽ. ¶ Primo ũ ppter
necessitatẽ corpis. s. ad statũ gene
rõis ⁊ corrupcõis. et ideo cessante
illo. cessabũt motus. ¶ Alio ũ
ppter delectacionẽ in pulcritudine cre
ature. et ppter cognicionẽ dei ĩ illis.
ideo lux illorũ nõ cessabit sed auge
bitur. ¶ Circa elementa. nota
qd̾ terra erit sicut cristallus ⁊ plana
bitur. ¶ Aer erit clarior ⁊ non
hẽbit impssiones quas modo hẽt.
q; non erũt nubes. neq; venti. ne
q; pluuie. neq; ros. neq; grando. neq;
nix. neq; tonitrua. neq; fulgura.
¶ Ignis eciã ac aqua fient puri
ores ⁊ manebũt non solũ scdm̃ sub
stanciã sed eciã scdm̃ suas qualita
tes. quas hẽbũt quidẽ quãtũ ad hitũ.
sed non quãtũ ad vsum. Quia cũ in
his duobȝ elementis magis vigeat

qualitates actiue. s. frigiditatis
in aqua et caliditatis in igne magis
sunt generacionis et corrupcionis princi-
pia. et talis effectus ipsorum non erit amplius.
et propter hoc dicitur quiescere. Vel ideo
secundum alios dicitur hec duo elementa
quiescere. quia dominus tunc intendet in illis secun-
dum Basilium super psalmum. Vox domini intercidentis
flammam ignis. ita quod calidum ustiuum
in igne. et frigidum glaciale in aqua
tendet inferius. perspicuum autem in
aqua et lux in igne manebunt. quia in
omnibus elementis ignobile tendet deorsum
sicut grossum. terrenum. et opacum. ac te-
nebrosum. et huiusmodi. ¶ Patet ergo quod ce-
lum et terra transibunt quantum ad formam.
sed non quantum ad substanciam. ¶ Pa-
tet eciam ex predictis terminari transmuta-
ciones elementorum et generaciones animalium
et plantarum. quia cause illorum cessant. et
propter ista dicitur elementa quiescere.
non quantum ad substanciam. sed quantum
ad actionem et passionem. ¶ Corpora
vero celestia habita quiete et lumine cla-
riori dicitur renouari. Vterumptamen
quia illa que sicut dicitur est intenuit sal-
uantur in homine qui similitudinem habet cum
omni genere creature. Et propter hoc in
hominis innouacione et glorificacione possunt
dici omnia innouari et remunerari.

De penis inferni. 20.

Sicut patet diuina potencia in creando. sapiencia in
gubernando. et clemencia in reparando.
sic patebit eius iusticia in puniendo.
¶ Dignum est enim ut non remaneat
dedecus peccati sine decore iusticie. ¶ Li-
cet autem peccatum sit transitorium. pena tamen
erit perpetua multiplici racione. ¶ Pri- * *
ma racio est. quia homo peccauit in suo eterno. 1
punietur in eterno dei. ¶ Secunda. quia 2
materia ignis infernalis eterna est. s.
peccati macula. ideo et pena. ¶ Tercia 3.
quia peccatum est contra illum qui est infinitus.
vnde et pena debet esse infinita. non quan-
tum acerbitate sed duracione. ¶ Quar- 4
ta. quia homo per peccatum priuat in se bonum
quod posset esse eternum. ¶ Quinta. 5
quia mala voluntas reproborum eterna est. vel-
lent enim in peccato perpetuo si possent de-
lectari. ideo perpetuo debent puniri.
¶ Sexta. quia in infinitum errat racio- 6
nalis cum preponit finitum infinito. in iu-
dicando. similiter concupiscibilis in appe-
tendo. et irascibilis in adherendo. vnde
et pena erit infinita. ¶ Septima. 7.
quia dampnatus de peccato perpetrato nunquam
habebit veram penitenciam. ideo deus nunquam
mutabit punicionis istius sentenciam.
¶ Octaua. quia peccatum a vita eterna se- all. ppetua
parat. s. a deo. ideo mortem perpetuam meretur. 8
¶ Post raciones inducuntur exempla
de eadem materia. ¶ Videmus enim quod
empcio momentanea dat ius possiden-
di perpetuum. ¶ Item vulneracio mo-
mentanea mortem inducit perpetuam.

¶ Item casus in foveam temporalis est detencio illius perpetua. ¶ Item crimen lese maiestatis temporale est et servitus perpetuus. ¶ Item plaga temporalis est et livor perpetuus. ¶ Quoniam in peccato est delectacio cum contemptu. ideo precipitatur peccator in locum infimum et despectum ac maxime a statu glorie elongatum. scilicet in infernum ut a despectis rebus puniatur. scilicet a fecibus corporum mundanorum. Quia in inonacione mundi quicquid est ignobile in mundo ad locum penarum confluet et ibi horrorem carceris multiplicabit.

De diversitate penarum. 21.

Dum in dampnatis sit diversitas peccatorum. erit etiam diversitas penarum. Cum enim in peccato sit aversio a creatore et conversio ad bonum commutabile. et deordinacio voluntatis contra dictamen racionis. ideo pena variabitur propter ista.

¶ Unde propter aversionem erit carencia visionis dei. Sed propter conversionem erit pena materialis incendii. Propter inordinacionem autem racionis et voluntatis erit pena vermis. que consistit in afflictione varia. acerba. et eterna. ¶ Ignis infernalis non omnes equaliter cruciabit. quoniam ab eodem igne alii plus alii minus torquebuntur. secundum quod plus vel minus peccaverunt. sicut ab eodem igne aliter uritur palea et aliter lignum. ¶ Quamvis ignis ille sit corporeus. nec possit agere in spiritum ipsum calefaciendo. agit tamen in ipsum ut instrumentum divine iusticie ipsum ledendo. et ille dolor est maximus. tum propter potenciam divine manus illum ignem moventis. tum propter sensibilitatem pacientis. tum propter inmediacionem coniunccionis. ¶ Infernus est locus tenebrosus cum sit locus tristicie. Lumen autem quamvis sit delectabile. tamen homini ingerit tristiciam per accidens. scilicet in quantum ostendit aliquid triste. Unde in inferno erit aliquid obscuri luminis quo dampnati aliquid videre possunt unde doleant. et non unde letentur. ¶ Reprobi vident usque ad diem iudicii gloriam bonorum in universali. non in particulari. id est quia vident eos in magna gloria sed non in quali. De huius vero visione non letantur sed tristantur. tum propter invidiam aliene felicitatis. tum propter carenciam proprie scilicet beatitudinis. ¶ Post iudicium vero hoc ipsum eis subtrahitur in penam eorum. cum videbunt hoc aspectu indignos se reputari. ¶ In dampnatis vero erit fletus spiritualis. scilicet dolor interior. et non fletus corporalis qui est cum resolucione lacrimarum. quia cessante motu celi nulla iam erit generacio vel corrupcio. tamen erunt ibi etiam illa que corporaliter modo sunt in specie. scilicet compressio cerebri. et deformacio faciei.

¶ Vermis que dominus comminatur nequaquam materialis erit. quia nullum animal preter hominem remanebit. Erit autem ibi vermis conscientie rodens animam et non corpus. ¶ In loco summo. sola est leticia. In loco infimo. sola est tristicia. In medio .i. in mundo. hec sunt modo permixta. ¶ Post diem iudicii tantummodo tria loca erunt inhabitata. s. celum. infernus. et limbus. ¶ Quot sunt loca penalia. require supra libro .iiij. descensu christi ad inferos. ¶ Octo genera penarum in legibus scripsit esse Tullius. s. dampnum. vincla. verbera. talionem. ignominiam. exilium. mortem. servitutem. ¶ Hec omnia possunt penis infernalibus adaptari. ¶ Primum patet quia dampnati amiserunt deum. et omnia bona tam gratie quam glorie. non solum in re. sed etiam in spe. Ysay. Non remanebit testa ut hauriatur parum aque de fovea. .s. divine misericordie. aut deportetur igniculus de incendio .s. caritatis. quia secundum Ieremiam. Finita est estas. consummata est messis. ¶ De secundo. Ligatis manibus et pedibus etc. ¶ De tercio. Prov. Mallei percucientes impiorum corporibus. Istud non est intelligendum de malleis materialibus. sed de diuturnitate penarum quibus impii malleantur. ¶ De quarto. Apoc. Quantum glorificavit se et in deliciis fuit. tantum date ei tormentum et luctum. ¶ De quinto. Facies combuste erunt. Immo tam ignominiosum erit corpus peccatoris quod anima resumens ipsum stupebit quando illud videbit. et vellet habere tale sicut fuit quando dimidium fuit comestum a vermibus. ¶ De sexto. Mittentur in tenebras exteriores. ¶ De septimo. Greg. Ibi mors semper vivit. et hoc sicut dicitur in Apoc. erit mors secunda. ¶ De octavo. Tren. Princeps provinciarum facta est sub tributo. ¶ Nota quod dampnati sub tributo penarum semper servient. et tamen numquam persolvent. ¶ Ex predictis collige quod ibi erit calor ignis. stridor frigoris. tenebre fumus. lacrime interiores. aspectus demonum. clamor. improperium. ariditas sitis. fetor sulphuris. vermis conscientie. vincla. carcer. timor. dolor. pudor. invidia. rancor. tristicia. carencia visionis dei. ablacio spei omnis salutis. Ipsum etiam esse quod omnis creatura appetit pena erit eis. quia querent mortem et non invenient. ¶ Ibi erit sicut ait Dionisius. perversa fantasia. demens concupiscencia. et furor irrationabilis.

De gloria celesti. 22.

Numquam quis tanto perfectius est. quanto magis coniungitur essendi principio. ¶ Homo autem qui perfectum esse expectat. duplicem habet finem ultimum. Unum extra se qui est beatitudo creata. que nos beatificat in patria formaliter. Alium

het eu intrinsecu. qui e beatitudo increata. qui nos beatificat effective. s. ipsu deu. ¶ Prima bitudo. s. creata e tanqua finis quo quiescitur. ¶ Scda vo. s. increata e tanqua finis in quo quiescitur. ¶ Aliq in indicabat phi de bitudie. sed male. ¶ Dicebant eni stoici. bitudine in virtute animi consiste. ¶ Peripatetici aute in cognicoe virtutis. ¶ Sed epycurei. in voluptate. ¶ Nos aute dicim duplice esse bitudine. sicut prius dcm est. ¶ Os remuniat suos scdm merita. Apls. vnusqsq3 mcede accipiet scdm suu laborem. ¶ Pot merita. Joh. Gram p gra. Math. Ite et vos in vineam mea. et quod iustu fuit dabo vobis. ¶ Et sup merita. Vii. mensura bona et cofertam et coagitata et supeffluente dabut in sinum vrm.

De dotibus in comuni. 23.

Dos in patria e illud qd imediate et pmo aiam deo iugit. ut e visio. dileccio. comphensio. ¶ Sut eni queda dona patrie. sicut est sapia et intellectus. que licet aiam deo coniugat. non tn sine istu medio. et pter hoc non dicitur dotes. sed aie pmia coes. ¶ Dotes eciam non appellatur dona quelibet que dantur aie in introductoe sui in gliam. sed dona pcipua p que ad actu vite gliose disponit. sicut et in psenti no appellat pprie dos qdcuq3 donu datu sponse i sua traductoe. sed donu pcipuu de quo sustentari debeat. ¶ Dotes sut duplices. ¶ Queda eni sut ex pte aie quib3 deo tanqua pncipio vite sue sine istu medio coniungit. p quas traducit in amplexus sponsi indissolubiles et fruiciones. ¶ Queda vo dotes sunt ex pte corpis quib3 ipsu corpus subicitur aie tanqua pncipio vite sue. ne p ipsu aia ipsa ab actu glie retardetur. ¶ Notandu eciam qd dotes aie sut de pmo substanciali. Dotes aute corpis. de pmo accidentali. ¶ Xpc dotes non het cum sit sponsus. dos aute possessio sponse e que vsum eiusde hebit post morte viri. ¶ Silit nec angeli dicitur here dotes. qr cu in nupcijs sit consensus aiorz et vnio naturarz. sed hoc non e in angelis. licet pmia heat. vnde et angeli non possut dici sponse. g° nec3 dotes hebut pprie. ¶ Sponsis carnalib3 dant tria. s. dos. donacio pter nupcias. et parafernia. ¶ Dos aute e donacio facta sponse ex pte pris. et hoc ad vsu sponsi pter oña matrimonij. sed ad possessione sponse. In diuinis aute deus pater dat sponse dotem possidendam. sed sponso xpo ad gliam et honore et non ad vsum. qr bonorz nrorz non

indiget. ¶ Donacio autem propter nupcias est illud quod a sponso datur sponse. et hoc erit in futuro gaudium quod habebit anima in visione Christi hominis. ¶ Parafernia est quod habet sponsa preter dotem. sicut sunt munera que sibi dantur ab amicis et huiusmodi. Istud erit in patria per gaudium quod habebit de societate beatorum et de congratulacione felicitatis illorum.

De dotibus anime in generali. 24.

Dotes anime sunt tres. scilicet cognicio. comprehensio vel dilectio. inhesio sive tencio. que et a quibusdam appellatur apprehensio. et a quibusdam fruicio. ¶ Harum dotium numerus multipliciter accipitur. ¶ Primo. ex parte virtutum theologicarum. Quia cognicio succedet fidei. Inhesio vero caritati. Comprehensio autem spei. ¶ Accipitur alio modo ex parte potenciarum anime. Cognicio namque potest appropriari intelligencie. Dilectio. voluntati. Comprehensio. memorie. ¶ Appropriantur eciam a quibusdam tribus aliis potenciis. scilicet racionabili. concupiscibili. et irascibili. Sed istud de irascibili et concupiscibili sensitiva non potest intelligi. quia deus non est obiectum potencie sensitive. sed intellective. ¶ Possunt eciam predicte dotes accipi secundum tria que tribus personis appropriantur. ita ut comprehensio respiciat potenciam patris. cognicio vero sapienciam filii. et dilectio bonitatem spiritus sancti. ¶ Circa istas dotes. Nota quod cognicio ponit rei vise presenciam. comprehensio ponit rei contingenciam. dilectio ponit rei amantis ad rem amatam colligacionem.

De dotibus anime in speciali. 25.

Prima dos anime est cognicio qua divina essencia videbitur ab omnibus tota. sed non totaliter. id est prout est infinita. Et videbitur tamen essencia divina limpidius ab uno quam ab alio. Sed iste defectus erit ex parte videntis. non visi. quia idem erit visum. ¶ Beatitudo namque consistit in perfecta operacione potencie altissime. scilicet intellective. et circa obiectum altissimum scilicet deum. ¶ Ex parte igitur obiecti cum sit unum simplicissimum. nulla potest esse diversitas. sed ex parte potencie. Nam in quantum una potencia magis erit perfecta lumine glorie quam alia. tanto perfectius operabitur circa unum et idem obiectum. sicut idem sol diversimode a diversis aspicitur. vel eadem littera a diversis legentibus. secundum quod oculus magis vel minus ad videndum est dispositus. ¶ Tribus modis cognoscitur aliquid. scilicet quod est. vel sicut est. vel quid est. ¶ Primo modo cognoscitur deus in via. eciam a malis. ¶ Secundo modo videbitur in patria a bonis. et i. iii. Ioh. Similes ei erimus. quoniam videbimus eum sicuti est. id est. suam maiestatem. claritatem.

et bonitate. et c. ¶ Tercio in nec
a bonis videbitur nec a malis. ne
qz in via neqz in patria. qz finitum
nunquam capiet infinitum. ¶ Vide
bimus deum in se. et deum in nobis. et nos
in deo. et deum in creaturis. et creatu
ras in deo. ¶ Cognoscere deum in sua
essencia. est vera visio meridiana.
¶ Cognoscere autem creaturas in verbo
est visio matutina. ¶ Sed cogno
scere creaturas in se. hoc est in proprio suo
genere. appellatur visio vespertina.
¶ Videbit eciam vnusquisqz cogitacio
nes alterius. prout vult ipse cogitans
manifestare. vnde Gregorius. Tunc cuius
qz mentem ab alterius oculis corpulencia
non abscondet. ¶ Videbunt itaqz
iusti deum ut gaudeant. videbunt
gloriam sanctorum ut congaudeant. vide
bunt quoqz penas reproborum ut de peri
culorum euasione gracias agant. ¶ Ad
sciendum qualiter videatur deus sine me
dio. Nota quod triplex est medium. scilicet de
ferens. obnubilans. et disponens.
¶ Sine igitur medio deferente videbi
tur deus. qz dei visio non est per distanciam
sed per presenciam. cum ipse deus essencialiter
sit vbiqz. ¶ Videbit etiam sine
medio obnubilante. qz tolletur spe
culum et enigma que ambo sunt in via.
Cum enim visus noster in presenti non pos
sit propter debilitatem nostram in tam excel
lenti luce figi. necesse est habere medium. scilicet

speculum creature. Quia vero infini
ta est distancia inter speculum et rem
visam. propter hoc obscure relucet
ibi similitudo. vnde videmus in enigma
te. id est obscure. ¶ Videbit quoqz
sine medio similato. qz deus cognos
cetur seipso. et non per aliquam abstrac
tam similitudinem. Alias creatura esset
finis nostri. et deus non esset finis omnium.
¶ Non autem videbitur deus sine me
dio disponente. quod est gracia et gloria.
Oportet enim proporcionem esse inter visi
bile et visum. Hec autem disposicio e
rit ex parte videntis. et non ex parte rei
vise. ¶ Sciendum quod multiplex
est medium. ¶ Primum est medium peccati.
Ysay. Peccata vestra diuiserunt inter vos
et deum vestrum. ¶ Secundum est medium
creature. Apostolus. Invisibilia dei a
creatura mundi per ea que facta sunt et c.
hoc est medium philosophorum. ¶ Tercium est
medium figure. Apostolus. Omnia in figura
contingebant illis. Istud fuit medium
patriarcharum et prophetarum. ¶ Quartum est
medium scripture. psalmus. Declaracio ser
monum tuorum illuminat et c. Hoc est me
dium theologorum. ¶ Quintum est me
dium fidei. Apocalipsis. Esto fidelis usqz ad
mortem et dabo tibi coronam. Hoc est me
dium fidelium quo tanquam in enigmate
deum vident. ¶ Sexta dos anime est di
lectio. Sed inter dilectionem vnitem et
dilectionem totem. differencia est duplex.

Una e scdm habitum. qr virtus e pre illud quod tribuit de statu gre in statu glie. Dos autem e illud quod supministratur in traductoe sponse.
¶ Alia e differencia penes obiectum. qr licet obiectum vtriusqz sit deus. non tamen scdm qd ds. Sed erit obiectum virtutis in quantum summa bonitas. Obiectum aute dotis. in quantum visibilis in vnum spm. ¶ Nota qd fides et spes scdm rem euacuabuntur in patria. Caritas vero nec scdm rem. nec scdm actum eius euacuabitur. sed solum modo scdm modum. qr imperfectio ipsius tolletur. ¶ Dicit aute Aug. qd fidei succedet spes quam videbimus. Spei vero succedet btitudo ad quam peruenturi sumus. Sed caritati nichil succedet. qr pocius augebitur. ¶ Tercia dos aie est comphensio. que est tencio visi et amati. Vel e tencio veri et boni primi. Et istud verum e prout comphendere sumitur pro attingere et non pro circuplecti diuinam inmensitate.

De dotibz corporis in genere. 26.

Vnaquequ pars perfectius habet ee in suo toto. quam per se. Vnde sicut aia nunc a corpe corruptibili separata perfectius habet ee quam ei coniuncta. sic in futuro reconiuncta corpi incorruptibili perfectius habebit ee quam modo separata. maxime cum non impediatur tunc a corpe sicut nunc. quinimo pocius de glificacoe corporis habeat tunc gaudium speciale. ¶ Dotes corporis sunt iiij. quarum nomina sic habentur. Nam ad hoc qd corpus perfecte subiectum sit aie. nec eam impediat in opibz glie. iiij. requiruntur. quorum duo ptinent ad sensum. Alia duo ptinent ad motum. ¶ Quo ad sensum duo requiruntur. Vnum ut sit facile receptibile specierum sensibilium. Ad quod disponit claritas. Alterum. ut non sit receptibile passionum ignobilium. ad quod disponit impassibilitas. ¶ Quo ad motum eciam duo requiruntur. Vnum est ut pro contrariam inclinacionem non resistat suo motori. Ad quod disponit agilitas. Aliud e ut corpa per que mouetur non resistant ei. Ad quod disponit subtilitas. ¶ Alia sufficiencia talis e. qr in hoie quadruplex e compositio. ¶ Prima e qualitatum contrariarum. Hec compositio tunc erit perfecta quum qualitates ita equantur ut nulla pugnet contra aliam. et hoc faciet impassibilitas. ¶ Secunda e compositio marie cum forma. Hec autem compositio erit perfecta. quum materia tota vincitur a forma. Penes hanc perfectione sumitur subtilitas. ¶ Tercia e compositio corporis organici cum aia. Perfectio istius composicionis e. qd via organa sine impedimento sint mobilia

ab aīa. Penes hāc pfectionē sumit'
agilitas. ¶ Qrta ē compositio
corpis cū spiritibȝ lucidis quibȝ mo
uetur corpus ab aīa. Et huic cōpo
sicōi scd'm pfcm statū respondet cla
ritas. ¶ Tertio m̄ sumunt' dotes corpo
rum scd'm ppetates que sūt in ele
mentis. Nam penes trē soliditatē
sumit' impassibilitas. Penes subti
litatē ignis sumit' subtilitas. Penes
mobilitatē aeris agilitas. Penes
aque dyaphaneitatem. claritas.
¶ Quarto m̄ sumūt' iste dotes scd'm
.iiij^or. defctus quos hēt corpus huma
nū a .iiij^or. elementis ex quibȝ cōpoitū.
¶ Habet eīn corpus humanum
ab igne caliditatē et inde ingredinē. A
terra grossiciem et inde grauitatē.
Ab aere mobilitatē et inde passibi
litatē. Ab aqua frigiditatē et inde
tarditatē. Sed ista tolluntur p .iiij^or.
dotes corpis. ¶ Xpc assūpsit
.iiij^or. dotes ante passionē suā. sicut
dicit Hugo de sco victore. Claritatē
in trāsfiguracōe. Agilitatem. qn am
bulauit sup mare. Subtilitatem.
in natiuitate. qr salua v'ginali in
tegritate matris natus fuit. Impassi
bilitatē in cena. qn corpus suū mā
ducandū discipulis dedit. Intelligē
dū est scd'm actū nō scd'm hitū. qr
alit' derogaret' diuinis miraculis.

De dotibus corporis in specie. xl.

Prima dos corpis est
claritas. ¶ Sed
nota qd' dr aliquid
clarū dupliciter. Aut qr purū. sicut
dicitur vitrū clarū. Aut qr lucidū.
sicut dr stella clara. Corpus autē
glificatū et erit clarū purū. et erit
clarū lucidū. Unde utroqȝ m̄ erūt
corpa clara. ¶ Duo eīn sunt
que nūc causant obscuritatē in hu
mano corpe. Unū ē materie impu
ritas. Alterū ē luminis puitas. Tūc
vo tolletur utrūqȝ. s. illa impura
densitas et obscuritas que ex modi
citate luminis ē. et ideo erūt corpa
clarissima. ¶ Nota qd' corpa
glificata septies erūt tam clara
sic' modo sol. Quia dicit dns. qd'
iusti fulgebūt sicut sol. Sed teste
Ysaya. erit lux lune sicut lux solis.
et lux solis septēplicit' sicut lux
septē dierū. ¶ Sciendū quoqȝ
qd' corpa scōrum non equalit' erunt
clara. qr melior aīa corpus hēbit
lucidius. Unde licet corpus xpi
sup modū excellat claritatē aliorū.
tamē in cōpacōe potest claritas
eius assilari claritati solis. scd'm
illud. Uobis timentibȝ nomē meū
orietur sol iusticie. i. xpc. Sed cla
ritas scōrum potest respectu xpi cōpa
ri lumini stellarū. Unde aplus. Stel
la differt a stella in claritate. Hoc

est. qd' sci plus uel min' lucent scdm differenciã meritorum. ¶ Claritas vero puerorum qui post baptismum moriuntur antequam peruenerint ad annos discrecõis comparari potest lumini lune. Quia sicut luna nõ habet lumen a se. sed a sole. ita isti non habent gloriam ex merito proprio. sed ex merito xpi. Baptismus enim ex passione xpi habet efficaciam. ¶ Scda dos corporis. est impassibilitas. que resultat ex virtute anime sibi corpus poteñt continentis. ita qd' a nullo extrinseco agente valeat immutari. ¶ Et quamuis corpora scorum sint cõposita ex cõtrarijs. illa tñ contrarietas erit ad omnimodam equalitatem et concordiam redacta. ¶ Dixerunt autem quidam qd' impassibilitas scorum resultabit ex natura quinti corporis. Sed hoc nõ est verum. quia nichil de quinto corpore venit in cõposicionem materialem corporum inferiorum. ¶ Differencia est inter impassibilitatem scorum et Ade in statu innocencie. et puerorum in limbo. Quia impassibilitas scorum erit non posse pati. Sed impassibilitas Ade fuit posse nõ pati. Impassibilitas vero puerorum in limbo erit nichil pati. et hoc non est ex potencia resistendi lesioni extrinsece. quia non habebunt. sed ex ordinacõe diuine misericordie que non permittit eis aliquid adhiberi

per quod possint ledi. Ex quo patet qd' si tales pueri post resurrectionem ponerentur in igne ab eo lederentur nisi obstaret potencia diuina. Secus est de corporibus glorificatis. que eciã si ponerentur in inferno non sentirent ex hoc aliquam lesionem. ¶ Tercia dos corporis est subtilitas. que aufert grossiciem corporis causatam ex materialitate vel elementi. et ex cõposicõe elementarium qualitatum. ¶ Notandum autem qd' duplex est subtilitas. ¶ Una. s. ex raritate partium stancium non propinque. et ex tali subtilitate efficitur corpus facile diuisibile. et hoc nõ erit in corporibus glorificatis. ¶ Alia est ex perfecta victoria forme super materiam. et huiusmodi subtilitatis est venire sursum sicut celum dicitur subtile. et hoc modo erunt corpora nostra subtilia. ¶ Sciendum eciam qd' sicut duo corpora nõ glorificata nõ possunt esse simul in eodem loco. sic nec duo corpora glorificata. Alioquin sequeretur inconueniens. s. qd' in vno corpore glorificato esset potencia agendi et intrandi partes alterius corporis. In alio vero esset impotencia resistendi. ¶ Corpus vero gloriosum potest simul esse in eodem loco cum corpore nõ glorificato. scdm dictum antiquorum. quod tñ nec fides habet nec auctoritas. et racio et demonstracio cõtra dicunt. Habet tñ aliquid apparencie per se. Nam sicut in corporibus nõ gloriosis

Al'. uniue sbe.

ipsa grossicies impedit ne duo cor
pora simul in eodē loco eē possūt.
q2 vnū alteri resistit. ita grossicies
ista p glīe subtilitatē tollitur. adeo
qd corpus non gliosum non possit
resistere glioso. ita qd corpa gliosa
penetrabūt alia corpa. non illa di
uidendo sed submittēdo manēte distīc
tōe dimensionū vtriusqz corporis.
¶ Qrta dos corpis ē agilitas. que
tanta erit sicut dicit Aug9. qd ptin9
vbi volet spc. ibi erit & corpus. Tāc
rūptamen sicut melior aīa corpus
hebit lucidius. sic & agilius. ita tū
qd volūtas scōꝝ erit dīuo cōiuncta
racōi. Tāū voluntas eoꝝ nunqm̄
appetet quod nō debet. Sed volū
tas aīe melioris volet racionabilit
moueri corpus suū cicius q̄ alcius.
Et spc minoris glīe nō volet corp9
suū tam cito moūi sicut alcius.
Tāū patet qd in oībz verificabit dcm̄
Augustini. s. qd vbi volet spc ptin9
erit & corpus. ¶ Quare corpora
nūc sūt tarda & tūc agilia. hec ē racō.
Quia nūc in corpe duplex ē motor.
s. natura elemētaris pdnans que
mouet ad determinatū locū. et volū
tas aīe que mouet indifferent ad
q̄uelibet locū. Nūc g° corpa tarda
sūt ex cōtraria inclinacōe nature ad
voluntatē. q2 tra pdnans naturalit
deorsū trahit. In futuro autē natā
totalit erit subdita volūtati. vnde
& mouebit ad nutum spc. De au-
reolis in gnē. 28.

Aureola est mentis
speciale gaudiū ueni
ens ex ope pcellenti & pulegiato.
¶ Sciendū autē qd sicut ex gau
dio essencialis pmij quod ē aurea
redundat in corpe quidā decor niteus.
qui ē glia corpis. ita ex gaudio au
reole resultat quidā decor in corpe
ut sic aureola pncipalit sit i mente.
et p quandā redundanciā refulgeat
eciam in carne. ¶ Sciendū tū
qd decor cicatricū que in martirū
corpibz apparebūt nō potest dici
aureola. q2 martires q̄tam cicat
ces non habebūt. utpote qui sūnt
submisi. uel famis media. uel squa
lore carcis interempti. & isti tū aure
olam hebūt. ¶ Tribz generibus
hoīm debetur aureola. quod patet
multiplici racōe. ¶ Pmo. ex opibz
excellentissimis triū aīe potenciaꝝ.
Excellentissimū autē opus racio
nalis. ē pdicacio vitatis. Excellen
tissimū autē opus cōcupiscibilis.
ē obseruacio castitatis virginalis.
Excellentissimū autē opus irasci
bilis. ē passio mortis. Tāū patet
qd pdicatoribz. & vginibz. & martiri
bz debetur aureola. ¶ Scdo pa
tet eaꝝ numerus & sufficiencia ex

hostibus quos per pugnas magnifi
cas vincunt. qui sunt mundus. caro.
demonia. Martires enim vincunt mun
dum. Virgines carnem. predicatores dia
bolum. quem non solum de se. sed etiam de
aliorum cordibus expellunt. ¶ Tercio
patet idem per victoriam triplicium passi
onum. Sunt enim passiones innate. et illa
te. et in cordibus alienis. Sed passio
nes innatas superant virgines. illa
tas vero martires. illas autem que sunt
in alienis cordibus vincunt predicatores.
¶ Quarto distinguuntur aureole secundum
ea quibus christo nobilissime conformantur.
Christus enim fuit doctor secundum quod veritatem
mundo manifestavit. Fuit quoque mar
tir. secundum quod passionem a mundo susti
nuit. Fuit etiam virgo secundum quod purita
tem virginalem servavit. ¶ Quinto
sumuntur aureole secundum prefiguracionem
in veteri testamento. ¶ Tria namque
habebant aureolas sicut legitur in exo
do. scilicet altare incensi. archa federis.
et mensa proposicionis. ¶ Primum sig
nificat aureolam martirum qui corpora
sua super altare passionis immolave
runt. ¶ Secundum significat aureo
lam virginum. quia sicut archa federis
auro fuit intus et extra decorata. ita
virginitas mentem et corpus ornat.
¶ Tercium significat aureolam predica
torum. qui sicut mensa proposicionis mi
nistrat panes doctrine. ¶ Aureola
diminutive dicitur. et hoc in comparacione
ad auream. ¶ Unde nota quod
inter auream. et aureolam. et palmam differentia
est. ¶ Aurea enim est premium substan
ciale quod methaphorice dicitur corona.
tum ex parte meriti quia non respondet generi
operis. sed radici caritatis. tum ex parte
premii. quia per hoc efficitur homo particeps di
vinitatis. et per consequens regie potesta
tis. tum eciam racione perfectionis. quod
significat figura circularis. ¶ Au
reola vero est premium accidentale. non tamen
quodlibet accidentale. sed illud quod respon
det operi excellenti et privilegiato. scilicet mar
tirio. virginitati. et predicacioni. ¶ Pal
ma est premium accidentale quod nec ra
dici nec operi debetur. sed tamen voluntati.
Tale premium habent sancti martires ex eo
quod martirium desideraverunt. licet opus
non fuit subsecutum. Unde cantatur de ipso.
Quem et si gladius persecutoris non abstu
lit. tamen palmam martirii non amisit.
Hec autem palma nec aurea nec aure
ola debet dici.

De aureolis in speciali. 29.

Aureola prima debetur
martiribus. in quibus per
fectissima victoria est de
inpugnacione extrinseca. Et hec perfectio
victorie constituitur ex duobus. ¶ Primo
ex magnitudine passionis. Quia inter
omnes passiones illatas extrinsecus precipue
tenet mors locum. Et propterea dolor tactus
omnibus aliis doloribus preminet. et ideo in hoc

victoria gloriosior est. ¶ Secundo consideratur ex causa pugne que est ipse christus. Martirem enim non facit pena sed causa id est mortis suscepta propter christum. ¶ Sciendum quod martirio non debetur premium secundum hoc quod ab extrinseco infligitur. sed secundum hoc quod voluntarie sustinetur. quia non meremur nisi per ea que sunt in nobis. et non per ea que sunt extra nos. sicut nec demeremur nisi per ea que sunt intra nos. ¶ Quanto autem illud quod quis sustinet voluntarie difficilius est voluntati sustinere. tanto voluntas que propter christum idem sustinet ostendit firmius in christo fixa. et ideo excellenti ei premium debetur. ¶ Aureola secunda debetur virginibus propter singularem victoriam quam de carne optinent contra quam continue bellum gerunt. Quamvis autem et vidue pugnent contra carnem. perfectius tamen virgines triumphant. quia nobilissimum genus victorie est numquam hosti cessisse. Illis virginibus tantum aureola debetur que propositum habuerunt virginitatem perpetuo servandi. Quamvis hoc propositum fuit interruptum integritate tamen carnis manente dummodo in fine vite inveniatur ad premium propositum redisse. quia virginitas mentis reparari potest. sed virginitas carnis non. et tamen aureola non carebit. ¶ Si autem aliqua sit virgo carne. etiam si propositum non habuerit perpetuo virginitatem servandi. non est tamen dubium quin habitura sit speciale gaudium de incorruptione carnis super essenciale gaudium. sicut etiam innocentes gaudebunt de hoc quod immunes a peccato fuerunt quamvis peccandi oportunitatem non habuerint.

¶ Nota quod aliqua potest corrumpi carne. nec tamen aureolam amittet. sicut illa que violenter opprimitur. unde dixit sancta lucia. Si invitam me corrumpis. vices in duplicabitur ad coronam. Quod non est intelligendum de aureola duplicata. sed quia duplex premium reportabit. unum pro virginitate custodita. et aliud pro iniuria quam passa est. ¶ Sciendum insuper quod virginibus debetur fructus centesimus. et hoc quia celestem vitam ducunt que significatur per centum. quia numerus ille de leva transit ad dextram. ¶ Viduis vero debetur fructus sexagesimus. quia tales exercere se debent in operibus misericordie que significantur per .lx. ¶ Coniugatis autem debetur fructus tricesimus. quia talibus sufficit implere decalogum in fide trinitatis. Ex ductu enim ternarii in denarium fiunt xxx. ¶ Aureola tertia est predicatorum. quia perfectissima victoria contra diabolum optinetur quando aliquis non solum diabolo impugnanti non cedit. sed etiam eum de regno illius expellit. et non solum a se. sed etiam ab aliis. Nec est dicendum ut quidam volebant quod aureola predicatorum debeatur prelatis tantum quibus competit ex officio predicare et docere. sed

eciam quibuscumque qui exercent licite actum istum. ¶ Prelatis autem non debetur huiusmodi aureola quamvis habeant officium predicandi nisi actu predicet. quia aureola non debetur habitui sed actui pugne. secundum illud apostoli. Non coronabitur nisi qui legitime certaverit.

¶ Notandum quoque quod predicare et docere cum sit actus misericordie. inter spirituales elemosinas computantur.

Enumeracio celestium gaudiorum. 30.

Ultimo celorum gaudia sub epylogo enumeremus. Non quidem singula generum. sed genera singulorum. ¶ Tot enim sunt gaudia preclaria que quilibet in se vel in alijs habet. quod ea solius dei noticia comprehendit. et illi quos divina sapiencia voluit ea scire.

¶ Tantum namque gaudebit quilibet de bono alterius quantum de bono proprio. Quod tamen non est intelligendum de intensione gaudij. sed de numero gaudiorum. ¶ Tot ergo et tanta sunt ibi gaudia quod omnes arismetici huius mundi non possunt ea numerare. Omnes geometrici non possunt ea mensurare. Omnes gramatici. rethorici. dialetici. non possunt illa sermonibus explicare. quia oculus non vidit. nec auris audivit. nec in cor hominis ascendit. que preparavit deus diligentibus se. ¶ Gaudebunt ergo supra se de dei visione. Infra se de celi et aliarum creaturarum corporalium pulcritudine. Intra se de corporis et anime glorificacione. Extra se. de angelorum et hominum associacione. ¶ Deus omnes sensus spirituales ineffabili delectacione reficiet. cum ipse obiectum omnium sensuum spiritualium sit futurus. ¶ Erit namque deus speculum visui. cithara auditui. mel gustui. balsamum olfactui. flos tactui.

¶ Erit ibi candor lucis estivalis. et amenitas vernalis. et abundancia autumnalis. et requies hyemalis. ¶ Ibi secundum Augustinum. fulget quod non capit locus. sonat quod non capit tempus. olet quod non spargit flatus. sapit quod non minuit edacitas. heret quod non divellit societas. ¶ Ibi sicut ait Augustinus. deus sine fine videbitur. sine fastidio amabitur. sine fatigacione laudabitur. ¶ Ibi videbitur stulticia sapiencia Salomonis. Ibi esset deformitas pulcritudo Absolonis. Ibi esset tarditas velocitas Asahelis. Ibi debilitas iudicaretur fortitudo Sapsonis. Ibi esset mortalitas longevitas Matussale. Ibi paupertas esset regnum Cesaris Augusti. ¶ Ibi secundum Augustinum. nichil obest. nichil deest. nichil affluit. nichil defluit. nichil extra est quod appetatur. nichil intra quod fastidiatur.

¶ Ibi secundum Bernardum. deus erit racioni plenitudo lucis. voluntati multitudo pacis. memorie continuacio eternitatis.

¶ Augustinus in libro de corporis et anime misera

Vita.

O caro illā vitā amplecti debuisti. vbi vita sine morte. vbi iuuentus sine senectute. vbi lux sine tenebris. vbi gaudiū sine tristicia. vbi pax sine discordia. vbi volūtas sine iniuria. vbi regnū sine cōmutacōe. ¶ Bernard. Merces sctōꝝ tam magna ē qđ non potest mensurari. tam multa qđ nō potest numerari. tam copiosa qđ nō potest finiri. tam p̄ciosa qđ nō potest estimari. ¶ Aug. Illud quod p̄mittit d̄s fide nō capit. spe non attingit. caritate nō cōp̄hendit. desideria ꝛ vota transcēdit. acquiri potest. estimari nō potest. ¶ Ibi scđm Aug. carmina non desinunt. p̄mia nō deficiunt. Ibi nichil qđ amabit deerit. nichil desideratur quod nō assit. ¶ Illa b̄titudo sicut ait Aug. in duob; cōsistit. s. in natiā p̄sencia ōis boni. et in ncciā absencia ōis mali. ¶ De ista glia sic loquitur Aug. O vita vitalis dulcis ꝛ amabilis. et semp̄ memorialis. vbi sūma securitas. ꝛ secura trāquillitas. trāquilla iocunditas. iocūda felicitas. felix eternitas. eterna b̄titudo. ꝛ beata eternitudo. cui sine fine visio atq; laudacio deus. Ibi affluencia diuiciaꝝ. influencia deliciaꝝ. ꝛ cōfluencia bonoꝝ. ¶ De inq̄ de gaudijs celestib; nota hos vsus. ¶ Mens cognoscendo. dotat amādo. fruendo. Est subtile. citū. clarū corp̄ paciens nil. Corpora sctōꝝ. cita. libera. fortia. sana. Pulcra. voluptatis plena. sed absq; pati. Sensus amicicia. cōcordia plena potestas. Pax secura decus. et gaudia sunt aīab;. Gaudia pax requies. liber secura iuuentus. Non peccat sapiens. sanus diues redolēs laus. Aureolā martir. doctor. virgo q; meretur. Fructus centenus. sexagenus q; tricenus. Virginib;. vidueis. ꝛ coniugib; tribuetur. ¶ Ex oībus premissis collige. quedā spectare gaudia solū ad aīam. quedā ad corpus. quedā ad totū cōiunctū. que cū felici fine quilibet beatus scđm merita recipiet sine fine. Quod p̄stare dignetur qui sine fine viuit ꝛ regnat d̄s p̄ oīa scl'oꝝ sclā. Amen.

Explicit compendiū veritatis theologice. [illegible]

Incipit quedā tabula sup̄ eundem librum.

Explicit tabula.

Iste liber pertinet ad mr
Johannem Dimmington
de medio templo generosum.
[redacted]

Swann Auction Galleries
Sale No. 415
Oct. 1955

14th CENTURY ENGLISH MANUSCRIPT ON VELLUM
THE "COMPENDIUM" OF ALBERTUS MAGNUS

194..MANUSCRIPT ON VELLUM. Albertus Magnus. Compendium Theologicae Veritatis. Written on 144 leaves of fine vellum, double-column, in a liturgical Gothic script by an English scribe; 33 lines to the page. Folio (11 x 7½ inches), later vellum. English, 14th century

SUPERBLY WRITTEN MANUSCRIPT ON VELLUM. The first page of the text proper has a large illuminated initial in blue, on a background of leaf gold with colored foliage and flowers and a wide marginal border, of distinctively English design. All the initials are in blue, on red ground, with pendant marginal scrollwork in red; sentence divisions in blue and red.

OF GREAT IMPORTANCE, as this renowned treatise on natural philosophy exerted the very greatest influence on English thought, and on the writings of early English philosophers.

ONLY ONE SIMILAR MANUSCRIPT OF ENGLISH ORIGIN IS RECORDED IN DE RICCI'S CENSUS; it was in the library of Wilberforce Eames The provenance of this volume can be traced back to a 16th century owner, John Winnington of the Middle Temple, whose signature and inscription of ownership is on verso of the last leaf.